Digitized by Google

XLV
GG
6

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XLV
GG
6
NAPOLI

XLV.
gg
6

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex officina IOANNIS MAIRE CIↃ IↃ CXXX.

NAPOLI

PRÆFATIO.

PRODIGIOSA *quædam res eſt mens humana, quæ adhuc corpuſculo ſuo adfixa, nobiliſſimarum rerum ſtudio incitata, immenſa illa terrarum ſpatia, ac penitiſſimas nationes, divina prope & incredibili pernicitate ſolet peragrare. Equidē cum homines neque longule diſſita, neque proxime aſſita, & non niſi intra lapidis iactum cernere valeamus; illa ſuum non deſpicit ingenium; & per aciem cogitationis ad remotiſſima quævis ſe diffundit. Neque enim tam anguſtis à Natura terminis cohibetur: ut hoc ſemper ſit; quod tantum eſt. Sed habet, quo ſe ex-*

traſe promoveat, neque mutata eſſentia ſummam illã perfectionẽ adipiſcatur; quæ in omnium rerum cognitione conſiſtit. Equidem, poſt omnia diligenter indagata, introſilit velut in ſeipſam, & convocata in conſilium ratione, præter caſus rerum & cauſſas, ex varijs eventis, quid ſequendum in vita, quid fugiendum ſit, cognoſcit. Sic Sapientes interdum à ſenſibus ad intellectus intima abducti penetralia, multa delata ſub oculos non vident. Sic facta rerum fortunarumque comparatione, eligunt, quod electione dignum eſt, abijciunt, quod indignum. Rideri tamen iſta & contemni ſolent noſtris temporibus, ab ijs, qui, dum Charybdin ſuam inter pocula

ſaginant, Animum, præſtantiſſimam illam partem noſtri, & quaſi Dei particulam quamdam ſitu ac ſquallore obſitum, velut teterrimo carcere fatigant. Sordet apud pleroſque hoc Sapientiæ ſtudium; & in pauciſſimos ſenſus detruditur illa ſcientiarum Domina, quam Politicam vel civilem appellamus: Quæ olim, cum virtus adhuc in pretio apud mortales eſſet, pulcerrimo omnium artium comitatu, pectora Sapientum implebat. Hodie illam è curia & foro, tanquam regno ſuo expulſam, ad Scholas & Philoſophos ablegant. Atquè hinc in Republica, quod de Dionyſiacis lepide olim Diogenes, magna illa miracula ſtultorum; qui divini Platonis

tonis Ideas, præſertim τραπεζότητα, hoc eſt, Menſalitatē, (ignoſcant mihi impræſentiarū delicatæ aures,) & κυαθότητα, hoc eſt, cyathitatē ſumma animi cupiditate ſectantur; grande autem eiuſdem oraculum non capiunt; Eas beatas fore Reſpublicas, ſi aut docti aut ſapientes homines illas regerent, aut qui regunt, in doctrina ac ſapientia omne ſuum ſtudiū collocaſſent. *Nec iniuria. Spiſſum enim opus eſt & arduū Rempublicam recte ac prudenter adminiſtrare. Equidem præter varios caſus & naturales, ut exiſtimat iam laudatus Plato, imperiorum converſiones, quid tam arduum, quam facem illam Romuli, ſentinam vulgi, & bel-*

luam multorum capitum ſub una legis diſciplina, ex ſapientiæ præſcripto, continere? Quid factu tam difficile, quam tot diverſa ſectantium mortalium ſtudia, ita intra æqui rectique ſemitam conſtringere, ut nemo exorbitet? Ita eſt. Alibi forte minori cum damno peccare liceat, heic interdũ paucula quædam, vel negligenter omiſſa, vel leviter commiſſa totã Rempubl. velut uno ictu, peſſumdant. Ad quæ ſi quis animum attendat, næ ille, niſi omnium artium ſupellectile, & Togata præſertim Prudentia ſubornatus, tamquam Dux in aciem omnibus armis inſtructus, in forum non exierit. Longo enim rerum uſu & experientia illi opus eſt, qui cum

ſuo & aliorum fructu volet in Republica verſari. Ad illam autem conſequendam cum vita noſtra, quam arctiſſimis terminis Natura incluſit, nequaquam ſufficiat, facilem tibi hic viam ſternent, Scripta & præcepta Sapientum, Auctores rerum, & aliarum notitia Rerumpublicarum; in qua, ut de cæteris iam non dicam, præter id, quod animum varietate rerum delectet, invenient etiam, quo cautiorem eum reddant, veræ & civilis Sapientiæ ſtudioſi. Siquidem aliarũ gentium vel calamitate vel felicitate edocti, fugere & cavere ea addiſcunt, quæ pernicioſa his fuerunt, ſectari autem illa, quæ has, opibus & Imperio florentes, ad tantæ beatitatis faſtigium eve-

evexere. Nec ſane operam perdent, ſi qui in Republica verſantur, vel ad eam adſpirant, ad has animi delicias ſe converterint, quantum vel à publico labore, vel à gravioribus ſtudiis reclinat otium. Quapropter non poſſum non laudare eorum inſtitutum, qui noſtri ævi Reſpub., ad veterum præſtantiam, ſine controverſia, laudatas, aliquot pagellarum ambitu eleganter ſunt complexi, ut brevi tabella terrarum orbem, qui eiùs ſitum pingunt. Nemo iam neceſſe habet vaſta illa terrarum ſpatia, & remotiſſimas Regiones, per Naturæ damnata, ac incertos periculorum caſus, ſuis ipſe oculis luſtrare: domi inveniet, quo, & cineri, & foco ſuo, & patriis

laribus adfixus, non tantum unius gentis, ſed totius pene humani generis facta diſcat. Etenim cum aliæ fere omnes, certe præſtantiores, Reſpublicæ litteris conſignatæ iam exſtarent, reliqua erat cum paucis hac MOSCOVITICA, *quæ cum ab humanitatis cultu uſque adeo non abluderet, deſpotici eius Imperij formam, Relligionem, leges, ritus, inſtituta, ut cœperit, utque adoleverit, aliaque omnia, quæ ad illuſtrandam illam pertinere mihi viſa ſunt, iunctim & iſto veluti cinno ſum amplexus: nec ingratum hoc erit, quantum ſpero, Civilis Sapientiæ Myſtis. Etenim, ut verum fatear, nec in hac Gente tam ſunt omnia exculta, ut reprehenſionem nulla*

incur-

incurrant, nec tam barbara, ut non etiam invenire ſit bona exempla, Maieſtatem & gravitatẽ in Duce, quam ubique tuetur, populi in ſuos Reges obſequium, militem, qui frigus iuxta & æſtum ferre valeat, quis non laudet? Quamquam majeſtas illa in diram tyrannidem, & obſequium in fœdam ſervitutem non ſemel deflectat. Tanto autem cæteris populis beatiores Moſci, quod infelicitatem ſuam & intelligant ipſi & prædicent; alij autem, quibus eadem calamitate oppreſſis bona tantum nomina ſolent obtrudi, vel diſſimulent illam, vel ignorent: quorum iſti animum gravatum curis liberant, hi cum vocem tollant, conſcientiam tamen ſcelerum non exſtin-

axſtingunt. De Moſcorum Ducibus nihil dicam, præter verba diſertiſſimi Taciti: luxuria, induſtria, comitate, arrogantia, malis boniſque artibus mixti; nimiæ voluptates cum vacant, quoties expediunt, magnæ virutes. Me vero quod attinet; Optimos, qui quidem in hoc genere exſtabant, Auctores in hoc Enchiridio deſcripſi. In cæteris operæ pepercimus. Horum autem, quos nunc damus, alij elegantia dictionis vel cum felicißimis noſtri ævi. ingenijs certent, alij, quod moneo, inficetis verborum olenticetis, quæ illorum temporum infelicitatem arguunt, non raro aſperſi. Nec turbare iſta quemquā debent. Ita enim exiſtimo; ab alijs eloquentiam, ab

alijs

alijs res peti oportere. Ceremoniæ enim illæ ac ritus non ſubeunt exquiſitius genus dicendi; in quibus dum eloquentes quidam videri volunt, ænigmata interdum & gryphos nectunt. Mihi certe ſelectiora tantum ſeligere & excerpere cura fuit; ita tamen, ut nec prolixitas faſtidium lectoribus, nec conciſa brevitas defectum, quantum ſperamus, harum rerum ſtudioſis ſit paritura.

AUCTORUM INDICULUS.

I. MAGNI Moſcoviæ Ducis Genealogia.
II. Moſcoviæ Diſcriptio ex Alexandro Guagnino.
III. Ioannes Faber de Religione Moſcovitarum.
IV. Alexander Guagninus de eadem.
V. Epiſtola de Ruſſorum Religione, ritibus funerum, nuptiarumque, victu, veſtitu, &c.
VI. Antonii Poſſevini de Moſcovia, Diatriba.
VII. Syntagma de re militari & civili Moſcovitarum, ex variis ſelectum.
VIII. Anglorum Navigatio ad Moſcovitas Clementis Adami.
IX. Acta in conventu Legatorum Magni Moſcoviæ Ducis, & Poloniæ Regis Stephani, &c.
X. Epiſtolæ duæ Michaël. Fœdorowitz ad Ordines Generales, & Ill. Maurit. Arauſiæ Princ. hactenus non editæ.
XI. De jure Magni Moſcoviæ Ducis in Livoniam Epiſtola.
XII. Appendix ex Michalone Lituano de Moribus Tartarorum, Lituanorum, & Moſcorum.

Nova hac editione multa ſcitu non indigna, paſſim inſerta, acceſſere.

REIPUBLICÆ
MOSCOVITICÆ
PARS
CHOROGRAPHICA:

In qua

Magni Ducis Genealogia, Tituli; Regionum, Vrbium, Arcium, nobiliorum item Fluminum & Locorum

Accurata Deſcriptio.

POMPONIUS MELA

IN

Libri, de Situ Orbis, Prooemio.

ORbis *ſitum dicere aggredior; impeditum opus, & facundiæ minime capax: (conſtat enim fere ex gentium locorumque nominibus, & eorum perplexo ſatis ordine, quem perſequi, longa eſt magis, quam benigna materia:) verum aſpici tamen, cognoſcique digniſſimum, & quod, ſi non ope ingenij orantis; at ipſa ſui contemplatione precium operæ attendentium abſolvat.*

MAGNI MOSCOVIÆ DUCIS

GENEALOGIÆ *brevis epitome; ex huius Gentis manuſcriptis Annalibus excerpta.*

OMNIBUS hoc gentibus ſemper fere in uſu fuit, ut dum originis ſuæ incunabula repeterent, ea ad auctores eos, qui maxima inter homines autoritate floruerunt, quique humanum genus ſingulari aliquo beneficio affecerunt, referrent. Illud vero deſiderium ornandi ſui apud pleroſque in tantum excrevit, ut rerum verarum cognitione deſtituti, ad fabulas & figmenta ſeſe converterint. Teſtantur id multarum gentium diverſis temporibus conſcripti annales. Sic

Græci vel αὐτόχθονας, vel à Diis ſe prognatos gloriabantur. Romani conditoris ſui parentem Martem eſſe dicunt. Ita hoc noſtro tempore, ut de alijs permultis taceam, Turcarum Imperator magna arrogantia ex Trojano ſanguine ſeſe propagatum jactitat. Hunc MAGNVS quoq; MOSCOVIÆ DVX imitatus, generis ſui primordia ad Romanos, Auguſtum nempe Cæſarem refert, eam videlicet ob cauſam, ut & ſibi, & majoribus ſuis plurimum ſplendoris, & dignitatis accedat. Quamvis itaque nemo ſit, qui non iſta tanquam fabuloſa rideat: brevibus tamen commemorare libet, quid hac de re in annalibus ſuis perſcriptum habeat.

AVGVSTO (ſit fides penes legentem) aliquot fuere vel fratres, vel agnati, qui Provinciis quibuſdam præfecti fuere. Ex hiſce *Pruſſus* ad mare Balthicum, & Viſtulam fluvium celebrem conſedit,

Pruſſiæque nomen dedit. Huius nepotes ab ipſo quarto gradu diſtantes fuere *Rurech*, *Sinaus* & *Truvor*, qui iiſdem in locis habitarunt. Cum itaque tum temporis Rutheni, ſive Moſci, abſque Imperio, ſpatioſos ad Septentrionem campos occuparent, ſuaſu *Goſtomiſlii*, civis Novogrodenſis primarii, fratres hi, anno à mundo condito 6370. ſecundum ſupputationem Græcorum, qui fuit à Chriſto DLXII. ad Imperium vocati ſunt. Hi adjuncto ſibi ſobrino *Olecho*, regiones illas vaſtas inter ſe partiti, homines ferarum more habitantes, ad aliquem humanitatis cultum traducere conati ſunt.

Sinao & *Truvoro* abſque liberis diſcedentibus, *Rurech* ſucceſſit, & filium, *Igor* nomine, poſt ſe reliquit: qui cum per ætatem Imperio nondum eſſet maturus, *Olechum* ſobrinum tutorem habuit. Hic ex *Olha* civis Pleskovienſis

 filia,

filia, quæ tandem, marito ab hoſtibus cæſo, Conſtantinopolim profecta, ſacro baptiſmatis lavacro abluta, & *Helena* dicta eſt, filium *Stoſlaum* ſuſcepit, qui multa cum vicinis bella geſſit. Tandem vero ab hoſte cæſus eſt, qui ex cranio ipſius poculum, cui hæc verba aureis litteris inſcripta fuere; *Dum Aliena Sequitur, Perdidit Sua*, fieri curavit. Hic fratribus à ſe exſtinctis, tota deinceps Ruſſia, vel Roſſeia, uti Moſci proferunt, potitus eſt. Is tandem Religionis ethnicæ, & multitudinis Deorum pertæſus, ad Religionem Chriſtianam animum adjecit, & Regum Conſtantinopolitanorum, Baſilii & Conſtantini, ſorore matrimonio ſibi juncta, cum tota gente ſua, anno DCCCCLXXXVIII. ſalutari baptiſmatis fonte tinctus, Chriſtianam Religionem cum Græcæ Eccleſiæ ritibus, ſeu ceremoniis, ſuſcepit, nomineque mutato, *Baſilius* dictus eſt.

Filij

Filij *VVoldimiri* fuere, *VViſeſlaus, Iſoſlaus, Suatopolcus, Boriſſus, Glebus, Stoſlaus vvzevolodus, Staniſlaus, Sudiſlaus, Podius*; qui ante pubertatem obijt. Inter reliquos tota Ruſſia à patre diviſa; qui ditionibus ſuis non contenti, dum alij alios invadunt, mutuis plerique vulneribus conciderunt.

Iaroſlaus tandem ſolus Principatum obtinuit, filioſque *VVlodimirum, Iſoſlaum, VVeceſlaum*, & *VVeſevodum* reliquit:

Huius poſterioris filius *VVlodimirus Kyoviæ* ad Boryſthenem, urbe avita, conſedit, & poſt varias concertationes cum agnatis, cum omnes provincias ſibi viciſſim ſubjeciſſet, **Μονόμαχος** dictus eſt.

Ex *VVlodimiro* natus eſt *VVzevolodus* Secundus. Hic octo reliquit filios, *Miciſlaum, Iſoſlavum, Stoſlaum, Toropolcum, VVeceſlavum, Romanum, Georgium, Andream*: *Georgii* filii fuerunt *Roſeſlavus, Andreas, Baſilius, Demetrius*. Ex hoc

ultimo prognatus fuit *Georgius*, qui anno Chriſti M c c x x x v i i, à *Bato* Tartarorum Duce, qui Moſcoviam vaſtatam in poteſtatem ſuam redegerat, cæſus eſt. Cæſo *Georgio*, *Iroſlaus* frater ſucceſſit, relictis ex ſe natis *Theodoro*, *Alexandro*, & *Andrea*, *Alexandri* filius *Daniel* primus ſedem ſuam in urbem Moſcoviam tranſtulit, & arce huc uſque obſcura magnifice exſtructa, titulum ſibi *Magni Moſcoviæ Ducis* uſurpavit. Filios habuit *Georgium*, *Alexandrum*, *Boriſſum*, *Ophoniam*, & *Ioannem*. Hic patri ſucceſſit, & quod aſſidue ad erogandas eleemoſynas, peram ſecum geſtaret, *Kaleta* (id enim vult vocabuli interpretatio) dictus eſt. Huius filij fuere, *Simeon*, *Ioannes*, *Andreas*. *Simeoni* pater *VVolodimiriam*, & Moſcoviam aſſignavit: cui abſque liberis mortuo ſucceſſit *Ioannes* frater, qui filium habuit *Demetrium*, ex quo nati ſunt *Daniel*, *Baſilius*, *Georgius*, *Andreas*, *Pe-*

trus, Ioannes, Conſtantinus. Baſilius poſt patrem imperavit. Hic filio ſuo ejuſdem nominis, ob matrem, de qua ſuſpicionem adulterii conceperat, prætertio, moriens fratri *Georgio* gubernacula tradidit, qui nepotem diu in vinculis detinuit. Morti autem vicinus *Baſilio* nepoti Imperium tradidit. Cui patrueles odio incitati, bellum movent, & tandem aſtuto ſtratagemate deprehenſum oculis privant. Nihilominus *Boiarones* (ita Moſcovitæ nobiles appellant) cæco Duci ſuo, quem *Cziemuox*, id eſt, tenebroſum ob cæcitatem appellabant, fidem præſtant. Pleſcoviam autem & Novogardiam in ſervitutem cæcus redegit. Tantæ vero fuere Novogardenſium opes, ut trecentos currus, auro & argento onuſtos inde abduxiſſe dicatur. Matrimonum primo contraxit cum *Maria*, Ducis Tvvetenſis filia, ex qua filium *Ioannem* ſuſcepit, & poſtea filium *Deme-*
 trium,

trium, mortuo jam *Ioanne.* Alteram deinde uxorem duxit *Sophiam, Thomæ Palæologi* filiam, ex qua ſenos liberos ſuſcepit. Filiam unam *Helenam*; & mares quinque *Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem,* & *Andream.*

Gabrieli autem filio Imperium tradidit; qui gubernacula rerum adeptus, nomine mutato, Baſilium ſe appellavit, & ad res magnas animum adjecit. Prima uxore ob ſterilitatem repudiata, ex Helena Ducis Glinſcij filia *Ioannem*, qui nunc, (*nimirum anno Chriſti* 1576) rerum potitur, ſuſcepit.

NARRATIUNCULA

De ſucceſſione Moſcoviæ Principatus, ſubijcienda Geneaologiæ præfixæ.

Auctore

DANIELE PRINTZ à BVCHAV.

IOANNI huic *Baſilidi*, poſtquam totam fere Livoniam occupaſſet, *Stephanus Batori* Poloniæ

Rex

Rex bellum intulit, eique hanc provinciam, quæ tamen nec à Polono, nec à Moſco, aut Sueco bono titulo poſſideri poteſt, ademit.

Pleſcoviam tamen, quam magnis copiis obſidione cinxerat & Smolenſeium ad Boryſthenem, eripere non potuit.

Prope Pleſcoviam Monaſterium *Peczori* dictum, multis miraculis percelebre ſitum eſt: Sed ne huius quidem loci, quamvis à ſolis Monachis defenderetur, & nulla præterea præſidia haberet, Polonus potiri potuit. Poſt multas clades acceptas, tandem inter utrumq; Principem ſummus Pontifex, opera Poſſevini Societatis Ieſu Theologi uſus, pacem confecit; qui tandem legatum Moſcoviticum anno 1582, Auguſtam Vindeliorum, ubi tunc comitia habebantur, dein vero ſecum Romam adduxit. Cum *Baſilides* filium *Iohannem* ſcriptionis (quam ipſi *Poſoch* nominant) ſtimulo à ſeſe læ-

ſum

ſum, malo quodam fato amiſiſſet, & *Theodorum* ad Regni gubernacula non admodum idoneum judicaret; matrimonium cum nobilibus aliquot puellis ſemel iterumque repetiit, eaſque ni intra menſes aliquot prolem conciperent, in monaſterium detruſit. Tandem ex ſeptima, niſi fallor, filium *Demetrium* ſuſcepit. Cum vero Moſcovitæ, cum Græcis, iterata matrimonia admodum deteſtentur, & quartum, nedum ſeptimum, pro illegitimo, & Chriſtiano homine indigno habeant, *Demetrius* hic non admodum in pretio habitus, cum matre in Ducatum Suſdalenſem ablegatus eſt, ibidemque à Præfecti ſui filio, cultro læſus, miſerrime periit.

Ioanni Baſilidi, qui anno 1584, menſis Martij die 28 obiit, ſucceſſit filius *Theodorus*. Quamvis enim pater morti vicinus teſtamento conſcripto, de ſucceſſione diſpoſuerat, illud tamen miris artibus inter-

interceptum, in lucem nunquam prodijt.

Theodorus cum ingenio eſſet ſimpliciore, propter quam cauſam cum parente nunquam in publicum prodiit, gubernacula Conſiliariis tradidit, ipſe vero potiſſimum rebus divinis operam dedit. Hoc ergo imperante Moſci, qui antea ſeveris legibus conſtringebantur, liberiorem vivendi rationem ingreſſi, facultatibus ſuis amplificandis operam dederunt, aliumque, & quidem politiorem victus & corporis cultum ſecuti ſunt. Hic *Theodorus*, quem ipſi more ſuo *Phedor* nominant, aliquoties internuncios, & legatos ſuos ad Auguſtiſſimum Imperatorem *Rudolphum* ablegavit, & amicitiam ſuperioribus annis inchoatam confirmavit.

Verum cum annos tredecim Imperaſſet, tandem ſub finem anni 1597, abſque prole mortalitatem explevit.

Inter

Inter Conſiliarios & regni Proceres *Boriſius Phedurovicius* (id eſt, Theodori cujuſdam filius) *Podunovius*, cuius ſororem *Theodorus* Princeps in matrimonio habuit, primas obtinuit, & cum is quoque ad Imperatorem *Rudolphum* litteras ſcriberet, Magiſtrum ſeſe ſtabuli curiæque præfectum, nec non Cæſarij, & Aſtratarij Locum-tenentem appellavit.

Cum itaque de ſucceſſione magnæ contentiones exorirentur, atque is *Boriſius* comitate & benevolentia multorum ſibi animos conciliaſſet, & vivo adhuc *Theodoro* ſummam rerum obtineret, unanimi omnium conſenſu, anno Chriſti 1598, ad gubernacula vocatur.

Quod ipſorum petitionibus, ob muneris huius difficultatem, diu repugnavit, tandem vero Patriarchæ ſui Archiepiſcoporum, & aliorum Antiſtitum, totius inſuper Cleri Eccleſiaſtici, omniumque Ordi-

Ordinum, ad extremum clariſſimæ ſororis viduæ *Theodori* relictæ, precibus victus, hanc dignitatem invitus ſuſceperit, & diademate à Patriarcha ſuo *Iobo* inſignitus ſit, Cæſareæ Maieſtati per litteras ſignificat, & in amicitia, cum majoribus pacta, perſeverare eamque augere cupit.

Ad hoc faſtigium evectus, ſumma in Imperio conſtituendo prudentia uſus eſt, & militibus primum omnibus ac præſidiariis ſtipendia perſolvit ipſoſque inſuper multis muneribus ornavit. Germanis ex Livonia, ſuperioribus annis in Moſcoviam deductis liberam facultatē ad ſuos redeundi; reliquis verò; qui manere voluerunt, multa Privilegia & immunitates conceſſit. Virginibus etiam pauperioribus dotes & veſtimenta pretioſiora, ut tanto facilius maritos nanciſci poſſent, largitus eſt.

Cum itaque facilem ſeſe & clemen-

mentem erga omnes exhibeat, & in regionibus ſuis ſcholas erigere incipiat, alios etiam artifices, qui in diverſis artibus excellant, ad ſeſe alliciat, fortaſſe tota Moſcovia ad elegantiorem & humaniorem vivendi rationem tandem aliquando traducetur. Boriſius hic *Czar*, & *Magnus Dux* familiæ ſuæ originem Scythis ſeu Tartaris adſcribit. A quibus tres fratres *Godunovii* (ita enim familia appellatur) in Moſcoviam veniſſe, ibique ſedes fixiſſe feruntur.

Uti religionem, ita ſupputationem quoque annorum, & Calendarium ſeu faſtos ſuos à Græcis acceperunt; ſed in numerum Divorum, multos ex gente ſua relatos habent.

In feriis tamen præcipuis, cum Eccleſia Latina conſentiunt. Hoc anno à tempore redintegratæ ſalutis, milleſimo ſexcenteſimo primo, qui nobis à conditio mundo eſt quinquies milleſimus quin-

gen-

genteſimus ſexageſimus tertius, Moſcovitæ Calendis Sept. ſepties milleſimum centeſimum decimum inchoant. Verum de his & alijs, ſuo fortaſſis tempore copioſius dicetur.

DANIEL PRINTZ à BUCHAV.
Sacræ Cæſ. Maiſt. Conſiliarius

SUBIICIENDA
NARRATIUNCULÆ
Præfixa.

BORISIUS hic annos ſeptem, & filius eius totidem menſes, poſt patrem, imperavit. Excepit hunc *Demetrius Iuanovvitz*, qui per menſes undecim, breve ſpatium, rerum Moſcoviticarum eſt potitus.

Delectus in ejus locum *Knes Vaſilius Tſoeſco*, qui per annos quatuor, plus minus, Imperii gubernacula tenuit: donec una cum fratre, vinctus captivuſque in Poloniam eſt avectus.

Anno autem à Chriſto nato,

1617. Ruſſi Metropolim Imperii Moſcuam, in poteſtatem Polonorum tunc temporis redactam, vi & armis occuparunt; ſuperſtitemque in ea repererunt filium *Theodori Mikitovvitz*, de quo dictum ſupra, cui nomen *Michael Fœdorovvitz*, qui die 4. Iulii, Stylo veteri, anno à partu Virginis 1613, Moſcuæ, communi Procerum omniumq; Ordinum ſuffragio, ad Imperium delectus vocatuſque eſt.

DE TITVLIS MAGNI MOSCOVIÆ *Ducis.*

A TEMPORE *Rurich* uſque ad hunc præſentem Principem, non alio titulo uſi ſunt Principes illi, quam Magnorum Ducum, aut Wolodimeriæ, aut Moſcoviæ, aut Nowogardiæ, &c. præter *Ioannem Baſilii*, qui ſe Dominum totius Ruſſiæ, & Magnum Ducem Wolodimeriæ &c. appellabat. Hic vero *Baſilius Ioannis* ſibi vindicat

& ti-

& titulum & nomen regium, in hunc modum: *Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia, Rex & Dominus totius Ruſſiæ, & Magnus Dux VVolodimeriæ, Moſcoviæ, Novvogardiæ, Pleſcoviæ, Smolenczhiæ, Tvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Viakiæ, Bulgariæ. &c. Dominus & Magnus Dux Novvogardiæ terræ inferioris, & Czernigovviæ, Rezaniæ, VVolotkiæ, Rſchovviæ, Beloiæ, Roſtoviæ, Iaroſlavviæ, Bielozeriæ, Vooriæ, Obdoriæ, Condiniæ &c.* Porro cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, videtur neceſſarium, ut & titulum & cauſam huius erroris exponam. *Czar* Ruthenica lingua Regem ſignificat: cum autē communi Slavonica lingua apud Polonos, Bohemos & alios omnes, ſumpta quadam conſonantia, ab ultima, & ea gravi quidem ſyllaba *Czar*, Imperator ſeu Cæſar intelligatur: unde omnes qui Ruthenicū idioma ſeu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam

Slavi regno Hungarico ſubditi, alio nomine Regem appellant, nempe *Kral*, alij *Kyrall*, quidam *Corolli*; *Czar* autem ſolum Cæſarem, ſeu Imperatorem dici exiſtimant: inde factum ut Rutheni interpretes audientes Principem ſuum ab exteris nationibus ſic appellari, cæperunt & ipſi deinceps Imperatorem nominare, nomenque *Czâr* dignius eſſe, quam Regis (licet idem ſignificent) exiſtimant. Ceterũ ſi evolvas omnes eorum Hiſtorias atque Sacram Scripturam, ubique Regis nomine *Czar*, Imperatoris vero *Keſſar* reperies. Eodem errore Imperator, Turcarum *Czar* appellatur, qui tamẽ non alio eminentiore, quam Regis, hoc eſt, *Czar* titulo ab antiquo jam tempore eſt uſus. Hinc Conſtantinopolim *Czarigrad*, quaſi dicas, Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slavonica utuntur, appellant. Sunt qui Principem Moſcowiæ *Album Re*-

gem nuncupant.Ego quidem cauſam diligenter quærebam,cur Regis Albi nomine appellaretur,cum nemo Principum Moſcowiæ eo titulo antea eſſet uſus : imo Conſiliariis ipſis ſæpe, data occaſione, & aperte dixi , nos non Regem, ſed Magnum Ducem agnoſcere. Plerique tamen hanc Regii nominis rationem eſſe putabant, quod ſub Imperio ſuo Reges haberet: Albi vero rationem nullam præbebant. Credo autem,ut Perſam nunc propter rubra tegumenta capitis *Kiſilpaſſa* , id eſt , rubrum caput vocant : ita illum , propter alba tegumenta, album appellari. Regis porro titulo utitur apud Romanum Imperatorem & Pontificem , Regem Sueciæ & Daniæ, Magiſtrum Pruſſiæ , Livoniæ,&c. & , ut accepi , apud Turcarum Principem:ipſe vero à nemine horum , niſi forte à Livonienſi , Rex appellatur. Titulis autem antiquitus , tribus circulis triangulo

incluſis, uti ſolebat, quorum primus, in ſupremo circulo, hiſce verbis continebatur; *Deus noſter Trinitas, quæ fuit ante omnia ſæcula, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus; non tamen tres Dij, ſed unus Deus in ſubſtantia.* In ſecundo, titulus Imperatoris Turcarum erat, particula adjecta: *Fratri noſtro delecto.* In tertio, titulus *Magni Ducis Moſcovviæ,* quo ſe Regem, & hæredem ac Dominum totius Ruſſię Orientalis, & Meridionalis fatebatur, in quo communi formulę ſubjunctum vidimus; *Miſimus ad te noſtrum fidelem conſiliarium.* Ad Regem autem Poloniæ huiuſmodi titulo utitur: *Magnus Dominus Baſilius, Dei gratiâ, Dominus Totius Ruſſiæ, & Magnus Dux VVolodimeriæ, Moſcovviæ, Novogardiæ Smolenſki, Tvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Bolgariæ, &c.* omiſſo Regis titulo: neuter enim horum alterius litteras novo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis

bis Moſcovviæ degentibus acciderat, cum Regis *Sigiſmundi* litteras ad ſe miſſas, atque titulo *Ducis Maſſovviæ* auctas, Moſcus graviter acciperet.

Scribunt quidam, Moſcum à Pontifice Romano & à Cæſare *Maximiliano* nomen expetiviſſe, & titulum Regium. Mihi veriſimile non videtur: præſertim cum nulli homini infenſior ſit quam ſummo Pontifici & quem non niſi Doctoris titulo dignetur. Cæſarem autem Romanum non majorem ſe exiſtimat; ut ex litteris apparet, in quibus nomen ſuum Imperatoris titulo pręponit. Nomen autem Ducis apud eos dicitur *Knes*: nec alium majorē titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adjuncta illa dictione, *Magnus*. nam omnes alij, qui unicum principatum obtinebant, dicebantur *Knes*: qui vero plures principatus, atque alios *Knes* ſubjectos Imperio ſuo habebant, *VVelikikneſi*, id eſt, Ma-

gni Duces appellabantur: neque alium gradum ſeu dignitatem habent poſt *Boiaros*, qui, more noſtro, locum nobilium (ut ſupra dixi) ſeu Equitum tenent. In Croacia vero primores ſimiliter *Kneſi* vocantur: apud nos vero, ſicuti & in Hungaria, non niſi *Comitum* nomen obtinent.

Ex Deſcriptione Moſcoviæ, ALEXANDRI GVAGNINI VERONENSIS, Excerpta.

Magni Moſcoviæ Ducis Caſtra & Arces.

DERP	FELIN
FALKENAW	TARNECT
WERPECH	TALCKOFEN
KIREMPE	WANGOROD
OLLENTON	NEVWBVRG
NEVWHAVS	TOLSBVRG
ODEMPEL	WESSENBERG
HOLSEN	BERLCHOLM
KANELICHT	ASS
RADEN	EST
LAIS	CVNCTAL.
OPERPAL	

De

De Moſcovia Regione, Vrbeque eiuſdem nominis præcipua.

MOSCOVIA, MOSKVVA vulgo dicta, Urbs ampliſſima, caput & Metropolis totius Ruſſiæ Albæ, à fluvio præterlabente Moſkwa nomen ſuum eſt ſortita. Civitas Moſcovia Orientem verſus multum porrecta eſt, tota lignea, ſatiſque ampla, quæ tamen propter hortos, areas, lataſque plateas major, quam reapſe eſt, apparet.

Proximum huic eſt oppidum *Nleuvvki* dictum, Satellitum cæterorumque extraneorum gratia extructum, quod ab infundendis poculis ita nominatur. Illic enim Satellitibus, omnibuſque exteris, inebriandi ſe vario potus genere, facultas & licentia conceditur. quod alias Moſcovitis gravi ſub pœna non licet. Exceptis aliquot anni diebus, videlicet Nativitatis & Reſurrectionis Dominicæ, ac

Feſto Nicolai, quem divino cultu proſequuntur, aliorumque ſolenniorum Sanctorum: quibus temporibus, velut vinculis emiſſi, Bacchum adveniſſe gratulantur, & inſtar porcorum immodico potu ſe ingurgitant, cædibus & contumeliis alij in alios paſſim graſſantur.

Hujus urbis tanta magnitudo eſt, ut nullo certo termino, muro, foſſa, vallove poſſit concludi: plateæ tamen quibuſdam in locis, trabibus tranſverſim poſitis obſtruuntur, adhibitiſque cuſtodibus ad primam noctis facem, ita obfirmantur, ut nemini in eam aditus pateat. Tam cænoſa autem & lutoſa eſt, ut in plateis pontes paſſim neceſſario extructi ſint. Nunc tamen vallo, ut audivi, civitas hæc circumducitur.

Adiacent huic ex muro extructæ duæ ampliſſimæ arces, civitatis etiam formam referentes, quarum una *Kitaigorod*, altera *Bolſigorod* appellatur, quas ab una

parte *Moſkvva* fluvius, ab altera *Neglinna*, in qua molendina ſunt plurima, præterfluit. Eccleſiæ, templa lapidea & lignea, ædeſque nobilium ac Magnatum frequentes ibi ſunt. Exſtruxit Princeps *Ioannes Baſiliades*, Anno Domini 1565, ultra *Neglin*, in agro *Nerbat* dicto, curiam, quæ *Opriczna*, id eſt, ſeparata habitatio appellatur; in qua ipſe cum numeroſa Satellitum manu, ſui defendendi cauſa, commoratur: quorũ alij bombardis longioribus, alij frameis, arcubuſque, & lanceis utuntur.

Mercaturam quod attinet: merces omnes, quæcunque ab extraneis in Moſcoviã deferuntur, continuo apud Tælonei Præfectos profiteri ac indicare coguntur; quæ hora conſtituta videntur & æſtimantur; æſtimatas vero nemo nec vendere, nec emere poteſt, niſi primũ fuerint Magno Duci oſtenſæ. Quando vero ex Lituania Legati à Rege Poloniæ vel aliunde

ſunt miſſi, tunc omnes cuiuſcunque gentis mercatores, in Legatorum fidem & clientelam ſuſcepti, in Moſcoviam ſine Tæloneis tuto ire poſſunt, & victum ſufficientem ex theſauro Magni Moſcoviæ Ducis habent.

Inferuntur autem in hanc Regionem à vicinis nationibus pannum omnis generis & coloris, ſericum, veſtes auro vel argento intertextæ, lapides pretioſi, aurum filatum, gemmæ, & metalla prætioſa. Item piper, crocus, zingiber, &c. ſæpe etiam res viliores. Merces vero, quæ inde aſportantur, ſunt pelles variorum animalium: cera quoque, & id genus mercimoniorum. In Tartariam ſellæ equorum, fræna, veſtes, corrigia; arma autem, & ferrum non niſi furtim vehuntur; cultellos tamen, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, & id genus alia ex Moſcovia in eam inferre licitum eſt.

Moſcovitæ circa merces extruden-

dendas fallaciſſime verſantur, dum rem minori conſtantem, dimidio pretio, in fraudem emptoris, auctam æſtimant, &, ita eſſe, animo fallendi, jurant. Sed exteri quoque experientia & uſu hæc edocti, merces ſuas, parvo conſtantes, cariores indicant, ſicque ars eluditur arte. *Zebellinorum* autem, & *Hermillinorum*, *Caſtorum* & *Vulpium* pelles magno ibi in pretio æſtimioque ſunt.

Provincia hæc nec lata nimis eſt, nec fertilis propter cæli inclementiam, nam ob aſperrimi frigoris rigorem, ſata ad maturitatem pervenire non poſſunt. Etenim frigus interdum ita ibi ſævit, ut terra in hiatum diſrumpatur. Inſuper & ſputum ex ore projectum, priuſquam in terram decidat, congelatur. Homines etiam gelu concreti, in vehiculis, ſub dio, frequenter iſtis in locis reperiuntur. Cui intenſiſſimo frigori tantus ſubinde æſtus reſpondet, ut ali-

aliquando ſtagna & flumina penitus exſiccentur. Frumentis oleribuſque communibus hæc Regio affluit; ceraſa nunquam producit; cæterarum arborum fructus quidem alit, ſed inſuaves.

Cælum tam ſalubre eſt, ut peſtis ibi, præſertim Septentrionem & Orientem verſus, nunquam fuerit graſſata: patiuntur tamen ſæpe capitis, inteſtinorum, atque adeo omnium membrorum dolorem quemdam, quem nos febrim acutam appellamus; illi ſuo idiomate *Ognyo*, id eſt, ignitum vocant.

Moneta in toto Moſcorum imperio eſt quadruplex, Moſcovitica, Novogardenſis, Twerenſis, & Pleſkovienſis. Moſcoviticus nummus non rotundus eſt, ſed oblongus, ovali formæ non diſſimilis, idiomate autem eorum *Dzienga* dicitur. Duplici autem modo cuditur; primus in una parte hominis nudi equo inſidentis, & draconem

conem haſta ferientis, imaginem habet, in altera vero parte nomen Magni Ducis exprimitur. Secundus ex utraque parte, litteris, nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus, inſignitur. Horum autem ſexaginta, unum *Ducatum*, ſive aureum Ungaricalem prætio æquant. Novogrodenſis nummus in una parte Principis, ſolio inſidentis imaginem, hominiſque ex adverſo ſe inclinantis habet; ex altera parte ſcriptura inſignitur, vocaturque *Novogrodka*, & Moſcoviticum nummum valore duplo ſuperat. Twerenſis nummus utrimque ſcripturam habet, valore Moſcoviticū refert. Pleskovienſis in una parte caput bovis coronatum, in altera vero ſcripturam habet. Eſt & ærea moneta in uſu, quę in pauperum gratiam tantū cuditur, & *Pula* vulgo vocatur, horum nummorum 40 *Dengam* Moſcoviticam valore efficiunt. Omnis autem moneta Moſcovitica ex

puro

puro & mero argento cuditur, omneſq; fere aurifabri nummos cudunt, eoſque argento apud cives permutant, accepta éxigua laboris mercede. Porro in tota Moſcovia aurum aut argentum non invenitur; alio autem quam advectitio omnes incolæ & Rex ipſe non utuntur. Ante annos demum ſuperiores centum Moſcovitæ moneta argentea, præſertim apud ſe cuſa, uſi ſunt. Primum etenim cum argentum, ab exteris ad eos importari cœptum eſt, tunc fundebantur portiunculæ oblongæ argentiæ ſine imagine & ſcriptura, valore unius *Rubli*; *Rubl* autem *Dengas* Moſcoviticas 100. totidemque *Groſſos Polonicos* valet. Ante uſum vero monetę, Aſpreolorum aliorumque animalium pellibus utebantur.

Moſcovia, quæ eſt caput & metropolis cæterarum Regionum & civitatum, Moſcoviæ Duci ſubjectarum, loco principali deſcripta,

reli-

reliquas Provincias & civitates præcipuas, in Moſci Imperio ſitas deſcribere contendemus; Ordine primum Orientem verſus ſervato, tandem ad Meridiem & Occidentem, atque Septentrionem procedendo, ad Orientem æquinoctialem revertemur.

Ducatus Volodimiriæ.

VOLODIMIRIA civitas magna eſt, cum ſuo Ducatu; cuius titulum Moſcoviæ Dux ſibi vendicat; quæ caſtrum ligneum ſibi adjunctum habet, diſtatque 36. miliaribus Polonicis à Moſcovia, Orientē verſus. Ager ejus ita fertilis eſt, ut ex uno tritici modio, ſępe 20. modij, interdum 25. proveniant. Fuit hæc olim, à tempore *Volodimiri*, qui eam condidit, totius Ruſſiæ Metropolis uſq; ad *Ioannem* Danielis filium, qui inde ſedem ſuam in Moſcoviam tranſtulit.

Ducatus Novogardiæ Inferioris.

VOLODIMIRIAM *Novogradiæ Inferioris* Ducatus proxime conſequitur, qui fertilitate, rerumque plurimarum copia Volodimiriæ æquatur. Eſt in eo civitas magna *Novogardia Inferior*, à qua tota Regio nomen accepit: Sita eſt ad *VVolgam* & *Occam* fluvios, eique caſtrum ligneum, à *Baſilio* in ſcopulo extructum, proxime adhæret. Hæc autem civitas terminum religionis Chriſtianæ facit. *Novogardiæ* inferioris titulo Princeps Moſcoviæ utitur.

Ducatus Rhezanenſis.

SEQVITVR *Rheza* Provincia inter *Occam* & *Tanaim* fluvios ſita. Principatus hic cæteris omnibus longe fertilior eſt, in quo ſingula grana frumenti binas pluresve ſpicas proferre ſolent, quarum culmi tam denſe creſcunt, ut nec equi facile tranſire, nec coturnices

ces inde evolare poſſint; mellis, piſcium, avium, ferarumque ibi magna copia. Auget etiam titulum *Magni Moſcoviæ Ducis.* Sita eſt hæc civitas lignea ejuſdem, cum Regione, cognominis. Aliæ item urbes celebriores.

Corſira,

Tulla, in qua caſtrum excitatū:

Odojovu, in qua arx olim conſtructa.

Colluga, in qua quotannis præſidia contra Turcas ſtatui ſolent.

Occa fluvius, *Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corſiram, Columnam, Rhezaniam, Cazigorodiã, Murinamque* præterlabitur. Campi, quos alluit, fertilliſſimi ſunt, Piſcium copiã habet, qui tam grati & delicitati ſaporis ſunt, ut cæteris omnibus longe præferantur.

Vorotinenſis Ducatus.

DUCATVS *Vorotinenſis*, tribus à *Colluga* miliar. cum civitate &

caſtro ejuſdem nominis ad *Occam* fluvium ſito, diſtat.

De Magno Severienſi Ducatu.

DUCATUS iſte maximus eſt, & rebus omnibus affluentiſſimus; cujus latitudo à Boryſthene uſque ad *Mſcenek* caſtrum dirutum, ſupra dictum, extenditur, vaſtoſque & deſertos paſſim campos poſſidet. Principes ejus, qui à *Baſilio Duce* poteſtate ſunt exuti, genus ſuum à *Demetrio*, magno Moſcorum Imperatore deducebant. Sunt in eo Arces & civitates complures; inter quas celebriores,

Stevierſki, olim Ducum Severienſium ſedes.

Starodub,

Potinolu,

Czernigovv, arx & oppidum.

Bransko.

Silvæ autem Hermelis, & Aſpreolis ac melle plurimum redundant. Regio hæc agros habet fertiliſſimos. Ducatus hujus titulo

Ma-

Magnus Moſcoviæ Dux utitur.

Ducatus Smolencenſis.

SMOLENSKO civitas ingens & inſignis, ad *Boryſthenem* fluvium ſita, arcem ex roboribus excitatam in ulteriori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam civitatis exſtructa ſunt. Sæpe civitatem hanc *Baſilius* Dux oppugnavit, nunquam autem cepit: donec *Michael Glinſki*, ex Principum Ruſſiæ ſtemmate oriundus, magna vi adortus, cum armis non poſſet, dolo, corruptis militibus, expugnavit. Sunt in ea Regione,

Drohobus,

Hugra, fluvius,

VVyezma, caſtrum & oppidum.

Boryſthenes, fluvius nobiliſſimus.

Mozayzko, caſtrum & oppidum. ibi Princeps Oratores excipit; venationemque quotannis exercet.

Bielskia Ducatus.

BIELESKIA Principatus Ruſſiæ, quondam ſui juris Principem habebat; qui magnis DucibusLituaniæ*Iagielonis* filiis(à quibus *Baſilius* Princeps *Bielskiæ*, ad Baſilium Moſcoviæ Ducē defecit, Ducatumque totum illi ſubdidit) tributarius erat. principatū hunc Moſcoviæ Dux titulo ſuo adſcribit, & ſe Ducem *Bayelſki* appellat.

Rschoviæ Ducatus.

IN territorio *Rſchovienſi* civitas & arx lignea ejuſdem nominis *Rſchèvva* appellata, ad *Volgæ* ripā ſita eſt. *Volga* autem fluvius eſt, qui multis fluminibus in ſe receptis totam Moſcorum Principis ditionem, item *Cazanenſe* & *Aſtrachanenſe*Regnū perfluit. Adjacēt huic,

VVoloczk, albis leporibus, & venatione Principis ſui nobilis.

VVyelikyeluki, arx & civitas magna.

Toro-

Toropyecz, arx & civitas.

Ducatus Tvverenſis.

TWERENSIS Ducatus, cujus titulum magnus Dux Moſcoviæ ſibi uſurpat, ampliſſima olim ditio erat, una ex magnis Ruſſiæ principatibus, ad *Volgam* fluvium ſita, ſunt in ea civitates,

Tvver, quæ monetam argenteam peculiarem habet, valore Moſcoviticam æquantē. & *Terſak*.

Ducatus Pſcovienſis.

PSKOVIA Principatus, olim ampliſſima ſui juri ditio erat. Sed à *Ioanne Baſilij* anno Domini 1509 occupatus eſt. In ea eſt civitas totius Regionis metropolis, *Pskovia*, gentiliter *Pskovv* dicta, ſola in toto Moſci Imperio muro aucta, quæ in quatuor partes dividitur; & earum ſingulæ ſuis mœnibus clauduntur.

Ducatus Novogrodiæ Magnæ.

NOVOGRODIA Magna principatus ampliſſimus olim, & totius Ruſſiæ celeberrimus erat. Sunt autem ſub ditione hac

Novogrodia Magna, metropolis: In hac celebratum erat olim quoddam Idolum, *Perum* appellatum, hoc in loco, in quo nunc eſt monaſterium, *Perunski* ab Idolo eodem dictum. Hoc Idolum à Novogrodenſibus præcipue cultu latriç adorabatur: habebat autem formam hominis, lapidem ignitum manu tenentis, ſimilem fulmini. Nam *Perum* Ruthenis & Polonis fulmem ſignificat. In hujus laudem & honorem ex quercubus ignis, qui perpetuo, interdiu & noctu arderet, conſtruebatur. Quod ſi negligentia miniſtrorum, quibus commiſſa hæc cura erat, ignem exſtingui contingeret, tunc capitis pœna plectebantur.

Ilmen, lacus.

Ruſſa,

Ruſſa, oppidulum vetuſtiſſimum : quod fluvius ſalſus præterfluit, quem incolæ foſſa ampla inmodum lacus coërcent & inde aquam per canales ad ſuasj ædes deducunt, & ſal ex ea coqunt.

Ianovv Gorodd, arx

Nerva, arx

Iamma, caſtrum.

Ex Iacobi Nobilis Dani Hodoëporico Ruthenico.

NOVOGORDIA olim Magnum Moſcoviæ *Ducem* dominum non agnoſcebat, ſed Magiſtratus ſui legibus vivebat. Fuitque adeo potens ut ſeſe ab hoſtium adjacentiumque regnorum vi facile defendere potuerit, unde & ortum eſt proverbium : *Quis aliquid efficere poteſt contra Deum & Magnam Neugardiam.* Duravitque hæc illius potentia in illum diem, quo

odium diſſidiumque inter Conſules exortum eſt, reſque eo deducta, ut conſtituerent Moſcovitam diremptorem litium, qui poſtea adhærens parti imbecilliori, alteram oppreſſit, oppidique potitus ſe Dominum ei impoſuit.

Vodska Regio.

HÆc Regio à Novogrodia magna, triginta miliaribus diſtans, inter Occidentem & Septentrionem ſita eſt, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Ruthenico differens; in eam animalia cujuſcunque generis, ſi aliunde invecta fuerint, colorem ſuum in albedinem mutare perhibentur,

Corella Provincia.

HÆc Provincia ſuum proprium idoma habet; à Novogradia Septentrionem verſus, ſexaginta miliaribus Polonicis diſtat. Hujus Provinciæ fines ad mare

mare uſque glaciale protenduntur. Inter hanc & *Dvvinam* ſita eſt *Solovvki* inſula. Eſtque ibi Monaſterium Ruthenicum inſigne, in quod mulieribus ingreſſus gravi ſub pœna prohibetur. Sal ibi copioſius decoquitur. Solem illic tempore æſtivalis Solſtitii duabus tantum horis ſplendere affirmant.

Dvvina Provincia.

HÆc Provincia in ipſo Septentrione ſita, Novogardenſiumque olim ditionis à fluvio præterlabente *Dvvina* nomen ſortita eſt. Pagis compluribus abundat, qui propter terræ ſterilitatem, magno tractu, longe lateque ab invicem diſtant. Incolæ vero ex piſcibus feriſque omnis generis victum, ex pellibus vero amictum acquirunt; panis enim uſum prorſus ignorant. In maritimis hujus Regionis locis, urſi albi majori ex parte in mari degentes reperiuntur,

tur,

tur, quorum pelles cum cæteris, varij generis animalium pellibus, incolæ magno Duci pro tributo pendunt.

Vſtinga Regio.

OCCVRRIT *Vſtiug*, civitas & arx, à qua & Regio nomen accepit, ad fluvium *Suchana* condita. Hæc olim Novogardenſibus tributaria erat, in qua nullus propemodum panis uſus frequentatur. Quapropter incolæ ex piſcibus & feris victum quæritant. Idioma proprium, quamvis Ruthenico magis utantur, habent. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipue vulpinis nigris, quæ interdum, Zebellinis æquiparantur. Zebellinæ ibi pelles nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

Volochda Provincia.

HÆc Provincia inter Orientem & Septentrionem ſita eſt, ha-

habetque civitatem ejuſdem nominis & arcem, natura loci munitiſſimam; in qua magnus Dux Moſcoviæ majorem theſauri ſui partem, neceſſitate id exigente, condere ſolet. Regio hæc tota ſilveſtris eſt & paludoſa. Præterfluit hanc *VVaga* fluvius: cuius accolæ panis uſum penitus ignorant, feriſque quas capere ſolent, victitant, pellibuſque vulpinis, nigri & cinericij coloris abundant.

Bieleiezioro Ducatus.

BIELEIEZIORO quaſi dicas albus lacus, eſt regio ampliſſima, una ex Ducatubus Ruſſiæ, ad Septentrionem ſita juxta lacum ingentem, à quo nomen ipſa Regio, & arx, civitaſque traxerunt. Arx autem eſt, arte & loco invicta, in qua Princeps, hoſtibus urgentibus, theſaurum ſuum recondere ſolet, & illuc velut ad Aſylum quoddam confugit. Huius loci incolæ proprio idiomate utuntur,

tur, ſed nunc fere omnes Ruthenice loquuntur. Non procul inde lacus *Bieleiezioro* fluit, ſulphur copioſe proferens, quod fluvius quidam, ex eo ſcatens, ceu ſpumas ſupranantes ſecum defert.

Iaroſlaviæ Ducatus.

IAROSLAW civitas & arx lignea, ampla, ad *Volgam* fluvium ſita eſt. Regio ei adiacens fertiliſſima eſt, præſertim ea ex parte, qua ad *Volgam* vergit. Titulum eius & Ducatum magnus Moſcoviæ Dux ſibi vendicat.

Roſthoviæ Ducatus.

HIC Ducatus inter præcipuos & antiquiores Ruſſiæ Principatus, poſt Novogradiam, olim fuit numeratus. Eſt in eo civitas & arx lignea *Roſthovv* dicta, regionis caput, in qua ſedem ſuam Archiepiſcopus fixit. Huius Ducatus titulo Moſcoviæ Dux utitur. Adiacent illi,

Vglitz

Vglitz, civitas cum caſtro.

Chlopigrod, in hac celeberrimæ & frequentes nundinæ.

Pereaſlavv, civitas & caſtrum.

Suſdalienſis Ducatus.

DUCATUS *Suſdali*, cum eiuſdem nominis caſtro & civitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, *Roſthoviæ*, & *Volodimiriæ* adjacet, olim reliquarum Ruſſiæ partium metropolis. Complectitur ſub ſe

Caſtromovvgorod, civitatem cum caſtro.

Galicz, Provinciam cũ civitate.

Viathka Regio.

HÆC regio ab eiuſdem nominis fluvio denominata eſt; tota fere paluſtris; melle, feris, piſcibus, aſpreoliſque affluens. Habet adjunctas ſibi civitates,

Chilinovam,
Orlo,
Cotelnioz, &
Slobodam.

Per-

Permia Regio.

PERMIA magna eſt & ampla regio; in qua civitas non incelebris ſita eſt, ejuſdem nominis. Incolæ huius Regionis pane rariſſime utuntur, & cervorum, aliarumque ferarum carne victitant. Idioma proprium, litteras quoque à Ruthenicis differentes habent, quas Stephanus Epiſcopus, poſtea in numerum Divorum allectus, invenit. Superſunt plurimi ex iis idololatræ, paſſim per ſilvas vagantes. Hyeme per nives, *trahеis* itinera faciunt, quas vel canes, vel cervi albi (quos in hunc uſum pro jumentis habent) trahere ſolent. Pedites autem *Nartis* (quemadmodum in plurimis Ruſſiæ regionibus fieri conſuevit) celeriter per nivem iter conficiunt. Hæ autem *Nartæ* ſunt ligneæ quædam & oblongæ ſoleæ duorum triumve cubitorum longitudine; quibus in pedes inductis, bacu-

baculo oblongo cum cuſpide ſuffulti, celerrime feruntur, adeo ut nullo modo equi, quamvis agiliſſimi, curſu inſequi poſſint.

Sibior Provincia.

HÆc Provincia ad *Camam* fluvium, inter *Permam* & *Viatkam* regiones, ſita eſt; quæ caſtris & civitatibus prorſus eſt vacua. Regio ipſa tota paluſtris & Sylveſtris eſt, quæ propter Tartarorum viciniam magna ex parte vaſtata dicitur.

Iurga Regio.

IURGA ſive *Iuhra* regio, ad Oceanum Septentrionalem jacet; ex ea Hungaros, ſterilitate agrorum adactos, & ex patriis ſedibus in alias terras egreſſos, prodijſſe ferunt. Indigenæ hujus Regionis vectigal MagnoMoſcorum Principi ſolvunt, eodemque idiomate cum Ungaris utuntur.

Petzora Regio.

PETZORA à fluvio præterlabente ejuſdem nominis dicta, longo tractu ad Septentrionalem, & Orientalem plagam fines ſuos juxta Mare glaciale, extendit. Creſcunt illic arbores cedri, circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur: aves etiam rapaces varij generis in his montibus nidos ſtruunt, præcipue Falcones albi, quibus in venationibus utuntur. Sunt hi montes illi, quos veteres Riphæos ſive Hyperboreos vocabant. Qui perpetuis nivibus, gelu concretis, albent, difficilemque tranſitum iter carpentibus præbent. Incolæ hujus Regionis ſimpliciſſimi ſunt, idioma proprium habent; panis apud eos nullus uſus eſt:

Non procul hinc gentes agunt, quæ Ruthenis *Zamogeds* (id eſt, ſe ipſos comedentes) dicuntur. In Moſcoviam nunquam veniunt; alio-

aliorum enim hominum cætum, vitæque ſocietatem maxime refugiunt. In Oceano adiacenti piſces diverſi generis, & equi marini reperiuntur, ut & bellua quædam, Moſcovitis *Mors* dicta. Hæc in mari, aliquando vero in terra degit, boatus terrificos edit. Breves, inſtar Caſtoris, pedes habet, pectore prominenti latoque, dentibus ſuperioribus in longum prominentibus. Dumque Oceano relicto in terram prædæ capiendæ gratia adſcendit, tum dentibus, quos longos habet, promontoriis mari impendentibus affixa, vertices montium adſcendit. Tandem poſterioribus pedibus, dentibus admotis, ſumma cum celeritate in terram delabitur, omniaque obvia, per decem & pluria milliaria, devorat, tandemque ad Oceanum revertitur: interdum autem ab incolis, ſuperiora montium occupantibus, telis & lapidibus, priuſquam adſcendat, prohibetur, hoc-

que modo frequenter opprimitur. Ex dentibus eius, manubria pugionum, cultellorumque, præſtantiores item frameas, incolæ & accolæ conficiunt.

Obdoria Regio.

OBDORIA à fluvio *Obdi* denominationem accipit; qui tam vaſtæ eſt amplitudinis, ut ſexdecim milliaria Polonica, octuaginta autem *VVerſt* Moſcoviticas in latitudine contineat, vixque duobus diebus navigio, quamvis ventis vela impellentibus, tranetur: ac tot tantiſque abundat piſcibus, ut navigantium remigiis premantur.

De Idolo Aurea Anus.

IN hac *Obdoria* Regione, eſt antiquiſſimum Idolum è lapide exciſum, quod Moſcovitis *Zolota Baba*, id eſt, aurea Anus dicitur. Eſt autem forma mulieris vetulæ, infantem in gremio tenentis, & alterum

terum iuxta ſe infantem habentis, quem nepotem eſſe illius, incolæ perhibent. Hoc Idolum ab *Obdorianis, Iuhriſcis*, & *Vohuliſcis*, aliiſque conterminis gentibus cultu latriæ colitur, præſtantiſſimaſque & maximi pretii pelles Zebellinas Idolo offerunt, unaque cum reliquarum ferarum pretioſis pellibus, cervos quoque ſelectiores ad ſacrificium peragendum mactant, quorum ſanguine os, oculos, & reliqua ſimulacri membra perungunt. Inteſtina autem cruda victimæ devorant, & inter ſacrificandum Sacerdos Idolum conſulit, quid ipſis faciendum, quove migrandum ſit. Dicuntur etiam in montibus, vicinis huic Idolo, tinnitus boatuſque quidam audiri, qui perpetuum ſonitum, in modum clangoris tubarum, edunt. Hoc autem nihil aliud eſſe exiſtimo, niſi inſtrumenta quædam illic antiquitus poſita, vel canales ſubterraneos, ſic Na-

tura ipſa effectos, ut ventorum perpetuo flatu, ſonum, boatumque & clangorem continuum efficiant.

Condora Regio.

HÆc Regio ad Oceanum Septentrionalem *Obdoræ* regioni vicina eſt, tota fere ſylvis fluminibuſque obſita: eius Indigenæ proprio idiomate utuntur, & aureæ Anus idolum colunt. Regio civitatibus, caſtris, pagiſque prorſus caret.

Lucomoria Regio.

LUCOMORIA Regio longo tractu juxta mare Septentrionale extenditur, eiuſque incolæ ſine ullis ædibus, in ſilvis & campis degunt. Confines huic populi ſunt;

Gruſtintzi,

Serponovvtzi.

Porro, de quibuſdam populis in *Lucomoria* habitantibus portentoſum

toſum & dictu incredibile quiddam refertur; quaſi illi quotannis 27. menſis Novemb.die velut hirundines,& ranæ, præ intenſo frigore brumali moriantur. Poſtea redeunte vero 24. Aprilis die, denuo reviviſcant.Hi autẽ hoc modo commercia cum populis vicinis habere dicuntur: cum jam futuram mortem imminere ſibi ſentiunt, tunc merces ſuas certis in locis reponunt,quas *Gruſtintzi* & *Serponovvtzi*, ſuis mercibus interim æquivalentibus eodem in loco relictis,auferunt. Illi autem reviviſcentes, illas merces, ſi æqua commutatione ſibi placuerint, pro ſuis accipiunt: ſin minus juſtæ fuerunt, ſuas repetunt, unde lites & bella inter eos ſæpiſſime oriri dicuntur. Labitur heic *Tachmin* fluvius; in quo piſces quidam naſci dicuntur, qui capite, oculis, naſo, ore, manibus pedibuſque hominem referunt. Ajunt quoque hic eſſe homines ſtupendæ

formæ, quorum alij, ferarum more, pilis rigent, alij caninis cum capitibus in ſpeluncis ſubterraneis vitam agunt.

Loppia Regio.

A LVCVMORIA ulterius ad Oceanum glacialem procedendo *Loppi* populi, barbarie & feritate rigentes, in campis & ſylvis paſſim degentes occurrunt. Hi nuſquam certas ſedes habent, ſed uno in loco feris piſcibuſque, quibus victitant (panis enim uſum ignorant) depaſtis, alio commigrant. Tuguriola ſua, in quibus habitant, corticibus arborum ceſpitibuſque tegunt; veſtes ex diverſis ferarum pellibus conficiunt. Idioma ſuum proprium habent, ac proinde muti propemodum apud exteros eſſe videntur. Sagittarij autem omnes ſunt peritiſſimi. Hoſpites humaniſſime excipiunt; quos in tuguriolis ſuis cum uxoribus ſuis relinquunt, ipſi

vero

vero interim venatum abeunt; reverſi, ſi uxores hoſpitum concubitu conſuetudineque lætiores & hilariores invenerint, munere aliquo illos donant, ſin minus, turpiter convitijs laceſſitos expellunt.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos uſus, ſed cum mercatoribus exteris, rerum permutatione utuntur, & pro alijs mercibus, quas ipſi non habent, pelles ferarum pendunt.

Atque hic finis Regionum Septentrionalium, glacialique mari adjacentium eſto. Nunc ad cæteras regiones deſcribendas, Meridiem Orientemque verſus ſitas, Moſcovitis confines revertar.

Ceremiſſi Populi.

CEREMISSI, *Mordovotes*, & *Vachines*, inter *Viatkam* & *Volochdam*, longe lateque in ſilvis, ſine ullis ædibus, habitant. Proprium idioma colunt, *Mahometiſque*

tiſque ſectā amplectuntur. Omnes autem furtis & latrocinijs intenti; & carminibus magicis exorciſmiſque maxime dediti ſunt. Tam viri, quam fæminæ, curſu velociſſimi ſunt, ſagittarijque peritiſſimi; arcum nunquam de manibus deponunt, quo adeo delectantur, ut etiam filiis cibum obſtinatiſſime prohibeant, niſi prius ſignum prævium ex arcu ſagitta ferierint.

Mordvva Populi.

A NOVOGRODIA Inferiore, Orientem & Meridiem verſus, vaſtæ & ingentes ſylvæ occurrunt, quas *Mordvva* populi ſic dicti, longo tractu inhabitant. Idioma proprium habent; in pagis paſſim degunt; agriculturamque exercent. Eorum quidam *Mahometis* ſectam amplectuntur, quidam vero in idololatria perſeverant. Mulieres eorum decoris cauſſa ungues nigro colore artificioſe imbuunt, apertoque capite & cri-

& crinibus paſſis ſemper incedunt.

PHILIPPVS CLVVERIVS *Lib.* IV.*Introduct. Geoprah.Cap.* XXVIII. *Moſcoviæ, ſive Ruſſiæ Albæ Magnus Ducatus.*

VLTIMA Europæ regio eſt Ruſſia alba, ſive maior, omniũ vaſtiſſima, inculta ac paludibus ſilviſque invia. Eadem Moſcovia à capite ſuo. Gens ipſa rudis, perfida, ſervituti ſupra modum addicta, vulgato nomine nunc Moſcovitæ appellantur.

Finitur ipſa Regio à Septentrione mari concreto, ab ortu iiſdem finibus, quibus Europa, hoc eſt, Obio ac Tanai amnibus: à Meridie Tanai minore, vulgo *Donetz* Deſna & Pſola: ab occaſu Boryſthene & Narva, lineaque inter horum fontes ducta.

Longitudo ſumma inter promontorium Litanim, vulgo *Capo Oby*, & Pſolæ confluentem, ad oppidum

pidum *Czerkaſſij* implet mill. Germ. CCCLXXX. Latitudo inter *Corelenberg*, oppidum in confinio Finlandiæ, & Obium flumen, juxta oppidum Lepin mill. ccc.

Dividitur in complures Ducatus ac Provincias, quæ plerumq; à pręcipuis urbibus denominantur.

Ducatuum Princeps eſt Moſcovia, incolis *Moskavv*; cæteri *VVolodimir Moſaiska, Tvver, Ruſzova, Niſſy, Novogord*, id eſt, inferior Novogardia, *Zesã, VVorotin, Smolensko, Biela, Pleskouvv, VVeliki, Novogorod*, hoc eſt Novogardia Magna, *Bieleiezero, Iaroſlavv, Svviera.*

Principatus *Roſtovv*, & *Suldal.*

Provincię *VVolska, Corella, VVologda, Vſtiug, Dvvina, VViatka, Iuhora, Petzora, Condora, Permem, Czeremyſſigorni, Czeremyſſi, Lugovvi, Nordvva, Kargapola, Meſchora.*

Vrbes Moſcoviæ.

VRBES in hac Regione cunctæ conſtant ligneis ædificijs,

ac luto illitis;amplæ quidem ſunt, ſed quarum vijs ſæpe latiſſimi campi intercedant.

Caput Imperii eſt *Moskvva*, urbs ſupra modum atque fidem magnâ, ut quę quadraginta unum & quingenta ædificiorum millia complectitur. Arx eſt in ea Magni Ducis, quem incolæ *Czar*, id eſt, Imperatorem vocant, domicilium viginti hominum millium capax; quos præſidii cauſſa Magnus Dux perpetuo alit. Reliquæ urbes ſunt totidem fere, ijſdemque nominibus, quot ducatus ac Provinciæ, quarum *VVolodimir* caput erat ante Imperii. *Vſtiug* celeberrimum totius Ruſſiæ in mediterraneis emporiũ. .Maritima emporia ſunt S.Nicolai, & S.Michäëlis Archangeli oppida, à Belgis; Anglis & Germanici Suevicique maris accolis frequentata. In oppidum *Bieleiezero*, quod in lacu conditum, bello ingruente, theſauros Magnus Dux abſcondit.

Sunt

Sunt præterea Magni Moſcoviæ Ducis Imperio ſubiectæ quædam Tartarorum nationes Aſiaticæ.

Ex ANGELI ROCHÆ *Bibliotheca Vaticana*; *De Moſcovitarum Lingua.*

MOSCOVIA Ruſſiæ, vel Ruthenorum caput, ſuam per Scythiam longe lateque extendens ditionem, Sclavonica utitur lingua, externis tamē linguis adeo confuſa, vix ut Sclavus & Moſcovita ſe invicem intelligant, ſicut Sigiſmundus Liber in rerum Moſcoviticarum commentariis teſtatur, ubi plurima huius linguæ vocabula tam propria, quam aliena in medium adfert: ab initio operis de Ruthenorum peculiari circa litteras quaſdam pronuntiatione nonnullas conſcribit obſervationes: Moſcovitica enim lingua eadem cum Ruſſica vel Ruthenica vel Sclavonica videtur

eſſe,

eſſe, ut ipſe ait: nam Ruſſi vel Rutheni ijdem qui Moſcovitæ ſunt. Antonius autem Uvido Lithuanus Alphabetum, quo Moſcovitæ & Lithuani utuntur, Græco non diſſimile, ſed characteribus aliquot auctius, in Tabula Corographica proponit.

PARS POLITICA.

RELIGIO MOSCOVITARUM,

Auctore

JOANNE FABRO,

Ad FERDINANDVM *Regem Romanorum, cui à confeſſionibus erat.*

MOSCOVITÆ fidem Chriſtianam aliqua ex parte ſequuntur, quam à ſancto Andrea Apoſtolo fratre Simonis Petri, primum eis prædicatam affirmant. Ea quoque quæ ſub Canſtantino Magno à CCCXVIII Epiſcopis, in Nicea urbe Bithyniæ primo Niceno Conſilio concluſa, ac à Baſilio Magno & Sancto Chryſoſtomo tradita & prædicata fue-

fuerunt, tam Sancta, tam firma, tam ſincera eſſe credunt, ut ab illis hactenus nunquam licuerit transverſo digito (ut aiunt) recedere cuiquam, ſicut neque ab Euangelio Chriſti. Ea quoque modeſtia eſt eorum, ut quæ à Sanctis Patribus in ſuis conſilijs ſemel ſunt diciſa, nunquam audeat quiſquam ſuæ profeſſionis, in dubium denuo vocare. Verum ſi qua vel fidei difficultas, vel ritus religionis inciderit, univerſa ad Archiepiſcopum ac reliquos Epiſcopos, per ipſorum tantum ſpiritum definienda refertur: neque quicquam inconſtanti vulgo & inconcordi relinquitur. Sacerdotis enim labia cuſtodiunt Legem Dei; & Lex ex ore eius requirenda erit. Habent autem Archiepiſcopum qui in urbe Moſcovia, in eo loco ubi ſedem Imperator habet, Cathedram Archiepiſcopalem obtinet. Sunt & Epiſcopi quamplures in Novogardia, unus, in qua & Iſi-

dorus extitit, ſub Eugenio Pontifice Romano Cardinalis, teſte Raphaële Volaterrano. In Roſcivia alius, alius in Suſtali, alius in Otiſeri, alius in Smolne, alii in Reſani, Colmum, Volut, & Frotini pręficiuntur Epiſcopi, qui & ſuas habent Diocæſes. Hi quidem omnes Epiſcopi, Archiepiſcopum velut ſupremum agnoſcunt. Archiepiſcopus autem ille, antequam Patriarcha Conſtantinopolitanus à Mahometica tyrannide ſupreſſus eſſet, ſemper hunc Patriarcham ut ſuperiorem recognovit. Huic tamen Romanum Pontificem, veluti Petri ſucceſſorem præceſſiſſe ſemper ac merito fatentur. Neque hodie huius rei immemor Ruthenorum Imperator, adhuc pietatis eiuſmodi diligens cuſtos: quotannis enim Conſtantinopolitano Patriarchæ in hanc uſque horam quo vivere & Ægyptiacæ ſervitutis finem æqua mente exſpectare poſſit, eleemoſynam mittere

tere conſuevit. Apud Moſcovitas ea lex & ſanctio eſt, ut presbyteros & omnes quotquot clerici ſunt ſoli ordinent Epiſcopi. Neq; ulli presbytero unquam quemquam confirmare licet. Hoc enim muneris Epiſcopo ſoli incumbere aſſerunt, ut poſteaquam tinctus aqua, adultus fiat, per impoſitionem manuum Epiſcopi & ſignaculum crucis, adeptæ fidei teſtimonium reddat, firmeturque per unctionem; quæ in fronte fieri ſolet. Iidem in Cæna Domini chriſma & oleum celebrant, atque conficiunt. Cuius dein uſus fit in Baptizando, confirmando, ungendo infirmo. Soli ſunt qui inſtituunt & deſtituunt presbyteros. Neq; unquam licet laicis in ipſos animadvertere, recte ob oculos habentes Pauli doctrinam ad Timothæum, quæ dicit: Accuſationem adverſus presbyterum ne admiſeris, niſi ſub duobus aut tribus teſtibus. Ita nec ſe unquam Impe-

rator ipſe de pœnis clericorum ingerit. hoc Epiſcopalis tantum eſſe animadverſionis conſtanter affirmant & prædicant ut eos arguat & caſtiget quos ſibi ſubditos Euangelicus ordo, ac in ſortem Domini vocatio fecerit. Habent & Epiſcopi ſuos vicarios & officiales, quemadmodum & noſtri, qui juriſdictionem in ſubditos exercent, & juſtitiam in rebus Eccleſiaſticis adminiſtrant. Decimis quemadmodum à Deo decretum eſt, quoque vivunt Epiſcopi, dominiis utuntur jure conceſſis, villas ac caſtra poſſident. Reliqua vero ſacerdotum turbá, aliquibus decimis, oblationibus, & aliis quamplurimis tam vivorum quā mortuorum aluntur. Pro iis enim beneficia habent fundata, quorum patroni ſunt tam ſpirituales, quam laici. Severiori tamen cura hic agitur, quam ſoleat interdum nobiſcum, negligentius ſcilicet. Nemini enim facile aliquod mu-

nus Eccleſiaſticum commendatur, neque confertur beneficium, niſi prius huic ipſi ſatisfacere poſſe comprobetur, per eius rei tamẽ peritos, velut Epiſcopos aut vicarios. Sunt Epiſcopis ſuæ familiæ, tum nobilibus, tum aliis conſtitutæ. Hi certe ſunt Epiſcopi, per quos ſtatque caditque univerſa Ruthenorum religio. Divina ſæpe quum cum Imperatore conveniunt, peragere ſolent. Pro inſignibus hujus muneris, baculis utuntur & mitris, perinde atque noſtri ſolent Epiſcopi. Ea vero abſtinentia eſt, quæ nunquam ſatis laudari poterit, inſignis admodum & magna, tum Archiepiſcopi, tum reliquorum Epiſcoporum, cibi atque potus, nec minor fere quam monachis eius regionis, quibus ipſa ſolet eſſe refertiſſima, qui quidem ea lege obſtricti ſunt abſtinentiæ, ut nunquam in perpetuum carnibus veſci liceat. Non procul ab urbe Moſcovia mona-

ſterium eſt ampliſſimum, in quo trecenti fratres, perpetuo fere ſub regula Magni Baſilij degunt. in quo etiam ſepulchrum ſancti Sergii Abbatis, quod ab exteris è longiſſimis etiam agris frequentatur. Multis enim miraculis celebre factum eſt, Chriſtianorum admiratione non parum dignis. E quibus vel unicum in medium prolatum ſufficiet, omnium illuſtriſſimum, quod paucos ante annos illic contigit, duobus cæcis quidem viſus donatus eſt. Cum enim Abbas ille viveret, tanta vitæ ſanctitate extitit, ut facile ſibi perſuaſerint, atque credant jam multa ipſum precibus ſuis apud Deum poſſe efficere atq; conſequi mortalibus. Ideoque monumentum eius crebro mira cum devotione accedunt honorantque. Univerſi enim tum monachi, tum virgines Veſtales, quotquot ſunt in monaſteriis, unicæ regulæ unique habitui obnoxii, nigro ſcilicet, uſque

adeo

adeo religioſe vivunt, ut non mirentur ſolum, verum etiam ſummo honore eos proſequantur. Neque ipſis tam vilis ratio voti habetur velut hodie nobiſcum. Verum cum quis ingreſſus fuerit monaſterium, nunquam in perpetuum quoquo modo, quave indulgentia ei licebit exire, aut aliquo votum irritum facere. Vota vero tria ſunt quæ exhibent ceu noſtri: obedientiæ ſcilicet, paupertatis, & caſtitatis. Quæ ſi quis prætergreſſus, è monaſterio qui proſiliit deprehendatur, perpetuo carcere in pœnam tanti ſceleris clauditur. Tanta eſt votorũ ſanctitas; ut etiam quamvis multa apud Ruthenos Archiepiſcopi & Epiſcoporum authoritas ſit; in his tamẽ illis minime quicquam conceſſum ſit. Caſtitatis itaq; adeo ratio haberi ſolet, ut nunquam monachis uxores ducere, neque monialibus nubere liceat. Ita enim à tota Eccleſia prohibentur. Is autem,

qui virginem bonæ famæ duxit, in ſacerdotem ordinatur, in monachum tamen nunquam recipitur. Epiſcopus autem vel Sacerdos, poſteaquam cælebs in ſortem Domini vocatus atque conſcriptus fuerit, conjugio non copulatur, ſed perpetuæ caſtitati adſtringitur. Quod ſi quis concubinatus crimen admiſerit (quod tamen apud Ruthenos vitium eſt rariſſimum) acerrima pœna ab Epiſcopo affligitur, ſuoque beneficio privatur. Cumque uxor ſemel mortua fuerit, quam primo duxit, in perpetuum quoq; aliam in uxorem nunquam ducit. Non bigamum namque, at unius uxoris virum Epiſcopum inſtituit Paulus. Et quod pietati colophonium adferre videtur devotioniſque ſpiritum augere ut cum Sacerdos Divina celebraturus eſt, in conjugio conſtitutus, maximeq; in Miſſa celebranda obſervari ſolet, minime fas eſſe putant præcedenti

nocte,

nocte, cum uxore dormire: periculum enim illic eſſe verentur, ſi non cum peccato id fiat. Ideo quoque pro pleniori reverentia nocte ſequenti ab uxoribus quoque abſtinent. Ea eſt in his quidem eorum pietas, & ea eſt in his reverentia, is cultus, hæc ſpiritus perſuaſio. Eſt & aliud officium ſacerdotum præcipuum, ut Euangeliũ Chriſti populo annuntient, ſalutem ſcilicet & pacem: id quod fieri conſuevit ubique omnibus diebus dominicis, feſtis quoque divæ virginis Marię: Apoſtolorum item & quorundam Confeſſorum Martyrumque. Verbum autem Domini pari devotione & prædicatur & auditur. Magna quoque eſt illis reverentia virginis Mariæ, crebris quidem orationibus, veluti Chriſti mater pro intereeſſione apud Filium rogatur. Enim ea putatur, cum Theotocos ſit, quę pro nobis in terris, plurima poſſit à Filio conſequi. Feſta itaque eius

Annuntiationis , Purificationis, Nativitatis , Aſſumptionis , & quotquot denique inciderint, jejuniis indictis, orationibus, miſſis, tum lectis, tum decantatis celebrare, pro communi ritu Eccleſiæ ſolenni Græcorum : quemadmodum & toto anni ſpatio , excepto quadrageſimali tempore, quando S.Georgii miſſam Theologi celebrare conſueverunt. Eſt autem utraque miſſa tertia parte prolixior, quam ſit ea quæ apud Latinos communis habetur. Devotis quidem mentibus accedunt illam populi audituri, tanquam participes futuri eius. Solet autem hoc differre illorum Miſſa à noſtra, quod Moſcovitæ in pane fermentato, Græcorum more conficiant. Calici item tantum aquæ quantum vini rubri miſcent : quam aquam & calidam eſſe volunt, quod ex latere Domini non ſine myſterio magno , profluxerit ſanguis & aqua, quam calidam fuiſſe

credere

credere fas eſt:alioqui enim miraculum vix cenſeri poſſet. Hocque Sacramentum corporis & ſanguinis à ſolo Sacerdote conſecratur, qui ſtola alba indutus, tota mente ad Deum elevata, id efficere conatur myſterium, quod pro ſufficienti pignore omnium promiſſionum ſuarum Chriſtus, in ultima Cœna reliquit. Epiſtolam item & Euangelium æque in Miſſis habent. At lecto Euangelio, non mox Nicenum illud Symbolum, ſed poſt angelicum cantum, qui Sanctus appellatur, primum fides Nicena decantari ſolet, cumque dominicæ orationis finis factus fuerit, mox antiphona de Beata virgine Maria ſequitur. Conſecratio itaq; ab ipſis verbis fit à Chriſto probatis; quibus vim conceſſam credunt, ut prolatis ipſis à Sacerdote, mox creatura creatori ſuo cedat, illudque quaſi neceſſarium eſſe. Dum vero ſic conficitur, ecce panis juſtæ magnitudinis

hor-

hordeaceus apponitur, in cuius medio hoſtia eſt, cui crucifixi forma, perinde ut apud nos, impreſſa cernitur, quam vi benedictionis in corpus Chriſti converſam, Sacerdos ſibi ſumit & manducat, reliquum vero panis per fruſtra diviſum petentibus diſtribuit: quem ſinguli non ut corpus Chriſti, ſed veluti benedictum aliquem, & quodammodo ſanctum panem, cum ſumma devotione ſuſcipiunt. Solent itaque has Miſſas celebrare de Trinitate, & beata virigine, deque aliis Sanctis. Et quoniam illis proculdubio Purgatorii opinio eſt, aſſidue pro defunctis orant, Miſſis ſubveniunt. In qua quidem re tanta illorum eſt ſuperſtitio, ut plerique bina pro mortuis anniverſaria, ut vocant, agant. Alterum, quod fatali quo mortuus eſt, die agitur. Alterum autem, quo ab Eccleſia inſtitutum, ſancti illius, cuius nomen habuit, proprium feſtum celebratur.

tur. Ad hæc fiunt frequentes oblationes & eleemoſynæ Chriſtianorum. Sed longiuſcule, quam par eſt, videor ab inſtituto meo deceſſiſſe, ad Religionem itaque Moſcovitarum, & ea, quæ illam propius & penitus ſpectant, redire iam mihi eſt animus. Hæc igitur ſint brevius dicta, quam vel par ſit huic myſterio. Euchariſtiæ quidem Sacramentum quantum ipſis in uſu eſt, populo adminiſtrari ſolet, tempore quo Chriſtus ipſe inſtituit: & dein ſequuta Eccleſia, paſcali ſcilicet. alia tamen ſerie forſan, quam Romana Eccleſia faciat atque decreverit. Baptiſmum pro Sacramento primo adeoque præcipuo ducunt. Quapropter hoc ſi quiſquam neglexerit deriſeritque, mortis pœna affligitur. Baptizant itaque pueros, In nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti. Huic muneri fungendo quæcunque neceſſitas inciderit, nemo

homi-

hominum ſufficere putatur niſi ſacerdos extiterit. Prius vero quam Baptiſimus adminiſtretur, orationes fiunt frequentes ac devotæ, à ſacerdote, à parentibus, à patrimis, à proximis, ab amicis, & quicunque denique adſunt, quo Deus Optimus Maximus ſeſe è cœlo per plenitudinem gratię ſuæ puero, per univerſum vitæ ſuæ curriculum aſſiſtere dignetur. Quibus certe precibus ad Deum fuſis, in Eccleſia, ad quod peragendum illic Baptiſterium ordinatum eſt, aut tempore brumali moleſtiam frigoris fugientes, in loco ſecretiori puer Baptizari ſolet. In cuius rei teſtimonium adhibentur patrimi, pro more etiam noſtro, quibus ex pollicitis incūbit, ut huius Baptiſmi memores eſſe velint, ut puerum olim, cum ætas patitur aut expoſtularit, in fide erudire non negligant, ut Deum pro tanta gratia laudent, ac orent, ut donum hoc diviniſſi-

mum

mum fidei datum, indies augere dignetur. Prælectis itaque orationibus, atque etiam exorciſmis, cum puer fortioribus naturæ viribus apparet, ter totus immergitur, alioquin aqua tingitur, raro tamē, conſperſio enim minus ſufficiens judicatur. Oleo & chriſmate interim quoque appoſitis fronti & ſcapulis. Sal vero quod à noſtris adhibetur, & lutum ex ſaliva, & pulvere, non admodum receptum eſt Moſcovitis. Abrenuntiationem vero trinam, fidei quoque confeſſionem trinam in uſu retinent. Interrogati dein per nos quantum ipſi Circumciſioni tribuerent, num & ipſi in uſu haberent. Procul quidem ab eis abeſſe reſponderunt, ut vel ſcintillam veteris & aboliti Iudaiſmi obſervent, imo in deteſtationem illius nec quiſquam Iudæorum per univerſum Ruthenorum Imperium admittitur, etiam ſi multis millibus aureorum hoc conſequi præſume-

ſumeret. Cum vero jam adultus eſt puer, & perfectam ætatem conſequutus, ita ut ſuæ fidei Chriſtianæ teſtimonia reddere poſſit, ad Epiſcopum ducitur, ut confirmationis huiuſmodi fidei Sacramentum recipiat, quod & Chriſmate in fronte per ſignum crucis confertur. Adminiſtratio vero huiuſmodi Sacramenti, nulli conceſſa, niſi Epiſcopis: quo coniecturare licet atque argumenti loco haberi, quandoquidem omnem religionem ſuam per manus traditam habent ab Apoſtolis, impoſitionem illam manuum vel in confirmatione, vel in ordine ſacro, ſoli Epiſcopo traditam eſſe, ſicque hactenus monumenta omnia tenuerunt, atque perpetua obſervatione cuſtoditum eſt. De matrimonio ſi qua dicenda ſunt: hoc certum eſſe affirmarunt, conſanguinitatis ſimul atq; affinitatis multum curæ ac ſolicitudinis eſſe ipſis, neque unquam facile negli-

gi,

gi, adeo quoque ut nec unquam in quarto gradu repertus ſit, qui contraxerit, neque indultum, verum perpetuo illicitum. Hoc enim à ſanctis patribus ſancitum ſemel, nunquam irritum facere conantur. Et quod plus eſt, illud quicquid eſt cognationis quod in Baptiſmate, & confirmatione contrahunt patrimi, in univerſum æque obſervare ſolent atque Eccleſiæ Romanæ decretis cautum eſt. Quod ſi in his decernendis concertatio oborta fuerit, lis omnis Epiſcoporum arbitrio dirimitur, ita tamen, ut nequaquam indulgentia cauſam leniorem fecerint, quo nulla fraus fiat omnino conſtitutionibus. Adulterii abominatio fortaſſis maior illis quam nobis exiſtit. Illud enim ſumma execratione deteſtari & perſequi ſolent. Lex eſt etiam firma, ut quamdiu vixerit, ſimul alteri nubere uxor non poſſit. At hoc defuncto primum etiam le-

ge liberatur, alioquin individua conſuetudine vitæ cum marito commorandum eſt. Sacri ordines quoque apud ipſos ſuis quibuſdam obſecrationibus & cęremoniis Sacerdotibus conferuntur. Neque illis clavium poteſtas tradita creditur, niſi ad imitationem Chriſti in aures illorum dicatur, *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Huiuſmodi certe Euangelii forma à Chriſto nobis præſcripta, omni huic qui ab Epiſcopo vocatus ordinatuſque in Presbyterum fuerit, authoritas tribuitur, qua vel à peccatis ſolvere, vel iis ipſis obnoxios ſinere poteſt. Sacerdotali enim hoc miniſterio, Moſcovitæ ad pœnitentiam utuntur. Quiſquis namque ad provectiorem ætatem, atque eam venerit, quæ ingenii ſui in viribus uti poteſt, ac diſcernere inter bonum & malum, rectum & pravum, lepram & non lepram, per contritio-

tionem ſeſe peccaſſe agnoverit, Spiritus contribulati ſacrificium reddens, mox ad pedes Sacerdotis procidit, & in aurē illi, ſcelera omnia admiſſa ſigillatim, quantum memoria recolligere poteſt, ex ordine cum planctu aut gemitu declarat, à quo poſtea beneficium abſolutionis accipit. Huic rei conficiundæ, tempus quoque habent conſtitutum: quotannis enim Paſchatis feſto pro eccleſiaſtica ordinatione facere coguntur, plerique tamen devotiores, ad celebriores feſtivitates exhomologeſin auricularē facere non negligunt. Id ſiquis conſtituto tempore Paſchatis neglexerit, Anathema eſſe ſolet omnibus, abominaturq; ipſe ab omnium converſatione, adeoq; ab Eccleſię ingreſſu arcetur. Confeſſus itaque, quo digne particeps fieri poſſit tanti myſterii corporis & ſangunis Domini, prius per aliquot dies corpus affligat oportet, & in ſervitu-

tem uſque redigat carnem ſuam, reliquoſque pœnitentiæ fructus dignos in teſtimonium afflictæ conſcientiæ peragat. Proin jejunium illud quadrageſimale à Chriſto & Apoſtolis nobis inſtitutum prorſus affirmant, quo quidem tempore, quoniam omnium procreantium, Veneri commodiſſimum eſt, atque pruritus acerbiſſimos animantium cunctorum, non eſt quod plus provocet, opus eſt ſummopere ut veteris illius Adami inſultus perdomemus carnis abſtinentia, quæ certe abſtinentia, apud hos quidem ſeptem hebdomadis ſumma diligentia perficitur, adeo ut hoc tempore in perpetuum nulli ſuorum hominum carnibus, ovis, caſeo, & butyro veſci liceat. Præter hoc etiam à decima die Novembris, ad feſtum uſque Nativitatis Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti, jejunant; habent alias hebdomadas continuas, quibus jejunant, ut in Iunio ad feſtum

ſtum Petri & Pauli. Aliquot item Hebdomadas in Auguſto ad feſtum Aſſumptionis Mariæ , tum diem Veneris per univerſum annum, quidam & Mercurii. Votum proin fecerant octo ex peregrinis illis , qui cum tua Serenitate fuerunt, ut ſingulis hebdomadis tres dies ab eſu carnium abſtinerent, Lunæ ſcilicet , Mercurii & Veneris , id quod Divina gratia hactenus obſervatum aiebat interpres. Tanta eſt autem illis harum conſtitutionum obſervantia, ut quocunq; jejunio piaculum eſſet, aliquem carnibus veſci aut ovis. Narrabant interim quoque , ex ſuis inveniri, qui cum jejunia perſolvunt , nihil quod unquam viſum ſit vita fungi , neque piſces ipſos ederent. Inveniri & alios qui jejunio ſtatutis diebus, neque vinum , neque quicquam aliud potuum bibant. Qua re audita ita moti, ut mente ἐνθουσιασμῷ correpti, diſtituti videremur ; quod ad-

modum iniquam eſſe noſtrorum Chriſtianorum cum illis, in rebus iſtis Chriſti religionem concernentibus, comparationem apparebat. Nec magis unquam quicquam animis noſtris tenacius inhæſit, quod nos, qui nobis ipſis multum perſuademus de arbore fidei noſtræ, fructu quidem deteriores illis eſſe contingat. Tuentur & alios pœnitentiæ gradus, quibus Deum nobis reconciliari credunt. Ex quibus & potiſſima eſt Oratio, in qua frequentanda non facile ſimiles reperiri cenſeo. Omni namque diluculo cuncti eorum, toto corpore in pulverem ipſum proſtrati, prolixas orationes, & quotidianas ad Deum fundunt, & fere abſque omni temporis intercapedine rogant precibus. Quarum primum locum obtinet oratio dominica, dein cum Archangelo Gabriele, diva virgo ſalutatur. Dicunt & fidei profeſſionem Symbolo, quod Apoſtolorum

rum eſſe à veteribus perſuaſi ſumus: & nullus eorum eſt, qui non ſingulis diebus litaniam perſolvat. Qui vero ditiores ſunt, è quorum facultatibus eſt magnos pro iis ſumptus poſſe facere, Ruthenicis literis imbuti, libros orationum ſibi comparant, earum ſolum tum quæ ab Eccleſia receptæ ſunt, cuiuſmodi apud Oratores vidimus. Sacrarum imaginum vero non tam levis cura, aut contemptus apud Moſcovitas vigere conſuevit: verum ut monumenta, quo nec unquam immemores beneficiorum Dei fieri contingat, præ oculis habent. Frequentes conveniunt in Eccleſiis, quas & ipſi magnis ſumptibus extruunt, Orationis domos ex Euangelio vocitantes, quaſque imaginibus variis Crucifixi, divæ virginis, Apoſtolorum, & aliorum quorundam ornant, id quod licere ſibi ex moribus vetuſtiſſimorum Chriſtianorum prædicant. Neque tam

facile ipſos movet , quod apud Græcos Conſtantinopoli ante ſeptingentos annos extiterunt, qui imagines idololatris convenire docuerunt, neque fas eſſe, ut cum vere Chriſtianis reperiantur. Qui certe ſecunda dein Nicena Synodo damnati feruntur, quotquot pertinaci animo hanc ſententiam ſunt tutati. Neque eſt ut vel unum aut alterum, qui his ut monumentis utitur, adorare, facile reperiri queas. Quoniam nemo eſt qui vel ignoret à lege prohibitum eſſe ne veneremur lapides. E contra etiã nullibi ſcripturæ locus eſt, quo non uti liceat iis monumentis, qui vetet. Imo & in conviviis illi ob oculos ponere conſueverunt monumenta huiuſmodi, ut in perpetuum animo obverſentur, quæ præſtitit nobis Deus, atque facilius recordentur univerſæ vitæ noſtræ exempli, Chriſti. At quod è cæremoniis eſt, communem habent nobiſcum
uſum,

uſum, in ſacris candelarum. quoniam cera opulentiſſimi ſunt, frugibus vero terræ, & iis omnibus, quæ ex ſubſtantia ſunt alicuius, venerandum ducunt Deum, quæ candelæ tunc potiſſimum accenduntur, quando in Eccleſia ſacra, Miſſa à Sacerdote contrectatur, In organa vero illa Pipiniana, quæ tamen nobis primo à Græcia ſunt miſſa, nullos omnino ſumptus faciunt, neque hactenus uſi.

Neque illud quidem minori, quam reliqua quæ egregie faciunt, loco habendum erit, quod plurimum commendatos habent pauperes, quibus quiſque pro ſua facultate, atque quantum Euangelii pietas conſulit, exponit eleemoſynas, veſtit, potat, paſcit, hoſpites colligit, & reliqua agit hujuſmodi, quibus Filios Dei in vita provehere poteſt. Conſtituunt ad hæc peregrinationes, ad præſcripta quædam ac ſancta loca; quam rem nunc lubens prætereo. Is

quoque qui morbo aliquo prægravatus eſt, cuiuſmodi in extremum mortis periculum ducere videtur, non ſolum auriculari confeſſione ſua peccata enumerare ſolet: verum ad hoc etiam, ut fidem ſuam teſtetur in Chriſtum, qui hoc modo teſtamento reliquit ſe remiſſurum noxam, Sacramento Euchariſtiæ providetur. Extremam item unctionem minime negligit. Tum pro ægrotante frequentes fiunt orationes, atque litania res agitur. Sicque tandem exacta exhomologeſi, pro rituque communi illorum omnibus perpetratis, confeſſus ille à Sacerdote abſolvitur. Septem Sacramenta habent, velut ea quæ ſine omni fraude promiſſionum ſuarum eum qui pro Chriſtiana pietate ipſis utitur, participē, ac compotem faciunt. Pręcepta item decem eadem authoritate tenent, qua Moſi primo tradita ſunt, quaſi nunquam intermoritura, certi per ver-

verbum eius, quod venerit ut impleret legem, minime ut ſolveret. Indulgentias ab Archiepiſcopo & Epiſcopis accipiunt, magis tamen caſte forſitan ab ipſis àgitur in ea re, quam à noſtris. Impiiſſimum enim eſſe dicunt, ut quæ ipſi gratis acceperint ſibi magnis ſumptibus redimenda eſſent. Neq; fas eſt ulli Epiſcopo dare poteſtatem veſcendi carnibus. Matthæus, Marcus, Lucas, Iohãnes, Epiſtolæ Pauli, & reliquæ à nobis receptæ cum Apocalypſi, inter canonicas Novi Teſtamenti Scripturas recenſentur. De canonicis vero Veteris Teſtamenti idem aſſerunt, quod decrevit Eccleſia Catholica. Peculiares tamen habent S. librorũ diſtinctiones. Capita illa, quibus nos hodie utimur in alia adhuc capitula diſtinguunt. Quicquid unum idemque argumentum, id etiam caput abſolvit. Quot, exempli gratia, Chriſti, Servatoris noſtri conciones, aut parabolæ, aut Hiſto-

riæ

riæ, totidem capita apud Moſcovitas habentur. S. Clementis, S. Leonis, & Divi Gregorij feſta apud Moſcovitas celebrari conſueverunt. Quod autem à Pontifice Romano, veluti apoſtatæ ac ſchiſmatici damnentur hoc ſe judicio juſti judicis Dei committere, dicebant. Sæpiſſime certe tentatum eſt eos perſuaderi, quod ad Occidentalem Eccleſiam redirent. Quæ tamen fuerint, quæ infelicius homini fruſtrata ſint, forte plus profuerit obticere quam commemorando vel ſcandalum infirmioribus præbere, vel odium quorundam in me contrahere. Diſſentiunt à nobis in Sacramenti conſecratione aliquantulum, ac fractione panis. Spiritum Sanctum à ſolo Patre nec à Filio procedere perinde atque Græci tuentur. Quamquam vero ſint apud Græcos plerique qui purgatorium negant, & alii qui purgatorium Scripturis probare conentur, in hoc tamen

tamen ſe non facile ſciſſuram pati affirmant, quin id ipſum firmiter cum Romana Eccleſia teneant. Miſſas noſtras animo promptiſſimo audiunt, neque aliud magis cruciare aiunt, quam quod à quibuſdam quaſi alieni à fide vitentur, quando omnia fere noſtra ſacra cum ſtudio obſervent. Feſta item quatuor ſolennia celebrant. Natalis ſcilicet Domini, Paſchatis, & Pentecoſtes; atque diei quo Mater Domini aſſumpta eſt in cœlum. Magno loco habent Apoſtolos, præcipue tamen Sanctum Nicolaum, quem celebrant, honorant atque invocant. Diem Palmarum ad imitationem Eccleſiæ Romanę celebrant, palmis & olivis, atque reliquis huiuſmodi arboribus benedicentes. Apud ipſos denique per verba incantari ſerpentes, per verba ejici dæmones, & liberari obſeſſos commune ſit. Per jejunium enim & orationem expelli Dæmonium Chriſtus

ſtus poſt ſe ſcriptum reliquit. Signum crucis ac imaginem crucifixi, etiam contra hoſtes pugnaturi ſecum deferunt, inde triumphare deſiderantes. Sanctos vere pro nobis apud Deum intercedere poſſe credunt, ac quod ſedulo faciant, ſperant, quorum etiam vota facilius exaudiri autumant. Quare & eos invocant & venerantur. Eos quoque qui publice peccant, excommunicatione perſequuntur, quam eorum lingua *obſcha* vocant, quam ſi quis incurrit; è communi omnium conſortio, & converſatione Eccleſiaſtica ejicitur. Unicum eſt quod à nobis ſane probari non poteſt; & à noſtris inſtitutis alieniſſimum, quod pueris vix dum tres annos natis, Euchariſtiæ Sacramentum præbent: in pane quoque fermentato conficiunt, & ex cocleari panem vino intritum pro corpore & ſanguine populo miniſtrant. Hi ſunt itaque mores Moſcovitarum, hæc religio,

gio, illa pietas, Sereniſſime Princeps, quæ in univerſum inclita tua in rebus Divinis procurandis ſedulitas ignorare omnino noluit, ideoque juſſu tuo hæc certe illorum hominum perquiſita ſunt. Data Tubingæ XVIII. Septembris, Anni M. D. XXV.

ALEXANDER GVAGNINVS VERONENSIS, *De Religione Moſcovitarum omniumque Ruthenorum.*

RUTHENI omnes poſtquam ſemel fidem Chriſtianam Græcorum ritu anno reſtitutæ per Chriſtum ſalutis 942. ſuſceperunt ſub Olha Duciſſa & Volodimiro filio eius Monarcha Ruſſiæ, in ea ad hunc uſque diem unanimiter fortiterque perſeverant. Quamvis quidam proceres Ruſſiæ Polono Regi ſubjectæ doctrinam Lutheranam, & Zuinglianam ſequantur, ſed vulgus omne maiorque pars magnatum & nobilium fidem

fidem antiquitus Græcorum ritu ſuſceptam firmiter retinent. Sic quoque omnes regiones Ruſſiæ, quæ Alba dicitur, Moſcorum Principi ſubiectæ Chriſtianæ fidei, quam à Græcis ſuſceperunt veſtigiis firmiter unanimiterque inſiſtunt. Unus autem totius Ruſſiæ Metropolitanus olim erat tam Moſcorum Lituanorumque Ducibus, Regique Polonorum tributarius, qui ſedem ſuam primo in Kiovia Ruſſiæ Lituanorum Metropoli civitate retinebat; tandem in Volodimiriam, poſtremo in Moſcoviam tranſlata eſt. Cum autem Metropolitanus Moſcoviæ ſeptimo unoquoq; anno Ruſſiam Lituanis ſubiacentem cauſa exigendarum pecuniarum inviſeret ablataque magna pecuniarum ſumma diſcederet: Vitoldus magnus Lituaniæ Dux, re conſiderata, provinciis ſuis, ne theſauris exhaurirentur, conſulere volens, Epiſcopis Abbatibuſque Ruſſiæ
con-

convocatis, judicio eorum Metropolitam in ſua Ruſſia elegit, qui ſedem ſuam Vilnæ (quæ eſt Lituaniæ Metropolis) habet in Baſilica Divæ Virginis, quæ Ruthenis *Preczista*, id eſt, caſtiſſima dicitur. Hic autem Metropolita raro Vilnæ commoratur. Eſt vero Epiſcopus Vilnenſis præcipuus ſecundum ordinem Eccleſiæ Romanæ. Ipſa enim Vilna Romanum ritum ſequitur: ſed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresque Eccleſiæ in ea Ruthenicæ, quam Romanæ conſpiciuntur. Porro omnes Metropolitæ Ruthenorum à Patriarcha Conſtantinopolitano authoritatem ſuam habent, & primo omnium Epiſcoporum, Abbatum, & totius ordinis ſpiritualis judicio, conſenſuque Metropolita eligebatur, ſed nunc hanc authoritatem magnus Dux Moſcovitarum ſibi adſcivit, ſuoque judicio Metropolitam in Moſcovia conſtituit.

A Sancto Andrea Apoſtolo Rutheni ſe fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe jactant, adhuc ante Olham, & Volodimirum, quem ex Græcia per Pontum Euxinum ad oſtia Boryſthenis fluvii, apud ipſos, *Dnerp* dicti, appuliſſe Annales eorum teſtantur, & inde ad Kioviam, tunc temporis Metropolim Ruſſiæ, adverſo fluvio perveniſſe, atq; ibi omnem terram Ruſſiæ benedixiſſe, & baptizaſſe, ſignumque olim eum illic conſtituiſſe. Ex Kiovia tandem aiunt eum ad fontes Boryſthenis *Dneprizko* dictos perveniſſe; indeque in Novogrodiam Magnam deinde per mare Germanicum Romam uſque navigaſſe. Poſtremo in Peloponeſo Græciæ, ſub Ago huius nominis Rege, propter Chriſtum crucifixum fuiſſe. Archiepiſcopi in toto Imperio Moſcorum duo ſunt, unus in Novogardia Magna, qui habet prærogativam infulam albam bicornem, noſtrorum Epi-
ſcopo-

ſcoporum more, geſtandi. Secundus in Roſtovia. Epiſcopi ſunt multi, videlicet Permiæ, Suſdaliæ, Tvverenſis, Columniæ, Cernigoviç, Rheſanēſis, Pleskovienſis, &c. Veſtes eorum ſunt ſicut aliorum Monachorum nigræ, niſi quod aliquando ſericas ferant, & præſertim pallium nigrum, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad ſimilitudinem rivuli fluentis inflexas, quod ſignificat ex cordibus eorum rivulos doctrinæ, fidei, & bonorum exemplorum promanare. Metropolita autem, Archiepiſcopi, & Epiſcopi, Abbates, Monachi carnibus perpetuo abſtinent. Proventus neceſſarios ex prædiis, & aliis extraordinariis accidentibus & beneficiis habent. Arces vero vel civitates, & omnes adminiſtrationes ſeculares, eis ademptæ ſunt. Sed Metropolita Ruſſiæ, Polono Regi ſubiectæ, & alii Epiſcopi villas civitateſque poſſident.

Abbates, qui *Igonomei*, Priores, qui *Archimandritæ* dicuntur, & omnes Monachi duriſſimas moleſtiſſimaſque leges, & regulas præſcriptas habent; nullo ſolatii genere recreari eis conceditur. Omnes non ſolum Principis, ſed cæterorum nobilium mandatis parent: Plures eorum ex Monaſteriis in hæremum ſe conferunt, ibique in arctis tuguriolis, aut ſoli, aut cum ſociis manent, victum de radicibus arborum, & variis terræ herbis acquirunt.

In Sacerdotii gradus hi tantum promoventur, qui diu in Eccleſiis ſervierunt. In Diaconatum autem nemo conſecratur, niſi uxorem habuerit, unde interdum & matrimonio copulantur, & in Diaconatum conſecrantur. Præterea qui virgini ſtuprum aliquando obtulerit, aut uxorem ſuam primo concubitu vitiatam animadverterit, in Diaconatum non ordinatur. Mortua uxore Sacerdos à

ſa-

ſacris prorſus ſuſpenditur, niſi monaſterium ingreſſus juxta regulam vivat, officiis etiam divinis peragendis ſi caſte viduus vixerit velut miniſter cum cæteris Eccleſiæ miniſtris choro intereſſe poteſt. Si autem viduus Sacerdos aliam uxorem, (quod illi liberum eſt) duxerit, is munere ſacerdotali privatur, nihilque commune cum clero habet. Nullus Sacerdotum Monachorumve, horas canonicas dicit, niſi habeat imaginem alicuius Divi præſentem, quam etiam nemo niſi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce ſe ſignantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelii maxima veneratione proſequuntur, neque eos manibus tangunt, niſi prius caput multoties inclinando, cruce ſe munierint. Omnes Sacerdotes ex contributione quadam certa ſu-

ſtentantur. Aſſignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, unde victum ſuis vel famulorum manibus, more agricolarum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui cælibem vitam ducere ſeſe juramento obſtringunt, cum ſancta Synodus, quæ fuit in Gangra ſcribat in quarto Canone: *Qui ſpernit Sacerdotem ſecundum Legem uxorem habentem, dicens, quod non liceat de manibus eius Sacramentum ſumere, Anathema ſit.* id eadem Synodus dicit; *Omnis Sacerdos & Diaconus propriam uxorem dimittens Sacerdotio privetur.*

Habitu haud diſſimili à ſecularibus veſtiuntur, ſolummodo pileolum nigrum rotundum (Tutulum lingua Latina dixeris) quo raſuram tegunt, geſtant. Comam ad brachia protenſam nutriunt, omnes baculos *Poſoch* dictos, quibus innituntur, cum manubriis

briis incurvatis geſtant.

Rutheni ſecundum Calendarium ſuum, plurima feſta Divorum non his diebus, quibus Romani celebrant. Trinitatis feſtum celebrant feria ſecunda Pentecoſtes, in octava autem Pentecoſtes feſtum omnium Sanctorum obeunt. Feſtum vero corporis Chriſti more Romanæ Eccleſiæ non venerantur. Viri præſtantiores peractis ſacris, ebrietate & commeſſationibus, feſtos dies conſumunt. Cives artificeſque Divinis peragendis intereſſe ſolent, quibus peractis laboribus domeſticis, cæteriſque negotiis incumbunt, dicentes feriari, & à labore abſtinere dominorum eſſe.

Nicolaum Sanctum inter cæteros divos præcipue venerantur, eumque divino fere cultu proſequuntur, Templaque præcipua nomini eius dicata erigunt, de cujus plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo Sanctorum Romanos quoſdam Pontifices, quos inter Sanctos venerantur. Cæteros vero, qui poſt eorum ſciſma fuerunt (quando à Romanis diſiuncti ſunt) execrantur, & pro hæreticis graviſſimis eos habent, atque ſciſmaticos appellant. In ſeptimo enim generali Concilio, quod ſub Adriano Papa celebratum eſt, concluſum eſſe dicunt, ut ea quæ in præcedentibus Synodis conſtituta concluſaque fuerunt, in poſterum ſolida rata, acceptaque & perpetua teneantur: nec poſthac cuiquam ſub gravi Anathematis pœna aliud Concilium celebrare, aut accedere licere. In his autem ſeptem Conciliis, hos Pontifices Romanos fuiſſe illi ipſi quidem ferunt, quos Rutheni inter Sanctos colunt & venerantur ſuis in ſacris. Ideo quod ſecum ſentirent, in prima Synodo, Papam Sylveſtrum, in ſecunda Damaſum, in tertia Celeſtinum,

ſtinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in ſexta Orphanium, in ſeptima Adrianũ: omniaque Concilia & Synodos, poſt has ſeptem prædictas Synodos celebrata, maledicta, perverſa, & hæreſi turpiter depravata eſſe dicunt. Erat quidem Metropolitanus Ruſſiæ, Iſidorus nomine, qui ſedem ſuam in Kiovia retinebat, is ad Concilium Florentinum, quod celebratum eſt ſub Eugenio Papa, venerat, ubi Eccleſias Ruthenicas, abjectis Græcorum ritibus, cum Romana Eccleſia univerat. Tandem in Ruſſiam reverſus, cum propoſitum ſuum, & rem jam concluſam Ruthenis proponeret, illoſque ex verbo Dei ad unitatem, concordiam fidei inſtrueret, captus, omnibuſque bonis ſpoliatus, in carcerem conjectus eſt.

Doctores, quorum dogmata Rutheni ſequuntur, ſunt hi, Baſilius Magnus, Gregorius Nazian-

zenus, & Iohannes Chryſoſtomus, quem illi *Zloto uſti*, id eſt, *aureùm os* habentem, appellant. Gregorij etiam Pontificis Romani libros, de moralibus ſcriptos habent.

Sacrum ſive miſſa Sclavonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquando cantionibus Græcis. Epiſtola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur, extra chorum in medio Eccleſiæ aſtanti populo clara voce recitantur. Concionatoribus carent, ſatis enim eſſe putant ſacris interfuiſſe, ac Euangelii Epiſtolarumque verba, quæ vernacula lingua recitat ſacrificulus audiviſſe, concionarique in ſuis Eccleſiis obſtinatiſſimè prohibent, dicunt enim ſe hoc modo varias hæreſes & diverſas de fide opiniones effugere, quæ ex concionibus & ſubtilibus argumentis ſophiſticiſque quæſtionibus oriuntur.

Panem ad ſacrificandum hoc mo-

modo ſacrificant. Unus eorum præparatum panem ad ſacrificandum in patera ſuper capite, per minorem portam de ſacrario egreſſus portat, alter vero coopertum calicem vino repletum: cæteri Diaconis vel Sacerdotibus imagines Sanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaëlis Archangeli, magna populi circumſtantis acclamatione & veneratione præferunt; quidam ex circumſtantibus acclamant vulgari oratione, *Domine miſerere*, alij fronte terram gentili more percutiunt, quidam ſe ſigno crucis frequentius caput inclinantes muniunt, varia denique veneratione ac cultu circumlata ſigna venerantur. Poſtea finito circuitu per mediam chori portam Sacerdotes in ſacrarium etiam ingrediuntur, ſacrumq; peragunt. Quoties ſe ſigno crucis muniunt, id manu dextra ſic faciunt ut frontem primum, deinde pectus, mox dextram, ac demum

ſini-

ſiniſtram pectoris partem punctis, in formam crucis tangant. Quod ſi quis aliter ſe ſigno crucis munierit, hunc velut hæreticum obiurgant.

Gloriantur Rutheni ſe ſolos cum Græcis veros Chriſtianos eſſe, Romanos vero & alios Chriſtianos damnant & execrantur, tanquam primitivæ Eccleſiæ deſertores & ſeptem Sanctarum Synodorum prævaricatores.

BAPTISMI Sacramento Rutheni hoc modo utuntur. Nato infante, Sacerdos ſtatim accerſitur, qui ante fores puerperæ habitationis, certas orationes dicere ſolet, infantiq; nomine impoſito domum revertitur. Poſtea puer in templum defertur, hocque modo baptiſatur; in aquam immerſus, Criſmate, quod hebdomada, feria ſexta Paſcham præcedente, conſecratum eſt, ungitur, deinde Myrrha: Poſtea capillos infanti ſacerdos abſcindit, eoſque ceræ intri-

tricatos in Eccleſia certo loco deponit. Sal autem & Salivam Romano more cum pulvere mixtam inter Baptizandum non adhibent, aquam vero baptiſmatis pro ſingulis infantibus conſecrant, & continuo poſt baptiſmum in foveam ad id præparatam eam effundunt. Fidejuſſores vero vel ſuſceptores infantis, quoties circa baptiſmum ſacerdoti interroganti an Diabolo infans renuntiaret correſpondent, toties in terram expuunt.

CONFIRMATIONIS, ſeu inunctionis Sacramentum maxime abhorrent, hocque argumento vanam, & damnabilem confirmationem eſſe approbant, quod in Synodis omnibus fere dictum ſit, præcipue vero in Nicæna; *confiteor unum Baptiſma in remiſſionem peccatorum*, cum autem unum ſit Baptiſma, unum etiam eſſe Criſma, & virtutem eandem Sacerdotis & Epiſcopi circa Sacramen-

menta diſtributa, dicunt eſſe.

PVRGATORIVM, Græci & Rutheni negant; ſed dicunt unumquemque ſecundum opera ſua, poſt mortem locum deſignatum habere ubi diem judicii extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amœniſſimis Elyſij viridiferis campis recumbere, impiis autem in obſcuris, cæcis, nigraque caligine obductis voraginibus, cum Angelis terribilibus deſtinatā eſſe manſionem, ad expectandam judicii diem, unde illæ animæ, quæ in locis amœniſſimis & ſplendidis, cum Angelis placidis benigniſque collocatæ ſunt, gratiam Dei ſibi futuram cognoſcunt, aſſidueque judicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem ſibi imminere & pænas terribiles in caliginoſis voraginibus ſitæ præſagiunt, idque eo maxime allegant, quod animæ poſt mortem in cœlum ſtatim non aſcen-

aſcendunt neq;in infernum. Quibus enim illud verbum à Chriſto in noviſſimo die diceretur: *Vinite benedicti patris mei poſſidere regnum cœlorum*, &c. cum jam omnes antea in cœlo ſint, & contra: *Ite maledicti in ignem æternum*, cum iam olim in inferno condemnati fuerint. Neque etiam animam à corpore ſeparatam pœnis obnoxiam eſſe credunt, nam cum anima ſe vitiis cum corpore ſimul contaminaverit, cum corpore etiam expiandam putant. Ita miſeræ illæ animæ, & falſa fide imbutæ, Scripturæ patrocinium ad defendendos errores ſuos vòcant.

Funebre autem ſacrum pro defunctis ideo faciunt, quod iis ſuffragiis tolerabiliorem animabus locum impetrari ſperant, ubi facilius extremum diem judicij exſpectare poſſint. Imo etiam cum àliquis magnæ authoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus ſive Epiſcopus, Epiſtolam ad San-

ctum Petrum ſcribit, ſigillo ſuo & manus ſubſcriptione munitam, quā ſuper pectus defuncti ponit, dans teſtimonium de bonis pijſq; operibus eius. Utque in cœlum facilius poſt diem judicii admitteretur, & Chriſtianæ Religionis Catholicæ agnoſcatur, ſubſcribit. Præterea agreſte vulgus circa mortuorum ſepulturam, variis cæremoniis & ſuperſtitioſis plerumque utitur. Sepulturæ eorum in ſylvis; in agris tumulos aggeſtis lapidibus muniunt, ſignumque crucis ſuper imponunt. Loca pro ſepeliendis defunctis non conſecrant: aiunt enim corporibus Baptizatis Sacramentiſque Chriſti dicatis, & conſecratis, terram ipſam & non corpora terra conſecrari.

SPIRITVM quoque Sanctum à Patre tantum & non à Filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes, Credo in Spiritum Sanctum, qui à Patre & Filio procedit,

cedit, confundunt, eoſque conformes hæreſi Macedonicæ & Arianæ dicunt: hac de cauſa quod duo principia duaſque voluntates de Spiritu Sancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus Sancti detraherent. Hic autem Rutheni non intelligunt unam eſſe Divinitatis voluntatem, poteſtatem, gloriam, & honorem. Sicque ſecundum Concilium Nicænum, contra Arrium, & Conſtantinopolitanum contra Macedonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, Dominum verum & vivificantem, à Patre procedentem, qui cum Patre & Filio ſimul adoratur & conglorificatur.

Iejuniorum Inſtituta.

RUTHENI in Iejunio, prout in cæteris cæremoniis, à Romanis diſcrepant, quatuorque jejunia magna, quibus carnibus abſtinent, habent. Primum in

quadrageſima ſeptem integris hebdomadis ab eſu carnium abſtinent. In prima autem hebdomade, quam nos ultimam Bacchanaliorum dicimus, illi lactariis & butiraceis cibis utuntur, eamque *Maſina* quaſi butiraceam appellant, reliquis vero ſeptem integris ſeptimanis ad Paſcha uſque etiam piſcibus abſtinent, oleribus, cauliculis, raphano, fungiſque contenti. Quidam etiam devotiores Dominicis tantũ & Sabbaticis diebus (quibus jejunare peccatum putant) cibum ſumunt, reliquis diebus, niſi fruſtulo panis in meridie confortati, ab omni cibo abſtinent. Alii die Dominico, feria tertia, quinta & ſeptima, cibis coctis veſcuntur, reliquis fruſtulo panis cum aqua fermentata ſumpto, totis diebus inediam tollerant.

Secundo jejunant poſt octavam Pentecoſtes uſque ad ferias Petri & Pauli Apoſtolorum, appel-

pellantque hoc jejunium Divi Petri.

Tertio à prima Auguſti uſque ad Aſſumptionem Beatiſſimę Virginis Mariæ jejunio ſe marcerant. Quarto ſex ſeptimanis in adventu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturq; hoc jejunium Philippi, ſecundum Ruthenicum Calendarium. Omnibus vero diebus Sabbatis (exceptis temporibus jejunii) carne veſcuntur. Sed feria quarta & feria ſexta grande peccatum carnibus uti credunt, ita ut ſi Petri & Pauli Aſſumptioniſque Mariæ feſtum feria quarta vel ſexta contigerit, tum ea quoque die carnibus non veſci peccatum putant, Romanoſque hac de cauſa maxime redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobantes, qui dicit in ſtatutis Apoſtolorum Canone LXIV: *Si Eccleſiaſticus die Sabbati vel Dominico jejunans inventus fuerit, exceptis jejunij Sabbatis ab*

gna cum devotione reverenter ſeſe inclinant, ſignoque crucis frequentius frontem pectuſque & brachia munientes, alto cum gemitu conſuetam orationem proferunt: *Ieſu Chriſte Fili Dei vivi miſerere noſtri.* Quoſdam etiam, qui gravius aliquid deliquerint, aqua ſacrata abluunt, quam in Ephiphania Domini toto fluvio, vel ſtagno (ſecundum morē) conſecrato hauriunt; & pro abſtergendis noxialibus delictis, per integrum annum in Templo reſervant. Quibuſdam vero pro pœnitentia jejunia & breves facileſque orationes injunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo ſciunt; dicuntque orationem Dominicam ſcire, Dominorum & Sacerdotum, qui nullis laboribus occupantur, opus eſſe. Confeſſionem etiam quamvis ex præſcripto habeant, eam tamen ad Dominos pertinere agreſtes dicunt, ſibi autē in Deum & Filium

eius Ieſum Chriſtum & Spiritum Sanctum ſimpliciter credere ſatis eſſe. Hacque oratione omnes Rutheni promiſcue, & peculiariter utuntur; *Ieſu Chriſte Fili Dei miſerere noſtri.*

Sacroſanctæ Euchariſtiæ uſus.

SACRAMENTO Euchariſtiæ Rutheni ſub utraque ſpecie utuntur, aliud autem pro infirmis & aliud pro communicantibus ſecundum conſuetudinem habent. Pro infirmis ſacramentum in hebdomade magna ante Paſcha, die Iovis conſecratum, in vaſe mundo per integrum annum ſervatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus eſt, tum parum vini & aquæ tepidæ addit, portiunculamque bene humectatam ægroto, coleari ex calice porrigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeo ut non poſſit de pane ſumere: tunc infunditur ei gutta vini conſecrati in os ex calice. Pro com-

communicantibus vero ſecundum conſuetudinem Sacramentum, dum Sacrū ſive Liturgia peragitur, conſecratur, quod Sacerdos cocleari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus diſtribuit. Præſcriptum communicandi tempus ante feſtum Paſchæ (vel quotieſcunque aliquis voluerit, modo confeſſus ſit) habent. Pueros qui ſeptem annos tranſegerunt ad Sacramentum admittunt, dicuntque hominem ſeptennio tranſacto, contra Deum peccare incipere.

Porro omnes Rutheni pane fermentato & non azymo (prout Romanæ Eccleſiæ mos eſt) utuntur, idque hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis ſuæ ex Egypto, ſecundum mandatum Divinum azymis utuntur, ſe vero ſemel Chriſtianos factos nunquam in labore Ægyptiorum fuiſſe, ideo de hu-

juſmodi Iudæorum azymis, Sabbato & circumciſione obſervandis, ſe liberos eſſe dicunt; *ſi enim aliquis ſequatur unum ex illis* (Paulo atteſtante) *totam legem adimplere tenetur.* Eundemque Apoſtolum dicentem, *Fratres ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit,* &c. de pane fermentato & non azymo dixiſſe intelligunt, eo enim tempore nec azyma nec Paſcha fuiſſe cum Dominus cœnaret, dicunt. Idque hoc argumento maxime approbant, quia Iudæorum Paſcha ſtando fit & comeditur ſecundum legis præſcriptum, hoc autem in cœna Chriſti non erat, (ut Euangeliſta dicit) *recumbentibus eis duodecim,* &c.

Item, *& diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cœna,* &c. Quod etiam Chriſtus dicit ibidem, *Deſiderio deſideravi hoc Paſcha*

ſcha manducare vobiſcum, non de Iudæorum Paſcha eum dixiſſe ſentiunt, quod antea ſemper comedebat cum Apoſtolis. Neque azyma Chriſtum Apoſtolis dediſſe, ſed panem fermentatum credunt, cum dicit: *Ecce panis quem ego do vobis.* Similiter ad Iudam, *Cui ego dabo panem intinctum, ipſe traditurus eſt me.*

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obſervare, in hæreſique Iuliani Apolinaris Laodicenſis, & Pauli Syrij Samoſatenſis, Mahometi, Eutychii, & Diaſterii ambulare, qui erant in ſexta Synodo depravatiſſimi hæretici, & Spiritu diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad ſacrificandum *Proſkura* dictum, conficere ſolent. Seliguntur autem ad id mulieres provectæ ætatis, quæ menſtruis patiendis amplius non ſunt obnoxiæ, præcipue vero viduæ ſacer-

dotum relictæ, id muneris obire ſolent.

De Matrimonio & Divortio.

ITA Rutheni Matrimonium contrahunt, ut quartum conſanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere uxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium eſſe putant. Quartam vero nec concedunt, neque etiam Chriſtanum eſſe iudicant. Pro adulterio non habent, ſi vir habens uxorem cum ſoluta concubuerit, excepta uxore alterius.

Divortia inter ſe frequenter celebrant, Epiſcopis permittentibus, literaſque repudii dantibus.

Quidam etiam agreſtium, quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiã aditus difficilis eſt, divortium hoc tali modo (more gentili antiquitus obſervato) peragunt; Cum ſibi vir & uxor utrinque diſplicent, tunc

extra

extra pagum in trivium ambo prodire ſolent, mantili accepto quod inter ſe manibus utrinque tenentes per medium diſcindunt, hocque inter ſe diviſo matrimonium etiam inter ſe diviſum eſſe putant, & uxori repudiatæ vir dicere ſolet: *Vade tu hac, ego illac pergam*. Sed hic perverſus divortii modus nunc prorſus abolitus eſt.

Hoc autem ritu Matrimonium inter ſponſam & ſponſum contrahitur: Imprimis menſa in medio templi adornatur, ingredientibuſque templum Sacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano, Epiſcopis, & toto clero, pro Monarchaque ſuo, & omni ordine equeſtri, & plebeio, qui ritus ſuæ fidei ſequuntur, ſigillatim Sacerdos cũ Diacono clara voce orant. His peractis ſponſus & ſponſa mẽſam præparatam accedunt, in linteoq; ſecundum morem pedibus ſubſtrato uterque ſtat. Poſtea ſacer-

cerdos ex præſcripto an alicui olim non ſpoponderint, interrogat, ſtolaque manus utriuſque annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Eccleſia reſervatas capiti utriuſque imponit, dicens: *Poſuiſti Domine coronam ſuper caput eius de lapide pretioſo*, &c. Euangeliumque de nuptiis in Cana Galileæ celebratis recitat. Deinde panem & cereviſiam conſecratam deſponſatis ad prægustandum porrigit, poſtea ſtolam (qua ſacerdotes collo appenſa uti videmus) ſponſus & ſponſa ab una parte, & ſacerdos ab altera tenent, ſacerdotemque præeuntem ſequuntur, hæc verba dicentem: *Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altiſſimi*, terque menſam circumeuntes loca ſua occupant, & Sacerdos Pſalmum, *Miſerere noſtri Domine ſecundum magnam miſericordiam tuam*, &c, recitat, ſuffragiiſque

pro

pro omnibus, tam ſpiritualibus, quam ſæcularibus Deo perſolutis, è templo egrediuntur.

De RVSSORVM & TARTARORVM *Religione, Ritibus Nuptiarum, Funerum, Victu, Veſtitu, &c. Epiſtola ad* D. DAVIDEM CHYTRÆVM.

Alia eiuſdem argumenti de Religione & Sacrificiis veterum BORVSSORVM, *Ad Cl. V.* GEORGIVM SABINVM *olim miſſa.*

IN Epiſtola mea. XVII. Kal. Maij ad te miſſa, pollicitus ſum, de Ruſſorum religione & ritibus pauca me tibi perſcripturum. Accipe igitur erecta fronte quod mittimus, & hoc tibi perſuade fieri poſſe ut verba quidem non ſatis Romana ſcribam. Res autem ipſas mendacii & vanitatis pœnitus fore expertes. Nihil enim ex aliis auditum, nihil ex aliorum libris hauſtum, nihilque incognitum

tum commemorabimus, ſed quidquid oculis vidimus noſtris, de illo conteſtabimur.

Polocia deditione recuperata, Soccolia, Czuſſa, Turobla & aliis AlbæRuſſiæ oppidis ferro & flamma funditus everſis, Germani omnes, qui ſub Chriſtophoro Bomlſtorffio militabant, dimiſſi ſunt, ſolis Boruſſis in Ruſſia manendum fuit, ut aliquo tamen præſidio iſtarum terrarum incolæ defenderentur, ſi quam forte eruptionẽ facere vicini vellent Moſci.

Ego itaque media in barbarie hærens, amaras animi moleſtias iſta fere ratione ſemper excuſſi: Flamines Ruthenicos adij, cumque illis per interpretem de fide & religione collocutus ſum. Si vero interrogentur, an in ſanctam Trinitatem credant, conſtantiſſime quidem hoc ipſum adfirmant; ſi teſtimonia ſacrarum literarum tibi dari petis, illi in libris ſuis quos per manus à majoribus acce-

ceperunt, ita ſcriptum eſſe aiunt. Porro ſi libros iſtos videre quis avet, Pſalterium Prophetæ & Regis Davidis, in quo tamen Pſalmi duo treſve plures, quam in vulgato noſtro, quod ipſorum lingua apud Oſtorocenſes impreſſum Excel. tuæ mitto, oſtendunt. Novum præterea Teſtamentum, Apoſtolorum res geſtas, D. Pauli Epiſtolas omnes: Item Homilias Chryſoſtomi, Baſilii, Gregorii Nazianzeni ex Græco converſas & manu ſcriptas habent, cum preculis quibuſdam ad beatam Dei genitricem & S. Nicolaum dicendis, neque tamen quare hos libros poſſideant, ſcire poſſum, cum diebus Dominicis puras ſolummodo fabulas populo prælegant. Iſta enim feria, qua nos legimus Euangelium de renato ex mortuis filio viduæ Nainicæ, hoſpes meus, Conſul Deiſnenſis, Alexius Cæſarinus Ruthenus in ſuo ſe templo hanc lectionem audiviſſe dice-

dicebat : Chriſtum matri Mariæ obviam factam ſuppliciter ab ea unum rogaſſe nummum. Matrem vero cum & ipſa nihil haberet argenti, filium Chriſtum cum dolore ſuo dimiſiſſe è conſpectu. Vides qualibus nugis decipiant miſeram plebeculam, ſed nec ipſi Doctores meliora ſciunt, & ſi audiunt, cachinno quodam explodunt, ſoli namque ſuam admirantur barbariem.

Papæ Romani nomen ægre in aures dimittunt ſuas, ſeque Græcorum ſocios in religione, & Pontificis Byzantini majeſtatem venerari clamant, qui quidem ſuum Metropolitam in urbe Moſcovia habet, virum apud Ioannem Baſilidem ſummæ auctoritatis & exiſtimationis; quod ex Chriſtiano Boccornio, Magni Ducis concionatore, qui triennium in aula Moſcorum cum ſuo principe vixit, intellexi.

Rutheni vero, qui Regis noſtri

Impe-

Imperio parent, Metropolitam ſuum Vilnæ habent, cui nomen eſt *Anicephoro*; hunc magnifico & ſplendidiſſimo habitu indutum, ſenioque & cana barba venerabilem 20. Iunij Vilnæ ſacra peragentem vidi.

Ruſſi delubra habent plerumque lignea, tecto ſcandulari, in ſummitate templi ſignum Chriſti in crucem ſublati conſpicitur. Horologiis ſciotericis plane deſtituuntur. Et tamen die Solis circiter quartam matutinam νεκροθάπτη eorum tintinnabulis pulſans populum ad ſacra vocat. Tum vero matres atque viri, pueri innuptæque puellæ, lecto valedicentes veſtem ſumunt, & ad Eccleſiam ſumma cum feſtinatione properant.

Verum enimvero pedem domo non efferunt, niſi prius genium ſuum dictis precibus mitigaverint. Habet autem tabellam quiſque ligneam, in qua capita

aliquot depicta conſpiciuntur, ad hanc cum tota familia accedentes, cum gemitu & lacrymis S. Nicolaum, eiuſque in cœlo commilitones pro ſalute domus ſuæ ſupplices deprecantur, atque interim tanta cum devotione pectus tundunt, ut cuivis aſtanti facile cordolium excitent.

Iamque penatibus placatis ad Sacram ædem diſcedunt, cuius limina quamprimū tetigerunt, magna cum reverentia caput telluri illidunt. Et ſane, ſi frons animi janua recte dicitur, non video quali ſub ſidere homines Dei numen religioſius adoraturi ſint, quam hi, de quibus loquimur, ſi modo pro vanis fabulis verbi cœleſtis veritatem aliquando cognoſcant. Dolendum autem magnopere eſt, lucem clariſſimam Euangelij illis nondum pœnitus illuxiſſe.

Locum templi ſecretiorem Flaminis bini occupant: hic ara

Sancto Nicolao dedicata videtur cum eiuſdem imagine. Auditores & populus in ambitu templi ſeſe continent. Fœminæ vero quæ prçterita nocteVeneri militarunt, in penetralia ſanctæ ædis non veniunt, ne locum profanent. Cæteræ accedentes propius candelas cereas inflammant & ſacrificulo offerunt. Ille candida veſte bombycina indutus eſt, calvitio & pallida facie deformis, Crucem ſanguinei coloris à tergo penſilem habens.

Tandem è Sacrario egreditur, & thurribulum dextra tenens, tam forti odore Diabolum ex loco ſancto abigit. Mox rituales libros promit, & aliquam fabellam de S. Nicolao recitat, quem illi tanquam Deum tutelarum ſemper colunt. Euangelij lectionem unam nunquam hic audivi. Interea adytum clauditur. Sacerdos ſi inter legendum aut erret, aut lingua titubet, aut vocem aliquam

depreſſius enunciet, graviſſime propterea ab auditoribus objurgatur, qui eum & ſacro loco indignum, & libros alij tradendos unanimi voce proclamant.

Lectione finita ad anticum ſacrarij, in quo imago Nicolai aſſervatur, ſeſe convertit, Deumque patrium multis ſuſpiriis rogat, ut commoda Ruſſorum & gentem ſibi deditam contra hoſtes incolumem ſervare dignetur. Orantem lamentabili vociferatione & quiritatu excipiunt non tantum ſcholaſtici, ſed omnes quotquot iſto videntur in fano: ſubinde iterantes hanc vocem, *Hoſpody pomyloy* hoc eſt, *Miſerere noſtri ô Domine.* Dum hæc aguntur, anticum ſacrarii non aperitur.

Myſta autem per pſeudothyrum in illud ingreditur, daduchis tribus præcedentibus. Cum in aditum ventum eſt ſacram Cœnam verbis ab ipſo Chriſto expreſſis conſecrat, ſed lingua tantum patria.

tria.atque hæc fiunt in ara Nicolao ſacrata.

Mox fores patent. Populus vero quia certum numen in iſto loco habitare exiſtimat, egredienti Sacrificio magno ejulatu occurrit, ſexcenties hanc vocem decantans, *Hoſpody Pomyloy*. Hunc clamorem & cymbalorum tinnitus mirum in modum auget.

Ut vero in toto jam facta ſilentia templo, Sacerdos pedetentim procedens, arcana ſacra toti populo commonſtrat, calicemque plumbeum, cum operculo ſerico in dextra, & ſcutellam ex eodem metallo in ſiniſtra tenens, dum in genua procidunt auditores, ille lingua Ruthenica hæc verba proloquitur: *Hoc eſt Corpus, & hic eſt ſanguis Domini Ieſu Chriſti, quem Iudæi innocentem morte mulctarunt*. Tum denuo inter gemitus & ſuſpiria muliebriter lamentantur, & tundunt pectora palmis.

Flamen illico in ſacrarium re-

greſſus, in ara Nicolai ſacramentum deponit, donec veniant qui eo utantur, quod interdum fit ſequenti die. Calicem, ſi vinum non habent, ex calido Medone conſecrant. Panem vero azymum domi ſuæ pinſunt cives & deinde, quoties cœleſte illud convivium accedere gaudent, Sacerdoti offerunt ut conſecret, & cum calice diſtribuat.

Peractis ſacris, libro ad manum reſumto, Pſalmum unum vel plures demurmurat ſacrificulus, crucemque ex argento puro factam; omnibus exhibet oſculandam, poſtea ſuam quiſque domum diſcedunt: & admodum rari ad veſpertinas preces revertuntur.

Polociæ autem & Vilnæ, majori pompa & ſplendore rebus divinis vacant. Ubi ſupellectilem ex auro & argento copioſam habent in Eccleſiis. Vilnæ triginta templa habent, omnia fere opere lateritio ſtructa.

Sta-

Statuas nullas in templis venerantur, ſed D. Nicolai & Mariæ Virginis imaginibus ſcrupos quoſdam argenteos, Coralia, & alias exuvias dono dederunt. Has quoque picturas, tanquam numinis aliquid habentes religioſe colunt, & quotannis in Duna fluvio bis abluunt, atque tandem magna cum pompa priſtinum reducunt ad locum.

Præterea myſticæ ablutionis ſacramentum in ſuo cœtu retinent, ita tamen, ut in hoc negocio per omnia fere quam proxime ad Romanenſes accedant; Multum hic perditur olei, operæ & ungenti. Poſt longas tandem ceremonias Flamen toto congio perfundere ſolet infantem, ita inquiens: *Baptizo te per nomen Patris & Filii, & Sancti Spiritus.* A patrimis deinde more patrio urnis aliquot tenellus puſio humectatur. Et licet hic aſpera hyems crudeliſſime ſæviat, tamen tanta gelidarum

copia aquarum ſuam ſobolem abluunt. Si quis cauſſam quærat; reſpondent illi, à teneris aſſueſcere multum eſt. Poſtremo Flamen infantulum iterum comprehenſum blande exoſculatur, illiuſque caput ad crucem, quæ templi foribus inciſa eſt, magnò impetu ter vibrat, & niſi teſtes baptiſmi ictus audiant, indignantur propterea, neque puerum recte ſacris initiatum credunt. Sacro finito Flamini tres panes (quos à forma pyramidali *Piracno* vocant) porriguntur cum nummis aliquot argenteis, templumque clauditur.

Sacerdotes Ruthenici proprias uxores habent, & ſunt conjuges. Si quis dicat à Papa matrimonium clericorum improbari, excandeſcunt uti *rapidis cum ferrea flammis lamina Cyclopum excoquitur flagrante camino*. Reditus certos & certa ſtipendia non accipiunt, & tamen auditorum benificentia libera-

beraliter aluntur. Cucullos prorſus ignorant. Cærulei coloris tunicam plerumque duplicem habent, capillis ad humeros & pectus dependentibus apprime gaudent: & quo quiſque eſt nigrior, & adſpectu inamabilior, tanto majori apud populum eſt in dignatione. Raſo præterea vertice & promiſſa barba gravitatem præ ſe ferunt ſingularem. Vitæ alioqui adeo impuræ & execrabilis, ut non delubris Deorum, ſed piſtrinis molitorum dignos adfirmare poſſis. Si enorme aliquod flagitium perpetrarunt, ad populum ſe ſatis arroganter excuſant, ſeque Deorum fratres & vicarios eſſe ajunt, ita quidem, ut quidquid egerint, id cœli Quiritibus gratum exſtitiſſe minime dubitent. In tabernis publicis vinum aduſtum totos dies potant. Cumque jam nec mens nec pedes officium faciunt, ſæpe velut emortui in mediis plateis concidunt, & obdor-

miſcunt. Germani certe milites non ſemel jacentes perminxerunt. Poſtero die cum ad peragenda ſacra in templum redeunt, non aliter coluntur à populo & amantur quam ſi nuper ex Concilio immortalium Deorum miſſi veniſſent legati.

Scolas ſemper templis adjunctas habent, in illis triginta annorum juvenis prima literarum rudimenta pueritiam docet. Literæ ipſorum alphabeticæ veteribus Græcis quam ſimillimæ ſunt. Catecheſi nulla utuntur: ſed preculas ad beatam Virginem & D. Nicolaum in libris deſcriptas pueris proponunt. Symbolum tamen Apoſtolorum verbis quibuſdã immutatis addiſcunt: huic adduntur Hymni Davidis, quos illi nocturna verſantque manu, verſantque diurna. Pueri annorum trium & quatuor, ſi forte invaletudine aliqua corripiantur, ſtatim Flamen advolat & Sacramentum ſub utra-

que ſpecie illis etiam diſtribuit. Tum vero juſſu Sacerdotis ſerio providendum eſt parentibus ne iſte puer, ſacra qui uſus eſt cœna, toto biduo oris excrementa in terram expuat.

Feriis eſurialibus plebs miſere obnoxia eſt. Cumque totus jam præteriit annus, vix paucis diebus illis carnes comedere licuit.

Matrimonii contrahendi ratio talis eſt. Iuvenis ſi cui favet puellæ propinquos treis quatuorve ablegat, qui parentes de elocanda virgine interpellent; hi vero ut vehementius animum proci irritent, nihil iſto de negotio confieri poſſe adfirmant & quandam apud internuncios ſimulant gravitatem. Sponſus tali ſpe fruſtratus, alia rem via aggreditur, tempuſque & occaſionem venandæ virginis diligentiſſime obſervat. Illa vero ſi forte domo paterna egreditur, miniſtri in inſidiis collocati incáutam & nihil tale timentē in caſſes

ſpon-

ſponſi venatoris conjiciunt: quæ ſimul atque deflorata fuerit, mittuntur alii ad parentes legati, qui partim culpam deprecentur, partim amoris vehementiam accuſent. Tum demum parentum impetrato conſenſu nuptiis dies dicitur. neque enim illis cohabitare licet niſi ſolennitate publica copulentur. Igitur circa horam noctis undecimam, ſponſi cum fidibus, facibus & fiſtulis ad delubrum deducuntur. Ante illorum adventum, aliquot vaſcula, ſicera, melicrato & cerviſia plena huc advecta ſunt. Convivæ itaque utriuſque ſexus ſaltando, ludendo, clamando & ridendo bonam noctis obſcuræ partem conſumunt. Interea mittuntur certi homines, qui Flaminem accerſant, hi plerumque re infecta ſemel atque iterum diſcedunt, idque fit propter temulentiam deplorati ſacrificuli, qui vino & ſomno ſepultus jacet. Vulgus interim du-

cendis choreis occupatur. Poſtea moræ & abſentiæ impatientes illi, qui ſponſum adfinitate attingunt, Flaminis poti domum effringunt, & vi abreptum ad peragenda ſacra eundem pertrahunt. Ille dum ſolito vult fungi officio, nec tamen rectis pedibus conſiſtere poteſt, ſæpe concidit in medio templo. Exoritur igitur horrendus & barbarus riſus, ut vix opiner, ethnicos Veneris Sacra ſcurrilius peregiſſe. Accurrunt ilico qui lurconem teneant, ne collabatur. Tum primo panes ſibi debitos adferri jubet.

Deinde libro aperto ſtentorea voce aliquem Hymum Davidicum cantat. Poſtea intortam ſponſi cæſariem manu comprehendens, in hanc ſententiam eundem affatur: *Dic mihi ô ſponſe, ô frater, ô amice, numquid tu huic teneræ vir eſſe potes? numquid eam fuſtibus aliquando mulctabis? numquid ægrotam, ſcabioſam, & decrepitam*

tam

tam derelinques? Hic ſanctè jurat ſponſus, ſe facturum viri boni officium. Ad ſponſam igitur ſermonem convertens, eam quoque interrogat: *An viro ferendo ſufficiat?* (nam puellæ decem & undecim annorum hic nubunt) *an rei familiaris curam agere? an cœco, curvo, & decrepito marito fida velit eſſe comes?* adfirmat illa. Mox Flamen ſerto ligneo viridi utriuſque caput coronat. In circumferētia coronarum deſcripta ſunt Ruthenice hæc verba: *Creſcite & multiplicemini.* Ille dum hæc agit, inflammantur ab omnibus cereæ candelæ, & patera medone ſpumans ſacrificulo traditur, eam novis ſponſis uno propinat hauſtu, illi ſimilia lacritate evacuant, & viro religioſo reddunt. Abiecto jam ligneo caſſiculo & pedibus contrito, novas inſtituunt choreas, hic Flamen choragus eſt, cæteri longo ordine eundem inſequuntur. Fœminæ etiam lupulum in templo

plo ſpargunt, & linum, cum tali acclamatione: *Dij noſtri tutelares faciant, ne novi conjuges ullo unquam deſtituantur bono.* Sic tandem tumultuum finis eſt. Sacrificulus domum reducitur: convivæ ſponſos comitantur, & in tali conventione egregie potant, & mœchantur. Viri autem, qui ex conjuge fato functa maſculam ſobolem ſuſceperunt, perſæpe impuberi filio ſponſam quærunt, cum qua tamen illi dormiunt & liberos procreant. Nato deinde ex ephebis egreſſo novam nuptam à ſe conſtupratam & ſobolem una adducit pater, ita inquiens: *Vides fili tuam conjugem & tuos liberos?* Patris ſcortum ſi filio placet, accipit illud, ſin ſecus, prædam aſpernatur, & de alia uxore ducenda cogitat.

Iam de Sepultura mortuorum quædam annotabimus. Homines rebus humanis exemptos in men-

ſam

ſam nudos deponunt, & calidis undis per integrã horam abluunt, idque tantum faciunt noctu. Sordibus ita abſterſis, in ſella mediæ domus conſtituunt eoſdem, propterea nimirum, ut patrem familias etiam mortuum venerentur, & metuant quotquot iſta degunt in habitatione. Vidi ſemel atque iterum, ſed obſtupui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit. Funus tandem tertio die effertur, præcedunt in ordine ſcholaſtici, hĩ lamentabile carmen ingeminant, cujus ſenſus eſt: *Aſpicite ô cives hoc cadaver & vobis cavete. Nam nos omnes ſic ibimus, ibitis, ibunt.* Sandapilarios tres inſequuntur Flamines, medius thuribulo circum circa fumat. Exiſtimant enim hunc odorem malis geniis ita contrarium eſſe, ut perinde eum fugiant, ac ſanctæ crucis ſignum. Cum jam ventũ eſt ad ſepulturæ locum, Orciniana iſta ſponda deponitur. Fœminæ vero,

quæ

quæ ut flerent oculos erudiere ſuos, magna cum lamentatione ad urnam feralem, quæ hic aperitur, accurrunt, & cadaveri oſcula figunt, ita interrogantes: *Cur noſtro abiiſti è conſpectu ô cariſſime? numquid cibi & potus inopia te occidit? numquid infelicis coniugij capiſtro caput ſubtrahere voluiſti? Fatere nobis, quæ te res movere potuit, ut non tantum ſuaviſſimam thalami conſortem, & liberos dulciſſimos tuos deſereres, ſed etiam delitiis pulcerrimi huius mundi, tuis præterea fortunis & familiaribus omnibus abrenuntiares?* Sed hic verum eſt illud: Surdo narratur fabula. Accedens igitur ſacrificulus, plorantes fœminas arcet à feretro, Deoq; manium imperat, ut ne nulla re mortuum impediat hominem, ſed libere eum abire permittat ad locum iſtum beatarum mentium, ad quem majores ipſius jam olim præceſſerint. utque expeditus, tam longum, nec ſatis tutum iter con-

ficere poſſit, quidquid in omni vita preciosæ ſupellectilis habuit, illud in urnam feralem inferunt, jamque antea domi ſuæ recentibus ocreis & veſte nova abeuntem herum induerunt. Mortuo etiam cervical ſubſternunt, ſicca terra refertum. Cumque jam ferale murmur Flamines abſolverunt, defuncti conjunx iterum accurrens cum ejulatu & clamore maritum ad vitam revocat. Hujus gemitum ipſi ſacrifici cum cantoribus excipiunt, & ſeſquihoram vociferando perduant, adfertur deinde & argentea crux, eam capulo ſuperimponunt, & demortuum monent, ut ne ſuam patriam in conſuetudine cœleſtium animorum obliviſcatur, ſed pro ea apud cœlites aſſidue deprecetur. Rogant etiam ut ante omnes D. Nicolaum ſibi conciliet, hunc namque Deum eſſe tulelarem omnium Ruſſorum. Tandem cadaver in foſſam demittitur, Flamen

men vero ſicci pulveris tantum urnæ ſuperinjicit, quantum manu tenere poteſt. Cæteri deinde mortuum ſepeliunt. Atque ita piacularia ſacra ſuum ſortiuntur finem.

Eodem die ſatis opipare & apparate inſtruunt cœnam: ad hanc Chriſtiani (ita mendicos appellant) vocantur, ut nimirum tanquam ocioſi pro mortuo Deos inclament. Flamines item & omnes conſanguinitate propinquos invitant. Cumque & mihi hunc haberent honorem, lubenter mecaſtor eos adij, ea potiſſimum de cauſſa, ut mores eorum rectius contemplari & obſervare poſſem.

Hoſpites oſculo blandiſſime excipiunt, & quemque, ut dignior eſt, ad menſam collocant. Sed hic tibi illud ad mentem revoces velim, Ruſſos omnes S. Nicolaum tanquam Deum adorare, eiuſque imaginem in domibus omnium videri. Accumbentibus convivis

gratia præbibunt, illoſque, ſi alicuius ſunt dignationis & præeminentiæ, muneribus adficiunt liberaliter. Dumque omnes pro ſalute ſui Regis, pro beatitudine amici mortui, pro felicitate adfinium & cognatorum, plenis cantharis bibunt; fit fere, ut vix duo vel tres iſtis ab exequiis ſobrii domum diſcedant. Eleemoſynas illi, qui lautioris fortunæ ſunt, die Veneris diſtribuunt: ſed exiguam tantum gregarii panis particulam.

Porro de vanis ſuperſtitionibus quibus hæ gentes deditæ ſunt, quid attinet dicere? Multi ſerpentes in domibus familiares habent & alunt.

Dæmonem quoque meridianum metuunt & colunt. Ille enim dum jam maturæ reſecantur fruges, habitu viduæ lugentis ruri obambulat, operariiſque uni vel pluribus, niſi protinus viſo ſpectro in terram proni concidant, brachia frangit & crura. neque tamē

contra hanc quoque plagam remedio deſtituuntur. Habent enim in vicina ſylva arbores religione patrum cultas, harum cortice vulneri ſuperimpoſito, illud non tantum ſanant facile, ſed & dolorem loripedi eximunt.

Luem caſtrenſem, quam noſtri milites huc advexerant, tali modo eos propulſare vidi. Funem accipiunt, eumque per foramen ſcamni vetuſtate pene confecti tantiſper trahunt & retrahunt, donec ignis ſcintillam ex arido aſſere eliciant: flamma conſpecta, cereum in delubro undis luſtralibus perfuſum accendunt. Omnes deinde qui ex hac favilla prunas vel torrem domi conſervant, tutos fore credunt à peſtifera contagione, & fit nonnumquam, ut eventus fidei reſpondeat.

Doloribus dorſi talem adhibent medicinam. Pueros illegitimos, quorum hic ingens eſt numerus, certo ære conducunt, illo-

rum-

rumque tergum pedibus ſexcenties premunt & concultant. Hoc medicamentum anodynum majoribus profuiſſe aſſerunt.

Magiſtratum de voluntate Regis accipiunt. Oppidis *Staroſta*, hoc eſt, Capitanei imperant, hi pro ſuo arbitrio leges figunt, & in plebeculam ſecuri dominantur. Cauſſæ criminales ad judicia raro deferuntur. Qui ſe convicia dixiſſe negat, abſolvitur. Nam Palinodiam pro pœna irrogata reputant. Iuris Romani ſcrupuloſa volumina, Bartolos & Baldos fruſtra evolviſti, ſi, hic eſſe voles. Statutis enim, id eſt, legibus ſcriptis utuntur. In illis & hoc ſancitum eſt: Homicidam, niſi in ipſo facto deprehenſus ſit, quinque florenis vitam redimere poſſe. Homini autem qui alterius canem cæciderit, mulctam decem florenorum irrogandam eſſe. Fuſtuarij pœna ipſis inter præcipua tormenta eſt.

ta eſt; Nobiles enim, ſuos agricolas, Heri mancipia ſua ſi quando peccarunt, horrendum in modum fuſtibus dolant. Qui vero gravius deliquerunt, virgis ferreis lacerantur.

Gens eſt natura ad arma propenſior. Machæris, frameis, & falcatis enſibus pugnant: perſæpe etiam clava lignea, quam ſemper ad manum habent. Si rus abeunt, Coſtram in dextra tenent, arcum autem Tartaricum cum pharetra & arundinibus venenatis lateri alligant.

In commeſſationibus non tantum rubri charthacea ſymbola Regis lubenter tractant, ſed & ludo teſſerario gaudent. Summa autem ſolertia prælia latronum ludunt. Ut gemini inter ſe Reges albuſque nigerque pro laude oppoſiti certent bicoloribus armis. In hac profecto arte ita excellunt, ut haud ſciam an ulla gens cum illis comparari debeat.

Cum

Cum pax eſt, ferarum pelles ex Moſcovia in Poloniam & Livoniam venales aſportant. Mel, ceram, & corium magna copia peregrinis vendunt. Cæteri venando & latrocinia exercendo victum quæritant. Undique enim denſiſſimis & inviis nemoribus ſepti ſunt. Lupos, Lynces, & Martes ſæpe intra ipſa oppidorum mœnia venantur. Martes quidem in ſummitatibus arborum plerumque manent, & mel ab apibus congeſtum avidiſſime lingunt. Ruſtici igitur canes alunt veſtigatores, qui odoratu produnt animal inter arborum frondes abſconditum. Tum venator magno ictu arborem percutiens, Martem de ſummo vertice deiicit, quem illico ἰχνευτὴς ille dentium morſu necat. Κάστορες quoque in locis paludoſis habitantes ſimili ratione decipiunt. Hoc animal, quia in extremis amnium oris commoratur, non capitur, niſi Novembri

& Decembri menſibus, cum terra duriſſimo frigore riget. Fluvio igitur glacie conſtricto advolat ruſticus, cum cane odoriſequo. Κάϛωρ advenientis animum minime ignorans effoſſos in ripa cuniculos deſerit, & ſub glacie in algentibus undis natat. Canis autem naribus locum ſupra caput natantis exacte prodit. Sequitur igitur venator, qui jam ante à glacie perfoſſa ad fauces fluminis rete de lino triplici factum diſpoſuit. Ad hoc cum jam devenit Caſtor perrupturum ſe ſperans, occiditur fuſtibus, & extrahitur. Pellis eius apud hos populos ſummo eſt in pretio. Hanc quoque venationem impune numquam vidi: nam pene cœli intemperies me occidit.

Moribus Ruſſi erga hoſpites ſunt tolerabilibus: niſi forte eorum trullas ames. Nam inter pocula homines eſſe deſinunt.

Viri & fœminæ, ſi à fortunæ bonis firmiores ſunt, eodem fere habitu

habitu veſtiuntur. Tunicam talarem varij coloris ex panno Britannico habent: limbis veſtium tænias ſericas, & globulos deauratos intertexunt: uterque ocreis calceatus. Fœminæ vittis & mitra caput tegunt, viri cudone pileove coloris diverſiſſimi. Ruſticorum filiæ ex capitibus ſerpentum torquem collo circumdant. Vulgus autem ex pellibus ferinis tunicas, ex cortice arborum calceos parat. Et tot hicſũt ſutores, quot ruſtici.

Natura profecto ſub aſpero cœlo homines etiam elegantes producit. Corpora plerumque ſolida habent & ſucci plena. Neque adeo informis eſt ſexus muliebris, ſi quis formarum velit eſſe ſpectator. Omnem autem decorem ſuum unico potandi vitio mulieres obfuſcant. In hac enim re ſi maritos non vincunt, certe non ſunt illis inferiores.

Muſicæ ſubtilioris ignari ſunt. Panduras nulla arte tractant & tan-

tantum tibias utriculares in deliciis habent. In nuptiis & aliis ſolennitatibus perſæpe ad manuum comploſarum fragorem choreas ducunt.

Libros Latinos & Græcos nunquam viderunt, & tamen de Religione Græcorum multa gloriantur. Ego cum ſemel novum Teſtamentum Tiguri Græce impreſſum mecum haberem, rogaremque Flamines ut aliquam periodum legerent, illi hoc ſeſe facturos pernegabant; ſancte adfirmantes, eiuſmodi typos nunquam ſibi ante viſos eſſe.

Menſæ elegantiam non magnopere curant, ſed crudos cibos, Deos Ægyptiorum, porrum & cœpe avidiſſime ingurgitant. Ditiores vinum & medonem, vulgus Quaſtum, hoc eſt, aquam bibit admixto ſale vulgari, & pane mucido ſquaroſoque veſcitur.

Domus Ruthenicæ ligneæ ſunt, & quidem male materiatæ. Ita

tamen

tamen deſipiunt, ut exſtiment parietem craticium lateritio præferendum eſſe.. Cæmenti apud eos nullus fere uſus eſt. Pociaæ tantum tria templa ſunt, opere lateritio exſtructa. Ex his tertium more Italico pulcherrime expolitum nunc ibidem conſpicitur. Cætera Moſcorum Dux Ioannes Baſilides devaſtavit, cum ante annos octodecim Polociam deditione in ſuam accepit poteſtatem.

Pacis tempore opimos accipiunt ex agris proventus: nec ullis fere frugibus hominum utilitati ſervientibus, carent. Aves omnis generis, perdices puta, phaſianos, attagenes, erythrotaones ſumma ſolertia per inſidias capiunt, & levi ære divendunt. Piſciū lautiſſimorum admirabilem copiam perennia illis ſuppeditant flumina, Boryſthenes, Duna, Driſna, Driſſa, Polotta, ex quibus innumeri lacus & ἰχθυοτροφεῖα ſeſe effundunt. Ex co-

cto

ĉto ſale Iberico cibos condiunt.

Metallum quidem patrio in ſolo non effodiunt, & tamen auri obryzi, ſignatique argenti maximo deſiderio tenentur, atque hoc vitium cum cæteris mortalibus commune habent. Nummos eorum argenteos ovali forma procuſos ad tuam Excell. mitto: ij uno in latere Cataphracto ſignantur: in altero deſcripta ſunt Ruthenici hæc verba: Κν̃ς βελικι Ιβάν, hoc eſt, *Princeps Magnus Ioannes*.

Hæc fere ea ſunt, David Chrytræe, quæ in Orientaliori Ruſſia obſervatione digna putavi, quæ quidem, ut tuæ cupiditati ſatisfacerem, libenter in has paginas conjeci. Nec tamen omnia attigi, ſed tantum ſumma ſequutus ſum faſtigia rerum. Apes ut tenero ſtudens liquori, libat ſumma thimi aut crocon rubentem.

De Armeniis quoque antea ad te perſcripſi, neque dubito literas

tibi

tibi redditas eſſe. Hos frequentes hibitare Leopoli, atque ibidem pulcerrima templa habere, Tidemannus Giſius, 7. Iunii Caunæ mihi dixit. Ego quidem, ſi aliquando officij ratione hoc ipſum licebit, Leopolim excurram, & vicinam Armeniam perluſtrabo, fuſiuſque deinde omnia litteris tractabo.

Reſtat nunc ut de te Tartaris perpauca ſubjiciamus. Cum vero epiſtolam ad te ſcribere decreverim, non eſt quod hiſtoriam expectes. Nolim namque γλαῦκας εἰς ἀθήνας: Tartarorum quidem copias minime contemnendas regijs in caſtris perſæpe vidi, atque hi ex Præcopienſiū Horda advenerunt, ex qua nunc quoq; militem conſcripſit Stephanus Victor. Cæteri Polonis notiores ſunt Tauricenſes, Aſturcenſes, Naianenſes, Rezihorenſes, & Circaſſij. Principem Hordæ ſua lingua *Czar*, hoc eſt, Imperatorem appellant. Nobiles

autem

autem, quibus res mediocriter ſunt ſecundæ, *Cneſi*, id eſt, Principes vocantur. Tantus nimirum barbaræ gentis faſtus eſt, ut etiam titulos & magna miſeri accupentur nomina. Religio eorum ſine dubio diverſiſſima eſt.

Ego illorum ritus, qui Regis noſtri ſceptrum agnoſcunt, breviter attingam. Bellici ſane tumultus eos à numinis cultu non avocant. Nam Veneris die, cum vix ſol ipſe nitentes ſpargere jam cœpit radios, in medio camporum æquore frequentes convolant. Hic Papa nudo vertice & pedibus complicatis humi ſedens, ſchedulam ſiniſtra in manu tenet, in hanc deſcripta ex Alcorano paradoxa aliquot congeſſit, quæ voce clara ad circumſtantes recitat; illi ſi quando nomen Dei & Mahometis audiunt, gemitu & capitis inflexione reverentiam ſuam declarant. Lectione finita, in ſtationem quiſque ſuam revertuntur.

Cæ-

Cæteri tamen, qui pacem bello, œconomiam militiæ præferunt, alijs quoque ceremoniis occupantur. Hi uno à Vilna miliari, ad fluminis Veliæ ripas, gurguſtia aliquot & pagum amœniſſimo loco ſitum habent. Huc ego XII. Kal. Iul. cum Ioanne Gamrato Stralſundino, mercatore & cive Vilnenſi exſpaciatus, delubrum eorum intravi. In illo certe, nec alicuius Divi, nec atri Dæmonis ſimulacrum ullum videtur. Nudi ubique parietes. Area tamen pictis tapetis inſtrata eſt. Die Veneri dicata ſemper ad ſacra conveniunt, ea, uti opinor, de cauſa, ut ſignificent neque Iudæorum ſuperſtitiones, neque Chriſtianorum nomen & religionem ſibi probari. Delubrum nulli niſi diſcalceato ingredi licet. Campanarum boatum minime tolerant. Papa autem, exorto ſole, in ſummitate templi exedræ inſiſtens, ſtentorea voce populum ad con-

 ciones

ciones vocat. Cumque jam frequentes adſunt, ſumto ad manum Alcorano quem Arabicis litteris ſcriptum mihi monſtrarunt, numinis colendi rationem illis exponit. Poſtea de apotheoſi Mahometis, deque illius maieſtate & præcellentia carmen agreſte decantant, & tunc Comitiorum finis eſt. Si Alcoranum, vel alium quemvis librum typis editum hic videre licuiſſet eum certe, magno vel pretio comparatum, ad te miſiſſem. In tanto autem librorum defectu nihil ſe vendere poſſe dicebant. De Deo, Ieſu Chriſto & Spiritu Sancto fruſtra eos interrogabis. Veram enim pietatem ita curant, ut numerum lupus aut torrentia flumina ripas. Non ſemel igitur admiratus ſum cum inter Chriſtianos habitent, cur adeo duri ſint & Chriſtianam religionem aſpernentur, & video ſane Ieſuitarum nugas, qui de convertendis ad Romanam Eccleſiam genti-

gentibus multa & grandia fabulantur. Cum nequaquam hos, qui vicinis in partibus commorantur, à vana ſuperſtitione abducere poſſint. neque tamen & hoc negare auſim eſſe in Scythia homines Ieſu nomen adorantes, cum dictum ſit per Davidem de voce Euangelij per Apoſtolos in gentes ſpargenda in omnem terram: exivit amyſſis eorum, & in finem orbis oratio eorum. Porro non fugit excellentiam tuam dogma Mahometarum ex parte Iudæorum ſuperſtitionibus, & ſomnijs eſſe refertum. Tartari igitur Circumciſionem quoque retinent, ſed diverſa ab Hebræis ratione. Secundo enim & tertio annis à nativitate, prout Papæ viſum eſt, circumciduntur.

Lingua eorum à Polono idiomate tam longe abeſt, ut hi in Scythiam, illi in Sarmatiam commigrantes, ranæ Seriphię non iniuria dici queant. Qui tamen in Polo-

nia, & Lithuania, & utraque Ruſſia longe lateque diſperſi ſunt, plerumque hominum, quibuſcum degunt, linguam addiſcunt & callent.

Præterea illorum Papa hoc mihi in ſermone dixit: In multis ſuæ gentis regionibus, ſolem, ignem, malos item genios, tanquam Deos coli. Moribus feris ſunt, & duri laboris patientiſſimi: nec etiam una uxore contenti. Nam plurimas ducunt, quarum pene miranda domi eſt concordia. Sed prior cæteris gratior habetur & acceptabilior.

Mortuos hic non cremant, ſed defodiunt. Sponſos etiam fato functos addita dote & rebus Oeconomiæ neceſſariis, matrimonio jungunt, ridiculis mehercle ceremoniis, quos alio in orbe & revicturos, & una ſemper futuros autumant. De animabus demortuorum ita ſentiunt, eas videlicet ex uno corpore in aliud tantiſper demi-

demigrare, donec præcellentem aliquam & diu quæſitam inveniant habitationem, atque hinc magna iſta mundi lumina Cæſares & viros principes enatos eſſe.

Victus illorum miſerrimus & Cyclopicus: Nam prandentes aliquoties cum horrore aſpexi. Carnes certe equinas ac ſemicoctas avidiſſime devorant. Nullis illis menſarum & ſediliorum eſt uſus. Cutes equorum jam tum fumantes, & recens beſtiæ detractas pro ſcamnis conſeſſuri conſternunt. Lac equarum tanquam vinum Cretenſe admirantur & epotant. Hi bellis, acynacibus, arcu & ſagittis pugnant, bellatorum præſtantia equorum omnibus facile anteponendi.

Præcopienſium legatus XIX. Iunii Vilnam adveniens, Regi Euangelium adferebat, de re à ſuis contra Moſcos animoſe & fortiter geſta. Quod videlicet non

tantum maximas hoſtis provincias ferro flammaque feliciter pervagati ſint: ſed & ad ipſa Metropolis Moſcoviæ mœnia penetrarint. Horum ſtudium voce ſua Rex collaudans, magnam ſe ipſis aliquando gratiam habiturum dicebat, ſi deinceps quoque magnanimo conatu in adverſam gentem arma & bellum inferant.

Iam de rebus Polonicis quales eæ nunc ſunt, ſcribendum aliquid erit. Quia nihil enim abs te literarum, tribus pene menſibus accepi, meas epiſtolas, quas Maio & Iulio exaravi, intercidiſſe video. Rex Stephanus Victor, 29. Aprilis ex Comitiis Warſavienſibus Vilnam reverſus eſt. VIII. autem Kalend. Iun. Bogdanus Bielſcius, Moſcus nobiliſſimus, à ſuo principe profugus ad regem venit Vilnam; qui non tantum humaniſſime novum & inſperatum hoſpitem excepit, ſed & muneribus adfecit liberaliter. Sunt homines, qui ominis loco il-

co illius adventum excipiant, & fore confidant, ut ex ſolius conſilio Rex plurimis in rebus adjuvetur.

Sequenti die, qui erat 26. Maij, Legatos Moſcicos adventare vidimus, comitatum habentes ſatis ſplendidum. Cum illis aliquot diebus de pace tractatum eſt, effectum vero nihil. Conditiones à Rege propoſitæ tales ſunt: Moſcus Livoniam tradat. Impedimenta bellica & commeatum in arcibus deditis relinquat. Sumptus etiam duabus expeditionibus factos perſolvat. Pacem perpetuam ſanciat. Danorum & Suecorum Reges hoc fœdere comprehendantur. Captivi λύτρῳ vel permutatione redimantur. Ipſe Princeps in finibus utriuſque regni ad colloquium ſe ſiſtat. Internuncij cum dicerent nihil horum ſuis in mandatis annotatum eſſe, interceſſione Procerum, decem dierum ſpacium impetrarunt, ut

interea per veredarium Principis ſui mentem explorarent. Ille quia die dicto reverſus non eſt , Rex quidem Legatos dimiſit.

Ipſe vero 19. Iunii , equum in gyros tortum conſcendens, Vilna egreſſus eſt circiter decimam diei horam , cœlo ita ſereno & tam fauſtis hominum acclamationibus, ut dubitare nemo poſſit, hunc Principem divinitus Polonorum genti datum, ex hydra iſta Lernæa feliciter debellata, famam reportaturum eſſe immortalem. Equitabant in agmine variarum gentium Proceres, inter quos non poſtremus erat Legatus Pontificius Ioannes Andreas Caligarius, Epiſcopus Brittonorienſis , qui pro confirmatione Regni pecuniam Papæ debitam depoſcens , indulgentias ſimul & peccatorum remiſſionem largiſſimam attulit. Proximum ab illo locum tenebat generoſus vir Levinus Bulovius, ab illuſtriſſimo Marchione Bran-

deburgenſi & Boruſſorum Duce in legatione huc miſſus. Qui poſtea Caunam reverſus, cum ad prandium me invitaſſet, amanter hoc à me petiit, ut ſuo nomine ſalutem tibi plurimam adſcriberem, addens & illud; In Boruſſiam quidem te hoc tempore non venturum, id quod ego ſummo cum dolore audivi: Statueram enim ſalutandi gratia Regiomontem ad te excurrere.

Tidemannus quoque Giſius, I. V. D. & Regis intimus Secretarius, homo omnium hominum humaniſſimus, & optimis literis egregie excultus. 21. Junij, Hiſtoriam Auguſtanæ Confeſſionis tuam, ab Rittero Latina civitate donatam, Vilnæ mihi monſtravit. Cumque ſumto ſemel iterumque calamo ſcribere tibi vellet, neque tamen tanta & indicibili negotiorum mole oppreſſus, ſibi ipſi ſatisfacere poſſet: invitus quidem hoc tempore officium tuæ excel-

lentiæ debitum intermiſit, meque per Apollinem rogavit, ut hanc candidiſſimæ mentis ſuæ adfectionem per Epiſtolam tibi ſignificarem, id quod me facturum, uti debui, ita lubenter promiſi. De omnibus tamen rebus, quæ hactenus geſtæ ſunt, & quæ deinceps numinis auſpicio gerentur, faciet te paulo poſt certiorem.

Regis noſtri frater, Tranſylvaniæ Princeps, nuper deceſſit, cuius obitum Rex graviter tulit, ut par eſt. metuit fortaſſis aliquam in iſtis locis mutationem, quamquam filius demortui, decem annorum puer, à ſubditis patris ſucceſſor nominatus ſit. Eodem die quo Tranſylvanorum Dominus exſtinctus eſt, Generoſiſſimus Regis equus exanimis concidit & perijt, qui non procul ab arce Vilnenſi defoſſus eſt, & columnam habet ligneam.

Belli ſuſcepti moles hac æſtate Pleſcoviam tanget. Milites undique

que huc confluunt, ille ex Germania, alter ex Calydonia, tertius ex Britannia, ut nimirum venales animas tanto citius Plutoni propinent. Nam undique ad inferos tantundem viæ eſt.

Rex dum foris hoſtem quærit, nos domi pro pietate bellum gerimus. Proceres quidem Poſonici, qui purioris doctrinæ profeſſoribus favent, & partim Zuinglianos defendunt, partim Auguſtanam Confeſſionem ſequuntur, ante abitum ſuum de ineunda concordia ſuaſerunt, certum eſſe adfirmantes, quod N. Romæ nuper creatus in perniciem Lutheranorum juramentum præſtiterit Pontifici Maximo. Huius vero tyrannidem non adeo metuendam eſſe, ſi nos pie in religione conſentiamus. Maio igitur menſe convenimus Vilnæ, effecimus nihil. Summam actionis adjunctæ continent paginæ. Ipſe Dei filius, utinam gloriſiſſimo adven-

adventu ſuo vulnera Eccleſiæ cito ſanet, & beatitudinem nobis donet ſempiternam. In hoc quidem ſeculo ſinceram ſperare pacem non licet. Anabaptiſtas vicinos per occaſionem erroris admonui. Horum ſuperintendens Laurens Criſcovius, hæreſin ſe defenſurum ſcribit. Cum prodierint chartæ, habebimus ſane quod aut contemnamus, aut etiam quod auctoritate ſanctarum ſcripturarum refutemus. Literas ipſius Criſcovij ad tuam Excellentiam tranſmitto. Iamque Colophonis vice etiam atque etiam vehementer te rogo, ut haſce paginas tuo judicio emendes, ac vel legas, vel divulges, vel abiicias, quidquid horum feceris, meo facies conſenſu. Summum Pontificem Eccleſiæ, Ieſum Chriſtum, Dei ac Virginis filium, qui ſolus eſt longitudo dierum noſtrorum, toto pectore precor, ut tuam Excellentiam Spiritu ſanctiſſimo ſuo gubernet, & diutiſ-

diutiſſime incolumem conſervet, meque tuæ benevolentiæ & amori totum trado. VIII. Kalend. Auguſt. Anno. M. D. LXXXI.

De Religione & Sacrificiis veterum BORVSSORVM, *Epiſtola* IO. MELETI *ad* GEORGIVM SABINVM.

CUM elegiam illam tuam, quã ad Petrum Bembum Cardinalem ſcripſiſti, mihi legendam exhibuiſſet Hieronymus filius meus, qui tuis ſcriptis plurimum delectari ſolet, in qua de ſacrificio capri, & anguium cultu, quæ nonnullæ Sarmaticæ gentes inſtituunt, commemoras: continere me non potui, quin ea, quæ de vano cultu earum gentium comperi, ad te ſcriberem, tibi utique non ingratum fore ſperans, ſi earum gentium, ad quas fato quodam vocatus es, & in quarum vicinia vitam agis, mores & idololatriam plenius cognoſceres. Multi enim ſuper-

ſuperſtitioſi ritus, idololatricique cultus paſſim in his regionibus adhuc occulte ſervantur, qui tibi advenæ nondum forte cogniti ſunt. Itaque viſum eſt communicare tecum, quicquid de illis compertum habeo. Ac ne longiore utar procemio, referam primo ſacrificia, quibus olim Boruſſi, Samogitæ, Lithuani, Rutheni & Livones, coluerunt dæmonia pro Diis, atque etiam nunc multis in locis colunt occulte: deinde ſuperſtitioſos quoſdam ritus, quibus nuptiæ, funera & parentalia apud eaſdem gentes celebrantur.

Die Georgii ſacrificium facere ſolent *Pergrubrio*, qui florum, plantarum, omniumq; germinum Deus creditur. Huic *Pergrubrio* ſacrificant hoc modo. Sacrificulus, quem *Vurſchayten* appellant, tenet dextra obbam cereviſiæ plenam, invocatoque dæmonij nomine, decantat illius laudes: *Tu* (inquit)

abigis hyemem, tu reducis amœnitatem veris : per te agri & horti virent, per te nemora & ſylvæ frondent. Hac cantilena finita, dentibus apprehendens obbam, ebibit cereviſiam nulla adhibita manu: ipſamque obbam ita mordicus epotam retro ſupra caput jacit. Quæ cum è terra ſublata, iterumque impleta eſt, omnes quotquot adſunt ex ea bibunt ordine, atque in laudem *Pergrubrij* hymnum canunt. Poſtea epulantur tota die, & choreas ducunt.

Similiter quando jam ſegetes ſunt maturæ, ruſtici in agris ad ſacrificium congregantur, quod lingua Ruthenica *Zazinck* vocatur, id eſt, initium meſſis. Hoc Sacro peracto, unus è multitudine electus, meſſem auſpicatur, manipulo demeſſo, quem domum adfert. Poſtridie omnes, primo illius domeſtici, deinde cæteri quicunque volunt, meſſem faciunt.

Facta

Facta autem meſſe, ſolenne ſacrificium pro gratiarum actione conficiunt, quod Ruthenica lingua *Ozinck*, id eſt, conſummatio meſſis dicitur. In hoc ſacrificio, Sudini Boruſſiæ populi, apud quos ſuccinum colligitur, capro litant, ſicut in elegia tua ad Bembum ſcribis.

Litandi vero ritus eſt talis. Congregato populi cœtu in horreo, adducitur caper, quem *Vurſichaytes* illorum ſacrificulus mactaturus, imponit victimæ utramque manum, invocatque ordine dæmones, quos ipſi Deos eſſe credunt: videlicet, *Occopirnum*, deum cœli & terræ, *Antrimpum*, deum maris, *Gardoaten*, deum nautarum, qualis olim apud Romanos fuit Portunus. *Potrympum*, deum fluviorum ac fontium, *Pilvitum*, deum divitiarum, quem Latini *Plutum* vocant, *Pergrubrium*, deum veris, *Pargnum*, deum tonitruum ac tempeſtatum, *Pocclum*, deum

deum inferni & tenebrarum, *Poccollum* deum aëriorum ſpirituum, *Putſcatum*, deum, qui ſacros lucos tuetur, *Auſceurum*, deum incolumitatis & ægritudinis, *Marcoppolum*, deum magnatum & nobilium, *Barſtuccas*, quos Germani *Erdmenlen*, hoc eſt, ſubterraneos vocant.

His Dæmonibus invocatis, quotquot adſunt in horreo, omnes ſimul extollunt caprum, ſublimemque tenent, donec canatur hymnus, quo finito, rurſus demittunt ac ſiſtunt caprum in terram. Tum ſacrificulus admonet populum, ut ſolenne hoc ſacrificium à maioribus pie inſtitutum, ſumma cum veneratione faciant, eiuſque memoriam religioſe ad poſteros conſervent. Hac concinuncula ad populũ habita, ipſe mactat victimam ſanguinemque patina exceptum, diſpergit. Carnem vero tradit mulieribus eodem in horreo coquendam.

Hæ interea dum caro coquitur, parant è farina ſiligineas placentas, quas non imponunt in furnum, ſed viri focum circumſtantes, hinc illinc per ignem jaciunt abſque ceſſatione, tamdiu quoad illæ indureſcant, & coquantur. His peractis epulantur atque helluantur tota die ac nocte uſque ad vomitum. Ebrii deinde ſummo mane extra villam progrediuntur, ubi reliquias epularum, quæ remanſerunt, certo in loco terra operiunt, ne vel à volatilibus vel à feris diripiantur. Poſtea dimiſſo cœtu ſuam quiſq; domum repetit.

Cæterum, ex omnibus Sarmatiæ gentibus ſupra nominatis, multi adhuc ſingulari veneratione colunt *Putſcatum*, qui ſacris, arboribus & lucis præeſt. Is ſub arbore ſambuco domicilium habere creditur. Huic paſſim homines ſuperſtitioſi litant pane, cerevißia, aliiſque cibis ſub arbore ſambuco poſitis, precantes à *Putſcato* ut placatum

catum efficiat *Marcoppolum* Deum magnatum & nobilium, ne graviore ſervitute à dominis ipſi premantur: utque ſibi mittantur *Barſtucci*, qui (ut ſupra dictum eſt) ſubterranei vocantur. His enim dæmonibus in domo verſantibus ſe fieri credunt fortunatiores: eiſque collocant veſperi in horreo ſuper menſam mappa ſtratam, panes, caſeos, butyrum, & cereviſiam: nec dubitant de fortunarum acceſſione, ſi mane reperiant cibos illic aſſumptos. Et ſi quando intactus cibus in menſa remanet, tunc magna anguntur cura. Colunt quoque ſpiritus viſibiles, qui lingua Ruthenica *Colky*, Græca *Coboli*, Germanica *Coboldi*, vocantur. Hos Spiritus credunt habitare in occultis ædium locis, vel in congerie lignorum: nutriuntque eos lãute omni ciborum genere, eo quod afferre ſoleant nutritoribus ſuis frumentum ex alienis horreis furto ablatum.

Cum vero hi Spiritus alicubi habitare ac nutriri cupiunt, hoc modo ſuam erga patrem familias voluntatem declarant. In domo congerunt noctu ſegmenta lignorum, & mulctris lacte plenis imponunt varia animalium ſtercora. Quod ubi paterfamilias animadverterit, nec diſſipaverit ſegmenta, nec ſtercora è mulctris ejecerit, ſed de inquinato lacte cum omni familia ſua comederit, tunc illi apparere & permanere dicuntur.

Præterea Lithuani & Samogitæ in domibus ſub fornace, vel in angulo vaporarii, ubi menſa ſtat, ſerpentes fovent; quos numinis inſtar colentes, certo anni tempore, precibus ſacrificuli evocant ad menſam. Hi vero exeuntes, per mundum linteolum conſcendunt, & ſuper menſam aſſident. Ubi poſtquam ſingula fercula delibarunt, rurſus deſcendunt, ſeque abdunt in cavernis. Serpentibus

bus digreſſis, homines læti fercula illa prægustata comedunt, ac ſperant illo anno omnia proſpere ſibi eventura. Quod ſi ad preces ſacrificuli non exierint ſerpentes, aut fercula ſuper menſam poſita non delibaverint, tum credunt ſe anno illo ſubituros magnam calamitatem.

Ad hæc eædem gentes habent inter ſe ſortilegos, qui lingua Ruthenica *Burty* vocantur, qui *Potrimpum* invocantes, ceram in aquam fundunt, atque ex ſignis ſive imaginibus, inter fundendum figuratis, pronunciant ac vaticinantur de quibuſcunque rebus interrogati fuerint. Novi ipſe mulierculam, quæ cum diu reditum abſentis filij fruſtra expectaſſet (erat enim filius ex Boruſſia in Daniam profectus) conſulit ſortilegum, à quo edocta eſt, illum naufragio periiſſe. Cera enim in aquam fuſa, expreſſit formam fractæ navis, & effigiem reſupini

hominis, juxta navem fluitantis.

Apud Samogitas eſt mons ad fluvium Nauvaſſam ſitus, in cuius vertice olim perpetuus ignis à Sacerdote conſervabatur, in honorem ipſius *Pargni*, qui tonitruum & tempeſtatum potens à ſuperſtitioſa gente adhuc creditur. Hactenus de ſacrificiis.

Nunc de ritibus Nuptiarum, funerum, & parentalium, narrabo non minus ridicula quam ſuperſtitioſa. Apud Sydinos, Curonenſes, Samogitas, & Lithuanos, nobiles puellę multis in locis geſtant tintinnabulum, quod funiculo alligatum è cingulo dependet uſque ad genua; nec ducuntur, ſed rapiuntur in matrimonium, veteri Lacedemoniorum more à Lycurgo inſtituto. Rapiuntur autem non ab ipſo ſponſo, ſed à duobus ſponſi cognatis. Ac poſtquam raptæ ſunt, tunc primum requiſito parentum conſenſu matrimonium contrahitur.

Cum

Cum nuptiæ jam celebrantur, ſponſa ducitur ter circa focum. Deinde in ſellam ibi collocatur. Sedenti ſuper ſellam, pedes lavantur. Ea vero aqua, qua ſponſæ lavantur pedes, conſpergitur lectus nuptialis ac tota ſuppellex domeſtica, conſperguntur item hoſpites, qui ad nuptias invitati ſunt. Poſtea ſponſæ os oblinitur melle, & oculi teguntur velamine, velatis oculis ipſa ducitur ad omnes ædium fores, quas jubetur contingere ac pulſare dextro pede. Ad ſingulas fores circumſpergitur tritico, ſiligine, avena, hordeo, piſis, fabis & papavere. Qui enim ſequitur ſponſam geſtat ſaccum plenum omni genere frugum: cumque illam circumſpergit, ait; *nihil horum deſuturum ſponſæ, ſi religionem pie coluerit, remque domeſticam curaverit ea digentia, qua debet.* His actis, auſertur ſponſæ velamen ab oculis, & convivium celebratur.

Veſperi cum ſponſa ad lectum deducenda eſt, inter ſaltandum ei abſcinduntur crines, quibus abſciſſis, mulieres imponunt ei ſertum, niveo linteolo adornatum, quod uxoribus geſtare licet, donec filium pepererint. Tamdiu enim uxores pro virginibus ſe gerunt.

Ad extremum introducitur in cubiculum, ubi pulſata & verberata conjicitur in lectum ſponſoque traditur. Tum pro bellariis afferuntur teſticuli caprini, vel urſini, quibus ipſo nuptiarum die manducatis, conjuges creduntur fieri fœcundi. Hac de cauſa, nullum quoque animal caſtratum illic ad nuptias mactatur.

In Funeribus hic ſervatur ritus. A ruſticanis, defunctorum cadavera veſtibus & calceis induuntur & erecta locantur ſuper ſellam, cui aſſidentes illorum propinqui, perpotant ac helluantur, epota cereviſia, fit lamentatio funebris,

quæ lingua Ruthenica ſic ſonat: *Ha le le, le le, y procz ty mene umarl? ÿ za tÿ nie miel ſzto yeſty albo pity? y procz tÿ umarl? Ha le le, le le ÿ za tii nie miel kraſz iie mlodzice? ii procz tii umarl?* id eſt, *Hei, hei mihi: Quare mortuus es? Num tibi deerat eſca aut potus? Quare ergo mortuus es? Hei, hei mihi: An non habuiſti formoſam coniugem? Quare ergo mortuus es? &c.* Hoc modo lamentantes enumerant ordine omnia externa illius bona, cuius mortem deplorant: nempe liberos, oves, boves, equos, anſeres, gallinas, &c. Ad quæ ſingula reſpondentes, occinunt hanc Næniam, *Cur ergo mortuus es, qui hæc habebas?*

Poſt lamentationem dantur cadaveri munuſcula, nempe, mulieri fila cum acu: viro linteolum, idque eius collo implicatur. Cum ad ſepulturam effertur cadaver, plerique in equis funus proſe-

quuntur, & currum obequitant quo cadaver vehitur: eductiſque gladiis, verberant auras, vociferantes *Gey geythe begaythe peck elle.* id eſt, *aufugite vos dæmones in infernum.* Qui funus mortuo faciunt, nummos projiciunt in ſepulchrum, tanquam viatico mortuum proſequentes. Collocant quoque panem, & lagenam cereviſia plenam ad caput cadaveris in ſepulchrum illati, ne anima vel ſitiat vel eſuriat. Uxor mane & veſperi, oriente & occidente ſole, ſuper extincti conjugis ſepulchrũ ſedens vel jacens, lamentatur diebus tringinta. Cognati vero ineunt convivia die tertio, ſexto, nono, & quadrageſimo, à Funere. Ad quæ convivia animam defuncti invitant, precantes ante januã. In his convivijs, quibus mortuo parentant, tacite aſſident menſæ tanquam muti, nec utuntur cultris. Ad menſam vero miniſtrant duæ mulieres, quæ hoſpitibus cibum

bum apponunt, nullo etiam cultello utentes. Singuli de unoquoque ferculo aliquid ſub menſam jaciunt, quo animam paſci credunt, eiſque potum effundunt. Si quid forte deciderit de menſa in terram, id non tollunt, ſed deſertis (ut ipſi loquuntur) animabus relinquunt manducandum, quæ nullos habent vel cognatos vel amicos viventes, à quibus excipiantur convivio. Peracto prandio, ſacrificulus ſurgit de menſa, ac ſcopis domum purgat; animaſque mortuorum cum pulvere ejicit, tanquam pulices, atque his precatur verbis, ut è domo recedant: *Iely, Pily duciſſe: nu vven, nu vven*: hoc eſt, *ediſtis ac bibiſtis animæ dilectæ, ite foras, ite foras*. Poſt hæc incipiunt convivæ inter ſe colloqui & certare poculis. Mulieres viris præbibunt & viri viciſſim mulieribus, ſeque mutuo oſculantur.

De hac oblatione ciborũ ſuper tumu-

tumulos defunctorum meminit etiam Auguſtinus Sermone 15. de Sanctis, cuius verba hæc ſunt: *Miror cur apud quoſdam infideles hodie tam pernicioſus error increverit, ut ſuper tumulos defunctorum cibos & vina conferant, quaſi egreſſæ de corporibus animæ, carnales cibos requirant. Epulas enim & refectiones caro tantum requirit. Spiritus autem & anima iis non indigent. Parare aliquis ſuis charis dicit, quod ipſe devorat. Quod præſtat ventri, imputat pietati, &c.* Hactenus Auguſtinus.

Hæc, quæ de ſuperſtitioſis ritibus, & ceremoniis illarum gentium narravi, partim ipſe vidi, partim ab hominibus fide dignis audivi. Tu vero præſtantiſſime vir, qui variarum rerum cognitione delectari ſolitus es, pro tua humanitate, meum hoc qualecunque ſcriptum ab homine tui amantiſſimo, profectum boni conſulas oro,

Ex

Ex IACOBI NOBILIS DANI *Hodœporico Ruthenico*, *de Cæremoniis aliquot* MOSCOVITARUM.

DIE menſis Auguſti primo, ſole jam exorto, cum temporis tædium ambulando diſcutere cœpimus, conſpeximus è longinquo magnum hominum numerum uno in loco circa fluvium Urbi proximum congregatum, imo fere omnes cives, mares pariter ac fœminas, has geſtantes infantulos in ulnis; illoſque pueros ducentes manibus; præterea Monachorum, virginumque veſtalium cohortem magnam. Quo poſtquam convolaſſent, apparuit illis etiam Archiepiſcopus gerens manibus crucem, ſequentibus Sacerdotibus, & id genus hominibus, poſtquam jam amnis eius pontem ſibi in illum uſum exſtructum adſcenderet, habita oratione, ipſi benedixit, atque ſuis cæremo-

moniis, papiſtico more, aquam conſecravit. Quo facto, quam plurimi viri veſtibus exuti nudique cunctis inſpicientibus, in amnem ſeſe præcipitarunt, pudendendis minus tectis, nihil conſiderantes, quod à mulieribus & virginibus conſpicerentur: hæ quoque infantulos ſuos eadem aqua abluerunt, idola ſua omnia liquore illo ſacro humectarunt atque mundarunt, iſtumque diem feſtum celebrarunt.

Neſcio ſane an hic ſignificare debeam, quo pacto Sanctorum opem in cereviſia coquenda implorent, quibuſve ceremoniis utantur.

Cum aqua dolio infunditur, ad manus habent ſculptile baculo longo alligatum, quod dolio imponunt, confeſtimque extrahunt, quod etiam fit, cum frumentum & lupulus adduntur: Quo facto, baculum in altū erigentes imaginem illam, curvatis genibus, & capitibus

pitibus demiſſis, frontibuſque crucis ſigno munitis, venerantur. Talibus ſuperſtitionibus imbuuntur, adeoque his ineptiis faſcinati ſunt, ut hiſce ceremoniis neglectis, totum laborem irritum eſſe exiſtiment.

Singulis diebus templa petunt, & quamvis valvæ clauſæ ſint, ante eas tamen ſeſe crucibus ſignant, & in genua procumbunt, & capita terram verſus deflectunt.

A juramentis & execrationibus abſunt, nomine Dei ad jurandum, vel diaboli ad maledicendum non utentes: ſed per matrem, canem, caniculæ filium, ſpuriumque jurant & maledicunt, dicentes: *Pudi Matter, Subach, Suginſim, Pledinſim.*

Ex Theologia Moſcovitica IOHANNIS LASICII *Poloni.* (*Quam adeat, ſuadeo, quiſquis volet habere ſolidam cognitionem & confutationem Religionis Moſcovitica.*) *Quomodo* MOSCI *Biblia dividant.*

APVD Moſcovitas Matthæus capita habet 116, quæ *Zaczalas*, hoc eſt, incæptiones cognominant. Pleraque adeo parva, ut ex tribus conſtent verſibus, prout fert ſcripti divini de re una ſententia. In Marco ſunt 71. In Luca 114. In Iohanne 67. In Actis 51. Paulinas Epiſtolas, capita 79. inchoant, qui numerus ad 335. collectus finitur in eam, quæ eſt ad Hæbræos ſcripta. Quem rurſus excepit 15. ab initio Iacobi Canonicæ, deſinitque in Iudam. Apocalypſin quoque Iohannis ſe habere ajunt. Omnia autem hiſce capitibus diſcreta accepiſſe ſe ferunt, à quodam Cyrillo, Conſtantinopolitanæ.

næ Eccleſiæ (cui parent) Sacerdote, linguæ gnaro Sclavonicæ.

AMICE LECTOR:

CUM *Moſcovitæ lingua Sclavonica vel Illyrica utantur, ut ſæpius iam dictum, non abs re fore mihi viſum eſt orationem Dominicam Sclavonice vel Ruſſice conceptam heic adnexere, atque ita Tractatum de Sacris huius gentis abſolvere. Deprompſi autem, ne quid te celem, ex Bibliotheca Vaticana Angeli Rochæ; ubi eam litteris Sclavonicis conceptam videre eſt. Litteræ autem à Græcarum forma non abludunt. Cernuntur enim ω*, K, H, *α*, B, *χ*, *ε*, T, *inverſum ρ, γ, ſed latius,* Δ, *ſed contractius λ, &c. quædam etiam peregrina. Sed ad rem:*

ORATIO DOMINICA
Sclavonice vel Ruſſice,

O Cce nas, Kij ieſi na nebeſieh, ſuetiſe ime Tvoie. Prighi Kragle Uſtro tvoie. Budi Voglia Tuoia, Kako nà nebu, tako i nà ſemgli. Kruh naſc ſu akdani dainamga danas. i od puſti nam dughe naſce, kako i mi od puſctuiemo duxikom naſciem. i ne uredi nas ù napaſt, da oſſobodi vas od ſla. Amen.

Interpretationem non ſubnecto; ſuperfluum enim foret, cum nemo Chriſtianus eius ſit ignarus.

DE

DE MOSCOVIA ANTONII POSSEVINI DIATRIBA.

Moſci, qui nunc rerum potitur, evectio ad Magnum Moſcoviæ Ducatum: propagatio Imperii, & varii caſus.

IOANNES, Baſilio patre, anno hujus ſeculi vigeſimo octavo natus eſt. Is ad ſuæ Dominationis faſtigium evectus, ut erat ingenio vehementior, ac dignitatis augendæ percupidus, ulciſci Tartarorum injurias, & pedem figere in Livonia ſtatuit Caſanenſis adortus, admotis æneis tormentis, facile fuit ei (ut Stephanus Poloniæ Rex mihi narravit) ſive armorum, ſeu machinarum generi inſuetos expugnare.

Inde Aſtracanum ad oſtia fluvij Volgæ ſitum cepit, non ignobile Orientis emporium ad mare Caſpium. Id cum alterius Tartarorum Hordæ (ſeu Regni) eſſet caput; protulit ditionis ſuæ fines uſque ad Circaſſos, trecenta ultra Aſtracanum millia paſſuum: Qui Circaſſi editiora, prope Caſpium mare, incolunt, & ad fines uſque Perſici Regni pertinebant, antequam hoc anno ſuperiore Ferreā portam, aliaſque arces Selymus eo de Rege cepiſſet. Ea vicina, & Græci ritus affinitate, proximus Circaſſis Moſcus, (illorum primarij viri filia in uxorem ducta, quæ poſtea interiit) rogatus olim ab iis, ut ad ſeſe peritos condendę arcis mitteret, qua Turcarum excurſiones prohiberentur, id fecit: atque ab eo tempore cum illis ſic amicitiam coluit, ut, quibus finitimus alius Princeps non ſit, eum quaſi Patronum habeant; gens ceteroquin ſimplex & Divino cultui capeſ-

capeſſendo propior, quam Scytharum pars, aut Rutheni ſint, qui fere in unum populum coaluere. Imperio Moſci ſubjecti. Reſtant Nogaici Tartari, qui cum ſæpe, tum hoc anno in Moſci ditionem irrumpentes, muneribus placati abſceſſere. Cum Præcopenſibus autem Tartaris Turcæ fœderatis, qui Tauricam Cherſoneſum incolunt, & à quibus, uti potentioribus, multa clade accepta, pejora metuebat, Polonico bello diſtentus, pacem ita fecit, ut, quo tempore Moſcua Moſcoviæ Regia diſceſſurus eram, mihi reſponderit, ſe adverſus Tartaros una cum Stephano Poloniæ Rege arma ſumere non poſſe, quod in ſingulos dies eius Tartarorum Imperatoris Magnos Legatos, & ſuos expectaret, cum quibus pacem, jam utriuſque Principis ſigno obſignatam, confirmaret. Cæterum quod attinet ad Livoniam, cum induciæ, quinquaginta an-

norum cum Livonibus ictæ, anno huius ſeculi quinquageſimo expiraſſent (quibus majores ſui, ob cæſum ad Pleſcoviam, Pletembergio Ordinis Livonici Magiſtro, ad internecionem exercitum aſſenſerant) varia cauſſatus; quod Livones conditionibus pactis non ſtarent, bellum iis indixit: Derpatoque, & aliis arcibus captis, ſummaque cum Livonum ſtrage, magnam Livoniæ partem aſſecutus, diuturni belli cum Polonis ſemina ſparſit. Qua de tota re eodem in Commentario ſcripſi, quem noviſſime de Provincia illa ad V.B. miſi. Et ea quidem omnia, licet aliquandiu facilem exitum habuere, maximas tamen calamitates Moſcoviæ poſtea intulerunt. Nam dum in tam diſſitas regiones, atque in arces jam plures præſidia eſſent imponenda: bellum autem, ſuo fere tantum milite, variis in locis, ac per tot annos exercendum: qui vero arces tue-

rentur,

rentur, ij in Moſcovia ſteriles uxores relinquerent: ac ſi quis eorum moriebatur, alterius ſuffectione locus impleretur: factum eſt, ut populi admodum rareſcerent. Acceſſit militaris ab eo diſciplina Pyxidariorum, ſive Fiſtulatorum, (Sclopetarios vulgo aliqui dicunt) qui minoribus utuntur tormentis, inſtituta, maioribus ſuis ignota, qui fere arcubus tantum, & ſagittis utebantur. Ex decimo enim quoque è ſuis uno aſſumpto, vel ſunt Prætoriani Stipatores Principis, vel in bello merent, aut in arcibus præſidiarij collocantur, relictis domi uxoribus & filiis, quibus interim cadentibus domus ſenſim hominibus nudantur. Sed & peſtilentia, quam antea nunquam in Moſcovia, ob intenſiſſima illa frigora, & vaſtitates graſſari auditum fuerat, multos abſumpſit, & plurima bella, cædes vero multorum millium (& qui-

dem Optimatum) Tartarorumque continentes excurſiones, ipſaque ab iiſdem ante duodecim annos combuſta Regia, Principem ad eum ſtatum adegere (additis Stephani Regis continentibus huius elapſi triennij victoriis) ut non ſolum atritæ, ſed pene acciſæ eius vires exiſtimari potuiſſent. Id conſtat, trecenta millium paſſuum aliquando in eius ditione iter fieri, in quibus incola nullus jam ſuperſtes ſit: pagis ipſis extantibus quidem, ſed vacuis. At vero dedolati agri, & recentes ſylvæ, quæ paſſim ſuccreverunt, indicia ſunt frequentiorum antea incolarum: licet quæ regiones ſupra Moſcuam verſus Septentrionem vergunt, eæ admodum frequentes incolas habeant, quod excurſiones illuc Tartari non fecerint, & ſalubriore cœlo fruantur, quemadmodum mihi diligenter perquirenti relatum eſt ab Italis & Hiſpanis iis, quos in B. V. & Regis

gis Catholici gratiam libertate à Magno Duce Moſcóviæ donatos, mecum in Italiam adduxi. Hi enim duo de viginti menſes eas terras latiſſime pererraverant, cum per paludem Meotidem ex Turcica elapſi captivitate, terrarum ingentia ſpacia emenſi, denique ad civitatem Vologdam tranſmiſſi fuiſſent. Iam vero quod inter Caſanum & Aſtracanum eſt intervallum, id vaſtiſſimum eſt, rariſſimis ſane incolis: ut, qui citro ultrove commeant, vel qui ab ipſo Principe mittuntur, ſæpe menſes integros nullo alio cibo, quam piſcatione, ac venatu, abſque ullo pane, vitam ſuſtentent.

Celebriores Moſci Civitates, & Populi.

AT civitates, quæ frequentia, & nobilitate celebriores habentur, erant cis Tanaim, Moſcua, Smolencium, Novogardia, ſive Novogrod, Pleſcovia, Tueria,

ultra vero ad Septentrionem, Volochda: ad Orientem autem Caſanum & Aſtracanum, quod Iovius, & alij Citracham vocant: quamvis inter iſtas Iaroſlaviam, & Alexandri Slobodam, atque eiuſmodi quaſdam alias connumerent, quæ tamen rectius oppida dixiſſent, niſi quod arces habent, pro more gentis, haud contemnendas. Verum enim vero mirum dictu, quot aliis illis vel popularium centena millia, vel nobiliũ, quos *Bojaros* vocant, decades millium quidam attribuunt: quos ſecuti, qui res illas memoriæ mandarunt, Albertus Campenſis (is quem V. B. mihi in Moſcoviam diſcedenti legendum tradidit,) vel idem Iovius (qui ex Demetrij cujuſdam Moſci relatu Commentarium confecit, quem hujus Principis parens ad Clementem VII. miſit) neſcio quem ſcopum veritatis attigerint. Idem vero & alij fecere, qui Legationi-

bus

bus functi,inde reverſi ſunt. Credo ita quod Moſci conſuetudinem in hominibus colligendis, perque arcium primas , & loca editiora diſponendis,cum Principum legati quæſitiſſimis honoribus excipiuntur, haud ſatis intellexerant: res autem à nobis longius diſſitas commemorando (uti mos eſt) præter veritatem extollerent. Licet etiam fieri potuerit, ut minus à vero aberrarent, quod ſuperiore parentum noſtrorum ætate, Moſci (ut diximus) minus bellis exerciti, minus morbis tentati, neque tot cædibus imminuti, & pauciores item in arcis impoſiti, non ita orbas domos poſteris reliquerint. Id vero de Moſci Regia, quæ (ut dixi) Moſcua eſt, certum eſt; triginta hominum millia, pueris, ſexuque utroque numerato, hoc tempore non cenſeri. Nam quantacunque civitatis ſpecies adeunti incurrit in oculos, accedenti tamen

men propius (ne dicam poſtea ingreſſo) ipſæ domus multum terræ ſpacium occupant: platearumque, ác non unius fori amplitudo, ambituſque ipſe ſacrarum ædium (quæ ad civitates ornandas potius, quam ad cultum extructæ eſſe videntur, cum toto pene anno plerumque ſint clauſæ) certiorem veritatis fidem efficiunt. Et erat ſane eodem hoc Principe anguſtior, ac numeroſior Moſcua, ſed anno præſentis ſeculi ſeptuageſimo à Tartaris concremata, incolis pleriſque incendio abſumptis, res omnis in anguſtias maiores adducta eſt. Extant veſtigia majoris circuitus; ut qui octo, vel novem fortaſſe fuiſſet, iam vix quinque millia paſſuum impleat: cum & boves, & vaccæ, cæteraque id genus animalia, quæ quotidie ducuntur ad paſcua, in domibus civium habeantur, quarum pleræque ſepibus, & viminibus circumſeptæ, faciem noſtrarum ruſtica-

narum referunt. Sed in ipſis duabus Moſcuæ arcibus, quarum altera alteri hæret, ſplendidus quiddam eſt. Alteram enim inſigniora aliqua templa ex latere confecta (cum reliqua templa civitatis lignea ſint) Palatiumque Principis: alteram vero novæ officinæ, quæ ſuas plateas, ſuis quibuſque opificiis diſtinctas habent, utcunque exornant. At cum eædem officinæ exiguæ ſint, uniuſque Venetæ officinæ plus mercium appareat, quam in Moſcuæ integra platea ſervetur, neque vero eaſdem fere incolant, quippe qui domicilia in civitate habent, rem quanti ſit, non obſcure indicant. Smolencium autem, Novogardiam, & Pleſcoviam eodem populi numero cenſeri putaverim: ut certe ſummum viginti hominum millia earum ſingula (cum bellum non eſt) habeat. Ac quicquid amplius præ ſe ferunt, frequentiores tamẽ eſſe haud puto; eaſdem nempe ob

cauſſas, quas dixi, & ob ædium ac domorum ingentia ſpacia: ſed Legatis advenientibus ruſtici, qui in pagis, agriſque paſſim habitant, Principis juſſu accurrentes, (uti ſupra expoſitum eſt) frequentiam oſtendunt. Iam vero multo minor Tueriæ populus eſt, quæ procul maximæ, & inſignis civitatis ſpeciem præbet. Verum mœnibus cincta non eſt, licet non exiguum domorum numerum circumquaque habeat, ut quæ belli damna, excurſioneſque hoſtium minime ſenſerit. Quæ res fecit, ut & Vologda, & Caſanum, ac præcipue tractus ille, qui magis ad Septentrionem vergit, hominibus abundet. Sed & quicquid huius eſt rei, ac quãtumcunque terrarum Moſcus à Lituaniæ, ac Livoniæ finibus uſque ad mare Caſpium, vel ad Lappos, vel ad Ceremiſſas, cæteraſque potius vaſtitates, quam populos, obtinet: gratis ſane dictum eſt, inde

ducenta, trecentave equitum millia in aciem educi, aut Tartarorum quoque infinitam eſſe multitudinem, quam, cum Moſcus velit, in expeditiones emittere poſſit.

Moſci munitiones, & ratio earum defendendarũ, cum oppugnantur.

IAM quæ ſunt apud Moſcos hoc tempore arces, atque præſidia, ab iis, quæ ſuperioribus temporibus fuerant, ſatis differunt: neque eadem omnes ratione ſunt communitæ. Aliæ ex ſaxis, & lateribus, quales duæ ſunt, quæ civitati Moſcuæ hærent, una Novogardia, Pleſcoviaque ipſa, ac Porcovia, Stariticiaque Alexandri Sloboda, pars Iaroſlaviæ, quæque in Albo lacu eſt ſita, & quæ ſunt ejuſmodi reliquæ. Aliæ aggeribus vimine contextis, & ad duritiem preſſis: quale Smolencium eſt, ipſiuſq; Moſcuæ mœnium ambitus, poſt Tartaricum incendium

excitatus. Reliquæ trabibus in quadrum connexis, media humo, vel arena, impreſſionem, diverberationemque ſuſtinent, ignem non ferunt, adverſus quem tamen interdum lutum oblinunt. At in univerſum, neque prominentia propugnacula, quæve ſibi reſpondeant (qualia hoc, ſive item ſuperius ſeculum docuit) nec ratio illa eſt apud eos arhitecturæ, quæ apud nos viget. Arces autem Moſcuæ duas Principis huius parens Baſilius ædificari juſſit, Mediolanenſe architecto, Italis operariis. Extat ejus rei memoria Latinis literis ſupra arcis portam, ſub imagine pia Beatiſſimæ Virginis. Cæterum mœnia ipſa alta, turreſque circumquaque diſpoſitæ, Regium opus oſtentant. Idem Novogardiæ cernitur: ſed in ipſa arce, præter ſacram ipſam ædem, prope quam Archiepiſcopus cum ſuis commoratur, vix ullæ ſunt domus aliæ: cumque pene in or-
bem

bem eſſet antiquitus extructa, eam ſuperiore anno Romanus alter Architectus aggere cinxit, ac propinquum monaſterium intra novam munitionem incluſit; ſuis locis ex eodem aggere propugnaculis collocatis; quæ hoſtibus ab aſſultu arcendis, tormenta maiora ſuſtineant. Ad Pleſcoviam vero ipſam primo mœnia ex lapide, quem fluminis alveus ſuppeditat, turreſque, mox alter murus ductus per mediam civitatem, quæ formam oblongi trianguli pene habet; triaque apud eum murum ſuccedentia caſtella, extraordinariam munitionis rationem oſtendunt. Et ea res obſeſſis firmitatem (in Regiis caſtris hæc obſervavimus) obſidentibus autem curas & ſolicitudines afferebat. Nam ut pinnas quidam tantum decuſſerant, neque ex fundamentis extantem in ſolo murum malleis, aut ligonibus ſatis exemerant, ut concidere poſſet: ita iis, cum alta

mœnia ſtrenue conſcendiſſent, reſtabat deſcenſus; ex quo ictibus depellebantur à Moſcis; ac ſi deſilire tentaſſent, mœnibus civitatis ab exercitu reliquo ſecernebantur, ut omnino interiiſſent. Sed & irruptio quantumvis primo ſucceſſiſſet, jam intra domos illas ligneas, quarum civitas referta eſt, ita concludebantur, ut igne ſuppoſito conburendi fuiſſent, ſi deſcendiſſent; Moſci vero in muris cincta caſtella ſeſe tuto recepiſſent. Acceſſit Præfecti civitatis cura, qui intra muris firmatas turres, alias quoque ligneas circumquaque excitarat, ferendis maioribus tormentis idoneas, ex quibus aſſidua fiebat exploſio. Quo ipſo modo Polociæ magnam turrim ex ipſis trabibus Moſci conſtruxerant, ex qua circumquaque ad caſtra, alliove collimantes, vix liberam alicui facultatem appropinquandi præbebant. Interea tamen globis

Regio-

Regiorum ſæpe plus perforata eſt, quam ut quicquam inclinationis oſtenderit: licet denique arx Stephani Regis virtute, Regiorumque conatu, & fortitudine expugnata ſit. Porcovia vero præter turrim eam, ſub qua præſidii unica porta eſt, ſcalis undequaque conſcendi poteſt, nullo altero propugnaculo hoſtes, ſi qui acceſſerint, lædente, ni ex mœnibus cominus pugnetur, vel eminus jacula, globive intorqueantur. Par pene aliarum arcium eſt ratio. Sed Smolencii aggeres, quos ab una parte alluit Boryſthenes fluvius, triplex eiuſdem rationis munitio, editioreque in loco ſupra montem arx, una cum templo, faceſſerent negotium oppugnantibus. Et vero agger ipſe circumquaq; minimis ſpaciis, foraminibus eſt repletus, ut minoribus tormentis arceri poſſent, ſi qui tentaverint irruptionem. Is ergo modus eſt munitio-

num. At præſidiarij, quanto minus juſto in prælio campove Polonis obſiſtunt, tanto magis arces, civitateſque defendunt : & fœminæ ipſæ munia militum ſic ſæpe induunt, ut vel aquæ adverſus injectum ignem afferendæ, vel congeſtis è muro lapidum molibus provolendis, aut ſudibus, qui de manibus ad eam rem dependent, impellendis, magno ſuis uſui ſint, hoſtibus perniciei. Porro ſi quis è præſidiariis, hoſtili impetu, aut diſploſione in aërem fruſtillatim evolat, alter ſuccedere, cui alius identidem; ac denique nemo parcere operæ, vitæque. Ad frigus durati, ſæpe adverſus illud, imbreſque, ac nives, & ventos alio ſuffugio non utuntur, quam aliquo ramorum nexu, vel penula defixis palis impoſita. Inediæ quoque patientiſſimi, aqua, farinæ avenæ commixta, acetum pene ſapiente, pro potu, pane pro cibo contenti ſunt. Carnes equinas

etiam vorant, ut & vicini ipſis Poloni. Quotiens bellum, aut caſtra movent, currus aliquot, equinis carnibus probe inſtructos, & onuſtos ſingulæ cohortes habent. Equorum enim ea Regio, ut & vicina Tartaria feraciſſima eſt. Et retulit mihi Poloniæ Rex, in arcibus Livonicis fuiſſe repertos, qui ita ſe aliquandiu aluiſſent, ut cum jam pene omnes occumberent, reliqui ſuperſtites, animam licet agentes, hærerent adhuc anxii, num ſeſe obſidentibus dederent; ne videlicet fidam ſuo Principi operam uſque ad mortem negarent. Hæc illa res eſt, qua una tantum poſſunt, quoniam ſimul in idem incumbunt, ut fortiores interim pluribus evadant, aut certe aliquando hoſtes patientia, diligentiaque fatigent.

Vires Moſcorum.

CUM in unum ipſum Principem omnia congerantur, civi-

tates, oppida, pagi, domus, agri, præſidia, ſylvæ, lacus, flumina, honor ac dignitas, nihil in tam vaſto terrarum tractu non maximum videri poteſt earum virium, & opum, quibus polleat: quæ & majores æſtimari poterant tum, cum quies ab armis commercia reddebat liberiora, Livoniaque florebat, & ipſa Balthici maris navigatio erat frequentior. At vero iſtis ſublatis, vel imminutis, eadem quoque imminui neceſſe fuit, quamvis nec ſpecies Maieſtatis deminuta ſit, & theſauros habere Princeps ingentes exiſtimetur: ad quos quicquid facti, infective auri in Moſcoviam importatur, id omne, quantum poteſt, colligit, nec pene unquam efferri permittit. Argentum etiam vix unquam inde exportatur, niſi cum captivi redimuntur, aut miles externus ſcribitur; quod tamen raro fit. Pellium autem, & coriorum permutatione Moſci pro pecunia ſæpe utun-

utuntur; cibumque ipſum, ſi quo proficiſcuntur, ſecum plærumque deferunt. Sed & Taleros (Germanicam pecuniam) in Dengas, & Moſcoviticas, quibus nominibus monetam ſuam vocant, immutant; minus jam illas, quam antea, probo argento, cum licentius, priſtina rejecta cura, eius ſignandi aurificibus quibuſcunq; poteſtas ſit. Nunc temporis autem mercatores Moſci non niſi moneta Hiſpanica argentea (quam *Spaenſche Matten* vocant) ſibi à mercatoribus noſtris ſatisfieri patiuntur. Quia illud argentum optimæ notæ habetur. Mattas autem iſtas in ſuorum nummorum ſpeciem tranſmutant. Nummi vero formæ ſunt oblongæ hoc modo . quibus non niſi characteres quidam Moſcovitici impreſſi leguntur. Si qua vero aurea dona, vel argentea aliunde Legati redeuntes afferunt, ea omnia iis vel data argenteæ pecuniæ ſumma aliqua, vel ne

data quidem, in Theſauros ſuos infert. Et dubitandum non eſt, cum eius parens ex Livonicis civitatibus, atque ædibus ſacris, quicquid potuit opum, auri, vaſorum aureorum, & argenteorum, calicum, & aliarum eiuſmodi rerum, corraſerit, onuſtiſſimiſque curribus aſportarit, ingentem vim earum rerum acervaſſe, quam poſt Tartaricam illam excurſionem, ac Moſcuæ ipſius exuſtionem, tribus in arcibus partitus eſt, Moſcuæ, Iaroſlaviæ, & in Albo lacu. Iam civitatum, aut provinciarum Reguli nulli ſunt, quos Duces apud nos vocare mos eſt: eo tamen nomine, ad exiſtimationem ſibi, ſeu potius Principi conciliandam, ſive ad Præfecturas utuntur; verum res ipſa deeſt. E Tartaris quidam, qui fidem Principi huic in expugnandis Caſanenſibus, ad Ruthenicũ ritum, & ſchiſma accedens, præſtitit, cum etiam partem quandam ſuæ ditionis reliquiſſet,

quiſſet, Columnam oppidum, & alia nonnulla accepit: ſed pene merum Imperium manet apud Moſcũ, præter aliquos reditus ei attributos, ac demendos, ubi libuerit. Pagos & agros ſi cui addicit, ij ad poſteros non perveniunt, ni confirmentur à Principe: cui tamen ruſtici ex fructibus inde tributum & operas pendunt; uti & domino faciunt: reliquum, quantulumcunque eſt, victui ſuo reſervant, aut eximunt. Ea re fit, ut nemo fere dicere poſſit ſibi quicquam eſſe proprii: & (velit, nolit) quiſque ab nutu Principis pendeat. Si cui plura ſunt, tanto magis ſe devinctum agnoſcit: opulentior autem factus, tanto ſibi metuit magis; quippe ad Principem ſæpe omnia recidunt. Sic ut Imperii forma Monarchica in Tyrannidẽ, quam Monarchiæ vitium Ariſtoteles nominavit, deflectat. Inde quoque exiſtit ſive commodum, ſive cautio, nullus

ut audeat hiſcere ; transferendis autem familiis, vel hominibus ad varia præſidia potius relegandis, quam mittendis , præcidantur conjurationum viæ. Licet ſi quid ejuſmodi præſenſerit, nex in tales homines,filios,filias,ruſticos quãtumvis innoxios , haud ſemel patratá ſit.Et retulit mihi ex eius aulicis vir nobilis , cum villas quaſdam obtinuiſſet, ne domos quidem ligneas tegere , aut reficere per aliquot jam annos ſibi licuiſſe:ruſtici enim , ad quos id pertinebat, oneribus à Principe preſſi, nec reſpirandi facultatem habuerant. Sunt vero quadraginta germanæ familiæ earum , quæ ex Livonia abductæ fuerant, quæ Moſcuæ ad opificia juſſu Principis olim ſubſtitere:reliquæ permultæ Caſanum, & alio amandatæ ſunt. Ex his igitur pecunia quotannis exigitur.Qui ſane,vexatione dante intellectum,honorificentiſſime Pontificem Maximum jam appellabant,

labant, nihilque mihi non obſequij ſummi exhibebant: recordati, quid Apoſtolicæ ſedi Livonia olim tribuerit; & quanta pace frueretur, quibuſve nominibus, tanquam Chriſtianæ Reipublicæ propugnaculum, ipſamet Provincia vocata ſit, cum Catholicos & legitimos ſuos agnoſceret Principes, ac præcipue cum à Pontifice Maximo penderet. Qua paterna poteſtate excuſſa, mox ab ordinis Teutonici equitibus, cum hi adverſus Eccleſiaſticum ordinem inſoleſcerent, tantum non diſcerpti, deinde aliunde fruſtra petito auxilio, tandem ſub hæreticorum jugum adacti, jam miſerrime in Moſcovia vivebant; ſi ea vita vocanda ſit, quæ hæretica eſt. Ad ipſas ſylvas, lacus, & fluvios quod attinet, quæcumque inde precioſiores pelles, & piſces, quorum copia permagna eſt, percipiuntur, earum omnium rerum Princeps potiſſimam habet partem. Pelles
ad

ad dona, & venditionem; piſces ſiccati ad præſidia., cibumque aſſervantur. Quæcunquè ad Principem ſpectantia ex his diſtrahuntur, aliis præferuntur; nec quiſquam ſua poteſt divendere, antequam ea, quæ ſunt Principis, vendita ſint. Scribæ, ſive Amanuenſes (corrupta è Græca voce Diacos, quaſi diaconos, & miniſtros vocant) deſignati, non tantum in palatio Principis ſumma diligentia rationes, & acceptum ſcribunt: verum etiam per ſingulas Provincias accurate omnia exigunt, & ad Quæſtorem Imperij referunt. Vectigalia non ſunt maxima. Nam Legatis mercatores, quoſcunque volunt, ſecum licet adducere, qui eo nomine, nec aliquid pendunt, & aluntur à Principe. Aſtracani olim frequentius conveniebant ex Maris Caſpij ora, Perſideque: at Tartaris magna ex parte ejectis, belloque iſto Perſico diuturniore, infrequens factum eſt emporium

porium illud. Auri & argenti fodinas eſſe non audivi : ferri ſunt; quod quidem homines non adeo induſtrij ægre ad uſum aptant. Honor autem Principi tantus ab omnibus defertur, quantus vix cogitatione intelligi poteſt. Ab ipſo, ſi non credunt, certe ita crebro fatentur, ſe vitam, ſalutem, omniaq; habere, ut & gratia Dei, & clementiæ Magni Czarij, ſeu Regis, vel Imperatoris (ſic enim Principem vocant) cuncta tribuere putentur : & verberati, ac propemodum morientes, id loco beneficij ſeſe interdum dicant accipere. Gens ad ſervitutem nata potius videretur eſſe, quam facta, niſi plæriq; captivitatem illam agnoſcerent; filioſque, & quicquid aliud habent, illico necatum, perditumve iri ſcirent, ſi alio emigrarent. Sic uti Moſci videant, ut cum Tacito loquar, quid ultimum in ſervitute. A pueris quidem eidem vivendi modo aſſueti,

quaſi naturam induerunt, ut ea omnia ſui Principis maxime extollant, ſeſeque vivere, & recte valere, ſi vivat, & recte valeat Princeps, aſſerant; deque aliis, quantacumque vident, hæc non magni æſtiment: licet qui rectius ſapiunt, ſi abſit, quem timeant delaturum, & externas regiones obierint, haud difficillime aliorum potentiam, & vires dignoſcant. Ac cum reliqui ex ora Pomeraniæ, Hollandiæ, & Angliæ, per mare Balthicum in Moſcoviam, ad ceras, coria, pelles vendendas, tranſmittere ſolent, tum ſuperiore Septentrionali Oceano (quem alii glacialem, illi mare ſive Aſperum, ſive Aſpidum vocant) ſingulis annis ad Divi Nicolai portum, aliquot Hollandicæ, atque Anglicæ naves cupro, mercibuſque aliis onuſtæ appellunt, in ipſam pene diem Divo Petro ſacram. Inde centum pene Germanica milliaria Volochdam, quod eſt non incelebre Moſco-

Moſcoviæ emporium, merces advehuntur. Eſt inpræſentiarum Archangelia civitas mercatura præ reliquis celeberrima.

Conſiliarii Moſci.

IN Moſcorum gente multa, quod aliquis mirari poſſit, illuſtria ingenia prodeunt, quæ ſola experientia civilem ſapientiam inbibere. Hic duodecim Principi Senatores adſunt, qui de cauſis judicant, & quæ majoris momenti ſunt, ad eum referunt. Ad eos autem, & alia, & libelli ſupplices (quandoquidem Principi non porriguntur) deferuntur. Loco ac magiſtratu, pro eius arbritrio, moventur. Eorum, cum eſſem in Moſcovia, nomina hæc erant; Ioannes Theodori filius (vocant ipſi Theodorowicx) duoque eius filij, Theodorus & Simeon; Deinde Michitta Romani, cuius ſoror Anaſtaſia Principi quondam nupſerat (de qua altero meo Commenta-

mentario ad V.B. ſcripſi) Andreas Solcanovius Cancellarius, Baſilius eius frater, Bogdan (id eſt Deus dedit vel à Deo datus) Iacowlewicz, Bilſcius (qui gratioſiſſimus tredecim integros annos apud Principem fuerat, atque in eius cubiculo dormiebat) Nieveia Bogdan frater; Baſilius Iuanowicz Zugin, quem parens natione Moſcus, cum in Lituaniam aufugiſſet, genuerat. Sed ille grandior factus, in Moſcoviam poſtea transfugit. Hic pene omnium unus Latine nonnihil noverat, ſicut Polonice Andreas Solcanovius. Cæteras enim linguas præ ſua Moſci aſpernantur. Ignatius Tatiſchow, Abain Voiecow, Michaël Andreiewicx Begin. Quæſtori autem ærarij, ſive Theſaurario, qui non cenſetur inter Senatores, nomen erat Petrus Iuanovvicx Glovin. Porro Cancellario erat curæ diſpoſitio nobilium in arcibus, quibus agri vel prædia, quæ attri-

buuntur à Principe, victum ſuppeditant: ac proinde vix ullum datur ſtipendium, aut poſt multos annos ab eo munere vacatio. Reliqua Præfecti arcium, & civitatum ſic adminiſtrant, ut ſciant, cuinam Senatorum Epiſtolas ad Principem mittant: quibus eius nomine reſpondetur, licet nunquam ipſe chirographo ſive ad eos, ſive ad Principes alios, ſuis literis ſubſcribat.

Magni Ducis Moſcoviæ Filii.

IOANNES Baſilij, Magnus Moſcoviæ Dux, ex Anaſtaſia, quam primo duxerat uxorem, duos filios ſuſceperat, Ioannem & Theodorum. Hi prima profectione noſtra ſuperſtites erant: ſecunda, primogenitus Ioannes deceſſerat, annos natus viginti, ad regendum jam aptus, & qui à Moſcis diligebatur. Alios quoq; aliis è mulieribus eum filios genuiſſe, ſed poſtea mortuos, ferunt. At de

Ioannis morte (quod ea res memoratu digna ſit , nec mediocre habuerit momentum ad Principem flectendum , ut multa , quæ cum eo agebamus, mitius , quam fortaſſe feciſſet , audiret) operæprecium fuerit noſſe. Interfectum igitur fuiſſe Ioannem filium à Magno Moſcoviæ Duce in arce ea , quæ Sloboda Alexandri dicitur,certiore inditio proditum eſt. Eius mortis fuiſſe cauſam,qui veritatem ſcrutati ſunt (nam & tum erat apud eum alter ex interpretibus meis , quem ad ipſum allegaveram) hanc veriorem retulere. Honeſtæ quæque , nec pauperes mulieres tribus veſtibus indui ſolent , pro ratione temporum , aut gravibus,aut levibus : ſi una tantum induantur , haud bene audiant. Tertia igitur Ioannis filij uxor ſimplici veſte induta , quoniam uterum gerebat , neque ad ſe quemquam aditurum putabat, forte ſuper ſcamno decumbens,

inviſitur à Magno Duce Moſcoviæ, cui ſtatim aſſurgens, nihil tamen animum illius emollivit, ſed accepta alapa, deinde baculo, quem ille geſtabat, ita percuſſa eſt, ut inſequenti nocte pueri abortum faceret. Accurrit interim ad patrem Ioannes filius, eumque dum reprimit, ne uxorem verberet, in ſe iram & verbera patris convertit. Itaque eodem baculo in capite prope tempora graviſſime vulneratus eſt. Et filius antea adverſus patrem incenſus, multa illi exprobaverat in hæc verba: *Tu mihi primam uxorem nullam ob cauſſam in monaſterium intruſiſti; de ſecunda idipſum feciſti ecce jam tertiam percutis, ut filius, quem in utero gerit, pereat.* Vulnerato itaque filio; tardius indolens pater, mediciſque, & Andrea Solcanovio, & Michitta Romani Moſcua confeſtim accitis, nequicquam remedia curata ſunt. Poſt quinque dies mortuus, univerſo

omnium mœrore elatus eſt Moſcuam, ſequente funus patre, atque (ubi civitati appropinquavit) etiam pedibus iter faciente: digitorum interim apicibus loculum portantibus proceribus, pullatis omnibus. quas veſtes, ad ſqualorem compoſiti, adhuc iidem in noſtro reditu retinebant, promiſſam comam (id quod ſignum mœroris eſt) defluere ſinentes, neque pileolum nobilitatis inſigne ferentes. Qua in re miram Dei providentiæ, & juſtitiæ charitatem agnovimus, quod cum priore ad eum Principem adventu nobis illuderent, quod nigris veſtibus induti, & tanquam pannoſi incederemus, (is enim color iis eſt, aut inſolens, aut lugubris) tum ipſi ob demortui Ioannis luctum, eodem uti cogerentur, nihilque jam hac de re mutire auderent. Cæterum cum Princeps advocato Senatu, ſuis peccatis factum eſſe dixiſſet, ut Ioannes moreretur; cum-

que

que alia quædam eſſent, ex quibus dubitare videbatur, ſi ad Theodorum minorem natu filium perveniſſet imperium, id minus eſſet ſtabile; conſilarios eſt hortatus, ut cogitarent, quinam ex Regni nobilioribus in Principis locum eſſet ſufficiendus. Cui illi, nullum ſe alium velle, quam qui ſupererat, Theodorum, quod eum ſibi ſat eſſe dicerent, qui Principis eſſet filius. Porro, & moleſtiam illam hortati ſunt, ut ex animo abſtergeret; & qui ſeſe Monachi vitam ſuſcepturum inſinuaſſet; is ut id conſilij, ſaltem ad tempus, Moſcoviæ rebus rectius conſtitutis, ſervaret. Et boiarij autem id ab eo dici de ſufficiendo altero, opinati ſunt, ut pertentatis animis, ſi quẽ in alterum ſpectaſſe animadvertiſſet, & ille, & qui ei animo adhærerent, de medio tollerentur. Ac tamen cum Princeps ex mœrore (ſive diris actus) ſingulis noctibus de lecto ſurge-

ret,atq; ad cubiculi muros manibus reptans, magnis ſuſpiriis editis, vix à cubiculariis in lectiſternio humi deponeretur (ſic enim poſtea, recepto ſpiritu, mentis iterum compos, quieſcebat) propterea non deſtitere quidam varia agitare animo conſilia, quinam denique, ſi quid de Theodoro eveniret, ſufficeretur. Nam neque alius ex ipſius ſtirpe erat, & ante xxx. annos Magiſter ſtabuli vacabatur, ad quem (tanquam Comeſtabilem) ea poteſtas deferenda fuiſſet. At Princeps poſt Ioannis interitum, in lachrymas ſolutus, atque in ſqualorem omnem compoſitus, ne legatis quidem iis, qui mecum ad V. Beatudinem veniebant, alias, quam nigras veſtes (licet ex holoſerico) tradi iuſſit. Per univerſum eius Imperium (ſed præſertim in aula) eadem facies, cultuſque lugubris, ſepoſitum diadema, & ſi quis alius coruſcabat ornatus, quanquam vix aulæis utatur.

utatur. Pro ſalute animæ filij ad omnia monaſteria multam pecuniam miſit. Idem cum Acomato, Turcico ſive Legato, ſive Procuratore, qui triennium in Moſcovia hæſerat, quod Regio Poloniæ exercitu diſcurrente, itinera ad reditum haud tuta erant, duos Moscos ad Patriarchas, monaſteriaque Orientis miſit, denis Rublonum milibus (Rublo, paulo plus duobus coronatis cenſetur) ad eleemoſynam, filijque demortui refrigerium procurandum datis. Nam & ſingulo triennio in Orientem ad eoſdem pecuniam mittit, quod ab iis avitam, quam utcunque habent, fidei Grȩcæ noticiam Rutheni hauſerint, licet in multis jam differant, ut fuſius paullo ante ſumus perſecuti, & facile cuivis poterit conſtare, qui Moſcoviam, & Græcorum Ritualia, ac præcipue Cyrilli Patriarchȩ Conſtantinopolitani confeſſionē, pridem Græce & Latine editā, inſpexerit.

Ratio Legatos in Moſcovia excipiendi, & cum iis agendi.

VERA ſunt, quæ ſcripſit Herbeſtanus de ratione, qua Moſcus externorum Principum Legatos excipit. Nobis tamen prę̃ter illa, in arcem Smolecenſem, & Novogardienſem patuit aditus, ſummo honôre, tormentorumque exploſione ingentium: quod non ita ſemper cum aliis qui ad ſuum Principem mitterentur, ſolitum fuiſſe fieri dicebant. Iuſſum eſt item primum Epiſcopo Smolencenſi, deinde Archiepiſcopo Novogardienſi, ut quamdiu Smolencij, & Novogardæ hæreremus, lautia nobis præberent inſtructiſſima, pro more gentis. Iiq; ipſi (mandante Principe, ut plurimis facibus, & reliquo apparatu exornatis templis ſacrum facerent) rogarunt, ut intereſſe vellemus. Quin & idem Princeps, quinis hominum millibus in platea paten-

patenti convenientibus, ut ſplendidiore majeſtate rem illuſtraret, Moſcuæ, ſuo è palatio cum Senatoribus, & Proceribus, (præeuntibus Sacerdotibus, prælataque B. Virginis imagine) deſcendit, ut nos in templum adduceret, in quo locum parari honorificum iuſſit, unde ſacrum, ceremoniaſque illas conſpiceremus. At neque Epiſcoporum (ſi Epiſcopi dicendi ſunt) ſacris intereſſe, neque templum cum Moſco ulla ratione ingredi voluimus: licet, quoniam id libere coram eo Principe, ac tanta multitudine recuſabamus, nemo non exiſtimaret actum eſſe de nobis; plures autem de tanta illa opinione, quam de ſua religione conceperant, hæſitare inciperent. Et vero præter Metropolitam, ſex alios evocaverat Epiſcopos, tum ad eam rem, tum ut mecum de religione agerent. Qui tamen, ubi ſcripta noſtra acceperunt, quæ Princeps de diſcrimine inter Ca-

tholicam fidem, & Ruthenica dogmata de me publice quæſiverat, obmutuerunt, unuſque ex iis Archiepiſcopus Roſtovienſis, ubi omnia probaſſet, in exilium actus, & dignitate motus, vitam amiſiſſe putatur, felicior aliis, qui ſuperfuere. Cæterum tribus inſtructiſſimis conviviis, quibus me una cum omnibus noſtris, priore ac poſteriore legatione Princeps excepit, nihil ad regium ſplendorem defuit: cum præter cibos & ſumptus, quos à *Priſtavis*: (ij ſunt nobiles, qui adjunguntur Legatis, atque eo nomine quaſi adiuncti vocantur) ſuppeditari edixerat, de ſua ipſa menſa quotidie cibos ad nos mitteret. Evocato ad negocia & cum eo, & cum Senatoribus tractanda, pridie eius diei ternos, ac inſequenti mane totidem alios præmittebat, nunciantes nos paulo poſt ſerenos oculos magni Imperatoris viſuros; itaque præſto eſſemus. Poſt horam, Priſtavi nos mone-

monebant, adeſſe Proceres & aliquos Principis Conſiliarios, qui pene prope hoſpitium, cum centum circiter equitibus obviam veniebant, ut nos adducerent. Ex ijs tres primi ex equis porrecta manu, me nomine Principis conſalutabant, in viamque nos dabamus, Prætorianis pyxidariis mille circiter & quingentis utrinque per ſpacium ferme paſſuum mille ſtantibus, atque diſpoſitis. Ubi in arcis interiora, hominibus referta, qui veſtibus & machæris pretioſis erant ornati, veniſſem, ut ex equo deſcenderem admonitus, & ab aliis Senatoribus ad imos ſcalarum gradus exceptus, atque in conſpectum Principis ſum adductus. Is ſedere primum juſſo, vel agebat mecum ipſe, vel ut in conclave me conferrem, ubi cum Senatoribus agerem, indicabat. Sic plures interdum horas commorabamur, deque omnibus diligentiſſime, ac ſæpe ad ſummam laſſitudi-

tudinem, ij ſuis, ego noſtris interpretibus adhibitis, tractabamus. Si quid novi proponebam (id quod è re nata crebro fiebat) iidem illico omnes ad Principem ibant, exquiſituri reſponſum: quod quidem accurate afferebant, nihil de ſuo promere auſi. Nec verbis facile aſſequar, quam apte ac inprimis repititis ad verbum, quæcunque propoſueram, mihi identidem, eodem ſemper cum honore, Equitibuſque, ac Senatoribus obviam venientibus accerſito, cum me in conſpectum Principis dediſſem, Senatores eius mentem ex ſcripto, partita inter ſeſe longarum ſchedarum recitatione, perlegerent, ac denique traderent. Itaque duorum menſium, quibus continenter erat cum eo Principe agendum, & quinque aliorum ſpacio, quibus ultro citroque commeans, & cum Rege Poloniæ, Regiiſque ac Moſci Principis Legatis (qui omnes

omnes erant ſeptem) agens, nihil vidi ea in re vigilantius, dum quicquid antiquitus ex Lituanicis, Polonicis, Livonicis, & Moſcicis rebus collegerant, quibus ſua tuerentur, fidenter ex archivis ederent: ex quibus poſtea non minimam lucem hauſi ad ſtatum illarum omnium rerum pernoſcendum, atque tractandum. Quæ quoniam ex literis & actis, quæ ad V. Beatitudinem miſi, liquidius intelligi poterunt, idcirco hæc fuerint hic ſatis. Iam quod equites, & equos, ac commeatum, præmiſſa fide publica per tabellarios, uſque ad Imperii ſui fines, ubi tentoria fixeramus, nobis celerrime miſerit, cum primum ad eum perlatum eſſet, eo nos perveniſſe; quod ſexaginta è ſuis, qui in hoſpitiis nobis ad omnia præſto eſſent, attribuerit, quibus ſtipati, exire domo, aut aliquem emittere abſque magna neceſſitate, prohibebamur; quod equos præmiſerit ornatos,

ornatos, quos & dono Legatis tradere ſolet, & ut conſcenderemus oportebat; quod turmas item, modo Tartarorum, modo Moſcorum, comitatui noſtro addiderit, quibus vel ad Regis caſtra proficiſci, quæ ſexcentis ab eo paſſuum millibus aberant, vel ex eius ditione exire tutius liceret: vera quoque ſunt; & quoniam ea alibi attigimus, fuſius hic quoque recenſui. Non ſemel accidit, quod medicis ad nos morbo tentatos non permittebatur ob ſuſpicionem venire. Reliqueram autem (ut ſupra dixi) duos apud Moſcum, qui dum ipſe redirem ad Regem, res noſcerent; ac ſi quid pietatis inſinuare poſſent in eam gentem, id facere conarentur. Promiſeratque mihi Princeps coram centum nobilibus, noſtros à ſe eo loco habitum iri, quo me, ſi remanſiſſem, habuiſſet. Sed neque exeundi unquam data ijs facultas eſt, niſi ſemel, aut iterum: & Moſcuam

ſcuam Staricia miſſi, ſatis anguſto cubiculo detenti fuerunt; in eodem enim coacti erant, habere altare ad celebrandum, menſam ad ſcribendum, & legendum, ac locum ad ſomnum capiendum. Aderant portæ perpetui cuſtodes, boiarii tres, totidem ruſtici, quorum nomina erant, Sunebul, Chuſara, Rudear, Chuſara, Miroſlau, & Ruroiedau. Gens enim alia vix eſt, quæ adeo ſuſpicionibus indulget. Legati arctiſſima cuſtodia detinentur. Miniſtris exeundi poteſtas cõceſſa, ipſi legato denegatur. Quatuor ibi menſes cum dimidio demorati, ac de promiſſo Principis haud præſtito conqueſti, reſponſum ab homine cedato acceperunt: Principem aliud externis polliceri, aliud Priſtavis iniungere; quippe qui ore aliud loquatur; aliud corde cogitet, pluresque eſſe, quibus fidem veniendi, redeundique publicam dediſſet, qui ſi revertendi veniam peterent, dictum

ac ſa-

ac factum morte multaretur. Quod ſi qui jurejurando confirment, ſeſe ad mortem uſque in Moſcovia commoraturos, nec his tamen alios conveniendi, aut occurrentes alioquendi ullam poteſtatem dari; & capite plecti, ſi quis id faciat, quive in ſuſpicionem minimam ea de re venerit, Ruthenus is fuerit, aut alius. Quotidie à Moſcis ex aliis regionibus quidam ſive Mathematici, ſive Medici, ſive alterius profeſſionis homines evocantur, alterno veluti exilio ibi detinentur. Egreſſus vix patet, in limitaneis urbibus paſſim conſtitutis, qui prohibeant. Plerique optarunt ad noſtros accedere, ſed eaſdem ob cauſas auſi non ſunt. Inter quos medicus quidam erat, qui cum veniam adeundi poſtularet, non ſolum id conſequi non potuit, verum etiam in hæc verba minas reportavit: *Cur qui externus ſis, eius gentis homines audes inviſere? itaque ni velis interfici,*

cave

cave ſis, ne amplius iſta proponas: Erant autem è Moſcis, qui captivitatem illam ingemiſcerent, dicerentque, quamdiu Princeps aliam rationem vivendi haud inierit, ſperandum non eſſe, ut aliquid pietatis, & veritatis promoveatur. Noſtris cum ego è regiis caſtris, aut aliunde litteras mitterem, ſigno carentes, & faſciculo Principis, ne quid ſuſpicaretur, junctas, licet nihil continerent, niſi quod ad noſtrum inſtitutum ſpectaret: eas tamen aut reddi nolebat, aut aliquas è Latino Ruthenas fieri jubebat, ne (opinor) lateret aliquid; ſuſpicione, videlicet, nimis perſpicaci, & trepidante, ubi non erat timor. Ad extremum Moſcua verſus Livoniam diſceſſuris, poſt publicum convivium, data mihi, & omnibus noſtris manu, aſſurgens juſſit, ut V. Sanctitatem, Regemque Poloniæ ſalutarem. Domum autem reducto, & literas, ac dona miſit, quæ denique

partim Germanicis,ſtudioſisOlomucij,& Pragæ, atque alibi addicta ſunt, partim ipſis interdum Moſcis deducendis uſui fuere. Ea cum ſecundo recuſaviſſem, atque eſſem à Senatoribus admonitus, non debere me antiquum Imperii illius morem invertere, aut Principis clementiam lædere,cum ipſe & V.Beatitudinis munera non rejeciſſet, & à ſuis quos iſthuc miſerat, atque miſſurus erat, alia ſinebat capi (ſecutus conſilium iſthic ante mihi datum) gratiis actis, & diſtributa à me pluribus aulicis pecunia,accepi: ſed ut ea occaſione aliquid altius, & verius de inſtituti noſtri ratione cognoſceret, hæc, quæ ſequuntur, per Senatores illi ſignificavi his verbis:

Patere, Clementiſſime Magne Domine,per Ieſu Chriſti ſanguinem, ut tertio denique te obſecrem,ut qua mihi dona pro tua magnanimitate parare juſſiſti,ea ſine animi tui offenſione non accipiam. Scit enim Deus, me

me ea ob contemptum aliquem aut quod inde non agnoſcam excelſam Serenitatis tuæ liberalitatem, non aſpernari. Sed meæ ad huius vitæ ſpiritualis ſtatum vocationi, votoque paupertatis, quod ſæpe Deo miſerante emiſi, da per viſcera miſericordiæ Chriſti hoc, quod ſummi beneficij loco ducam. Recordare, te mihi (alios licet ob homines, & in quos tamē iſta, quæ meæ vocationis ſunt, non cadebant) paucos ante dies dixiſſe, Optimam eſſe rem, Chriſti Domini humilitatem, & paupertatē imitari. Itaq; ſine, ut illam re ipſa ſequar. Pax facta eſt, Deo miſerante, ſine iſtis aut veſtibus aut pellibus: ſine iiſdem reliqua, quæ cupis, Deo aſpirante, conficientur; nec vero à me ullum fidelis diligentiæ officiū deſiderabis. Viaticum, quod Paulo ſocio meo ad Pontificem Max. dediſti, quæve dona ejus Sanctitati miſiſti, fuerint ſatis. Quæ certe nec permiſiſſem accipi, niſi, cum tanto itineri, & moræ noſtrorum omniū in caſtris, & in his regionibus, neceſſaria

fuiſſent, tum offendere animũ tuum, ac proinde meliora impedire metuiſſemus. Pellibus autem iſtis pretioſis non utimur nos ipſi religioſi. Propterea nec mercatores ullos (licet id ſedulo efflagitantes) mecum venire paſſus ſum, nequid ab eo genere hominum ſcandali, ad id, quod mittebar, aut rixa cum tuis oriretur. Porro habeo ſatis, Divina gratia, quo redire poſſim ad Pontificem Maximum. Quod ſi pretioſum mihi donum largiri volueris, ſerva erga me iſtam, quam mihi exhibuiſti, clementiam tuam; &c.
His itaque rationibus, etſi haud permotus eſt, ut ſua apud ſe dona retineret, lucem tamen aliquam veritatis hauſit, jactaq; ſunt ad tãtum ædificium, quod in Moſcovia fore ſuo tempore nõ deſperamus, hæc fundamẽta. Is vero regio plane animo, itineris duces, & omnia abunde nobis ſuppeditari juſſit; ſicque ab eo digreſſi, in Livoniam per Ruſſiam iter inſtituimus, ad Stephanum Poloniæ Regem.

Quod qui à Moſco ad externos Principes mittuntur, nec eiuſdem generis ſint omnes, & quonam modo mittantur: quidque Legatis, cum Antonio Poſſevino ad Pontificem Max. venientibus à Moſco, in toto itinere acciderit.

TABELLARIIS, internunciis, ac Legatis qui vocantur Magni, utitur Moſcus ad tractanda cum externis Principibus negocia, ſeu belli ſint, aut pacis, ſive ad commercia pertineant. Tabellarii dicuntur *Goniec*, qui tantum literas afferunt: Internuncij, *Poſlance*, qui & minores Legati, præter literas, aliquid in mandatis habent; aliquot item itineris comites ſolent adducere. Magni vero Legati (nam fere tres mittuntur, adhibito Secretario) *Velikij Poſly* vocantur, ultraque Poloniæ Regnum rarius hi ablegantur, tum quod magnum comitatum iis adhibet,

hibet, quibus (uti tamen fit in Polonia, & Moſcovia) lautia non præbentur: tum quod longum iter extra Poloniæ Regnum emenſuris, non exigua pecunię vis eſſet neceſſaria, quam Princeps ad id aut nullam, aut perexiguam tradit. Poloniæ igitur Rex, & Moſcus, quoniam hoc inter ſeſe officii præſtant, centum ac ducentos cum Legatis ſuis mittere ſolent, ad quos mercatores ſeſe aggregant; cum & ipſi Moſci Legati merces ſecum devehant, quas pro eo munere, quo funguntur, non ſatis decenter divendunt. Quod ſi quid dono dant, id ad maiorem compenſationem, ac remunerationem fit: quæ ſi non datur, petitur ab iis, atque adeo extorquetur. Cum ergo in Chiverovam Horcam (is eſt pagus ad Iamum Zapoliciæ) Legati Moſci una cum aliis trecentis veniſſent, officinas aperuère, atque inter ipſa negocia compoſitionis, de qua agebamus,

per

per ſuos venditioni, ac permutationi cum Polonis diligenter vacabant. Novogardia vero, quæ inde plus minus ducentis paſſuum millibus diſtabat, commeatum, reſque ipſas coctas (frigore cibos conſervante) ſubinde accipiebant, ut nihil omnino ſumptus facerent. Quę res mihi, ac reliquis noſtris non incommodabat, quibus Legatorum quiſque qui erant à Moſco quatuor, cibum (partitis inter ſeſe diebus) Principe ſuo id mandante, mittebant.

Eramus autem ſumma hyeme, in altiſſimis nivibus, in quibus fixa tentoria, & perpetuus ignis horridum frigus utcumque pellebat, ligneis quibuſdam caſulis, fuligine & fumo repletis, noſtrorum partem tegentibus. Cæterum agros circumquaque depopulati fuerant Regii: quamobrem vix aliquid præter panem emendum reperiebatur: & putris aqua, vel nix ad ignem ſoluta ægre equis

potum, aut cibis coquendis humorem ſuppeditabat. Cum tamen Principis illius Legati, ſi quando ad externos alios Principes veniunt, niſi gratis equos, hoſpitia, cibos, præcurſores, dona reperiant, illico Magni ſui Domini (ſic enim eum plerumq; vocant) ad cœlum uſque clementiam, liberalitatem, & vires extollere: aliis vero quantumvis ſublimibus mendicitatẽ exprobrare ſoleant. Hoc ego cum in Severigeno, priore ad Beatitudinem V. internuncio eſſem expertus, cumq; ex reliquorum conſuetudine plura eiuſmodi cognoviſſem, velletque Moſcus alteram Legationem in Urbem inſtituere; ſuaſi, ne plus quam decem venirent. Ter enim trium millium paſſuum iter facturo, cum primo Orſam, inde in Livoniam, & Poloniam, ac deinceps per Germaniam in Italiam mihi eſſet proficiſcendum, videbam duriorem fore provinciam, ſi cen-

ſi centum, ducentive fuiſſent, quibus aliunde cibus eſſet procurandus: eo periculo, ut niſi gratis omnia ſubminiſtrarentur, periiſſet, quicquid officii, ſtudij, laborum, ſumptuum, erga ipſum Moſcum Sancta Apoſtolica ſedes contuliſſet. Duo autem Principes erant Legationis, cum quibus de maximis rebus, ac de Chriſtianorum Principum amicitia, una mecum erat agendum. Huic vero Legationi cum interpres à Principe aſſignaretur, qui Catholica fide repudiata, Ruthenicum ſchiſma ſuſceperat (licet is hoc ad ſui ſecuritatem, & lucrum faceret) eum enixe rejecimus, atque alterum, & quidem Catholicum, ac nobilem Polonum petivimus, quem & obtinuimus. Magni enim referebat, ſi quis eiuſmodi ex ea legatione ad Principem rediiſſet, qui certam veritatem rerum, ac Catholicorum Principum humanitatem poſſet Moſco referre; ſi

quid earum reliqui calumniis infuſcare tentaſſent. Et à Severigeno, ſive potius ab eius ſocio (qui Catholicus olim, poſtea Ruthenorum erroribus imbutus, Italum interpretem, qui venerat è Moſcovia, in Carinthia trucidarat) quam primum ab eis diſcedens, ad Carolum Archiducem eſſem profectus, acerbiſſima acciderant; cùm vix pedem ex Italia, extuliſſent, ubi ſummis honoribus accepti, muneribus quoque inſignibus donati fuerant. At altera iſta legatione neque cædes, nec eiuſmodi lites ullæ unquam interceſſerunt, ut ad arma veniretur. Quæ ſine ulla dubitatione ſecutæ fuiſſent, niſi continenter repreſſi, ac modo amanter, modo ſpe munerum, interdum & timore cohibiti ſibi temperaſſent. Permiſſum eſt quoque, ut aliquando de ſuo hoſpitibus ſatisfacerent: quod licet ægre ferrent, valebat tamen ad beneficium cognoſcendum, & ad

Ita-

Italicam, Eccleſiaſticæque ditionis liberalitatem (qua ſupra id, quod expectare potuiſſent, excepti fuerant) rectius æſtimandam. Hac igitur in profectione, Moſcorum illorum, quos adducebam, ingenia liquidius innotuere; quos & tanto magis cognovimus, quod eos poſtea in ipſum Poloniæ Regnum, jubente V. Beatitudine, reducere oportuit. Quo cum primo è Moſcovia acceſſimus, mirati, quod equos, & cibos à Rege de more obviam non offendiſſent: reſponſum acceperunt, ſatis eſſe, ſi cum venirent ad Regem, liberaliter acciperentur; conſuetudinem autem in Legatis excipiendis, qui à Moſco ad alios Principes mittantur, non eſſe in Regnum invehendam. Rigæ tamen ſatis benigne, nobis rogantibus, à Rege accepti ſunt. In Livonia vero, quæ ædificia magnis ſumptibus ab Archiepiſcopo Rigenſi, atque à Magiſtris Teutonici ordinis fuerant excita-

excitata, ea diruta à Moſcis comperimus, vel omnino ruinam minantia, ſordium plena, & feneſtris patentibus, injuriæ cæli expoſita. Quæ cum ſpernerent, lignea potius tuguriola extuxerant, in quibus, fuligine oppletis, habitare malebant: ut Gothorum cladem, Coloſſæo, atque arcubus triumphalibus, Romæque adeo univerſæ illatam recordatus, jam non mirarer, quid remaneret in cordibus gentis, quæ ſplendorem, ac maieſtatem aliorum populorum ferre non poſſet. Et neque publica Cæſaris pompa, qui tum Auguſtam Vindelicorum ad Imperii comitia Imperialia ingrediebatur, impelli poterant, ut eam libenter cernerent: nec tanta civitatum, & nobilium celebritate movebantur, ut ex animo illam collaudarent.

Et hæc quidem in Boëmia, & Germania: in qua quicquid expende-

penderant mandato Cæſ. Majeſtatis reſtitutum eſt, & vaſa argentea plura dono data. Ubi vero Italiæ appropinquavimus, & in Venetorum ditionem deſcendimus, ab iis magnificentiſſime per omnes civitates fuerunt excepti. Veronæ primum invitati ſunt ad arces inviſendas, prope quas militum frequentes cohortes fuerant collectę, à quibus honorificentius admitterentur. Vicentini nihil omiſerunt, quo omnem humanitatem, & præter alia, quæ ſummam nobilitatem animorum ſapiebant, liberalitatem, (ut ea civitas hoc genere laudis maxime excellit) exhiberent. Patavii idem effectum eſt. Inde Venetias appulimus, ubi omnibus omnium generum officiis ab ea Sereniſſima Republica ſunt accepti. Hic vero, cum homines minus his rebus aſſueti, omnia ſuo Principi deberi crederent, atque ob laxiorem vitam ægre ferrent, ſibi in Dominicano-

canorum monaſterio commodiſſimum quamvis hoſpitium fuiſſe aſſignatum : non mediocri diligentia,& patientia opus fuit,ut in officio continerentur , donec ij, quibus à Senatu cura Moſcorum fuerat data, nos enixe rogarunt, ne ab horũ latere diſcederemus. Quæ dum fiunt, & eorum diſceſſum urgerem,ecce Græci,qui jam multos ante annos Venetias commigrarunt,clam cum Moſcis egerunt, ut ad ſuam ædem proficiſci vellent,ſacrum,& reliqua,Græco ritu audituri. Nobiles autem adoleſcentes, à Senatu iis per civitatem deducendis attributi , cum nondum,quid haberet ea res momenti,perpendiſſent, juſſerunt,ut ædes ornatiſſime appararentur, poſtridieq; ejus diei,à ſchiſmaticis Græcis Rutheni ſchiſmatici exciperentur. Quod cum ad aures meas perveniſſet,ad monaſterium approperans, invenio Moſcos, & Venetos, una cum Græcis ad ho-

rum templum procedentes, quos ego affatus, *Tu mihi*, inquam, *Iacobe Molvenine* (id erat primario Legato nomen) *traditus es, à Principe tuo; te ut geſſeris, qua tibi ratione monſtrabo, Te ad Pontificem Maximum, non ad Græcos adduco: Itaq; redi ad hoſpitium tuum* : id quod fecit. Sed Græcis hoc indigniſſime ferentibus, atque aliquibus iniuriam Reipublicæ fieri putantibus, quod eam imperaſſe dicerent, ut eo deducerentur; Græcis reſpondi, Ubi conſtitiſſet Græcos cum Eccleſia Catholica conſenſiſſe, tum mecum agerent, eorum deſideriis ſatisfacturo. Cum autem cæteris ſeorſim adhibitis, haud omninò perſuaderem, ad Senatum adij, qui rationibus auditis, Græcos, qui conqueſtum venerant, ſapienter compeſcuit: reſque tota non ſolum impedita eſt, verum etiam occaſionem præbuit, ut & plerique Græcorum aſtum & ſchiſma propius cernerent, reliqui

liqui vero cordatiores intelligerent, ecquid mali inde ad id, quo de agebatur, emergere poſſet, cum inter Græcos, qui Venetiis commorantur, perſæpe ſint exploratores, qui ad perfidos omnia deferant. Iam vero Moſci, aureis magni ponderis torquibus donati à Republica, ſuo interpreti, *Vade* (inquiunt) *ad Ducem, & dicito, ad nos ut ſericum, aliàque mittat è ſuo theſauro:* interpres tamen rem (ut erat ingenuus) declinavit. Venetijs autem ſolventes Ferrariam, inde Bononiam venimus, ubi Veſtra Beatitudine jubente, cuncta paternæ charitatis argumenta liberaliſſime edita ſunt ab Illuſtriſſimo Cardinali Cæſio, Legato: tum & officinæ clauſæ, atque honores plus quam ordinarij habiti. Reliqui Illuſtriſſimi Legati, Vercellenſis in Æmilia, Columna in Picæno idem procurarunt. Militum cohortes, è civitatibus obviam primo prodibant: deinde ad

portas Magiſtratus aderat, inde in Prętorium honorificentiſſime deducebantur, tormentis diſploſis, tibicinibus perſonantibus, conviviis, & exquiſitiſſimis epulis inſtructis. Admoniti nobiles, à quibus varia licentius Moſci petebant, jam haud facile aſſentiebantur: ut intra cancellos pudoris ſeſe Moſci reciperent. Denique temperatis mea præmonitione apud civitates honoribus, ad Tyberim prope Burgetum oppidum, à Veſtræ Beatitudinis cubiculariis humaniſſime excepti, & ſalutati, poſtridie progreſſi, ſequenti denique die Romam venimus; unde Romana nobilitas, præeunte Marchione Cæſio, obviam egreſſa eſt, Moſci vero honorificentiſſime, ac frequentiſſimo populo, diſploſis omnibus, quæ in mole erant Adriani, tormentis, ad Cardinalis Columnæ tum abſentis palatium adducti ſunt. Eo in palatio lautiis præbi-

tis, adhibitiſque è familia B. V. diligentiſſimis adminiſtris, atque aliis, qui portas cuſtodirent, ſingulis diebus, dum ex Aglido Veſtra Beatitudo rediiſſet, per urbem curribus vecti, pulcherrima quæque viſebant. Harum omnium rerum capita in tabulas ſingulis diebus referebant, ad ſuum Principem allaturi: quod quidem in itinere quoque fiebat, cum per Lituaniam, Poloniam, Moraviam, Bohemiam, Germaniam, Italiam, Societatis noſtræ Collegia luſtrarent. Ubi ventum eſt ad Veſtram Beatitudinem ſalutandam, & dona, literaſque ſui Principis reddenda, ægre nonnihil videbantur adduci, ut crucem ad pedes Veſtræ Sanctitatis oſcularentur: ſed longe ægrius, cum diſceſſum pararent. Credo ita, quod alia quoque dona (pecuniam in primis) voluiſſet: licet aurei torques magni ponderis, veſtes aureæ, & holoſericæ duobus ipſius legationis

Prin-

Principibus, cæteris vero omnibus ex panno, & ſerico duplices traditæ fuiſſent. Illud non ſatis æquo animo tulerunt, quod ſeſe in diſceſſu nemo, præter me, ac comites itineris meos ex urbe proſequeretur, ſicut ipſi Principum Legatos (quod & mecum bis, ab iis diſcedente, fecerant) ad quatuor, quinqueve paſſuum millia, magno cum comitatu educunt. Eadem porro in reditu contigere, quæ in profectione acciderant. Torques enim (cum hoſce per iter induerent) & Veſtræ Beatitudinis crucem pulcherrimam, licet Græcis characteribus elaboratam; tum venetorum auream D. Marci Euangeliſtæ imaginē ademerunt: quamvis ſi ſolus quiſque fuiſſet, neque delationem ad Principem ſuum timuiſſent, non difficilime ſeſe ad omnia accommodaſſent. Mitiores autem aliquanto effectos (ſive ob humaniorum gentium conſuetudinem, ſive

 quod

quod revertentibus erat extra Italiam expendendum de ſuo) Vaſaviam ad Poloniæ Regem denique adduximus; illud in itinere præcipue caventes, ad declinandas lites, ne eodem hoſpitio diverſaremur, Sic donis à Rege procuratis, quæ illis regio animo ſunt data; literiſque ad ſuum Principem à me acceptis, quibus brevi de omnibus illum certiorem faciebam: tradita item à me pulcherrima Salvatoris imagine (quæ miſſa à Veſtra Beatitudine ad Moſcum, in ære picta, & Græcis litteris additis, ebore, argenteiſque floſculis continebatur) ſatis lætos in Moſcoviam dimiſi. Quæ fuſius narranda putavi, ut ſi cui aliquando tale negocium obtigerit, præviſa minus eum feriant; iſque ad patientiam, & prudentiam, à Deo per orationes hauriendam, ſedulo ſe comparet.

DE

DE
RE MILITARI
ET CIVILI
MOSCORVM
SYNTAGMA,

Ex varijs paſſim Auctoribus ſelectum.

MOSCVS ut plurimum bellum cum Tartaris (quorum tamen ex parte tributarius eſt) Suecis, & Polonis, limitanearum urbium cauſſa gerit. Nullo negotio ingentem exercitum, brevi ſpatio, convocare poteſt. Populoſa enim regio, & in obſequium, pene dexeram ſervitutem, prona. Magnates, nobiles, plebei, ruſtici, quivis denique expeditioni, ubi imperata illa fuerit, ſe accingunt. Ingentem exercitum

longo tempore ſuſtentare poteſt; neq; enim militibus ſuis ſtipendia perſolvit, ſed agros illis exiguo pretio elocat,quo beneficio operã militũ demeretur. Conſcripti autem milites coram Magno Duce ſinguli comparent, & nummum unum,quem patrio nomine *Dengam* vocant,Principi offerunt, reverſique ex bello eundem nummum repetunt; occiſorum vero nummiſmata retinere Princeps ſolet, atq; ita eorum numerũ cognoſcit non illaudabili inſtituto.

Nobiles autem omnes,Magnates & Conſiliarii adeo dura ſervitute premuntur, ut quemcunque apud ſe in aula eſſe velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire juſſerit, id ſumptibus ſuis facere cogatur.

Per ſingulas quoque Provincias Magnus Dux filios nobilium tenuioris Fortunæ conſcribere ſolet,ut numerum illorum & quot quiſque equos ac ſervos habeat, cogno-

cognoſcere poſſit; ſingulis autem exiguum ſtipendium annuũ concedit, & in bellum proficiſci jubet.

Unuſquiſq; autem nobilium ſex equos & totidem ſervos in bellum aſſumit; unum equum, qui vitæ neceſſaria, ut milium, ſive pultes contritas, ſuillæ carnis aliquot fruſtra, ſal commixtum cum pipere, farinam & legumina; ollas, itẽ lebetes, ciſtellaſq; geſtare cogitur.

Adeo ut mirandum non ſit, quod ſe & ſuos tam exiguo ſtipendio & tamdiu ſuſtineant; ſumma enim eſt eorum parſimonia & frugalitas. Allium aut cæpas ſi habeant ceteris omnibus carere poſſunt, quibus impenſe adeo delectantur, ut cæterorum ciborum præcipua condimenta habeant. Sitim extingunt, & corpore robur addunt vini aduſti ſtrenuo potu. Nec id improbandũ in tam gelida, & frigida regione. Porro ſi dominus famelicus totum abſumat, tunc ſervi aliquando ad totum biduum

duū aut triduū egregie jejunant.

Felicius eminus quam cominus pugnant: atque ideo hoſtem circumvenire, & à tergo adoriri, præcipue ſtudent. Moſcus quamprimum fugam arripit, nullam ſalutem cogitat præter eam quæ eſt in fuga: apprehenſus ab hoſte, nec ſe defendit, nec veniam precatur. Facilius etiam intra munimenta propria defendere ſeſe, & hoſtium inſultus ſuſtinere poſſunt, quam aperto marte aut campo præliari. Acerrime illa, & uſque ad extremum ſpiritum defendunt.

Apud Moſcovitas hæc adminiſtrandorum tormentorum bellicorum ratio eſt. Tormenta terra defodiunt ante ea atque os adeo tubi juſtæ altitudinis foſſam ducunt. In hac qui onerandorum curam habent, deliteſcunt: ad os tubi funis aptatur: hoc, cum implenda ſunt, in foſſam deprimuntur, quum exoneranda, rurſum laxantur. Aſſignant etiam illis Lupi,

Acci-

Accipitris, Virginum, & Falconum imagines atque nomina.

Formentis bellicis, & bombardis, peditatuque nunquam olim, ante annos 40 utebantur, nunc autem frequentiſſime & peritiſſime bombardis & tormentis utuntur, à profugis quibuſdam Italis, Germanis, Lituaniſque inſtructi. Nuper facta ad potentiſſimos fœderati Belgij Ordines legatione inſtrumenta militaria,aliaq; ad eam rem neceſſaria enixe petiere. Cavendum autem eſt cum Moſco congredienti, ut armis ſcite utatur,ne in manus eius incidat;brachiis enim, lacertis, & toto corpore robuſtiſſimi ſunt,ſed arte dimicandi ut plurimum vincuntur.

Arma præcipua, quibus in bello utuntur,hæc ſunt: Pharetra ſagittis referta, arcus, ſecuris, framea,cæſtus,cultelli oblongi; quibus frequenter pro pugionibus utuntur. Multi quoque lanceis, præcipue pedites, equites autem

aliqui haſtilibus brevioribus utuntur. Armantur autem loricis oblongis, aliquando duplicibus, armillis, toraceis, galeiſque. Equos parvos caſtratos ſoleis carentes habent, fræna leviſſima; ephippiis quoque in eum uſum accommodatis utuntur, ut ſe in omnes partes abſque impedimento vertere, arcumque intendere facile poſſint. Pedibus curte attractis equis inſidere ſolent, adeo ut nullum haſtæ, lanceæve impetum ſuſtinere queant. Vulgo veſtibus oblongis ad talos uſque protractis, bombice lanave ſuffectis utuntur. Collocandis caſtris ampliſſimum locum deligunt; qui natura ſit munitus, caſtra autem non curribus, ſed vepribus, ſentibus arbuſtiſque circumtexunt, in muri ſimilitudinem. Præſtantiores in meditullio tentoria ſua erigunt; reliquæ vero multitudinis vulgus ex arbuſtis caſas conficiunt; quidam etiam arborum fron-

frondes, in modum arcus, incurvant, deſuperque pennis tegunt. Tempore conflictus tubicines multos habent, ij dum gentili more omnes pariter diſſonante melodia tubas inflant, mirus ac inuſitatus quidam clangor auditur. Arces & omnes munitiones ſtrenue & pervicaciſſime propugnant.

Hæc omnis gens magis ſervitute, quã libertate gaudet. Omnes autem & ſinguli veſtibus conditioni ſuę convenientibus, ex mandato Magni Ducis, utuntur: nam tenuioris Fortunæ hominibus veſtes pretioſiores ſub gravi pæna prohibentur. Si autem aliquem humilioris familiæ nitidius indutum conſpiciant, proditorem perfidumque eum appellant; dicentes: *Perfide, unde tibi talis veſtitus, more dominorum*(ita Polonos & Lituanos appellant)*veſtiris, & ad eos deficere moliris? tu enim pro huius veſtis pretio non ſufficis.* Statim ergo accuſatus, graviſſime, ut perfidus, puni-

punitur. Aliæ itaque aliis veſtes, ſecundum uniuſcuiuſque dignitatem, conditionem, & opulentiam, attribuuntur. Adeo ut eaſdem hic habeant quas veteres Romani, leges ſumptuarias, quibus veſtibus, opibus, luxui modus ſuus, & meta præſcribitur.

In Theſauro etiam Magni Ducis veſtes plurimæ elegantes, ad id ſunt repoſitæ & confectæ, ut cum aliquando triumphus celebratur, vel cum Legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & ſingulis aulicis ſuis Magnus Dux illas veſtes ad tempus commodet. Cæteri quoque nobiles ad nuptias amicorum, vel peregre etiam profecturi, veſtes iſtas induunt, certo pretio, pro temporis ſpatio, uſuræ earum cauſa attributo, & deinde eaſdem Theſaurario Ducis reſtituunt: quod ſi conſpurcatæ fuerint, tunc uſurpator ſecundum æſtimationem pecuniam pro ea numerare cogitur,

verbe-

verberibuſque ne id in poſterum amplius committat, cęditur. Simili ratione Legati Magni Ducis, ad exteros Principes abituri, expediuntur. Ad Pompam, & oſtentationem quam gens iſta ubique, præſertim ubi cum exteris agendum eſt, præ ſe fert.

Solent apud Moſcovitas & Ruthenos, certis diebus, adoleſcentes, pueri, viri etiam conjugati, extra civitatem pagumve, in locum amplum & eminentiorem confluere, ibique quibuſdam libilis & vociferationibus, ſigno dato, concurrere, tunc manus, nullis armis inſtructi, conferunt; certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia utrinque quatientes, ineunt, ſæpeque inde ſemineces, plerumque etiam mortui exportantur. Hoc autem certaminis genus ideo inſtitutum eſſe dicunt, ut adoleſcentes aſſueſcant verbera pati, & quoſcunque impetus per-

perferre. Quod ipſum in Republicaj ſua etiam inſtituit, & cavit Plato.

Liberi ſervi, qui dominis ſuis pro prætio ſervierunt non poſſunt quando volunt à Dominis ſe abdicare; ſi enim abſque Domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino in famulatum non aſſumitur, niſi fuerit à Domino, cui primo ſervivit, vel ab amicis, ſe pro fide eius obſtringentibus, commendatus.

Conſul ſive prætor, qui perſonam Iudicis obtinet, à Magno Principe in unaquaque civitate principali ordinatur, gentiliter *Ocolnick* dictus.

Nobiles, magni viri & Conſiliarii, frequenter à Magno Duce, abſque ulla dedecoris nota, verberantur, verberatique Principi gratias agunt, dicentes, *Sanus tu ſis & incolumis Domine, Rex & Dux Magne, quod me ſervum ruſticumque tuum verberibus emendare dignatus*

dignatus ſis. Vidimus id nuper factum Hagæ Comitis, in Hollandia, ubi nobilis quidam Moſcus à legato ſuo eiuſmodi verbera reportavit, ut per aliquot hebdomades lectulo ſe non poſſet levare, livido toto corpore, & talis pene omnibus miſere contuſis.

Hæc tota gens Moſcovitica id à natura ipſa inditum habet, ut alij alios; qualibet de cauſa per fas & nefas accuſent; contumeliis etiam variis ſe invicem afficiunt; & res ſuas unus in alterius domum frequenter; clanculum injicit, ſive importat, eaſdemque furto ſibi ablatas dicit. Magnus autem Dux, cum unus alium qualibet de re accuſat, libenter audit, jam etenim occaſionem occidendi eum, qui accuſatur, habet. In curia autem illius quando conventum, vel aliquid tale celebrat, aut morti aliquem adiudicat deſtinatve, neque ſubmiſſa neque clara voce aliquid cum ſocio muſſites, nec rideas, nec

feſtivum hilaremque vultum præferas : confeſtim enim interrogaberis, *Cur rides? cur hilaris es? &c. Sentis tu aliquid cum inimicis magni Principis?* Continuo igitur à delatoribus coram Magno Duce accuſatur ; accuſatus vero juſſu Principis, nulla purgatione criminis objecti conceſſa, à Satellitibus arripitur, atque membratim diſſecatur, aut in aquas capite avulſo projicitur.

Magnus Dux ſi quando de uxore ducenda cogitat, omnium, toto in regno, puellarum virginum delectum habere, ac forma virtuteque animi præſtantiores ad ſe perduci jubere ſolet : quas demum per idoneos homines, fideleſque matronas inſpicit, ita diligenter ut ſecretiora etiam ab iis contrectari explorarique fas ſit. Ex iis vero, magna atque ſollicita parentum exſpectatione, quæ ad Principis animum reſponderit, regiis nuptiis digna pronuntiatur.

Inho-

Inhoneſtum ac turpe eſt adoleſcenti, ambire puellam, ut ſibi in matrimonuim locetur. Patris eſt, juvenem alloqui ut ducat filiam ſuam. In hæc autem verba plerumque proloqui ſolent: *Cum mihi ſit filia ; vellem equidem te mihi generum*. Ad quæ Iuvenis: *Si me*, inquit *expetis generum, & tibi ita videtur, conveniã parentes meos, & de hac re ad eos referam.* Dein ſi parentes & proximi aſſenſi fuerint, conveniunt, & de his, quæ pater filiæ dotis nomine dare velit, tractant. Mox dote conſtituta, nuptiis dies præſcribitur. Interea temporis ſponſus ab ædibus ſponſæ uſque adeo arcetur, ut ſi forte petierit, eam ſaltem ut videret, tum parentes reſpondere ſolent: *Cognoſce ex aliis, qualis ſit, qui eam norunt*. Certe niſi ſponſalia prius maximis pænis firmata fuerint, ita ut ſponſus non poſſit, etiam ſi vellet, ſine gravi pæna, eam repudiare, alias non datur illi acceſſus.

Dotis nomine dantur plerumque equi, veſtes, framea, pecora, ſervi, & ſimilia. Invitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, ſeu donaria ſponſæ mittunt, quæ ſingula ſponſus diligenter notata reponit. Finitis nuptiis, deprompta rurſus ordine conſpicit: atque ex iis, ſi quæ placent, ſibique uſui futura videntur, ea mittit ad forum, jubetque ſingula ab his, qui rebus pretia imponunt, æſtimari: reliqua omnia & ſingula, ſingulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ ſervavit, poſt annum elapſum, juxta æſtimationem, pecunia, aut aliqua re æqualis valoris compenſat. Porro ſi aliquis donum ſuum pluris fecerit, tunc ſponſus ad juratos æſtimatores, continuo recurrit, illumque horum æſtimationi & ſententiæ acquieſcere & ſtare cogit. Item ſi ſponſus poſt elapſum annum non ſatisfecerit, aut munus acceptum non reſtituerit, tunc duplo plus perſol-

perſolvere tenetur. Denique ſi alicuius donum juratis æſtimandum dare neglexerit, ex voluntate atque arbitrio eius, qui dedit, reponere cogitur. Atque hunc morem vulgus ipſum in omni liberalitate ſeu donationis genere obſervare ſolet.

Omnes domeſtici labores ſervorum opera fiunt. Quidquid mulierum manibus ſuffocatur, ſive gallina, ſive aliud animalis genus, id abhorrent Moſci, tanquam impurum. Qui vero pauperiores ſunt, eorum uxores domeſticos labores obeunt & coquunt. Cæterum, cum viris & ſervis abſentibus, gallinas jugulare volunt, ſtant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum; prætereunteſque viros, ut ipſi interficiant, obnixe rogant.

Iurando ac blaſphemando, raro nomen Domini uſurpant. Cum autem jurant, per oſculum crucis dicta, vel promiſſa firmant. Blaſ-

phemiæ eorum Hungarorum more, communes ſunt; *Canis matrem tuam ſubagitet, &c.*

Ad Epiſcopalem juriſdictionem pertinent, ſi quando marito uxor non obſequatur, ſi quiſpiam in adulterio deprehenſus fuerit, ſi uxorem conſanguineam duxerit, ſi conjux conjugi quidpiam mali machinetur. Item divinationes, incantationes, venena, contentiones propter hæreſim aut fornicationem ſuſceptæ: aut ſi filius parentes, ſororeſve acerbius increpaverit, læſeritve &c. Eiuſdem eſt punire, qui canem, avem, aut aliud aliquod animal immundum in Ædem ſacram duxerint; aut comederint, ad hæc ſingulas rerum menſuras ordinare, & inſtituere.

Ultimo ſupplicio ſolus Princeps ſervos, & alios afficere poteſt.

Cum brutis congredientes, ne illi quidem extremo ſupplicio plectuntur.

Furta

Furta raro capitali pæna, imo homicidia raro, niſi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui vero furem in furto deprehendit, & occidit, impune id facere poteſt: ea tamen conditione, ſi occiſum in aulam Principis detulerit, & rem, ut acta eſt, expoſuerit.

Iuſtitiam ſtrenue exercent in prædones; quibus comprehenſis, calcanea primum frangere, dein in biduum aut triduum uſque, dum intumeſcant, quieſcere; poſt, fracta iam ac intumefacta, rurſus motare jubent. Non alio genere torquendi flagitioſos, ad confitenda latrocinia, ſocioſque ſcelerum indicandos, utuntur. Cæterum ſi in quæſtionem vocatus, ſupplicio dignus fuerit repertus, ſuſpenditur. Alio pænæ genere ſontes raro puniuntur, niſi quid immanius commiſerint.

Cum de maleficiis quæſtionem habent, reos multa gelida aqua ſuperne demiſſa perfundunt,

quod intolerandum tormenti genus eſſe perhibent. Nonnunquam obduratis & contumacibus, ut confeſſio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues convelluntur.

Nobiles, Magnates, Præfecti, Primores, & Conſiliarii omnes *Chlopos* ſe, id eſt, abjectiſſimos & viliſſimos ſervos Magni Ducis fatentur: ſeque omnia bona, mobilia & immobilia, ipſam denique vitam debere illi agnoſcunt. Sex diebus coloni in ſeptimana dominis ſuis laborant; ſeptimus vero dies privato labori conceditur; neque hi ſtrenue laborant, niſi bene verberati. Habent autem à dominis ſuis certos attributos agros & prata, ex quibus vivunt, tributaque annua ſolvunt. Artifices ſecundum præſcriprum, parvo laborem ſuum vendunt. Cumque annonæ caritas in pretium concedit, tunc artifices tenuiori in re & pretio ſunt,

ſunt, adeo ut vix panem ipſum pro labore unius diei (quamvis ſtrenuo) acquirere poſſint. Cives quoque & mercatores graviſſimis & intolerabilibus tributis onerantur, quæ hic recenſere longum foret.

Eſt autem iſte mos receptus, ut omnes debitores, qui alienum æs conflaverunt, non habentes unde creditoribus ſua redderent, ex legis præſcripto, in locum certum & publicum ducantur, ibique à ſervis Prætorianis flagris baculiſque per ſuras & crura pedum graviter, abſque ulla miſericordia, cæduntur, tam diu, donec, qua ratione tandem fiat, creditoribus ſua reddant, quod ſi ſolvendo non ſufficerint, tunc verberibus multoties exagitati, creditoribus, ſecundum valorem debiti, ſervire tenentur. Omnes communiter ſervos emptos, aut captivos habere ſolent; quos morituri frequenter manumittunt. Illi tamen

continuæ ſervituti aſſueti, aliis dominis, pecunia accepta, in ſervos ſe vendunt.

Pater etiam habet poteſtatem filium quater vendendi; ita ut ſemel venditum, quocunque tandem modo liberatum vel manumiſſum, rurſus atque iterum, jure paterno, eum vendere poſſit. Poſt quartam autem venditionem nihil juris amplius in filium habet.

Servi de Dominis ſuis plerumq; conqueruntur, quod ab eis probe non ſint verberati: credunt enim ſe Dominis diſplicere, ſignumque indignationis eſſe, ſi non frequentius verberentur, objurgenturque.

Mulierum apud viros ſuos miſerrima conditio eſt. Nulla enim honeſta aut pudica creditur, niſi domi concluſa vivat, adeo ut nuſquam exeat: domi autem manentes telam fabricant & fila nent. Nihil prorſus authoritatis in ædibus ſuis habent; verbera amoris conjugalis ſigna eſſe exiſtimant.

Cer-

Certis tamen & æſtivis diebus, Hanc prærogativam, recreandi animi cauſa, habent: ut omnes pariter, cum filiabus, in campis florigeris deambulent; ibique ſuper quadam trabe, funibus duas trabes occupantibus, alternatim ſurſum ac deorſum moveantur, aut frequentius funem in medii circuli modum, duobus ſtipitibus appendunt, deſuperque inſidentes hinc & inde impulſæ feruntur. Poſtea quibuſdam certis cantilenis, manibus pedibuſque plaudentes, capitibuſque frequentius annuentes, ſeſe oblectant, vel manibus ſe invicem tenentes, & ſimili modo canentes, choreas in gyrum ducunt.

Ædes fere omnes apud Moſcovitas, tam in pagis quam in civitatibus, in ſubædificatis promptuariis cellariiſque ſuperne exſtruuntur; ad quas per gradus aſcenditur. Quamvis autem veſtibula ædium ſatis ampla & alta ha-

beant , fores tamen humillimas faciunt ; ita ut ingreſſurus quiſpiam , inclinare & demittere ſe cogatur. In honore captando venandove mirabilibus & ſuperſtitioſis ceremoniis utuntur. Capita, more patrio , frequentius inclinant ; atque hoc ſæpius præſtantes ; de honore inter ſe concertant. Tenuioris etiam fortunæ hominibus , intra portam alicujus præſtantioris viri equitare non licet. Nobiles & Magnates raro in publicum prodeunt , ſed intra privatos parietes aliquamdiu deliteſcunt;ut hac ratione auctoritatem ſibi apud populum concilient : nullus eorum ad tertiam quartamve domum pedes progreditur, niſi mox equus ſubſequatur ; idque non tam uſus, quam oſtentationis gratia.

Præfectorum pauci auctoritatem habent,ultimo ſupplicio reos plectendi ; omnes enim cauſæ & controverſiæ in Moſcoviam , ad

Magnum

Magnum Ducem, Conſiliarioſq; eius deferuntur. Ex ſubditis nemo aliquem torquere audet: facinoroſos Magnus Dux, vel Conſiliarij principales morti adjudicare ſolent. Pauperibus non ſemper patet ad Magnum Ducem aditus, ſed ad Conſiliarios, iſq; difficilimus; unde omnis juſtitia magna ex parte tenuioribus venalis fit.

Veſtibus omnes oblongis, abſque plicis, ad talos demiſſis utuntur, præcipue vero laſurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos cruſtatoſq; ex lana coacta geſtant: ocreis omnes fere rubris, iiſque brevioribus, quæ genua nō attingunt, utuntur; quarum ſoleas, in digitis paululum erectas, claviculis ferreis muniunt; induſia variis coloribus ſericeis circa collū culta, auro intertexta geſtant, eaque monilibus gemmiſque exornant.

Fatentur publice, voluntatem Principis, Dei eſſe voluntatem: ob id etiam clavigerum & cubicula-

cularium Dei appellant, exequutorem denique voluntatis divinæ credunt. Unde Princeps ipſe, ſi quando preces interponuntur pro captivo aliquo, reſpondere ſolet: *Cum* Deus *juſſerit, liberabitur.* Ita ſimiliter, ſi quiſpiam de re aliqua incerta & dubia quærit, reſpondere vulgo ſolent; *Deus ſcit, & Magnus Princeps.*

Modus inaugurandi Principes.

MAGNVS Dux Ioannes Baſilij, cum ſuum nepotem Demetrium, Magnum Ducem & Monarcham Ruſſiæ inveſtiret, hoc modo eſt uſus.

In medio templi divæ Virginis, erigitur tabulatum, in quo tria ſedilia, Avo ſcilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Conſtituitur item ſuggeſtum, quod ipſi *Nolai* vocant: in quo Ducalis pileus, & *Barma*, hoc eſt, ornamentum Ducale, ponuntur. Poſt, ad conſtitutum tempus, Metropolita-

litanus, totuſque conventus Eccleſiaſticus, ſolennibus ornamentis induti adſunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi. Sub hęc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem divæ Virginis, & S. Petri confeſſoris: qua finita Metropolitanus, Magnus Dux, & nepos, tabulatum aſcendunt, atque conſident, Nepote interim ab initio tabulati ſubſiſtente. Tandem Magnus Dux in hæc verba præfatur: *Pater Metropolitane, ex divina voluntate, à noſtris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obſervata conſuetudine, Patres Magni Duces, filiis ſuis primogenitis conſignabant Magnum Ducatum: & ſicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram ſe benedixit magno Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus, magno Ducatu benedixi. Sed quia divina voluntate accidit, ut filius ille*

meus mortem objerit, ſuperſtes autem ſit unigenitus Demetrius, quem Deus mihi loco filij mei dedit: hunc ego pariter coram omnibus benedico, nunc & poſt me, Magno Ducatu VVolodimiria, Novvogardia, &c. ſuper quibus & patrem eius benedixeram. Sub hæc Metropolitanus jubet nepotem locum ſibi aſſignatum accedere, & benedicit cruce, Diaconumque jubet orationes Diaconorum recitare: ipſe interim ſedens juxta illum, capite inclinato quoque, orat: *Domine Deus Noſter, Rex regum, Domine dominantium, qui per Samuelem Prophetam elegiſti David ſervum tuum, & injunxiſti illum in Regem, ſuper populum tuum Iſrael: tu nunc exaudi preces noſtras, tuorum indignorum, & reſpice à Sanctuario tuo ad fidelem ſervum tuum Demetrium, quem elegiſti; exalta Regem tuum gentibus ſanctis, quem redemiſti pretioſiſſimo unigeniti filij tui ſanguine: & inunge eum oleo lætitiæ, protege eum*

eum virtute excelſi, pone ſuper caput coronam de lapidibus pretioſis, da illi longitudinem dierum, & in dextram ſceptrum regale: pone illum in ſedem juſtam, circumda illum omnibus armis iuſtitiæ, fortifica illum in brachio, & ſubijce illi omnes linguas barbaricas: & ſit totum cor eius in timore tuo, qui te humiliter audiat: averte illum à fide mala, & demonſtra illi ſalvum conſervatorē mandatorum ſanctæ tuæ univerſalis Eccleſiæ, ut iudicet populum in iuſtitia, & iuſtitiam præſtet pauperibus, conſervetque filios pauperum, & conſequatur dein Regnum cæleſte.

Poſtea clara voce loquitur: *Sicuti eſt tua potentia, & tuum eſt Regnum, ita & laus & virtus ſit Deo Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. nunc & in ſæcula ſæculorum.* Finita hac oratione, imperat duobus Abbatibus Metropolitanus, ut ſibi *Barma* porrigant, quæ una cum pileo, quodam tegumento ſerico (quod *Schiruikoiu* appel-

appellant) conteƈta erat. Mox hanc tradit Magno Duci, cruceque nepotem ſignat; Magnus autem Dux eam ſuper Nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: *Pax omnibus*: Cui Diaconus; *Domine oremus*: tum Metropolitanus orat: *Tibi unico Regi æterno, cui terrenum quoque Imperium creditum: Inclinate vos nobiſcum*, inquit, *& orate omnia regentem: Conſerva illum ſub protectione tua, contine illum in regno, ut ſemper bona & decentia agat; fac clareſcat iuſtitia in diebus ſuis, amplificationeque ſui dominii, & ut in tranquillitate eius quiete, ſine diſcordia vivamus, in omni bonitate & puritate*: & hæc ſubmiſſius. Alta autem voce: *Tu es Rex mundi & ſervator animarum noſtrarum: Laus tibi Patri, & Filio & Spiritui Sancto nunc & in ſæcula ſæculorum, amen.* Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus ſibi allatum, Magno Duci porrigit: pileum porro Magno

Duce

Duce capiti Nepotis imponente, Metropolitanus primum, dein Archiepiſcopus & Epiſcopi accedentes, manu ei benedicebant. Poſtea autem, poſt Letaniam preceſque ſollennes peractas, Metropolitanus, Epiſcopi, cæteriq; magnos Duces accedunt, eoſque honorifice conſalutant: accedunt & filij Magni Ducis, inclinantes ſe & ſalutantes Magnum Ducem. Simō Metropolitanus inquit: *Domine & fili, Magne Dux Demetrij, divina voluntate, avus tuus Magnus Dux fecit tibi gratiam, benedixit te Ducatu Magno: & tu, Domine fili, habe timorem Dei in corde tuo; ama iuſtitiam, & iuſtum iudicium: obedias avo tuo Magno Duci, & curam omnium recte fidelium, ex toto corde, habeto.* Dein Metropolitanus & Magni Duces ſurgunt, & ſacris peractis, Dux avus ſe in ſuam domum confert. Demetrius vero in Ducali pileo & *Barma*, ex æde Divæ Virginis, Magna *Boia-*

ronum caterva, filijſque comitantibus, ad templum Michaëlis Archangeli pergit; ubi in veſtibulo in ponte à Georgio Magni Ducis Ioannis filio, ter *Dengis* aureis aſpergitur (per *Dengam* genus monetæ intellige.) Dein templo egrediens, in porta rurſus à Georgio *Dengis* aureis aſpergitur. Poſt recta in templum Annunciationis Mariæ progeditur, in quo Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio *Dengis*, ut ante, aſpergebatur. Peractis tandem iis, ad avum & Matrem ſe contulit Demetrius. Acta ſunt hęc anno mundi 7006. à nato autem Chriſto milleſimo quadrageſimo nonageſimo ſeptimo, die quarta menſis Februarij.

Sequuntur Ordinationes à IOANNE BASILII, *Magno Duce, anno mundi* 7006. *facta.*

QUUM reus fuerit in unum *Rublum* condemnatus, ſolvat judici

judici *Altinos* duos, Notario octo *Dengas*. Si vero partes redeunt in gratiam, priuſquam in locum duelli venerint, non minus judici & Notario ſolvant, ac ſi judicium factum fuiſſet. Si venerint in locum duelli, quem *Ocolnick* & *Nedelſnick* duntaxat decernere poſſunt, ibique forte in gratiam redierint, ſolvant judici, ut ſupra, *Ocolnico* I. *Dengas*. *Nedelſnico* ſimiliter I. *Dengas* & duos *Altinos*: Scribæ quatuor *Altinos* & unam *Dengam*: Si vero venerint ad duellum, & alter victus fuerit, tum judici reus quantum ab eo poſtulatur, ſolvat, *Ocolnico* det *Poltinam* & arma victi, Scribæ I. *Dengas*, *Nedelſnico Poltinam*, & quatuor *Altinos*. Si vero duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam vel furtum, tunc accuſator ſi vicerit, ab reo accipiat, quod petijt; *Ocolnico* detur *Poltina* & arma victi, Scribæ I. *Denga*, *Nedelſnico Poltina*, *Veſtono*

(eſt autem *Veſton*, qui ambas partes præſcriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor *Altinos* : & quidquid victus reliqui habuerit, vendatur, judicibuſque detur: corpore autem, juxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorum ſuorum, proditores caſtri, ſacrilegi, plagiarii, item qui res in alterius domum clanculum inferunt, eaſdemque furto ſibi ablatas dicunt, quos *Podmetzehek* vocant, præterea qui incendio homines affligunt; quique manifeſti malefactores fuerint, ultimo ſupplicio afficiuntor. Qui primum furti convictus fuerit, niſi forte ſacrilegij aut plagij accuſetur, morte non eſt afficiendus, ſed publica pæna emendandus: hoc eſt, baculis cædendus, & pena pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehenſus fuerit, & non habuerit, unde judici aut accuſatori ſatisfaciat,

faciat, morte plectatur,

Si alioqui fur convictus, non habeat, unde accuſatori ſatisfacere póſſet, cæſus baculis, tradatur accuſatori.

Si quis furti accuſetur, & honeſtus aliquis vir jurejurando affirmet, illum antea quoque furti convictum, aut furti cauſa cuipiam reconciliatum fuiſſe, neglecto & omiſſo judicio, morte afficiatur, de bonis eius fiat, ut ſupra.

Si aliquis vilis conditionis, aut ſuſpectæ vitæ, furti inſimuletur, vocetur in quæſtionem. Si vero furti convinci non poteſt, datis fidejuſſoribus, dimittatur ad ulteriorem inquiſitionem.

Pro ſcripto decreto, ſeu lata ſententia, æſtimatione unius *Rubli* ſolvantur judici novem *Dengæ*; Secretario, qui ſigillum habet, *Altinum* unum. Notario *Dengæ* tres.

Præfecti qui non habent authoritatem, cauſa cognita, decernen-

nendi ac ſententiam ferendi, hi alteram partem in aliquot *Rublis* condemnent, dein decretum ad judices ordinarios mittant. Quod ſi juſtum ac æquitati conſonum illis videtur, tum de ſingulis *Rublis*, ſinguli *Altini* judici, Secretario vero quatuor *Dengæ* ſolvantur.

Quicunque alterum furti, ſpolij ſeu homicidij accuſare vult, Moſcoviam proficiſcitur; petitque ut talis in jus vocetur. Datur illi *Nedelſnick*, qui reo diem dicit, eundemque Moſcowiam perducit. Reus porro in judicio conſtitutus, plerumque crimen ſibi objectum negat. Si actor teſtes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis ſtare velint. Ad id communiter reſpondent: *Audiantur teſtes ſecundum iuſtitiam & conſuetudinem.* Si contra reum atteſtantur, tum reus ſtatim ſe opponit, & contra teſtimonia & perſonas excipit: dicens: *Peto mihi*

decerni

decerni iuramentum, meque iuſtitiæ divinæ permitto , petoque campum & duellum. Atque illis ita, iuxta patriæ conſuetudinem , duellum decernitur.

Uterque quemvis alium , ſuo loco ad duellum obeundum conſtituere , armis etiam uterque ſe inſtruere quibuſlibet poteſt ; pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam , ſecurim & ferrum quoddam in manu , inſtar pugionis in utraque tamen extremitate acutum, habent, quo altera manu ita expedite utuntur , ut in quolibet congreſſu non impediat, neque manu cadat: eo autem in pedeſtri certamine plerumque utuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein aliis utuntur armis. Cum multis annis Moſci cum externis, aut Germanis , aut Polonis, aut Lithwanis certantes , plerumque

ſuccubuiſſent: Noviſſime tamen cum Lithwanus quidam XXVI annos natus, cum quodam Moſco, qui pluſquam XX duellis victor evaſerat, congreſſus, occiſus eſſet, Princeps indignatus, illum ut viderit, continuo accerſiri jubet, quo viſo, in terram expuit, & ſtatuit, ne in poſterum ulli externo duellum contra nos decerneretur.

Utraque pars habet multos amicos & fautores, certaminis ſui ſpectatores; ſed prorſus inermes, exceptis ſudibus, quibus interdum utuntur. Etenim ſi alteri horũ videtur iniuria aliqua fieri, tunc ad propulſandam vim fautores eius accurrunt, mox etiam alterius: atque ita certamen utrinque ſpectantibus exoritur jucundum. agitur enim res capillis, pugnis ſudibuſque præuſtis.

Unius Nobilis teſtimonium pluris eſt, quam multorum vilis conditionis hominum. Procuratores

tores rariſſime admittuntur; quiſque cauſam ſuam exponit. Quamvis autem Princeps ſeveriſſimus ſit, nihilominus tamen omnis juſtitia, & palam fere, muneribus venalis eſt. Pauperibus non patet aditus ad Principem, ſed ad Conſiliarios tantum, & quidem difficilimus.

Ocolnick perſonam Prætoris, ſeu judicis à Principe conſtituti ſuſtinet; alias ſupremus Conſiliarius, qui ſemper apud Principem verſatur, eo nomine vocatur. *Nedelſnick* eſt commune quoddam eorum officium, qui homines in jus vocant, malefactores capiunt, carceribuſque coercent. atque hi nobilium numero continentur.

Sunt coloni miſerrimæ conditionis, quia illorum bona, nobilium ac militum prædæ expoſita ſunt: à quibus etiam, per ignominiam Chriſtiani, aut nigri homunciones vocantur.

Nobilis, quantumvis pauperri-

mus, ignominioſum putat, ſibi manu victum acquirere: Turpe autem non eſſe putat, cortices, ſeu putamina fructuum, & præſertim melonum, allij, ac cæparum, à nobis & famulis noſtris abjecta, de terra levare ac devorare. Omnes fere tardi ad iram, item ſuperbi in paupertate; cuius gravem comitem habent, ſervitutem. Veſtes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas habemus, ſolidoſque ex officina geſtant.

Qui artes mechanicas exercent, & operam ſuam vendunt, mercedem unius diei referunt *Dengam* cum dimidia: artifex duas, neque hi ſtrenue laborant, niſi bene verberati.

De ingreſſu in alterius domum.

IN ſingulis ædibus & habitationibus habent imagines Sanctorum pictas aut fuſas, loco honorificentiore. Et cum alius alium acce-

accedit, ingreſſus habitaculum continuo caput aperit, ac ubi imago ſit, circumſpicit: qua viſa, ter ſe crucis ſigno munit, caputque inclinans, inquit: *Domine miſerere.* Dein ſalutat hoſpitem his verbis: *Deus det ſanitatem.* Mox porrectis manibus deoſculantur ſe mutuo: dein continuo alter alterum intuetur, uter nimirum ſe magis inclinaret, dimitteretque: atque ita ter quaterque alternatim caput inclinantes, honoremque mutuo exhibentes, quodammodo concertant. Poſt ſedent, negotioque ſuo confecto, hoſpes recta in medium habitaculi procedit. Poſtremo data acceptaque prioribus verbis ſalute, abit. Si eſt alicuius authoritatis vir, illum tum hoſpes ſequitur ad gradus uſque: ſin præſtantior, longius comitatur, habita & obſervata cuiuſq; dignitate.

Domini intra privatos parietes ſemper conſidere ſolent, raro aut nunquam in ambulando quidquam

quam tractant. Mirabantur plurimum dum nos deambulantes, in diverſoriis noſtris, atque inter ambulandum negotia frequenter tractare viderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis ſuæ partes, diverſis in locis, cum juſto equorum numero habet: ut cum curſor regius aliquo miſſus fuerit, equum ſine mora in promptu habeat. Eſt autem curſori liberum, ut quemcumque voluerit, eligat equum. Licet cuilibet uti celerrimo equorum curſu: & ſi forte aliquis concidat, aut durare non poſſit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui à quovis obviam forte occurrente, Principis duntaxat curſore excepto, ſumere impune quidem licet. Equum porro in itinere viribus exhauſtũ, relictumque *Magiſter poſtarum*, qui eorum lingua *Iamſchnick* dicitur, requirere, item alterum ei, cui ereptus erat, reſtituere, pretium-

tiumque ratione itineris habita, perſolvere ſolet. Plerumque de x. vel xx. *VVerſt* (ita miliaria vocant) numerantur ſex *Denga*.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quaſcunque per *Sorogk* aut *Deuvenoſto*, hoc eſt, aut quadrageſimo aut nonageſimo numero, quemadmodum nos centeſimo, numerent, dividantque. Numerantes itaque ſubinde repetunt, multiplicantque, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id eſt, quadraginta; aut bis, ter, quater Deuvenoſto, hoc eſt, nonaginta. Mille, gentili lingua, *Tizzutza*: item decem millia una dictione *Tma*: viginti millia, *Dvvetma*: triginta millia, *Tritma* exprimunt.

Neque etiam cuivis mercatori, præter Lithwanos, Polonos, aut illorum Imperio ſubiectos, Moſcowiam venire liberum eſt. Nam Suetenſibus, Liwonienſibus, & Germanis ex maritimis civitatibus, Nowogardiæ duntaxat: Tur-

cis

cis vero & Tartaris Chloppigrod oppido, quo, nundinarum tempore, diverſi homines ex remotiſſimis locis confluunt, mercaturam exercere, & mercari conceſſum eſt.

Eſt ampla & ex lapidibus conſtructa domus *Curia dominorum mercatorum* dicta, in qua habitant mercatores, merceſque ſuas reponunt: ubi ſane piper, crocus, ſericum, & id genus aliæ merces, longe minori pretio, quam in Germania, venduntur. Hoc autem tribuendum eſt rerum permutationi. Nam dum Moſci pelles, alioqui vili pretio comparatas, plurimi æſtimant: externi viciſſim, forte illorum exemplo, merces ſuas parvo quoque emptas opponunt, cariuſque indicant. Quo fit, ut utrique æquali rerum permutatione facta, res præſertim pro pellibus acceptas, mediocri prætio, & ſine lucro vendere poſſint.

Pel-

Pellium magna eſt diverſitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & denſitas, pilorum maturitatem arguunt. Vulpinæ, & præſertim nigræ, ex quibus plerumque tegmina capitis facere ſolent, plurimi fiunt. Lyncium pelles, in parvo; luporum vero, ex quo in Germania in uſu eſſe cæperunt, in magno æſtimio ſunt. Caſtorum pelles plurimi apud eos fiunt; omneſque juxta ex his, quod nigro, eoque nativo ſunt colore, fimbrias veſtium habent. Pellibus domeſticorum Catorum mulieres utuntur. Eſt quoddam animal, quod gentili lingua *Peſſetz* vocant: huius pelle, quia plurimum caloris adferre corpori ſolet, in itinere & profectionibus utuntur.

Vectigal, ſeu portorium omniũ mercium, quæ vel importantur vel exportantur, in fiſcum referunt. De qualibet re, quæ uno *Rublo* æſtimatur, penduntur ſeptem

Dengæ:

Dengæ : præter ceram, de qua non ſolum juxta æſtimationem, ſed pondus quoque, vectigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter *Pud* appellant, quatuor *Dengæ* ſolvuntur.

Uſura communis eſt; quam licet magnum peccatum eſſe dicant, ab ea tamen nemo fere abſtinet. Eſt autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinque ſemper unum: hoc eſt, de centum viginti. Eccleſiæ mitius, ut dictum eſt, videntur agere, quæ decem pro centum, ut vocant, accipiunt.

Anni apud eos non à natali Chriſti, ſed ab ipſo mundi initio numerantur, qui non à menſe Ianuario, ſed à Septembri incipiunt.

Præter patrios annales, Alexandri etiam Magni, Ramanorumque Cæſarum, itemque M. Antonij & Cleopatræ memoriam lingua ſua perſcriptam habent. Aſtrologiam & Philoſophiam

non

non attigere. Medicus eſt, qui ſe alicuius herbæ occultas vires noſſe profitetur.

Moſcovitæ ſtatura ſunt mediocri, ſed quadrata, & valde toroſa: cæſij omnibus oculi, prolixæ barbæ, crura brevia, & ventres extenti. Medonem omnes bibunt, ex melle lupuliſque decoctum, quod picatis in cadis veteraſcit, & ex antiquitate nobilitatem adſequitur. In uſu quoque ſunt birra atque cereviſia; quam, ut & medonem, per æſtatem infugidare, infuſa poculis glacie, voluptatis gratia ſolent. Nam ingentia glaciei fruſta nobilium in cellis ſubterraneis recunduntur. Sunt & qui in delitiis habent ſuccum ex ſubauſteris ceraſis expreſſum, qui perſpicui & purpuriſſantis vini colorem refert.

Orator in Moſcoviam proficiſcens, eiuſque limitibus appropinquans, nuncium ad proximam civitatem mittit: qui eius civitatis

Præfecto indicet, ſe oratorem talis Domini, limites Principis ingreſſurum. Mox Præfectus, non ſolum à quo Principe mittatur; ſed cuius etiam conditionis, dignitatiſve ſit ipſe Orator, item quotus veniat, diligenter inquirit: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habita tam Principis à quo mittatur, dignitate, quam Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Miſſus, ex itinere pariter aliquem ex ſuis præmittit, qui Oratori ſignificet, Magnum aliquem virum advenire, qui eum certo loco (locum deſignans) excepturus ſit. Porro Magni hominis titulo propterea utuntur, quod illud prædicatum *Magnus*, tribuatur omnibus excellentioribus viris. Neque enim quemquam ſtrenuum, aut Nobilem, aut Baronem, illuſtrem aut magnificum vocant, aut alio denique id genus titulo exornant. Cæterum in congreſſu, miſſus ille

adeo non cedit loco, ut nivem hyberno tempore, ubi ſubſiſtit, verrere ſeu terere ita jubeat, ut Orator commode præterire queat, ipſe interim via trita ſeu publica non cedat. Præterea in congreſſu & hoc obſervare ſolent: mittunt nuncium ad Oratorem, qui eum admoneat, ut ex equo aut vehiculo deſcendat: ſi autem aliquis aut laſſitudinem, aut ægritudinem cauſſatus fuerit, tum reſpondent: *Quod nec proferre, nec audire verba Domini, niſi ſtando, liceat.* Imo miſſus diligenter cavet, ne prior ex equo aut vehiculo deſcendat, ne videatur hac in re quidquam derogare Domino ſuo, quin ubi Oratorem ex equo deſcendere animadverterit, tum primum & ipſe deſcendit.

Porro conſuetudo offerendi munera eſt, eiuſmodi. Audita & expoſita legatione, mox Conſiliarius is, qui Oratores ad Principem introduxit, ſurgens, clara & elata

voce, omnibus audientibus, inquit; *Magne Domine N. Orator frontem percutit, N. tali munere, hoc de ſecundo, tertio alteroque repetit.* Dein ſingulorum Nobilium ac ſervorum, eodem modo & nomina & munera exprimit. Conſtituitur denique illi à latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & ſingulorum ex ordine offerentium, nomina & munera ſingulorum ſignat. Eiuſdem autem munera ipſi *Pominki*, quaſi Mnemoſynon quoddam appellant.

FINIS.

PARS
HISTORICA:
IN QVA
Rerum
MOSCOVITICARVM
MISCELLA
FARRAGO.

FLAVIUS VOPISCUS SYRACVSIVS

In Probo.

CNÆVM *Pompeium tribus fulgentem triumphis, belli pyratici, belli Sertoriani, belli Methridatici, multarumque rerum geſtarum majeſtate ſublimen; quis tandem noſſet, niſi eum Marcus Tullius, & Titus Livius in litteras retuliſſent; Publium Scipionem Africanum, imo Scipiones omnes ſeu Lucios, ſeu Naſicas, nonne tenebræ poſſiderent, ac tegerent, niſi commendatores eorum Hiſtorici nobiles atque ignobiles exſtitiſſent? Longum eſt omnia perſequi, quæ ad exemplum huiuſcemodi, etiam nobis tacentibus, uſurpanda ſunt. Illud tantum conteſtatum volo, me & rem ſcripſiſſe, quam, ſi quis voluerit, honeſtius eloquio celſiore demonſtret.*

ANGLORVM NAVIGATIO AD MOSCOVITAS:

Quas ob cauſas ſuſcepta ſit, & quibus autoribus, &c.

Auctore

CLEMENTE ADAMO.

POSTQVAM merces noſtras apud finitimas gentes ſordere negotiatores noſtri animadverterunt, quæque avorum noſtrorum memoria certatim à peregrinis mercatoribus expeterentur, imminuto iam pretio, etiam exportatæ faſtidioſum reperirent emptorem, exoticarum vero mercium pretia, in immenſum extenderentur: Londinenſes quidam, viri graves, ac Reipubl. ſuæ imprimis amantes, hanc cogitationem ſuſceperunt, quo huic malo mederentur. Nec quærentibus, ut

miam publice cogi, qua tot naves inſtruerentur. Et ne quiſquam privatim gravi pecunia premeretur, placuit vicenas quinas libras viritim colligi (tantum enim impendebat, qui in hoc quaſi novum collegium voluit aſciſci.) Coacta igitur ad ſex millia librarum ſumma, tres naves mercantur, quarum maximam partem de novo ædificandam ac reficiendam curant. Qua quidem in re Mercatorumne cura, an fabrorum diligentia maiori me adficiat delectatione, penitus eſt incertum. Illi enim aſſamenta firmiſſima, pulchreque ſiccata ad navium fabricationem comparant, hi indefeſſo labore ac arte ſumma eadem inter ſe committunt. Rimis ſtupa obſtructis, ac carinis pice obductis, unius etiam imam partem, invento peracri & ingenioſo muniverunt. Acceperant enim in quibuſdam Oceani partibus teredines generari, quæ vel craſſiſſima robora perfora-
 rent.

rent. Quo magis ab hoc periculo navigantes forent ſecuri, partem navis undis depreſſam, tenuibus plumbi laminis obducunt. Poſt fabrictas naves, ac armamentis inſtructas, cepit illos non minor viatici ſolicitudo, quod pro temporis ratione, & navigationis longinquitate fuerat proſpiciendum. Ad hæc cum viderent Orientalem orbis plagam eſſe petendam, nec illuc pervium mare, niſi Borealem mundi tractum naucleri tenerent: ubi, an pateret aditus, iam tum in incerto erat: octodecim menſium commeatu naves inſtruunt: quod quidem hoc conſilio faciunt. Cum noſtris per illam immenſi ac horrendi frigoris oram fuerat traiiciendum, prudenter in rem conſulentes, ſex menſium cibaria præbent, quo illuc navigare, totidem menſium, quo illuc moram facere, hyberno cœlo reditum negante, rurſum tantumdem, quo remeare poſſint, adſignant. Poſt

curatam, ut diximus, penum, poſt arma omnis generis in naves congeſta; Duces & quaſi anteſignani tantæ rei deerant, cui etſi multi ſe offerrent, rerum ancipitũ ignari, tamen Hugo Wylibeius, vir inprimis ſtrenuus, & non obſcuro loco natus, hanc curam ſibi delegari impenſius poſtulat. Cuius facile præ cæteris, cum ob corporis formam (erat enim proceræ ſtaturæ) tum ob ſingularem in re bellica induſtriam à Mercatorum collegio habetur ratio. Conſtituitur itaque Navarchus, adſignaturque illi navis prætoria, ſic ut in cæteras quoque imperium haberet. Cum de reliquarum præfectis ageretur, ac huic muneri obeundo multi offerrentur, omnium conſenſu vicit Ricardus Cancelerus, vir ob multa ingenii documenta ſpectabilis, in quo uno ſumma conficiendi negotii ſpes erat. Hunc aluerat Henricus Sydneus adoleſcens nobilis, Regi-

que Edovardo apprime charus: qui audito mercatorum concilio, pro ſingulari ſua facundia, in hanc ſententiam verba fecit:

Vehementer pium inſtitutum veſtrum amplector (viri honeſtiſſimi) qui pro egregia veſtra in patriam pietate rem, & Anglis, ut ſpero, utilem, ac patriæ communi honorificam, animo & cogitatione incumbitis. Quem quidem conatum veſtrum nos quoque pro viribus adiuvare paramus, nec quidquam nobis tam charum duximus, quod non libenter huius tam laudabilis inſtituti nomine expenderimus. Imprimisque mihi gratulor, me illud ingenium foviſſe, quod vobis, tam præclara molientibus, aliquo modo uſui eſſe poſſit. Nihilominus tamen huius rei neſcios vos eſſe nolim, me Cancelerum eo animo à me dimittere, non quod faſtidiam, vel quod mihi gravis alumnus eſſe videatur: ſed ut promptam in adiuvando veſtro conſilio voluntatem meam pariter intelligeretis,

atque

atque Cancelero meo, commendatione mea debita tribueretur authoritas. Vos illum fama, ego experientia; vos verbis, ego rebus: vos ſermone & congreſſu, ego quotidiano convictu hominis ingenium penitus habeo perſpectum & exploratum. Nec latere vos debet, honeſtiſſimi patres, quanta diſcrimina & veſtro & patriæ nomine ſit additurus. Cuius, (ſi propitia numina proficiſcentem ſervent) nos non immemores eſſe decebit. Nos peculiolam Fortunæ aleæ credimus; ille dulciſſimam vitam ſæviſſimo mari, & incertis periculorum caſibus exponet: nos cum notis & amicis ſuavem vitam tranſigemus; ille dum ignotos & indomitos nautas in officio continere ſtudebit, quantis laboribus frangetur, quot periculis vigiliisque angetur, quas moleſtias devorare cogetur? Nos patrias ſedes tenebimus, ille extera & ignota regna petet, ille barbaris & ignotis gentibus ſalutem committet, ille monſtroſis etiã ponti belluis caput obiectabit. Quapropter

pro

pro periculorum magnitudine , pro officii ſui dignitate , veſtro favore abeuntem proſequi, & ſi ſors ferat, ut eum reducem conſpiciamus, magnifice quoque munerari conveniet.

Poſtquam hæc, aut non longe alia diſertiſſime egregius adoleſcens peroraſſet, alius illum contemplari, alius à proximo ſciſcitari, alius (cui nota viri virtus) tacite gaudere, ac arcanam ſpem concipere; illum olim in magnum virum evaſurum. Atque putare inchoatas has adoleſcentis virtutes, magnopere olim patriam ornaturas. Conticeſcentibus omnibus graviſſimis patrum, viſum eſt de Orientalis Orbis tractu, quoad eius fieri poſſet, ſciſcitari, inveſtigare, ac diligenter perquirere. Acceſſebantur hoc nomine Tartari duo, qui Regi erant ab equili: aderat interpres. Illi per interpretem, ſuper patria, ſuper gente interrorati, nihil penitus reſponderunt. Quippe qui (ut falſe quidam palã dixit)

dixit)poculis exhauriendis,quam populorum moribus diſcendis magis erant aſſueti. Poſt multa ultro citroque jactata, tandem cenſent ſolvendi tempus conſtitui oportere: quod multum anni iam conſumptum viſum pleriſque: & ſi diutius moram traherent, fore ut glacies viam obſtrueret. Placuit itaque omnibus, ut ad viceſimum diem Maii præfecti nautæque naves conſcenderent, ac (faventibus Superis) ex portu Radlyfenſi ſecundo æſtu ſolverent. Illi ſalutatis neceſſariis, alius coniuge ac natis, alius cognatis & affinibus, alius amico cognatis chariore, ad dictum diem adſunt. Solutis iam navibus, ac reciprocante æſtu leni curſu Grenovicum feruntur: remigibus interim grandiores naves celocibus ſeu ſpeculatoriis naviculis remulcantibus. Hi novo veſtitu coloris veneti eleganter ornati incumbunt remis, atque æquora verrunt. Cum nunc prope

Grenovicenſem regiam eſſent: ſub advenientium famam effundunt ſeſe aulici; concurrit vulgus, ſtabat frequens in ripa, proſpectat ex feneſtris Senatus Regius. Alii turrium faſtigia adſcendunt. Vibrantur bombardarum fulmina, Tartareæ volvuntur nubes: Martium ſonant crepitacula: reboant ſumma montium iuga, reboant valles, reboant ſylvæ, claraque nautarum percellit ſidera clamor. Stat alius in puppi, ac geſtu, quo poteſt, amicis valedicit. Alii in foris obambulant. Hic cancellatis funibus pendet, ille antennis libratur, alius è ſummo malo proſpectat. In ſumma triumphalis cuiuſdam pompæ feſta facies fuit. At (heu dolor!) optimus Rex Edovardus, cuius præcipue nomine hic tantus apparatus, per valetudinē ſolus aberat: Quorum diſceſſum triſtiſſima illius mors, ac nunquā ſiccis oculis memoranda, poſt paucos dies ſubſecuta eſt. Wovicū

tandem

tandem delati figunt naves. inde ſoluturi, cum aut æſtus reciprocatio, aut ſecundior flatus ad navigandum invitaret. Nec mora, Harovicenſem portum petunt, in quo non ſine maximo tædio, ac ſummo temporis detrimento diu morantur. Ad poſtremum tamen, nacti idoneam navigandi tempeſtatem, paſſis velis in altum feruntur; ſalutato prius natali ſolo, quod an unquam poſtea forent reviſuri, penitus ignorabant. Reſpiciunt ſubinde triſtes; nec lachrymis temperant, cogitantes ſecum in quam dubios caſus eſſent ituri; & quam ancipitem maris eventum experturi. Torquebat, præter cæteros, Ricardum Cancellarium præfectum Edovardi Boniventuri penuriæ metus: nam & pars viatici in portu Harovicenſi putrida comperta eſt, vinique cadi infirmi ac fragiles. Movit etiam illum paternus amor, reliquit enim abiens duos impuberes fi-
 lios

lios, orphanos futuros, ſi aſperior aliquis caſus ipſum ſuſtuliſſet. Movit illum miſerorum & infelicium comitum fortuna, quorum ſalutem cum ſua conjunctam eſſe ſciebat. Dum multiplici curarum ambage Canceleri animus excruciatur; tandem poſt multorum dierum navigationem, tellus procul viſa. Ad quam naucleri naves dirigunt. Inſulam eſſe comperiunt Roſſam nomine, in hac conſumtis aliquot diebus, ulterius navigant, aquilonem ſemper petentes, rurſum aliæ apparent inſulæ. Nomen his crux inſularum. Poſt has cum naves una velificaſſent, præfectus navium Wylibeius, vir in conſiliis minime præceps, erecto vexillo, reliquarum navium primates ad ſe evocat, ut his conſiliorum authoribus, & ſollicitudinum ſociis uſus, de reliqua adminiſtratione facilius ſtatueret. Illi ex compoſito adſunt; ac inter cætera convenit, ſi quæ grandior tempe-

tempeſtas ingrueret, ac claſſiculam deſiiceret, omnes Wardhouſium Nordvegiæ portum non incelebrem curſu peterent. Quique primi incolumes illuc adpuliſſent, dum reliquæ naves eo convenirent, in anchoris exſpectarent. Eodem die iam in pomeridianum tempus inclinato, circa quartam, tanta tempeſtas ſubito coorta, & immenſi fluctus tanta vi ſe incitaverunt, ut naves inſtitutum curſum tenere non poſſent, ſed aliæ alio, magno ſui cum periculo, vage diſiicerentur. Inclamat Navarchus voce, qua poteſt, maxima Cancelerum: enixe rogat ne longius abſcedat. At ille nec velle, nec, ſi maxime vellet, poſſe, modo Navarchidis ſuæ curſum (erat enim velocior) ſuo temperaret. Verum neſcio quo caſu Wylibeii navis, dum pleniſſimis velis fertur, tanta vi abrepta eſt, ut aliquot horarum ſpatio è conſpectu penitus avolaverit. Tertia etiam pari

eventu ablata comites amiſit. Prætoriæ certe celox in puppim eliſa, conſpicientibus ex ipſa Edovardo nautis, fluctibus eſt obruta. Reliqui fati comitum ſuorum, qui incolumes nuper redierunt, penitus ſunt ignari. Quod ſi acerbior aliquis caſus infelices premit, ſi pelagi ſævitia innoxios abſorbuit, aut ſi in aliena terra indigi oberrent, ſi in ſolitudine vagi cum feris diſcurrunt, digni certe meliore ſorte viri, quibusque, ſi vivant, in patriam reditum, ſin crudelior mortis fortuna inſontes rapuit, mollem tumulum precemur. Ricardus Cancelerus ſolus cum Comitibus relictus, ac incerto reliquorum caſu mæſtus, ad deſtinatum portum contendit, quem cum teneret, ex compoſito reliquorum adventum exſpectat. Hic ſeptem dierum mora interpoſita, cum ſe fruſtra exſpectatione torqueri videret, navigationẽ ſubire in animo habebat. Cum

omnino certum illi eſſet, navem ex portu educere, forte cum Scotis quibuſdam in congreſſum colloquiumq; venit. Qui cum illius animum exploratum haberent, & eius rationibus optime conſultum vellent, vehementer illũ ab inſtituto conſilio deterrere conantur, & pericula in maius extollentes, eius conſtantiam labefactare conantur. At Cancelerus, mobilitate & levitate ingenii nihil turpius exiſtimans, & perſuaſſimum habens, fortẽ virum maius in ſe dedecus admittere non poſſe, quam ſi metu fractus & debilitatus, periculorum caſus refugeret, Scotorum oratione non deterritus, in propoſito ſuſceptoque conſilio perſtitit: ſtatuens aut efficere, quod propoſuerat, aut certæ morti occumbere. Qui in eadem nave cum Cancelero erant, etſi Comitum diceſſu (quos avulſerat tempeſtatis ſævitia) plurimum angerentur, tanta tamen

& tam ſecunda in Cancelerum voluntare reperiebantur, ut eius ductu & auſpiciis omnes caſus tentare, ac certum capitis periculum adire non reformidarent. Hoc tam conſtans ſodalium ſtudium, ſolicitudinem Ducis non mediocriter auxit. Ille enim pari animo erga illos adfectus, metuebat ne quo ſuo errore, ſociorum ſaluti male conſultum videri poſſit. Breviter amiſſa reliquarum navium ſpe, rurſus fortunam maris experitur, mundique inane ac naturæ damnata petit, euſq; provectus, dum noctis caligine depulſa, continuus ſolis fulgor vaſtum mare illuſtraret. Itaque continua luce per aliquot dies uſi, tandem divino numine fortunante, in ingentem quemdam ſinum deveniunt, qui circiter centum millia paſſ. latitudine collegit. In hunc penitus ingreſſi, nave ad anchoras deligata, dum circumcirca proſpiciunt, forte haud procul cernunt

navem

navem piſcatoriam; quam Cancelerus cum paucis Comitibus adire voluit; ſciſcitaturus ex piſcatoribus, quæ terra, quis populus, qui mores. At illi novitate territi (neque enim iſtiusmodi naves in illo orbe videntur) quam maxime poſſunt, aufugiunt. cæterum Dux Cancelerus fugientes adſequitur, illi trepidi, ac metu ſemianimes ad genua Ducis provoluti, pedibus oſcula offerunt. At Dux pro ſua ſingulari humanitate, geſtu ac nutu miſeros conſolatur, ſupplicum officia recuſat, proſtratosque amplexus in pedes adlevat. Mirum quantum favoris hæc humanitas illi poſtea conciliarit. Hi enim dimiſſi, rumorem diſſipant de nova gente, de humanitate ſingulari. Hæc fama ubi percrebuit, adcurrere vulgus, ac ultro viaticum offerre, nec commercium offerre, nec commercium recuſare, niſi quod non erat illis fas, inconſulto ſuo Principe, peregrinas

merces emere. Mox docentur noſtri, Terram eſſe Ruſſiam atque Moſcoviam, & in illis locis *Ivam Vaſiviliche* (hoc enim erat Principi nomen) plurimas nationes Imperio ac ditione ſua regere ac gubernare. Viciſſim rogat Barbarus noſtrates, unde genus ducant, aut quid petant in terra aliena. Ad hæc noſtri, ſeſe Angligenas, ab illuſtriſſ. Rege Edovardo VI in illum orbem miſſos, habere ſe ad illorum Principem Regis ſui mandata, nec quidquam ultra quærere, quam Principis ſui amicitiam, ac cum popularibus ſuis commercia, qua quidem ex re maximas utilitates in utriusque regni populos collatas iri ſperabant. Non invitis auribus audiunt hæc Barbari, ac ultro operam ſuam pollicentur, ut tam æqua atque honeſta poſtulatio ad Principis ſui aures primo quoque tempore perferatur. Tunc Cancelerus à Toparchis, qui cum reliquis conflu-

xerant,

xerant, commeatum petit, ac obſides poſcit, in tutelam ſuæ, ſuorumque ſalutis. Cui Toparchæ; Sui arbitrii non eſſe quid ſtatuat Princeps, quodque in manu eius ſit, hoc ipſum velle præſtare, quodq; ſolum poſſunt, commeatum pollicentur. Dum hæc aguntur; veredarium clam dimittunt, qui Imperatori renunciet de ignotæ gentis adpulſu, ſimul ut illius animum explorarent, quid ille ſtatuat. Allatum nuncium pergratum fuit Principi, adeo quidem ut ultro etiam ad Regiam invitaret. Aut ſi terreſtris itineris longinquitas nimis moleſta ipſis videretur, commerciorum copiam ſuis facit. Promittit præterea, ſi ad ſe venire velint, veredariorum equorum impenſam. Interea Toparchæ variis fruſtrationibus promiſſum differunt, dum nuncii reditum exſpectant, aliam rem ſuper alia cauſantes, nunc reliquorum Toparcharum conſenſum, nunc

 nego-

negotia, nunc neſcio quæ alia. Poſtquam ſe fruſtrari ſenſit Cancellerus, ſerio inſtat, ut promiſſi fidem liberent, aut ſe ulterius navigaturum affirmat. At Moſcovitæ, tametſi adhuc regiæ voluntatis incerti eſſent, & noſtrorum diceſſum metuerent (habebant enim merces, quas illi magnopere expetebant,) commeatu inſtruunt. Atque ita iter longiſſimum ac multo moleſtiſſimum ingreſſus eſt. Quod quidem trahis, quarum plurimus illi genti uſus, confecit. Trahis geſtantur, trahis onera vehuntur, denique vix alia novere vehicula. Huius rei cauſa eſt rigidiſſimum ſolum horrendo gelu hybernis menſibus concretum, de quo poſtea differemus. Maiori itineris parte iam peracta, ſupervenit veredarius, quem ſupra oſtendimus ab Irenarchis dimiſſum: qui (quo caſu incertum) à via aberraverat, ac littora maris Tartaris vicina petiverat, ratus ſeſe noſtro-

noſtrorum navem ibi inventurum. Hic poſt longum errorem tandem ad noſtros rediit. Ducem in via aſſecutus, litteras Imperatorias, illas quidem humanitatis pleniſſimas, Cancelero attulit, Quibus imperabatur, ut veredi illi, Comitibusque ſuis ſine pretio ſuppeditarentur. Quod quidem tanta alacritate ab omnibus in reliquo itinere factitatum eſt, ut in via etiam pugnarent quidam, utri veredos ſuos trahæ iungerent. Tandem poſt magnas longiſſimi itineris moleſtias (cōfecerat enim quindecies centena millia paſſuum) Moſcuam regiam urbem delatus eſt; de qua ac de Moſcovitarum Cæſare, deque illuſtribus Moſcoviæ urbibus paulō poſt plura ſumus ſcripturi.

De Moſcovia, quæ & Ruſſia dicitur.

MOSCOVIA, quæ & Ruſſia alba nominatur, terra eſt ampliſſima, hinc inde variis gentibus con-

contermina, à Meridie atque oriente Tartaris cingitur, Septemtrionale latus Oceanus Scythicus ambit. Ad Occidentem iacent Lapones, gens ſylveſtris, nec ulli populo commercio linguæ nota. Poſt hos Auſtrum verſus, incolunt Sueti: Deinde Finlandiæ, ab hac Livonii; iuxta hos Lituani. Plurimis ac maximis fluminibus irrigua eſt, multisque in locis paluſtris. Nobiliſſima fluminum Rha, quod illi materno idiomate Volgam; Tanais, quem Don, Boryſthenes, quem hodie Neper nominant. Horum Rha atque Boryſthenes eodem lacu orti immenſa terræ ſpacia peragrant. Rha amœnos amnes in ſe recipiens, ac ex ipſo ſtatim fonte Orientem petens, poſt varios flexus ac curſus ambages, advenas aquas ſuasque in Caſpium mare pluribus oſtiis exonerat.

Tanais fonte haud ſpectabili, ab ipſa ſcatebra grandeſcens, tandem

dem in amplum lacum ſe diffundit, poſt evagantes aquas in arctum cogens, anguſtus labitur, ac poſt aliquot paſſuum millia iterum in lacum diffuſus (quem Ivan appellant) flexuoſo meatu tendit, donec in vicina Volgæ pervenit. Deinde quaſi comitem averſatus, tranſverſo curſu flectens in meridiem contendit, ac Meoticam paludem petit.

Boryſthenes, quem ex eodem fonte cum Rha ortum diximus, cognatas aquas in Auſtrum defert, ſubinde auxiliares amnes recipiens. Hic maximas gentes præterluens, tandem in Pontem Euxinum ſeſe condit.

Habet & Moſcovia lacus ac ſtagna. Lacus etiam deciduo ſyderum ſemine piſces generant. Inter hos principatum tenet lacus Belli Ieſera, vel ob hoc præcipue memorabilis, quod arx munitiſſima in eo ſit exſtructa: quo Moſcovitarum Princeps gazam ſuam

defert,

defert,ſi quando bellorum terror premit.

Quod ad Riphæa iuga ſpectat perpetuis nivibus candentia,unde veteres Tanaim ortum habere ſomniarunt , reliquaque naturæ portenta,quæ Græcia olim finxit, nec noſtri , qui nuper redierunt, videre , nec trimeſtri ſpatio illic verſati , ac Moſcovitarum adloquio utcumque imbuti , auditu cognoverunt. Terram eſſe planam ac campeſtrem illi, ac raro in montes aſſurgere.Et qua vergit in Septentrionem latiſſimos ſaltus habere. plurima ibi abies,unde ad inſtruendas ædes materia. Hi ſaltus feras alunt; uros, urſos, lupos nigros,aliamq; feram noſtro orbi non viſam,quam illi *Roſſomacham* nominant. Rarum feræ ingenium & ſpectabile. Satura enim eſt diſtenta,duorum ſtipitum anguſtias quærit,per quas ſe transmittens, ventris onus(quod alias non egeritur) excolat. Vros equites ut pluri-

plurimum venantur, urſos pedites ligneis furcis. Septemtrionalis tractus tam horrendi frigoris eſſe dicitur, ut ex humidis lignis in foco ſtructis diſtillans liquor in Stiriam concreſcat. Tanta diverſitas tantillo ſpatio, ut hinc prunam, illinc glaciem in eadem face cernas. Poſtquam hyemare apud illos incipit, aſſidua gelu incrementa capit. Nec ſe prius remittit, quam Solis radii noſtrum orbem reviſentes caneſcentem terram fulgore exhilarant, triſteque gelu tempore ſolvunt. Nautæ certe noſtri, qui in navi remanſerant, ex inferiori ſtego, in foros ſcandentes tam ſubita lipothymia nonnunquam ſunt correpti, ut intermortui ſubinde ruerent. Tanta erat illic rigentis cœli inclementia. Auſtraliora illius aliquanto mitiora ſunt.

De

De Moſcua urbe Regia.

RELIQVVM eſt ut promiſſa opuſculi pars à nobis dicatur, deque Moſcua Regia Urbe, & de Moſcovitarum Principe latius paullo diſſeramus. Cuius Imperium ampliſſimum eſt, opesque hoc tempore inſignes. Et quoniam ipſa urbs facile inter cęteras principatum tenet; merito ſibi primum locum vindicet. Urbis amplitudo, ut noſtri adfirmant, Londinum cum ſuburbio magnitudine æquat. Ædificia habet multa, ſed cultu nequaquam noſtris conferenda. Vicos plures habet, ſed incompoſitos; viæ lapide non ſternuntur ut noſtræ. Ædium parietes lignei ſunt; tecta ſcandulis ut plurimum muniuntur. Iuncta oppido arx eſt, & elegans & munita. Huic à Septentrione adnectitur urbs laterito muro. Ipſius etiam arcis mœnia lateribus ſtruuntur, quorum craſſities pedes 18. col-

18. colligit. Ab altera parte ſicca foſſa munitur caſtellum, ab altera flumine Vologda adluitur. Quod in Orientem tendens, ſociales aquas, ſuasque Occæ adiungit. Sunt in caſtro, ædes Sacræ, non invenuſtæ, quas tenent cænobitæ. Habent etiam Papam ſuum, ac quoſdā alias Præſides, qui omnes plerumque in arce degūt. Ipſius certe Principis Regia minus culta, quadratæ formæ & ſtructuræ humilis, noſtrorum palatiorum nitore longe ſuperatur. Feneſtrarum anguſtiæ, nunc vitriis, nunc ſpecularibus, lumen admittunt. Attalica magnifica noſtratium Principum aulis ornamenta deerant. Undique parietibus adhærent ſcamma, neque id ſolum in Imperatoris Regia, verum etiam ubique in privatorum ædibus. Exactis iam 12, ab ingreſſu in urbem diebus, adeſt nuncius, ad Regias ædes noſtros invitans. Angli morarum pertæſi cupide paruere. Ita-

que in aulam ingreſſi, honorandum centum aulicorum cætum aureo cultu ad talos uſque demiſſo ornatũ conſidere conſpiciunt. Exinde in ſalutatorium admiſſi, mirum quantum fulgor Imperatorius noſtrorum oculos perſtrinxerit. Ruſſorum enim Imperator Regio in ſolio ſublimis, ac aureo diademate multum conſpicuus, regalique paludamento, aurifi-cum opera ſpectabili, ornatus ſedet: aureum bacillum gemmis diſtinctum dextra tenet. Ac præter cætera Regalis opulentiæ decora, inerat etiam in vultu majeſtas, tanto faſtigio digna. Stant iuxta hinc atque hinc Archigrammateus, ac Silentiarius, & ipſi regali auro veſtiti. Deinde centum quinquaginta Patrum conſeſſus, aureo veſtitu magnificus, undique ſubſellia prætexuit. Poterat tantæ majeſtatis fulgor, poterat tam auguſtus venerandorum Patrum conſpectus inſueto mentem ex-

cute-

cutere. At Cancelerus conſtanti vultu regia maieſtate noſtratium more ſalutata , Regis Edovardi litteras tradit. Lectis litteris, pauca de Regis Edovardi incolumitate interrogat. Quibus Angli reſpondent (uti ſperabant) & valere & vivere. Mox à noſtris per Archigrāmatea dono Imperatori oblato, (quod ipſe aperto capite obtulit; antea enim erat opertus) Moſcovitarū Princeps Anglos in prandii tempus, ad quod ipſos invitavit, dimittit. Poſtquam per horas duas in illius cubiculo, qui Principi eſt à ſupplicibus, morati ſunt: accerſit nuncius ad epulas. In aureum palatium (ut ipſi nominabant , licet parum excultum) introducti, Ruſſorum Cæſarem alto thoro aſſidentem, argenteo amictu decoratum , alteroque iam diademate inſignitum offendunt. Noſtri ex adverſo collocati, menſæ adcumbunt. Stat in medio palatio ingens abacus ab imo qua-

dratus, paulum aſſurgit. Huic orbis incubuit, unde in metam faſtigiatur, latiori orbe (ordine quodam) contractiorem ſuſtinente. Hunc gaſa regia adornavit, tanta copia, ut pondere etiam gravaret. Melior certe pars vaſorum ac poculorum omnium, ex auro lectiſſimo fabricata. Quatuor ollæ magnitudine conſpicuæ, reliquam aureorum vaſculorum magnificentiam præcipue honeſtarunt. Tantæ enim proceritatis exſtiterunt, ut quinos prope pedes altitudine colligerent. Fuerunt etiam argentea quædem dolia, à noſtris minoribus capacitate non longe differentia, quibus Principis potum privatim ſervant. Verum crateras, pateras, malluvia, gutturnia, lagenas, ampullas, cæteraque Regiæ magnificentiæ ornamenta (cum fuerint innumera) quid attinet ſingillatim exſequi? Quatuor menſæ ad ſingula triclinii latera ſingulæ diſpoſitæ, ac mundiſſimis mappis

mappis ſtratæ, quibus ab humiliori ſolo ternis gradibus erat aſcenſus, celeberrimo convivarum cætu inſtruuntur. Hi foris lintheatis, intusque prætioſiſſimis pellibus veſtiti regalibus menſis accumbunt. Cum Princeps cultrum vel panem attrectat, ſigno crucis frontem prius munit. Qui in amicitia Principis palmam tenent, conſiliorumque participes ſunt, eidem thoro adhibiti, remotiori loco ab ipſo ſedent. Adſtabant abaco Principis pocillatores molliſſimis mantilibus ab humero dependentibus; tenebant manu baccata pocula. Quoties liberiores epulas ſibi indulget, vel tetricas curas amplius remittit, hæc uno hauſtu plena ebibit, ac amicis propinat. Ante prandium dum exſpectantur epulæ, veteri ac quaſi avito Moſcovitarum Principum more, ipſe Imperator ſingulos cõvivas pane primũ donat, cum honorum ſuorum titulo ac elata vo-

ce, in hunc modum: *Magnus Moſcovitarum Dux, ac ſummus Ruſſiæ Imperator Iohannes Vaſilius* (deinde qui perfert accipientem nominat) *te iſto pane donat.* Sub hoc adſurgunt convivæ univerſi, ac adorantis quodam geſtu corpora inclinantes, reſidunt. Peracta Principis donatione, celebri dapiferorum pompa incedit Atrienſis, ac ſalutato Principe cignellũ aurea in lance menſæ admovet, mox tollit, ac ſtructori cum ſeptem comitibus, in fruſta diſcerpendum tradit. Hæc in menſam paullo poſt illata pari celebritate convivis diſtribuuntur. Dum hæc aguntur, & ipſe Artienſis pane donatus delibat, ac honorato Principe mox recedit. De reliquorum ferculorum ordine, cum omnino incompoſite ſint illata, nihil certi referre poſſunt noſtri. Illud certe conſtat, univerſum eſculentorum ac potoriorum omnium apparatum, quibus centum convivis adminiſtra-

ſtra-

ſtratum eſt, lectiſſimo ex auro fuiſſe: menſasque ipſas aureis vaſis ad eo fuiſſe onuſtas, ut nonnullis etiā in menſa deeſſet locus. Neque vero ſilentio involvendum eſt, miniſtros centum quadraginta, aurea veſte ornatos, ter ipſo convivii tempore cultum mutaviſſe. Miniſtri quoque pane ac potu ab Imperatore ſimili, quo reliqui, modo donantur. Ad poſtremum finito prandio, ac illatis lucernis (erat enim nox) convivas & familiares omnes nomine adpellat, ut non immerito mirum videatur, tot ac tam varia cognomina viro alioquin occupatiſſimo memoria non excidere. Donativi ac nominum citandorum ratio eſt, ut Moſcovitę referunt, ut familiam probe noſcat, tum ut qui Principis amicitia exciderunt, hoc modo notentur.

De re militari Moſcovitarum.

QUOTIES finitimorum iujuræ in bellum evocant, haud

unquam infra nongenta virorum millia in hoſtem armat. Ex quorum numero trecenta millia in aciem ſecum educens, reliqua in tutelam Imperii in præſidiis, aptis in locis diſponit. Colonum nullum, nullum mercatorem in militiam legit. Tanta enim eſt populi multitudo, ut his relictis, bellis ſuis iuventutem terra populoſa abunde ſuppeditet. Quoſcunque in expeditionem ducit, proprio ſumptu ſeipſos alunt. Pedeſtrem pugnam non noverunt, equites in prælium procedunt. Arma ſunt his lorica & galea: lorica foris auro tegitur, vel holoſerico etiam gregario militi. Impenſe iuvat opulentiam oſtentare. Arcu & ſagittis utuntur, more Turcarum; lanceas etiam in bello gerunt: ſtapeda adductiore equitant, idque ut Turcæ. Genus eſt hominum, algoris ultra omnem fidem patiens, ac victus parciſſimum. Nam cum tellus alta nive candet, cum

terra

terra horrendo gelu adſtricta riget, tamen hic Sarmata, ſago, ſtipitibus, unde ventus ac nives ſæviunt expaſſo, exiguum ignem ſibi ſtruit; atque averſus à vento iacet; ſagum illi pro tecto eſt, ſagum pro muro, in ſumma ſagum inſtar omnium eſt. Hic incola nivium, aqua è gelido amne petita, ac ſimilagine avenæ admixta, convivium ſuum inſtruit. Ac his dapibus ſatur, ac laute paſtus, ad ignem decumbit, lateraque huiusmodi lautitiarum crapula feſſa, rigenti ſolo perurit. Huic rigens ſolū pro pluma, truncus ſeu ſilex pro cervicali. Equus etiam non lautiori prope pabulo nutritus quam Herus, hero eſt contubernalis. Quam merito hic ignobilis & obſcurus Sarmata, effæminatam Ducibus noſtris molitiem exprobret, qui cœlo longe clementiore, pellitis ocreis, renonibusq; utuntur. Hic eſt gregariorum militum apparatus. At qui illuſtriori dignitatis

ſunt loco, inſtructiores paulo in militiam proficiſcuntur. Ipſius quidem Imperatoris apparatus vel tunç maxime inſignis. Tentorii enim vela aurea ſunt, ſpectabili etiamnum plumariorum opere, margaritisque ornata. Quoties cum hoſte conferendum eſt, incompoſiti in hoſtile agmen procurrunt. Neque aciem dirigunt (ut mos eſt noſtris) ſed in inſidiis collocati, adverſarios adoriuntur. Ipſorum equi bidui inediam facile ferunt. In bello ut plurimum, arborum cortices, ac virgultorum mollia, his ſunt pro pabulo: bimeſtri ſpatio hanc tantam penuriam etiam vegeti ac fortes & equus & eques non raro perferunt. Si cuius opera in bello ſtrenua Princeps uſus eſt, hunc prandio aut fundo aliquo donat, in alimentum ſui ſuorumque, qui tamen ad ipſum Imperatorem poſt eius mortem redit, ſi nulla proles virilis ſexus ipſi contingat. Nam ſi vel nume-

roſam

roſam etiam fœminarum ſobolem genuerit, tamen hunc hæreditarium agrum vendicat Princeps, niſi quod exiguam forte partem, ad dotandas puellas Princeps concedat. Porro qui Imperatoris munificentia illo modo munerantur, gravi pecunia aſtringuntur, tot milites in bello alere, cum neceſſitas poſtulat, quot illius fundi reditus, Imperatoris cenſura, abunde alere poſſit. Haud meliori ſunt ſorte, quibus hæreditario iure agri contingunt. Nam ſi moriuntur, nec ſobolem maſculam reliquerint, diſcedentes prædia fiſco Imperatoris ſtatim cedunt. Super hæc, ſi opimus aliquis bello inutillis ab aulicis Principi deferatur, quod rei militari inidoneus, amplas facultates habeat, quibus multi clari ſanguinis viri bello apti nutriantur, mox accerſitur infelix, opibusque, quas tanto cum ſudore, tot laboribus per omnem vitam comparavit, tan-

tillo temporis momento exuitur. Niſi quod particulam aliquam à Principe recipit, ad ſe, coniugem, liberos, ac domeſticos alendos. Hæc autem Imperatori ſuo à populo tam alacriter offeruntur, ut credas, illos aliena reſtituiſſe, non ſua alieno dediſſe. His bonis pro merito ſingulorum aulicos ſuos donat Princeps. In bello etiam, quo quis ſæpius in expeditionem mittitur, eo propenſiorem Principis favorem in ſe auguratur, etiam cum ſuis impenſis ſeipſum alat, ſicuti ante à nobis dictum eſt: tantum eſt apud omnes Ducis ſui obſequium.

De Legatis Ducis Moſcovitarum.

NON minori magnificentia, quam qua diximus, Legatos ſuos ad obeunda negotia ad externos Reges mittit Moſcovita. Nam noſtris Moſcuæ agentibus, Legatos duos ad Poloniæ Regem iter ſuſcipientes, vel ingreſſos, mille-

mille quingenti equites ornatiſſimi comitabantur, quorum melior pars veſte aurea, ac ſericis induebatur, & qui incultiſſime cymatili: Ut interim equorum ſtrata, auro argentoque inducta, & ſpectabili Phrygionum opere ornata ſilentio tranſeam. Habebant inſuper centum ſonipedes albos pulcherrimoſque, in quos (ſi alicuius tædium ipſos in itinere cepiſſet) cum vellent, tranſcenderent. Sed nunc tempus exigit, ut ad quaſdam alias Moſcoviæ urbes orationem convertamus, & merces, quibus abundant, breviter perſtringamus.

Novogardia.

SEQVITVR Moſcuam celeberrima urbium Novogardia, quæ ut illi dignitate eſt inferior, ita magnitudine non parum ſuperat. Emporium eſt totius Imperii longe nobiliſſimum; & licet regiam ſedem ſibi Princeps Moſcuæ con-

conſtituat, fluminis tamen opportunus interlapſus, ac poſt in mare Sarmaticum exoneratus, facit mercatorum conventu, ipſa regia Urbe celebratiorem. Huic ob ſummam optimi lini ac Canabis abundantiam, inter reliquas Regni urbes, facile datur palma. Vendit etiam coria, mel, & ceram. Inſtituerunt ibi collegium mercatorum Flandri.

Ieroſlabia.

CELEBRATVR quoque Ieroſlabia propter coria, ſevum, ac fruges, quibus plurimum abundat. Cerarum etiam orbes ibi ſunt venales, licet aliis in locis maior ſit copia. Sita hæc eſt ab Urbe regia ad lapidem ducenteſimum. Totum intervallum plurimos habet vicos populoſiſſimos; abundant agri frugibus, quas Moſcuam tanta copia advehunt, ut aliquando antemeridiano tempore videas, ſeptingentas

vel

vel octingentas trahas, ultro citroque commeantes, fruges vel ſalſamenta vehentes. Veniunt à milleſimo lapide Moſcuam mercatum fruges, trahisque vehunt. Hi ſunt aquilonis incolæ: nam tanta eſt ibi frigoris inclementia, ut ſegetes non creſcant, aut ſi creſcant, non matureſcant. Hi ſalſamenta, pelles, coria adferunt.

VVologda.

WOLOGDA quingentis quinquaginta millibus paſſuum interiectis, ab urbe Metropolitana diſtans, merces habet, ſevum ac linum, tametſi lini maior vis Novogardiæ væneat.

Pleſcovia.

PROPTER mellis ceræque magnam copiam à mercatoribus frequentatur Pleſcovia.

Colmogora.

MITTIT aquinolaris Ruſſiæ tractus, raras ac pretioſas pelles.

les. In-his vel præcipuæ ſunt Zabellinæ, dominarum noſtrarum cervicibus inprimis expetitæ. Habent etiam & pelles martias, vulpinas candidas, & nigras, & ruffas; leporinas ac armelinas, aliasque barbaris nominibus dictas beveres, mingas, miniveras. Gignit vicinum mare belluam Barbaris *Mors* nominatam; hæc dentium adminiculo rupes ſcandens, pabulum petit. Hanc capiunt Ruſſi ob dentium inſignem uſum, qui non minor his eſt, quam Elephantorum noſtratibus. Hæ merces cervorum dorſis ad oppidum Lampas feruntur, deinceps mercatores urbem Colmogoram petunt. Atque ibi, hyberno tempore, celeberrimæ ſunt illarum mercium nundinæ. Affatim ſuppeditat hæc urbs vicinæ Regioni ſalem ac ſalſamenta. Mittunt & aquilonares Ruſſi oleum à Barbaris *Train* dictum, quod in flumine Una dicto conficiunt, licet ibi non tantum

tum habeatur. Coquunt etiam marinam aquam, unde ipſis conſtat vis magna ſalis.

De diſſidentium lite, & quibus Arbitris finiantur certamina.

NUNC quoniam de inſignioribus ea diximus, quæ locus poſtulavit, ſupereſt ut de juris forma, qua Moſcovitæ utuntur, quatenus ea ad notitiam noſtram pervenit, perſcribamus. Si qua lis apud illos oritur, fundorum dominos iudices primum conſtituunt: hi, ſi componere litem non poſſunt, ſuperiori magiſtratui litem deferunt. Accuſator à Magiſtratu petit, ut liceat ſibi adverſarium in ius vocare: mox facta poteſtate, ſatellitem vocat, ac reum ſiſtit, & in ius rapit. Huius tibias flagris cædit lictor, donec proferat qui legi ſatisdet. At reus ſi eius fidei non ſit, ut vadem inveniat, manibus collo conſtrictis à lictore trahitur, verberibuſque, eouſque

afficitur,donec ad dicendam cauſam corã judice ſiſtatur.Reus itaque à Magiſtratu interrogatus (verbi gratia in actione alieni ęris) an in illius ære alieno ſit, à quo accuſatur;ille it inficias. Tum judex,qui potes inficiari? Cui reus: jurejurando. Mox à Magiſtratu prohibetur lictor amplius verberare,donec certiori fide de lite cõſtet. Carent maximo Reipublicæ malo,nam leguleios non habent. Quisque ſibi advocatus eſt,atque accuſantis querela reique defenſio, ſupplicum litterarum forma, Principi traduntur,juſtam Principis ſententiam petentium. Ipſe Imperator omnium litem, majorum præſertim controverſiarum, cognoſcit,ac, cognita lite,ſententiam fert. Ille ſumma æquitate certamina dirimit, quod in ſummæ Majeſtatis Principe,præcipua laude dignum reor.Id licet ſancto animi propoſito faciat, mire tamẽ mali Magiſtratus idem pervertunt,

tunt,quos quidem in crimine deprehenſos, ſeveriſſime Princeps vindicat. Ad poſtremum cum utraque pars quibus potuit argumentis cauſam ſuam confirmavit, rogat judex accuſatorem, an ulla cauſæ ſuæ argumenta adhuc ſuperſint. Reſpondet ſe,vel pugilem ſuum,manu ſtrenua, etiam in hoſtem comprabaturum;ac mox poſtulat,ut ſingulari certamine congredi liceat, copiaque certandi utrique facta, ambo in monomachiam ruunt. Aut ſi alteruter vel uterque parum ſtrenuus aut pugnæ minus habilis ſit, pugiles publicos ſubſtituunt. Habent etiam pugiles, quibus ſolo hoc quæſtu victus conſtat. Hi armati in arenam deſcendunt:tela ſunt,ut plurimum, clava bellica, & venabulum. Fit pugna pedeſtris. Cuius igitur pugil in certamine ſuperatur, is abſque mora in vincula coniicitur: Ubi indigniſſimis modis tractatur, donec cum adverſa-

rio certamen finiat. Præter hæc ſi uterque claris ortis ſit parentibus, atque alterum privatum hoſtem depoſcit, annuit judex: nec tum vicariis pugilibus fas eſt uti. Porro qui ſplendidiore loco natus eſt, hoſtem obſcuriore ortum familia in certamine reſpuit. Si quis pauper æri alieno aſtrictus creditori ſolvendo non ſit, abducit illum creditor, atque eo uſque in opere faciendo exercet, vel alteri operam obærati elocat, donec operando debitum perſolvat. Sunt qui ſponte, ſe conjugem, ac liberos opulentioribus per omnẽ vitam emancipant, ut in initio exiguam pecuniæ ſummam accipiant, ac poſt, pro reliqua vita alimenta capiant: adeo illis vileſcit libertas.

De furum ſuppliciis.

SI quis furti reus ſit, in carcerem coniiciunt, ac flagris ſubinde cædunt, neque ob primam noxam ſuſpen-

ſuſpendunt, ut nos, atque hanc legem miſericordiæ appellant. Qui ſecundo delinquit, illi naſum præcidunt, ac ſtigmatis frontem ſignant. Tertia noxa crucem meretur. Multi & inſignes ſunt crumeniſecæ: quod ſi Principis ſeveritas illos non tolleret, non eſſet reſiſtere illorum proventu.

De Gentis Religione.

GRÆCÆ Eccleſiæ dogma amplectuntur. Simulachra divorum in templis non admittunt. Tabulas tamen divorum imaginibus inſcriptas, in ſacris ædibus frequentes habent. Has adorant, his dona offerunt, his ceram accendunt. Has etiam ſacro fonte aſpergunt, alioquin nullus iis eſt honos. Simulachra noſtra nullam divinitatis vim habere aſſerunt, quod in templis dicentur perinde ut à ſtatuariis emuntur. Privatis in ædibus ſtatuas inſtar penatium colunt. Hæ in obſcuriſſima parte

domus ut plurimum, ſtatuuntur. Si quis domum vicini ingreditur, primo omnium penates ſalutat, etiam cum nō videat. Si ſcamnum aut ſella ſtet in proximo, ſubinde frontem illidens in ſellam, ac crebro capite & corpore nutans, larem adorat. Sacrorum ac prophanorum virorum in veſtitu nulla diverſitas. Nulli nec ſacro, nec prophano interdicitur matrimonium. Cæterum ſi Eccleſiaſtici uxor è vita diſcedat, ſecundas nuptias repetere non licet. Quocirca ex ſacerdotibus (ut vocant) ſæcularibus, fiunt monachi: quibus perpetua imperatur caſtitas. Sacra officia in templis materno idomate fiunt. Ex pane fermentato Euchariſtiam conſecrant, ac poſt conſecrationem, lance capiti impoſita per templum circumferunt, nec participare volentem prohibent. Novum ac Vetus Teſtamentum in templis legunt lingua vernacula tam incompoſite, ut nec

ipſe

ipſe qui legit, intelligat. Dum illa leguntur, garrire, confabulari, ac obſtrepere licet, in reliquo officio ſummam modeſtiam & ſanctimoniam præ ſe ferunt. Orationem Dominicam decimus quisque haud novit. At Symbolũ Apoſtolicum & Decalogum Moſis nemo, aut admodum pauci. Aiunt enim rem tam arcanam & ſacram in vulgus propalari non oportere; Decalogum etiam ſanguine Chriſti antiquatum eſſe. Humaniores litteras omnino reſpuunt. Cognitionis vel Latinæ, vel Græcæ, vel Hebreæ linguæ penitus ſunt ignari. Singulis annis quaterna celebrant jejunia: quæ ab ipſis Divorum feſtis denominant. Primum cum Romano Quadrageſimali jejunio exordium habet. Secundum Divi Petri Iejunium dicitur. Tertio dat nomen diva Maria. Quartum à Philippo nomẽ capit. Ac ſicuti Romani quadrageſimam à die Mercurii auſpicantur, ita illi

à die Solis. Diebus Sabbathi carne veſcuntur. Hebdomis has eſuriales ſecius præcedentibus, lacticiniis vivunt: vulgo appellant butyri jejunia. Hoc tempore mutuo ſeſe inviſunt vicini, ac pacis oſculis viciſſim excipiunt in ſignum mutui amoris ac concordiæ Chriſtianæ. Nam ſub illis jejunii temporibus, frequentius quam alias ſancroſanctam Cœnam adeunt. Poſt ſeptem dies ab incepto jejunio, crebro inviſunt templa, aut domi ſeſe continent, ac orationi plurimum vacant. Nec illa ſeptimana alio ullo cibo, quam oleribus veſcuntur. Exacto ſeptimanæ huius jejunio priſtinam bibendi intemperiem repetunt (ſunt enim bibones inſignes.) Stricte jejunia obſervant, nec ullius rei uſum niſi olerum, ac ſalſamentorum tunc temporis ſibi indulgent. Die Mercurii ac Veneris quavis ſeptimana jejunare ſolent. Ædes ſacræ ligneis trabibus contexuntur, ac plerum-

que

que è media æde aſſurgit turris ſcandulis tecta. Foris adduntur ædi portuus. In cæmiteriis fabricas ædificant ligneas, in quibus librantur campanæ, nunc ſingulæ, nunc binæ, nunc ternæ. Non omittenda, ut rara ita & ridicula gentis conſuetudo. Defunctorum cadavera loculis condunt: ac manui cadaveris codicillos indunt, horum ſumma eſt, defunctum fuiſſe Ruſſum, Ruſſorum fidem amplexum, ac in eadem fide deceſſiſſe. Hæ litteræ divo Petro mittuntur. Lectis litteris mox (ut illi aiunt) admittitur, & ut ſyncerioris fidei ſectatori, beatior etiam ſedes, quam Latinis Chriſtianis conceditur. Nos enim ſemi-Chriſtianos eſſe contendunt, ſeſe autem ſynceros ac genuinos. Hæc ſunt indoctæ Barbariei puerilia deliramenta. Plurima ibi exſtruuntur Benedictinorum Cœnobia. His magni ſunt agrorum reditus. Nam tertiam fundorum partem

totius Imperii tenent Monachi. His per omnem vitam eſus carnium interdicitur. Alimenta ſunt ſalſamenta, lac, & butyrum. Nec ex inſtituto Religionis recentes piſces edunt; quaternis tamen illis, quæ memoravimus, jejuniis, ne piſcibus quidem vivunt. Caulibus ac cucumeribus ſale conditis quæ perennare facile efficiunt.) illis victus conſtat: Potus eſt his valde tenuis & dilutus, quotidie in templis rem divinam faciunt. Sacrum officium antelucano adeunt, quod adventante iam die finitur. Circa nonam diei item illud celebrant. Dehinc prandetur; à prandio ſacrum officium repetunt; nec non à cœna. Prandentibus cœnantibuſve legitur Euangeliorum interpretatio. Quoties alicuius Monaſterii Antiſtes concedit fato, Princeps Cœnobii bona invadit, armenta, greges, ſupellectilem, aurum, argentum rapit. Aut is, qui defuncto antiſtiti dignitate

gnitate ſuccedit, hæc ab Imperatore pecunia redimit.

De Idololatris Moſcovitis, Tartaris conterminis.

TARTORORUM confinia tenent Moſcovitæ idololatræ; percelebre eſt illis idolon Aurea Vitula dictũ. Si quæ gravior calamitas gentẽ premit, veluti fames, bellum, vel peſtis, Idolum ſuum ſtatim conſulunt, quod hoc modo faciunt: Coram ſimulachro proſtrati preces fundunt; mox tympanum in medio ſtatuunt: quod ſorte lecti circumſtant, argenteum bufonem tympano imponunt; dein bacillo percutitur tympanum. Ac cui circumiacentium accedit bufo, protinus interficitur. Statim neſcio quibus Idoli præſtigiis vitæ reſtitutus, malorum cauſas exponit. Itaque placato Idoli numine, non ita multo poſt, publica calamitate liberantur.

De ædium privatarum forma, & de cultu populi.

PRIVATORVM domus, ubivis truncis abiegnis cõtexuntur: Inferiori trabe quodã alveo, ſuperjacentis rotunditatẽ ita excipiẽte, ut hac ſola admiſſura omnem propemodũ flatum excludant. Solent tamẽ juncturæ muſcari. Forma ædium quadrata eſt: feneſtrę peranguſtę, per quas impage tranſlucida pelle obducta, lumen admittunt. Domorũ tecta tabulatis fiunt, arborũ corticibus foris inductis. Intus ad parietes lata habent ſcãma. Hęc vulgo pro accubitis, lectorum enim uſus vulgo ignotus. Ignis in hypocauſtis mane ſtructus totam domum, pro modulo, tepidam ac calidam reddit. Vulgi amictus ut plurimum foris laneus eſt. Pileis utuntur faſtigiatis, in quibus etiã nobilitatis eſt inſigne, quo enim rectiori ac elatiori utuntur pileo, eo ſplendidiores vulgo habentur.

ACTA IN CONVENTU *Legatorum Sereniſſimi Poloniæ Regis* STEPHANI, *huius nominis Primi, &* IOANNIS BASILII, *Magni Moſcoviæ Ducis. Præſente* ANTONIO POSSEVINO, *de Societate Ieſu: nomine Gregorij* XIII. *Pont. Max.* M.D.LXXXI. *Menſe Decemb. In Chiverova Horca, ad Iamum Zalpoſciæ, in Moſcoviæ.*

CUM Antonius Poſſevinus cum Stephano Poloniæ Rege, & Magno Moſcoviæ Duce egiſſet, de mittendis aliquem ad locum Legatis, de pace tractanda, delectus eſt à Magno Duce Iamus in Zapolſcia pagus, Velicoluco viginti milliaribus Germanicis, totidem à Pleſcovia diſtans. Qui pagus cum à Coſacis militibus Regis fuiſſet antea combuſtus, alter pagus habendo Conventui delectus eſt, duobus inde miliaribus

bus Germanicis, proprior Porcoviam, inter Paderovicicum, atque Zapolſciam, vocatus ab incolis Chiverova Horca, quæ poſtrema vox monticulum, ſicut altera, id eſt, Chiverova, Nobilis cuiuſdam familiam deſignat.

Ad eundem locum in hoſpitium Antonii Poſſevini convenere utriuſque Principis Legati, die XIII. Decembris M.D.LXXXI. qui dies Beatæ Luciæ Virgini, & Martyri eſt ſacer.

Legatorum Regiorum nomina fuere, Ianuſius Nicolai Sbaraski Palatinus Braſlavienſis, Albertus Radivilius Dux in Olika, & Nieſwiz, Curiæ Regis in Lituania Marſſalcus, & Capitaneus Caunenſis, uterque Catholicus, prætere a Michaël Haraburda Regius Secretarius, Rutenæ fidei, ſi fides dicenda ſit, quæ à fide Catholica aliena eſt. Hic autem ſæpe Legatione ad Moſcos, & nonnunquam ad Tartaros functus, valebat uſu rerum;

rerum;filiumque Collegio noſtræ Societatis, quod eſt Vilnæ, tradiderat inſtituendum. Accedebat Chriſtophorus Varſavicius,quem Antonius Poſſevinus procuraverat à Rege ad conventum mitti, tum ut Summo Pontifici ſatisfieret,cupienti, ut in ea pacis tractatione Sueciæ Regis ratio haberetur: tum, ut idem Chriſtophorus tota re cognita,ſi deinde appetente Vere in Sueciam mitteretur, de Livonicis arcibus, eo cum Rege, nomine Poloniæ Regis, acturus, non ſolum ea componeret, quæ inter Reges illos controvertuntur, verum etiam Catholicæ religionis negocium promoveret vir nobilis, & Catholicus; ac tum ab Antonio Poſſevino de toto hoc Suetico religionis negocio diligenter edoctus, tum à Staniſlao Varſevicio de Societate Ieſu,apud Sueciæ Reginam iam biennium commorante, eiuſdem autem Chriſtophori fratre, docendus.

Moſci autem Legatorum nomina fuere, Dux Demetrius Petri Ieletki, Præfectus Caſinenſis, & aulicus Magni Ducis; Romanus Baſilii Olpherius, Præfectus Coſelnenſis, & aulicus Magni Ducis, ac frater Michaëlis Begini; Mikita Baſenka, filius Nicephori Vereczahina, Secretarius Moſci, quem illi Notarium vocant; Zacharias Suiaſeva, Vicenotarius.

Fecerat Sacrum Antonius Poſſevinus, atque aliquos de ſuo comitatu Sanctiſſima Euchariſtia paverat, cum illico utrique Legati ad eum venere: quibus conſedentibus, & altero è duobus interpretibus, quos ſecum ille in Moſcoviam adduxerat, ſtante, pauca præfatus Antonius de ſinceritate, qua in tanto negocio eſſet agendum, quamque ſimplici oculo in ipſum Chriſtum eſſet inſpiciendum, qui eſt vera pax noſtra. Plenipotentiam utriuſque Legationis, ſive mandata, quæ vocant,

Pro-

Procurationis depromi,ac legi fecit. Primi Moſci ſuam legerunt, cuius verba ſunt hæc.

Plenipotentia Legatorum Moſci,quæ Ruthenice, id eſt, Moſcovitice fuit ſcripta.

DIVINA miſericordia & clementia, quæ nos præfecit in Oriente ex altiſſimis, quæque dirigit pedes noſtros in viam pacis. Huius ergo Dei noſtri in Trinitate adorandi clementia. Nos Magnus Dominus Czarius (ſive Rex, aut Imperator) ac Magnus Dux Iohannes Baſilii totius Ruſſiæ, Volodimeriæ, Moſcoviæ, Novogardiæ, Imperator Caſani, & Imperator Aſtracani, Dominus Pleſcoviæ, & Magnus Dux Smolenſcii, Tueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum locorum, ac Dominus hæreditarius terræ Livoniæ, Stephano, Dei gratia, Regi Poloniæ, ac Magno Duci Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Samogitiæ,

Maſoviæ, Principi Tranſſylvaniæ, & aliorum locorum, miſimus Legatos noſtros Magnos, aulicum noſtrum, & Præfectum Caſinenſem Ducem Demetrium Petri Ieletzki, aulicum noſtrum & Præfectum Coſelnenſem Romanum Baſilii Olpherium, & Notarium noſtrum Mikitam Baſenka, filium Nicephori Vereczahina, & Vicenotarium noſtrum Zachariam Suiaſeva, ad conventum pacis ſtatuendæ gratia, cum Legatis tuis loqui. Et quæcunque illi incipient de rebus noſtris dicere cum tuis Legatis in conventu, eæ res noſtræ ſunt. Scriptum in Dominio noſtro, in aula Slobodæ arcis, Anno à creato mundo ſeptimo milleſimo, nongenteſimo, Menſe Novembri, indictione Decima, Dominii noſtri XLVII. & Imperiorum noſtrorum Roſenſis XXXV. Caſanenſis XXIX. Aſtracanenſis XXVIII.

Cum hæc Plenipotentia fuiſſet per-

perlecta, viſa eſt infirma; nec ſine iuſta ſuſpicione fuere Legati Regii, qui propterea, quas Moſcus ad Poloniæ Regem in caſtra per Zachariam Boltinum litteras miſerat, legi iuſſerunt. His ſignificabatur, non defuturum Moſcum, quin Legatos, cum integra poteſtate omnia tranſigendi, quemadmodum de Moſco Antonius Poſſevinus quæſiverat, eſſet miſſurus. Tum Antonius litteras item, quas tum per eundem Boltinum, tum per Andream Apollonium Moſcus ea de re ſibi ſcripſerat, cum legi iuſſiſſet, eodem illæ tenore, quo Regiæ, inventæ ſunt. Præterea, quo Plenipotentiæ Moſci infirmitas dilucidius agnoſceretur, Plenipotentia Regis à Michaële Haraburda perlecta eſt, cuius verba hæc ſunt.

Plenipotentia Regis Poloniæ, quæ Polonice fuit ſcripta, utroque ſigno Poloniæ Regni, & Lituaniæ Ducatus, obſignata.

NOS Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Samogitiæ, Maſoviæ, Livoniæ, Princeps Tranſſylvaniæ, & aliorum locorum. Notum facimus, his litteris, Magnum Dominum Ioannem Baſilii, Dei gratia Dominum Ruſiæ, & Magnum Ducem Volodimiræ, Moſcoviæ, Novogardiæ, Caſani, Aſtracani, Pleſcoviæ, Tueriæ, Iveriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum locorum ſcripſiſſe nobis per tabellarium ſuum Zachariam Boltinum, ſignificando, à Legato ſanctiſſimi Paſtoris Gregorii XIII. Pontificis Max. Romani, Reverendo Antonio Poſſevino ſcriptum ad ſe nomine Domini ſui, hortante Sanctiſſimæ Apoſtolicæ,

licæ, ac paſtoralis Sedis auctoritate ad concordiam & pacificationem inter utrumque noſtrum: utque ex utraque parte Legatos unum ad locum mitteremus, qui, eodem Summi Pontificis Legato præſente, pacem inter nos poſſint conſtituere. Iuxta quas Legati Pontificis literas, Magnus Dux Legatos ſuos ad locum certum mittit inter Porcoviam, & Savolociam, via Velicolucenſi à Porcovia ad Iamum Zapolſciæ. Ideo & nos, ſanguinis Chriſtiani effuſionem nolentes videre, miſimus ad eundem locum Iamum Zapolſciæ Legatos noſtros, Palatinum Braſlavienſem, Capitaneum Kremenecenſem, & Pinſcenſem, Ducem Ianuſium Nicolai Sbaraski, & Marſſalcum noſtrum aulæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneum Caunenſem, Dominum Albertum Radivilium, Ducem in Olika, & in Nieswiz; & Notarium, noſtrum Magni Ducatus Lituaniæ

niæ Michaëlem Haraburdam. Ac dedimus illis & his litteris noſtris plenipotentiam, ut convenientes cum Legatis Magni Ducis Moſcoviæ, inter nos, & Magnum Ducem Moſcoviæ, & Dominia noſtra de amicitia & concordia colloquantur, & res conſtitutas litteris, ac iuramentis ſuis corã Legato Reverendo Poſſevino confirment, & ad effectum, certamque confectionem, & conſtitutionem ſuã adducant. Quæ omnia ſumus admiſſuri, contentiq; futuri, & inviolabiliter præſtituri, quemadmodum juxta Senatorum noſtrorum conſilium, qui eo tempore apud nos fuerunt, Regni Poloniæ, ac Magni Ducatus Lituaniæ, verbo noſtro Regio pollicemur, & promittimus etiam pro Succeſſoribus noſtris in iſtis Dominiis, totaque Repub. hæc omnia juxta conſtitutionem, & litteras Legatorum noſtrorum firme, inviolabiterque nos præſtituros. Cum

autem ad nos Magnus Moſcoviæ Dux Legatos ſuos allegabit, tum nos Legatorum noſtrorum litteris nomen noſtrum Regium adſcribere, ac ſigno noſtro obſignare, Regioque inrejurando confirmare , easdemque litteras cum iisdem Legatis ad Magnum Moſcoviæ Ducem remittere debemus. Eodem modo erga nos, & Succeſſores noſtros , atque erga noſtra Dominia Magnus Moſcoviæ Dux, ſucceſſores, atque illius Dominia ſe gerere debent. Propterea memoratis Legatis noſtris haſce litteras noſtras manu Regia noſtra ſubſcriptas , & obſignatas Sigillis noſtris Maieſtatis Regni Poloniæ, & Magni Ducatus Lituaniæ dedimus. Datum in caſtris noſtris ad Pleſcoviam , Anno Domini M. D. LXXXI. menſis Novembris die XXX. Regni vero noſtri anno ſexto.

Quæ omnia cum eſſent perlecta, Legati Regii acrius urgebant,

ut Moſci pleniora mandata depromerent, ac ſcirent, ſeſe ſuper fundamento tam infirmo reliquã tractationem non extructuros: atque ad id Inſtructionis ſuæ caput ea de re adhuc perlegerunt. Moſci autem excuſare ſe, quod is Magnorum Moſcoviæ Ducum ſcribendarum Plenipotentiarum mos ſemper fuerit: quodq; ex litteris Magni Ducis ad Regem, & ad Antonium Poſſevinum ſcriptis ſatis intelligi poterat, ſibi plenam poteſtatem ad omnia conficienda tributam fuiſſe. Addidere, cum res ipſæ, de quibus eſſet agendum, ſtatim eſſent ad effectum adducendæ, fruſtra Regios de Plenipotentiæ verbis queri, quam reipſa, & facto ipſi Moſci eſſent præſtituri.

Cum lites ex litibus fererentur, nec præſens aliquod remedium cerneretur, Antonius Poſſevinus Regios monuit, ut ea de re proteſtationem facerent; ſic enim

ſe eam

ſe eam eſſe admiſſurum. Deinde ut in diem ſequentem quæſtio illa ſic differreretur, ut tamen nocte ea, quæ primæ diei Seſſionem conſuequebatur, utrique Legati ſuarum Plenipotentiarum exempla confeſtim ad ſe mitterent; ſe Deo recommendando, Moſcis privatim alloquendis, ſi quam alteram Plenipotentiam haberent, examinandisque ipſarum Plenipotentiarum exemplis impenſurum. Quod cum factum eſſet, neque Moſci aliam haberent Plenipotentiam, die ſequenti Legatis utriuſque ſic locutus eſt:

Die XVI. Decembris Secunda Legatorum Seſſio.

QUANDOQVIDEM Moſci Legati nullam ſe aliam habere Plenipotentiam dicunt, nec credendum ſit, Magnum Ducem non agere ſincere, quippe qui ſciat fore, ut univerſus hic tractationis contextus Deo, ac Chriſtianis

omnibus innoteſcat: dicant,num iurabant, ſcire ſeſe alias Plenipotentiarum formulas hiſce de rebus à Magnis Moſcoviæ Ducibus ſcribi ſolitas eſſe. Cumque ab extremo, qui erat Zacharias Vicenotarius, fuiſſet interrogationem orſus, ſe illi iuraturum reſpondit; qui cum Acta Moſci Secretariæ ad centum annos legiſſet, nunquam ſe alias formulas legiſſe dixit. Quod cum poſtea ſingillatim reliqui aſſererent, adiecit Romanus Baſilii, ſe ante XX. annos ad Sigiſmundum Auguſtum Regem Internuncium veniſſe, pacemque quinquennii deinde (eiusmodi litteris parentibus à Moſco Magnis Legatis traditis) fuiſſe conſecutam. Quærenti autem Antonio de Michaële Harburda, num aliquam earum formularum,vel litterarum unquam vidiſſet(expediviſſe enim, ut eiuſmodi aliquid Magni Ducatus Lituaniæ Secretarius ſecum attuliſſet) cum Haraburrabur-

raburda reſpondiſſet, nunquam talibus tractationibus, qualis erat hæc, ſe interfuiſſe, nec proinde Plenipotentias vidiſſe: interrogavit Regios Antonius, numquid aliud vellent dicere, antequam, ipſe, quid ſentiret, exponeret. Perſtare ſe quidem in incepto dixerunt, ſed auctoritate Pontificis Maximi moveri, ut & tractationē inchoarent, ac vero proteſtarentur, ſe prius hinc non eſſe diſceſſuros, quam res ipſæ, quas Moſci eſſent præſtituri, efficerentur. Antonius autem, Cum, inquit, nihil alterutri parti ex hac tractatione pereat, quæ ſi in rem conferatur, maxima bona paritura ſit; ſin dolo malo fiat, in eos perpetuo cum dedecore ſit caſura, qui erunt in noxa; ac proinde alterutrius Principis ſinceriorem agendi rationem maxime ſit roboratura, ad rem ipſam iudico eſſe veniendum, ſic, ne ipſa actio juri alicuius Regiorum Legatorum (quod ad Ple-

Plenipotentiam attinet)poſſit eſſe damno. Interea vero Legati Moſci ſciant à Chriſtianis aliis Principibus nullas eiuſmodi formulas Plenipotentiarum ſolitas eſſe cõſcribi. Tum converſus ad Legatos Regios, cum eos admonuiſſet, ut cogitarent, num eum in Iamo Zapolſciæ pacis iſta tractatio haud fiebat, præbitura fuiſſet alicuius turbationis materiam; alterque ex Legatis Albertus Radivilius reſpondiſſet, nihil inde oriri poſſe quæſtionis, quin & eodem in pago Iamo pacem poſſe confici, aut promulgari dixiſſet, perrexit Antonius: Quando ad victores pertinet legem victis imponere, poterunt Regii Legati conditiones pacis, quam Moſci iam tertio per tres Legationes petierunt, primò proponere. Ad ea Palatinus Braſlavienſis (gratiis actis Summo Pontifici, atque Antonio, quem eius Sanctitas miſerat, quod laborem hunc pacificandi utriuſque

Princi-

Principis tam paternum ſuſcepiſſet) Livoniam totam, eam ſcilicet, quæ in manu eſſet Moſci, diſerte, & graviter petiit, quæ niſi concederetur, neutiquam ſe progreſſuros, nec adeo reliquæ tractationi interfuturos.

Cum Moſci nimium hoc eſſe dicerent, multaq; interſererent, quibus Regiis perſuaderẽt, ne ſanguis funderetur, & fieret æqualitas, ſi vellent, ut vera pax, fraternitaſque conſequeretur; ad earum autem Livoniæ Arcium numerum, quas per Antonium Poſſevinum ſe tradíturum Magnus Dux tres ante menſes promiſerat, Goviam addidiſſent; ad eaq; omnia rurſus Palatinus commode reſpondiſſet: Legati Moſci urſerunt, ut Regii item dicerent, ecquid ſeſe Magno Duci daturos haberent in mandatis. Moſcum enim petere Pleſcovienſes Arces, ac reliquas, quæ ſuperioribus annis à Stephano Rege fuerant captæ, Lucum, Veliſiam, Savo-

Savolociam, Neveliam, Chelmam, & ſi quæ eſſent eiuſmodi aliæ.

Regii ſe multum dare dixerunt, qui certam ſpem Pleſcoviæ, ac Novogardiæ potiundæ eſſent relicturi: qui 40. milliaria ditionis Moſci, quam hoc anno occupaſſent, in ditionem Magni Moſcoviæ Ducis redire permitterent: qui victorem eſſent exercitum deducturi: qui tot ſumptus feciſſent, cum Moſcus, quæ per ſuos Legatos Vilnæ promiſiſſet, non præſtiterit, ac tamen ipſi quatuor arces Pleſcovienſes ſe Moſco reſtituturos pollicerentur.

Contra Moſci, niſi de reliquis arcibus in Livonia Moſco relinquendis agatur, nihil effici poſſe: tot Livoniæ arces nõ parum conſtitiſſe Magno Duci, ut gratis eas dedat: Pleſcoviam ita eſſe munitã, uti Regii erant experti, qui ſi arces illas alias expugnaſſent, iſtam nondum cepiſſe, nec adeo poſthac

hac (ut neque alias) expugnaturos. Quæ cum variis colloquiis totam pene diem uſque ad noctem adduxiſſent, inſtarent autem Regii, ut Antonius illos prorſus in caſtra, vel ad Regem vellet dimittere, poſtquam Moſci de Livonia tradenda nihil certi aperirent: id vero quoque ſtudio Regii facerent, ut negocium citius conficeretur, ſe quidem (ait Antonius) illos nocte dimittere, verum ita, ut omnino poſtridie mane redirent, quemadmodum factum eſt.

Diei XV. *Decembris Seſſio Legatorum tertia.*

CUM Regii Legati ex eo Zapolſciæ pago adveniſſent, in quo duobus circiter Leucis à Chiverova Horca commorabantur: Moſci item ſtatim, quia in Chiverova manebant, adfuiſſent, tota pene dies tribus capitibus rerum agitandis inſumpta eſt. Propoſuere non ſine querela Regii, Moſcos

tem-

tempus eximere, ne Livoniam totam traderent. Adiecerunt petere ſe, ut Magnus Dux titulo, iureque Livoniæ cederet: denique, ut Sueciæ Rex inter pacis conditiones adnumeraretur. Tum dixerunt, ſe præterea, quæ de Pleſcovienſibus arcibus, Moſciq; ditione hoc anno occupata promiſiſſent, Chelman item arcem, ſuperiore anno captam; reddituros, ſatis autem multum hoc eſſe, cum Regi Poloniæ plures Livoniæ arces, quas alii cepiſſent, iſta Magni Ducis cunctatione, deceſſiſſent. Cæterum habere ſe in mandatis à Rege, ut quam citiſſime tractationem iſtã abſolvant: ſe Antonio Poſſevino proteſtari, diuturniores moras pati nõ poſſe, quibus etiam omnino ultra triduum, vel quatriduum eo in loco non ſit commorandum.

Ad ea Legati Magni Ducis cum pleraque reſpondiſſent, quæ ſuperioribus diebus de æquitate ſervanda,

vanda,

vanda, de elatione animi vitanda, deque ſanguinis effuſione declinanda dixiſſent, quodque Regii viſuri denique eſſent, ſuper quos tantus ſanguis eſſet caſurus: De Sueciæ autem Rege ſe nihil habere in mandatis, quod agerent; eum, ſi velit ad Magnum Ducem mittere de pace Legatos, non fruſtra miſſurum: Haraburda autem, qui una cum Hornoſtaio quondam in Legatione ad Magnum Ducem iverat, cum nil præter illa quæ habuiſſet in mandatis egiſſet; cogitandum eſſe ſibi quoque Magni Ducis Legatis, intra fines muneris ſibi præſcipti manendum: Livoniæ igitur arces Regiis promiſerunt, Pernaviam, Paidadum, Korſtinum, Huntez, Kurſlovum, Porcholiam.

Sed cum Regii totius Livoniæ reſtitutionem, titulique & juris ipſius ceſſionem iterum urgerent, Antonius Poſſevinus, qui antea noverat, Legatis Regiis eam non

fuiſſe pleniſſimam facultatem traditam, de arcibus à Rege captis reſtituendis, quæ videbatur fuiſſe peropportuna, quamque Antonius, antequam è caſtris diſcederet, à Rege petierat, utriſque autem Legatis de SueciæRege, ac de iuris & tituli Livoniæ ceſſione, ſuæ eſſent rationes, precatus Legatos per Chriſti ſanguinem, perque id, quod ërga Sanctam Apoſtolicā Sedem obſequium oſtendebant, ut in tanta re nihil præcipitis deliberationis adhiberetur: petiit, num tantiſper iis de rebus ſibi cogitare liceret, dum ad rem aptius, atque ad pacis ſolidioris compoſitionem expeditius poſſet reſpondere. Cui cum annuiſſent, tum ille: craſtina dies Seſſione vacabit. De Livonia vero tota reddēda, cum Magni Ducis Legati iam ſex alias arces obtulerint, dicant autem Regii, nil ſe aliud dicturos, niſi arces reliquas tradant; cumque utrique non ſatis aperiant:

ſuas

ſuas excutiant Inſtructiones, & videant, quid, & quantum poſſint præſtare, ut ad ſequentem Seſſionem parati, ac ſine ulla tergiverſatione ab eo, quod æquiſſimum eſt, accedant.

Diſcedentibus Regiis, cum Magni Ducis Legati ad multam noctem (quod ſæpe faciebant) apud Antonium manſiſſent, deque Livonia, quid in mandatis haberent, liquidius, ac fidenter erroganti (quantum ad pacem citius faciendam expediret) aperuiſſent, data ei facultate, ut ad Ioannem Zamoſcium Regni Poloniæ ſupremum Cancellarium, & generalem Capitaneum de tota re citatis equis perſcriberet, cui integerrimam rei conficiendæ poteſtatem Rex tradidiſſet, miſſæ eadem nocte litteræ ſunt in caſtra: ad quas cum tardius reſponſum perveniſſet (quatriduum enim effluxit) multum fuit Antonio, quod ageret in eximenda Moſcis ſuſpicione

de Regiis, hiſque vix excuſandis, quod qui ſcripto pleniſſimam ſe poteſtatem ad omnia habere dixiſſent, inde plenior Moſcorum eſſe illa videretur, quæ paucioribus verbis eſſet comprædhenſa. Biduo itaque dilato, cum Regios monuiſſet Antonius, ut colloquio intereſſent, in quo ſaltem de Rege Sueciæ agi poſſet, die XIV. omnes apud eundem de more convenerunt.

Diei XVIII. *Decembris Seſſio quarta.*

ANTONIVS Poſſevinus, cui à Legatis ad cogitandum delata res erat, fateri ſe inquit, maioris id eſſe momenti, quàm fortaſſe putaretur, quod de Sueciæ Rege, deque ceſſione tituli, iuriſque Livoniæ petebatur à Regiis. Et à Pontifice quidem Max. ſe habuiſſe in mandatis, ut ea de re Sueciæ Regis, tanquam Sanctæ Sedis amici, ageret. quod quidem Staricijæ cum

cum Magno duce tam eius Sanct. quam Stephani Regis nomine quinquies diligenter egiſſet, nec Magno Duci diſplicuiſſe, ut in Sueciam (quemadmodum fecerat) litteras de tota re mitteret: Nunc videri ſibi Stephanum Regem nulla ratione poſſe iſtud officium pro affine, ac fratre ſuo deſerere, cum etiam occaſionibus futuri belli præcidendis, valde id eſſet commodaturum: Proinde ſi quid Magni Ducis Legati haberent, quod reſponderent, ſe, priuſquam aliud aliquid diceret, libenter auditurum.

Moſci reſponderunt, ſe nihil (ut dixerant) à Magno Duce ea de re in mandatis habuiſſe, id autem per Legatos Suecos agi poſſe: quęrere vero ſe de Regiis, num haberent à Sueciæ Rege Plenipotentiam ullam. Quod cum negaſſent, Quid (aiunt) igitur vultis agi de negocio hoc, in quo etiamſi nobis aliquid agere licuiſſet, nihil tamē

ſolidi confici poſſet, præſertim quod & alia inter noſtrum Magnum Dominum, ac Sueciæ Regem controvertuntur? Nam præter Livoniæ arçes, Coreliamque, & Ivanohorod, Iamam, ac forſan alia, hoc biennio occupavit. Tum Antonius Regiorum erga Sueciæ Regem ſtudio commendato, Moſcorum item reſponſo audito, cui non facile poterant Regii reſpondere, id unum reſtare dixit, ut tempus ſaltem intercederet, quo inter Sueciæ Regem, & Magnum Ducem per Legatos (ſi ii noluiſſent) invicem agi de tota re poſſet. Cum vero Moſci ad ea nihil reſpondiſſent, quippe quibus neque hoc fuiſſet à Magno Duce mandatum: ad alia ut progreſſus fieret (iis modo negociis omiſſis) unanimes omnes Legati conſenſerunt. Atque eo magis Regii, quod in mandatis habuerant, ne ſi Suecus excluderetur, propterea à pace facienda deſiſterent. Cum

vero

vero de titulo, & iure Livoniæ tradendo, Moſci Legati dicerent, ſe nihil prorſus habere, quod agerent; nec videri æquum, ut ex Livonia prorſus eorum Princeps eiiceretur; nec dum vero è caſtris adveniſſent à Zamoſcio litteræ, quas Antonius, Legatique Regii expectabant, ut de primario negocio aliquid ſtatuerent, finis ei Seſſioni impoſitus eſt.

Diei x x. *Decembris* V. *Seſſio.*

Cum poſt ſuperiorem Seſſionem, Staniſlaum Zolkevium Palatini Belzenſis filium, & conſanguineum ſuum Zamoſcius ad Antonium cum litteris credititiis miſiſſet, perque eundem ſignificaſſet, ob bonum pacis poſſe Magni Ducis Legatis tradi Novogardiam Livonicam, duasque alias Livoniæ arces, quibus verſus Narvam, & mare Moſcis liber aditus pateret, dum arces à Rege captas,

Velicolucum, Zavolociam, Nevelam, Veliſiam in Regis poteſtate ſinerent. Quin item Velicolucam reſtitui poſſe (niſi omnino ſecus fieri pax poſſet) dum tamen nihil in Livonia daretur Moſcis; ſperare enim ſe, quamvis ea de re mandatum à Rege non haberet, Ordinibus tamen, ac Regi id omne probatum iri. Antonius novo hoc conſilio non mediocriter ſolicitus fuit, tum quia Zamoſcius chirographum nullum miſerat, quo chirographo (cum fere ad Antonii fidem, atque iudicium, ut dicebat Zolkevius, ea vel arcium in Livonia traditio, vel reſtitutio Veliconluci referretur) aut rite in rem conferri negociũ poſſet, vel ſi Regno Poloniæ aliquando iſtius rei reddenda ratio fuiſſet, id liquido fieri poſſet. Quod ſi poſtea id conſilium aut mutatum (quod non ſemel aliis in rebus Antonius erat expertus) aut à regiis Legatis fuiſſet non leves ob cauſas impeditum

tum (neque enim ſibi quicquam à rege ea de re præſcriptum eſſe dicebant) Antonius inani promiſſo lactaſſe, aut adeo decepiſſe Magni Ducis Legatos videretur, quod quidem divino in Moſcovia cultui promovendo admodum eſſet incommodaturum. Accedebat iterata ſæpiſſime à rege petitio univerſæ Livoniæ, cuius ne ſpithama quidem cedere poſſet, licet vellet. Ad quod Decreto Ordinum regni, & jurejurando regem teneri, cum alias, tum diſertiſſime à regiis Legatis identidem dictum fuit.

Ac Antonius quidem à rege, Zamoſcioque paucos ante dies per litteras petierat, num ſi tota Livonia Moſcus cedere nollet, ſibi in Moſcoviam redituro procurandum eſſet, ut Magni Ducis Legati Varſaviam ad futura Martii menſis Comitia venirent: ſic enim rectius ab Ordinibus regni aut ei Decreto poſſe derogari, (quatenus

 Livo-

Livoniæ nonnihil Magno Duci concederetur) aut ſi è repub. judicaretur, ut in belli continuandi propoſito perſtaretur, tum Legati Moſci, conſenſum regni ipſis oculis cernentes, facilius ad propoſitas pacis conditiones deſcenderent; hyeme interim bellici negocii inchoati perſecutionem haud eximente. Verum Zamoſcius litteras idibus Decembris datas, & eadem ipſa die per alterum tabellarium redditas, qua idem Zolkevius cum brevibus illis alteris credititiis venerat è caſtris, Antonio ſcripſit, nihil opus eſſe, ut de mutando Decreto ageretur. Stare enim regis, & Ordinum ſententiam: ſi nolit Moſcus aſſentiri toti Livoniæ tradendæ, rem armis eſſe decernendam. Itaque tota re cum Legatis regiis communicata, hi judicarunt, à ſe de Livoniæ arcibus nihil agi, atque adeo omnino proponi debere: Legatos enim Moſci, quibus ſatis erat perſuaſum,

ſum, Stephanum Regem integram Livoniam velle, quique iam non minima præbuerant argumenta eius reſtituendæ, in ſpem venturos, alia quoque Magno Duci à Stephano rege relictum iri; resque regias proinde peiore eſſe in ſtatu, quam antea. Unde pacis compoſitio extrahi poſſet; præterquam quod, cum eas arces voce tantum Zolkevii Zamoſcius offerret, tutum regiis non eſſet, ut eas nomine regis Moſco pollicerentur. Itaque cum Zamoſcio reſcribendum eſſe exiſtimaſſent, Antonius quoque ſequentes litteras ad eum miſit; multa, quæ maxime ad celerem, & honorificam pacis confectionem ſpectabant, ſi ad rem, non amiſſa tanta occaſione, veniretur, per eundem Zolkevium ſignificans, quæ litteris non erant committenda. Sic igitur Seſſionis illius pars privatæ huic tractationi, antequam Legati Moſci advocarentur, extracta eſt.

Epiſto-

Epiſtola Io. Zamoſcij, ſupremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei, ad Antonium Poſſevinum.

QUæ D. Veſtræ de eruptione Moſcorum, deque illorum caſtigatione ſcripſi, vera ſunt. Quę vero de indicio Petri Koltowski vere ſcripta ſignificantur, vera ut ſint, magis opto, quam arbitror. Nam niſi pax coibit, hoſtem ego quæram, niſi me ipſe quæſiverit. Sed hæc ſatis. Litteras D. Veſtræ ſumma celeritate mitto ad regiam Maieſtatem. Fruſtra tamen, ut ego iudico, de cedendo aliqua Livoniæ parte in Comitiis deliberaretur. Nemo enim patriæ bene in futurum proſpiciens, vel in Conventu etiam ipſo regni, de ea decedere ſuadebit; re iam ad extremum adducta, ut aut nobiſcum hoſtis pugnare neceſſe habeat, aut de hac urbe periclitari, & una de tota Livonia, occupante etiam il-

lam

lam altera ex parte Sueco; Album lapidem oppugnante ; premente Pernaviam & Felinum ; ita ut vix illa iam Moſcus non amiſerit, ſed de Derpato ſaltem laborare videatur. Ordines vero quid? Vel ad educendum in poſterum militem plus ſumptuum impenderent, quã in hunc deductum iam, & in ſupplementum inde vel ad Auguſti. At quæ interim tentari poſſunt? Hoſtis vero inſtructus omni apparatu ex commerciis marinis, quã erit poſtea potentior? Audio iſtos bonos Legatos Moſcorum cunctari. Si expectant novã informationem, iam illam habebunt per tabellarium hunc, quem eo iuſſi deduci. Quam graviter vero rem gerentem? Cum diceret ire ſe Porchoviam, & inde Zapolſciam cum litteris ad D. Veſtram; iam tamen tandem verſus Pleſcoviam, deflectens de itinere Porchovienſi, cum ductores Novogardia haberet, proceſſerat, ut octo ſaltem milli-

milliaribus à Pleſcovia abeſſet, noctuque non die, iter faceret, & cum in noſtros incidiſſet, & in viam Porchovienſem reduceretur, unum ex ſuis, dato illi equo, ſub cuius ſella ad Legatos à Principe in ſuras litteras habebat, fugere iuſſerit, inde etiam alios tres comites contra fidem datam fugere juſſerit. Hæc certe inquirenda & diiudicanda diligēter erant prius, quam pro nuncio, non pro perduelle haberetur. Veruntamen apud me vel umbra Iuris gentium plus valuit. Itaque vel adhibitis ductoribus, à me ad locum conventus mittitur. Ex novis iſtis litteris, quas affert, & præſertim tam diligenter occultatis, credo quod ad exitum quemvis iſti tractatus facilius deducentur. Apollonius iam fœliciorem quàm nos vitam vivit. Scribam Ruſſicum unum tantum in caſtris habeo. Commendo me favori D. Veſtræ. Datum ex caſtris ad Pleſcoviam, die

XIII.

XIII. Decembris, Anno Domini M.D.LXXXI.

Alia Epiſtola Zamoſcij ſupremi Cancellarij Regni Poloniæ, & generalis Capitanei, ad Antonium Poſſevinum.

MITTO ad D. Veſtram conſanguineum meum D. Staniſlaum Zolkiewski, Palatini Belſenſis filium. Ex eo D. Veſtra de eo, quod à me ſcire vult, cognoſcet. Ei vero non ſolum dicenti fidem adhibere debet, ſed etiam, ſi quæ cum illo communicabit, prorſus tacita fore pro certo confidat. Hoc illi ita prorſus futurum eſſe ſpondeo. Commendo me D. Veſtræ. Datum ex caſtris ad Pleſcoviam, die VII. Decembris. Anno M.D.LXXXI.

Antonij Poſſevini reſponſio ad eundem Io. Zamoſcium.

HAC ipſa die binas à V.D. Magnif. litteras accepi, alteras ab eo,

eo, qui tabellarium ad me Magni Ducis adduxit, commoratum in itinere, ſeu alibi, integros octo dies alteras à D. Staniſlao Zolkiewski conſanguineo V. Magnif. qui ea, quæ Legatis regiis, ac mihi videntur expedire, fuſius referat. Ad quæ ſi V. Magnif. ſcriptum, chirographo, ſignoque ſuo obſignatum, nobis miſerit, progrediemur in incepto, nō ſine ſpe perhonorificæ pacis. Sin minus, in optimam partem accipiet, quicquid erit deliberandum à nobis, cum etiam nobis ratio reddenda ſit actionum noſtrarum reip. ſtri, Pontifici Max. Magno ipſi Moſcoviæ Duci, cæteriſque forſan Principibus: ne quid dicam de noſtro ordine, cuius tot certe pignora, & obſides habet Polonia, ut etiam iis, eorumque bono nomini maxime conſulendum ſit.

Porro ſcio V. Magnif. pro ſua perſpicaci prudentia, optime iam intellexiſſe, quantopere expedie-

bat,ut quam inſtructionem manu ſua ſcriptamLegatis rex pollicitus fuerat, ea ut ipſis traderetur; ſic vero reliqua diſcuterentur,ut hoc rigidiſſimo tempore tanti boni confectio nulla cunctatione intertubaretur.Meam fidem probari V.Magnif. ſic gaudeo, ut ſperem, nunquam illi iure improbatum iri. Ieſus dexteram,& cor V. M. Illuſtriſſimæ cæleſti præſidio muniat. Ex Kiverova Horca, die x x.Decembris,nocte.M.D. LXXXI.

Porro evocati ad conventum Moſci, graviſſime conqueſti ſunt (id quod ſæpe aliis quoque in rebus fecerant) quod in ipſa pacis tractatione, tanquam captivi tenerentur; ſanguis paſſim funderetur:ſibi bona,hominesq;raperentur:quodque Magni Ducis tabellarius, qui litteras ad Antoniũ, & ad eos attuliſſet, in caſtra ductus, eius vero comites paſſim interfecti; itineris autẽ ductoris eorum, ruſtici cuiuſdam, lateribus (ut ſo-

lent)faces ad confeſſionem extorquendam admotæ fuiſſent: deinde, cum è caſtris huc ad Antonium recta à Zamoſcio miſſus & ſcriberetur, & diceretur, triduum tamen apud Præfectum equitum Zebridovium valde nobilem, ac probum, & fortem Polonum, mandato Legatorum regiorum, fuiſſe detentum: denique poſt tot dies, litteras Magni Ducis vix redditas eſſe. Itaque, cum nunquam ſe ad Conventum ex Moſcovia venturos fuiſſe dicerent, niſi Pontificis Max. eiusque, quem miſerat, Antonii fidei Magnus Dux crediſſet, cupere ſe aiebant potius diſcedere, quam iſta indignitate, hoſtilibuſque modis rem amplius agere. Cum autem regii rem excuſare, rationesque eas afferre incepiſſent, quas Zamoſcius ad Antonium ſcripſerat: Antonius, qui & tabellarium prius interrogaſſet, & octiduum in itinere dententum (cauſſa neſcitur) cognoviſſet; videret

ret autem, ex dilatione reddendarum litterarum, cum vel Rex, vel Moſcus aliquid eſſent ſcripturi, magnum negocio conficiendo incommodum poſſe creari; ſe iam, inquit, Legatos utroſque non tantum ob PontificisMax. auctoritatem (cui quicquid ſe deferre ſæpius dicebant, id quidem Deo acceptum eſſe, à quo eam auctoritatem accepiſſet) verum in primis ob Chriſti ſanguinem obnixe rogare, ne variis eventibus, quos ſubinde Satanas eſſet excitaturus, rem ipſam expoſitam deſererent: quæ quanto magis protraheretur, tanto plus Chriſtiani ſanguinis effunderetur: porro, in ſe ipſum totum id, quod acciderat (ſi quid eiuſmodi fuiſſet, quale Moſci dicebant) ſic ſuſcipere, ut vel cum Rege, vel cum Magno Duce debitum omne officium, ſi neceſſe fuiſſet, in tempore eſſet præſtiturus.

Tum pacatioribus animis ad

rem ventum eſt, cuius ea ſumma fuit, Legatos Regios unica, & extrema propoſitione (ut Moſci cognoſcerent, quantopere à fundendo ſanguine Rex abhorreret) è quatuor arcibus, quæ ſuperiore biennio de Moſco fuerant captæ, unam adhuc, quam iudicaſſet Antonius, ſeſe tradituros, dum illi tota Livonia cederent, Sebieſſumque arcem, Polociæ propinquam, traderent. Cui de Sebieſſo petitioni cum ſe Moſci non aſſenſuros dicerent, quod arx ea non ſpectaret ad Livoniam: cumque omnes arces à Rege captas repeterent, ac ſe quidem etiam unam aliam Livoniæ arcem addituros dicerent, quæ Lais vocaretur: Regii eam in manibus Sueci eſſe aſſerentes, ne verbo quidem addito, ſurgentes diſceſſerunt, eiuſque diei Seſſio ſoluta eſt.

Diei XXI. *Decembris*
Seſſio VI.

CUM eiuſdem generis pleraque fuiſſent dicta, quæ ſuperioribus diebus Legati invicem obiecerant; nec ſemel Moſci Livoniam non à Regibus Poloniæ, ſed ab Epiſcopis, & Ordine Teutonico cepiſſe eorum Principem, dixiſſent: Regii vero (quod & Moſci faciebant) ipſam ob Sedis Apoſtolicæ, Pontificiſque Maximi reverentiam, iam multis rebus ceſſiſſe dicerent; Antonii iudicio ſe ſtaturos, ut una è duabus arcibus Velicoluco, & Savolocia, adhuc Magno Duci redderetur: ſupervenit Petronius nobilis Polonus, miſſus à Zamoſcio ex caſtris, hiſce cum litteris, quas Antonio ſcribebat.

Io. Zamoſcius Cancellarius Regni, & Capitaneus generalis, Antonio Poſſevino.

ETSI iam antea miſerim ad D. Veſtram Zolkevium, per

quem illi aperui, quid id ſit, quod in Livonia concedi poſſit Moſco, & quibus modis concedi poſſit: tamen poſtea venit mihi in mentem ſcripto comprehenſum D. Veſtræ mittere, quemadmodum mitto. Reliqua D. Veſtra cum ex eodem Zolkevio, tum vero in primis ex Dominis Legatis cognoſcet. Bene valeat D. Veſtra. Datum ex caſtris ad Pleſcoviam, die XIX. Decembris. Anno Domini M. D. LXXXI.

Conditiones primæ.

SI maneat penes Regiam Maieſtatem Velicolucum cum arcibus Zavolocia, Nevelia; ſique Sebieſſum Regi à Moſco traditum fuerit, Veliſium item penes Regiam Maieſtatem relictum fuerit, de quo nunc moveri quæſtio à Legatis Moſci non debet, cum in antecedentibus tractatibus non repetitum fuerit, ſique eius rei concludendæ ſtatim, non mittendo

pro

pro alia informatione ad Principem ſuum (atque hoc propterea, ne interim Pernavia pereat, quod D. Veſtræ ſaltem ſcriptum velim) Legati Moſcovitici facultatem habuerint: audebo illi concedere in Livonia arces Novogrodecam Livonicam, Sereneſcum, atque etiam arcem Lais cum arcibus Oſtroro, Chelm, Craſnohorodek, Voronetz, Vielia.

Conditiones Secundæ, & ultimæ.

SI non habuerint facultatem Moſcorum Legati, ſtatim (non mittendo pro alia inſtructione ad Principem ſuum) acceptis arcibus Novogrodeco Livonica, Sereneſco, & Lais, cedere Regiæ Maieſtati Lucum, Zavolociam, Neveliam, Veliſium; dare Sebieſſum, vel ſaltem demoliri: neque etiam à Regia Majeſtate illis per me concedi poſſunt Arces, Novogrodeca Livonica, Lais, & Sereneſcum; ſed retenta tota Livonia pro Regia

Maieſtate, & tradito, vel demolito Sebieſſo, retentiſque Zavolocia, Nevela, & Veliſia, (id quod Regia Maieſtas D. Veſtræ, & mihi crediderat) adiiciat Moſco Velicoluculum ad Arces Chelmam, Oſtroviam, Craſnohorodkum, Voronecium, Vieliã, ut hæ arces cum Velicoluco ipſi reddantur, retenta pro parte Regis omni Livonia cum Novogrodek, Sereneskac, Lais, & ſupra ſcriptis arcibus, Zavolocia, Nevela, Veliſio, traditoque vel demolito Sebieſſo.

Quæ conditiones, quoniam Antonio non reddebantur à Legatis Regiis, videbat ille ſibi dari tempus, quo de ipſa reſtitutione Velicoluci, & Savolociæ cogitaret, ii vero paratiores ad conventum poſtridie redirent, perlectis iis litteris, quas ad eos idem ſcripſerat Zamoſcius.

Diei

Diei XXIII. *Decembris,*
Seſſio VII.

REDDITIS Antonio conditionibus de pace à Legatis, etſi poſtea neque ad reſpondendum Zamoſcio videbat ſibi ſpacium dari, quod Petronii diſceſſum ipſo in momento temporis, quo conditiones tradiderant, urgebant; tum ne dies illa fruſtra efflueret, actum eſt cum Moſcis, num Sebieſſi (quæ in agro Polocenſi arx eſt) reſtituendi, numve permutandi cum arcibus quibuſdam Livonicis, quas Regis nomine Zamoſcius offerebat, poteſtatem haberent. At illi, cum quod ad Sebieſſum pertinet, dicerent, denique illam ſe combuſturos, ſi Stephanus Rex Driſſam combureret; reliquas vero à Rege captas arces non poſſe non haberi: ab Antonio (comprobantibus Regiis, nec improbantibus Moſcis) dicta ſententia eſt, ut Velicolucum Magno

Duci redderetur, ſi tota ille Livonia cederet, Savolocia vero Regi relinqueretur. Nec pene aliud quidquam ea in Seſſione actum eſt, niſi quod ex tribus arcibus, quas in Livonia Regii offerebant, Serneſcum dicebant eſſe in manu Sueci; & Michaël Haraburda Moſcis oſtendit, quanta ex Livonia, qua ceſſuri eſſent, commoda ad Magnum Ducem eſſent perventura, ſi pax componeretur.

Eadem die, cum Moſci privatim ſe contentos eſſe Novogardia Livonica, & Kerepecio, ſi reliquæ tres arces Savolocia, Nevelia, Veliſium ſibi traderentur; ac denique iiſdem, ſi tantum Novogardia, & Kerepecium Magno Duci relinqueretur: venit alter à Cancellario Zamoſcio cum litteris, ac tertiis conditionibus, quarum exemplum hoc eſt.

Io.

Io. Zamoſcius Antonio Poſſevino.

DE iis rebus, de quibus ad me retulit D. Veſtra per Dominũ Zolkiewski, ſcripſi D. D. Legatis, ut cum D. Veſtra communicent. Difficultatum, quæ de iis interceſſerunt, explicatio tanto magis impedita eſt, quod quarundã earum Moſcus in prioribus tractationibus (ut Veliſii) nullam mentionem feciſſet. Sed hæc plenius D. V. ex D. D. Legatis intelligat, quibus etiam chirographa mea, ut voluerunt miſi de iis, quæ concedenda putavi. Commendo me amori D. V. Datum ex Caſtris ad Pleſcoviam, die XXII. menſis Decembris. M. D. LXXXI.

Conditiones poſtremæ.

AD extremum audebo & hoc, propter bonum pacis, & ne labor D. V. præſertim cum nomine ſummi Pontificis ſuſceptus ſit, in irritum cadat, non dando arces

Novo-

Novohorodek Livonicam, Lais, Sereneſcum; ſed his, & tota Livonia retenta pro Regia Maieſtate, retentoque Veliſio, dato Regi, vel demolito Sebieſſo; concedendo Velicolucum, Zavolociam, Nevelum, Chelmam, Oſtrovium, Voronecium, Kraſnohorodum, Vieliam, Principi Moſcorum.

Quæ conditiones niſi accipiuntur, iam liquebit, Deum nobis nolle pacem hoc tempore concedere: Etenim quod amplius facere valeam, vel audeam, nihil proiſus (teſtor Deum) habeo. Nec vero tam D. Veſtræ cauſa, de cuius optimo ſtudio, & ſinceritate & Regia Maieſtas, & ego, optime perſuaſi ſumus, quam ut conſcientiæ meæ, pro debito meo erga Regiam Majeſtatem, & patriam ſatisfaciam; obteſtor D. V. per Deum vivum, perque Filium eius Ieſum, cuius D. V. tremenda myſteria tractat, ac nomen gerit, ut ad nullas conditiones graviores, quæ illi

illi conceduntur, deſcendat, ſi levioribus rem evincere poterit.

Quæ cum eſſent perlectæ, re tota cum Regiis communicata, iudicatum eſt, ut quando Moſci tota Livonia promittebant ſeſe ceſſuros, eædem poſtremæ conditiones haud ſimul proponerentur. Itaque variis de cauſſis, in diem Nativitatis Domini ſanctiſſimam, Seſſio dilata eſt.

Diei XXV. *Decembris Seſſio* VIII.

CUM Antonio Moſci privatim ſcripto ſchedulam dediſſent, qua una Novogardia in Livonia, à Rege Magno Duci, & una Veliſio à Magno Duce Regi relinquenda, ſe fore contentos affirmabant, Regii Rzovam uberem agrum, ad Savolociam quondam ſpectantem, ſe Moſcis daturos adhuc ultra Velicolucum dixerunt. Quam cum Moſci reſpondiſſent ad Zavolociam attinere; denique Regii Antonio integrum relinquerent, utram

utram è duabus arcibus Nevelia, & Savolocia, Moſcis reddere voluiſſet: ei rei-conſultandæ cum Moſcis (quando Regiorum quoque rationes audiverat) noctis ſpacio petito, Seſſio dimiſſa eſt. Porro eadem nocte inſequenti, cum Moſcovia ſupervenifſet à Magno Duce, maximis itineribus, tabellarius, cum reſponſo ad litteras, quas Antonius ad eum è Biſcovicio paucos ante dies ſcripſerat; Moſci item Legati alias accepiſſent: eorum rogatu à Regiis Antonius obtinuit, ut inſequens dies vacaret: qua tamen & cum Moſcis accuratiſſime actum eſt, ſi qua iniri ratio poſſet, ut pax coiret; & eadem Moſci litteræ ad Regios miſſæ ſunt ab Antonio, ne quid officii prætermitteret, quo utrique parti ſatisfieret. Sed cum Moſci Legatis Antonius dixiſſet, ſi ii à Principe ſuo metuerent, ne quid inconſultius agerent, ſi Neveliam, & Veliſiam Regi relinquerent,

rent, ſe caput ipſum omni periculo obiecturum coram MagnoDuce, ne tanti boni confectio intermitteretur; iique ſancte iurarent, ſe id efficere non poſſe: adderent autem, ſi decem quiſque capita haberet, ea unicuique omnia ſibi redituris amputatum iri à Moſco: propterea Antonius ad Zamoſcium citatis equis tabellarium miſit, qui noviſſimas conditiones afferret; dieque inſequenti Legati Regii ex condicto redierunt.

Diei LXXVIII. *Seſſio* IX.

VBI Antonius utroſque Legatos hortatus eſt, ut ea die, quæ terminando conventui à Regiis præſcripta erat, pax fieret, omniaque officia ad id adhibita, fuſius antea Regiis expoſuiſſet: Regii dixerunt, perſtare ſe in eo, quod propoſitum erat. Exercitum duobus menſibus prope Pleſcoviam ab Antonio fuiſſe retentum, ſpe pacis

pacis, quam offerebat: nunc ſeſe revocari in caſtra; nec debere ultra progredi, quibus eſſet ratio reddenda Regi, & Reipublicæ cui juraverant. Ad extremum, proteſtari ſe coram ipſo Antonio, per ſe non ſtetiſſe, quin pax coiret; petere denique ab illo, ut Comitiorum tempore, quæ Varſaviæ in Martium menſem erant indicta, quo tempore forſan ex Moſcovia eo Antonius eſſet rediturus, velit Reipublicæ ac Regno eorum fidē teſtari. Itaque ſe Moſcis valedicere, ac dare dexteras, idem cum Antonio ſequenti die ſaltem per litteras facturos.

Tum Moſci paucis (ſed quæ altum dolorem oſtendebant) convertere ſe ad Antonium, dicereque ſe ad mandatum ipſius Livonia ceſſiſſe: Michaëlem Haraburdam intelligere nunc, an vera ea fuiſſent, quæ dixiſſet initio, cum ad Livoniam tradendam illos hortaretur, inquiens, Ea trabe Livoniæ ſubmo-

ſubmota, complanatum iri viam ad reliqua omnia: ſeſe quidem Livonia cedere, & feciſſe, ac non loqui; Regios autem loqui, & non facere: proinde ſe item Deum teſtari, per ſe non ſtetiſſe, quin pax fieret; viderent, ſuper quos tantus ſanguis eſſet caſurus. Denique, ubi quædam Michaël Haraburda iis reſpondiſſet, quæ antea quoque fuerant dicta; Antonius ſibi quidem eſſe dixit optatiſſimum, ut pax fieret, verum cum neutram partem cogere poſſet, ut fidei erga ſuos Principes debitæ deeſſent, nunc quidem videri ſibi, ut Savolocia à Stephano Rege reſtituatur, quandoquidem necdum ſententiam de ea pronunciaſſet: cæterum ſperare ſe, aut eandem pacem denique ſecuturam, aut niſi ſequeretur, tempus nondum appetiiſſe, ut eadem eſſemus digni. Quod ſi propter duas eiuſmodi arces neutri cedere vellent, viderent Regii, num decem dierum

intervallum Moſcis poſſent concedere, ut à Magno Duce, ſicut petebant, reſponſum ea de re acciperent. Quod cum ſe poſſe concedere Regii negaſſent, tum Moſci ſe Derpati reſtitutionem, & alia ſupra id, quod poterant, pollicitos fuiſſe dixerunt: dolere modo, quod cum pene quadraginta arces reddendæ ſint, ob duas tantum, pacis vinculum eſſet diſſolvendum. Regii vero, Quando, inquiunt, ſupra id, quod potuiſtis, promiſiſtis; adhuc & hoc facite: vos de una, nos de altera ex duabus, de quibus controverſia eſt, Antonii judicio ſtemus: & vos Magno Duci, nos Regi denique, ea re in nos ſuſcepta, rationem reddamus. Hic cum Antonius obſecraſſet Regios, ut Moſcis ad deliberandum noctem eam adhuc concederent: Regii aſſenſerunt, ea lege, ut dicerent, ſi iis ab Antonio ſignificatum fuiſſet ante diem, Moſcos ei rei poſſe aſſen-

aſſentire, caſtrina die redituros; ſin minus, ſeſe diſceſſuros omnino.

Nocte inſequenti cum ſe Moſci aperuiſſent, ſe nulla ratione Veluſio poſſe cedere, ſed ſi Regii vellent, ſe reliqua omni Livonia ceſſuros, tantum Novogardiam retinerent, & Regii Veliſium, dum ab utroque Principe reſponſum expectaretur, eaque res nec damno, nec fraudi alterutrius partis cederet: conventus ſolutus eſt. Quæ vero cum Legatis, & aliis Antonius præſtitit, ut adhuc pacis tractatio ſtaret, ea ex litteris ſcriptis ad Regios, atque ad Regem, intelligi poſſunt: quæ quidem non minimi ſunt momenti, ad totum rei ſtatum cognoſcendum.

Diei XXVIII. *Decembris,*
Seſſio X.

CUM ea die Regii iam ſeſe in viã daturos dixiſſent, & Moſci bis

eius diei nocte ſuperiore, cum lachrymis, diu apud Antonium fuiſſent, ut de Veliſio, quid eſſet deliberandum, quærerent (ſi enim Regi relinqueretur, ſibi ab ſuo Principe vitam ademptum iri: ſin pax ob unam illam arcem haud componeretur, intelligere ſe, novo bello repetito, maximam fore ſanguinis effuſionem) Antonius nullam ſibi rationem ſupereſſe dixit, poſt tot alias omnes tentatas, niſi ut ipſe, quo Legatorum vitæ parceretur, unicuique illorum chirographum ſigno, quo utebatur, ſuo munitum traderet, quo fidem faceret, ſe illos ad eam deliberationem adegiſſe; cęterum ſe Moſco caput ſuum allaturum, ut faceret, quod vellet, ſi quid, ad novi belli continuationem præcidendam, audacius factum ab Antonio fuiſſe iudicaſſet. Porro niſi aliud conſequi poſſet, ſe à Regiis tentaturum, ut Veliſium ſolo æquaretur. Tum Moſci ſe, ſalutem

tem ſuam, Veliſium deniqueita, ut ſaltem everteretur, relinquere in manu Antonii dixerunt: tantum recordaretur, ut apud Magnum Ducem hæc res ne ſibiipſis interitum afferret. Quæ cum acta eſſent, ſupervenere Legati Regis, abituri longius, & Antonio primum valedicturi:ſed tota re audita, ipſi iam ſe Veliſium tradere Antonio polliciti ſunt, cui eſſet integrum eo imponere, qui ex eius comitatu erant, ut denique vel Regi relinqueretur, vel id fieret, quod iudicaſſet. Sibi autem non eſſe de vita dubitandum, ſi ea in re facerent præter Regis mandatum: ſed dignitatem ſuam in magno futuram diſcrimine, niſi ipſe Antonius & Regi, atque in futuris Varſaviæ Comitiis, in ſe hoc totum ad boni publici compoſitionem ſuſcepiſſe, publice teſtaretur. Quod cum ſe facturum Antonius recepiſſet, inſtauratus eſt conventus: ac cum Regii pete-
 rent,

rent, ut Sebieſſum Regi traderetur, Moſci dixere, Veliſium ſe integrum relicturos, ſi Sebieſſum ſtet; ſi vero Derpatum Magno Duci relictum fuiſſet, tum eſſe contentos, ut Sebieſſum à Magno Duce, Driſſa à Rege comburerentur. Qua de re cum magna eſſet altercatio, in poſterum diem reiecta eſt, eo conſilio, à regiis tractatio, ut interim per tabellarium à Zamoſcio ex caſtris mentem Regis liquidius exquirerent.

Deinde, cum Regiis quærentibus Moſci reſpondiſſent, ſe pleniſſimam poteſtatem habere, arces Livoniæ tradendi, quæ quidem in manu Magni Ducis, non in manu Regis Sueciæ eſſent, adiecerunt Legati Regis: Quandoquidem ſæpiſſime ſcriptum, & actum per Legatos, & Internuncios, iteratumque eſt, Stephanum Regem totam Livoniam petere, dicerent Legati Magni Ducis, num vellent titulo, iureque ipſius cedere omnino,

no, necne: id niſi facerent, relictum iri ſcintillam ad novum bellum excitandum, cum quas arces Sueciæ Rex cepiſſet, eas vel pacate ab ipſo, ut ab affine ſuo, Stephanus eſſet obtenturus, vel denique alia ratione procuraturus. Ac niſi nunc Moſcus jurejurando Livonia integra ceſſiſſet; eaſdemque arces à Sueciæ Rege repetere bello vellet, liquere, ad arma inter Stephanum, & Moſcum ventum iterum iri.

Quæ cum Antonius aliis rationibus comprobaſſet, ac dixiſſet, eos avidius, ac verius pacem expetituros, qui futuræ contentionis radices diligentius evellendas curarent: Moſci reſponderunt, ſeſe in litteris de pace nomina omnium arcium ſcripturos, quæ ſunt in manu Magni Ducis; earum ius poſſeſſionemque Regi tradituros; rem totam jurejurando confirmaturos, deſinerent autem Regii ea petere, quorum Moſci nullam ha-

berent poteſtatem, nec poſſeſſionem retinerent: de Rege Sueciæ, ne verbum quidem inſeri poſſe in litteris de pace conficiendis.

Ad ea Antonius, Si contingeret, inquit, ut eandem arcem Rex, Moſcuſve bello peteret, certe providendum eſt, (ſi de reliquis mutuo conſenſu à Legatis decerni queat) ne reliqua Livonia, quę Regis erit, totumque ipſum Poloniæ Regnum, Magnuſque Ducatus Lituaniæ, Pruſſia item propterea à Moſco invadatur; ſicuti item neque Regi in Moſci ditionem erit propterea cum exercitu invadendum.

Tum Regii rogarunt Antonium, ut proteſtationem ea de re admitteret, ac chirographo, & ſigno ſuo obſignaret: quam cum Antonius ita ſe admiſſurum reſpondiſſet, ut neque ipſi Regi, nec Magno Duci, nec ulli omnino hominum præiudicaret, vel quidquam iuris adimeret; tum adiecit, ſe illa

ſe illa cum proteſtatione ſententiam laturum (id quod etiam eadem hora faciebat) ut ea juris, titulive proteſtatio alterutri juſta, vel ſufficiens belli cauſſa eſſe non poſſet: ſe quidem (quod etiam per Legatos effici poterat) cum utroque Principe pacate attentaturum, ut quam minima ea de re contentionis, ac fortaſſe nulla, in poſterum relinqueretur.

Regii vero cum verbotenus per Michaëlem Haraburdam proteſtationem pronunciaſſent; poſtea, ut ſcripto conſtaret, ab Antonio petierunt: quæ cum Regiis tradenda non videretur, niſi (quod etiam in caſtris Antonio dixerat Rex) Moſcis integrum tantundem faciendi relinqueretur; diſerte Regii Moſcis adhuc proteſtati ſunt, Regem eas omnino arces velle, quas Sueciæ Rex bello cepiſſet.

Ventum eſt poſtea ad arcium tormenta, quæ in Moſci manu eſſent, ut cum quibus arces fuiſſent

captæ reſtituerentur, quod quidẽ antea Moſci Legatos alios, qui Vilnæ fuerant, Regii promiſiſſe dicebant. Ad quæ cum Moſci reſponderent, Aulicos Novogardia ſeſe illico evocaturos; nec de tormentis, ſi Regii tantundem facerent, magnam futuram difficultatem: altera in alteram in ſequentem diem Seſſio indicta eſt.

Diei XXIX. *Decembris Seſſio* XI.

EA in Seſſione Moſci orſi ſunt à Sebieſſio, de quo diu multumque agitata res eſt: Regiis urgentibus, ea ut res ad Antonium deferreretur, qui cum utroq; Principe ageret; pax interim firmaretur: Moſcis autem iterantibus, in gratiam Antonii à ſe Veliſium conceſſum fuiſſe, nec iam dicere ſe ut combureretur, ſed integrum Regi maneret, porro à Regiis ſemper aliquid peti. Quamobrem (aiebant) ut ferreus globus, niſi eximatur è corpore, corpus putreſcit:

ſcit: ita Sebieſſi negocium niſi abſolvatur, totam pacis tractationem infecturum, ac turbaturum. Quod ſi deñique Regii id ſuſpendi ad tempus velint,permitterent, ut Magnus Dux conſuleretur, ne qua reſtaret in poſterum litis occaſio. Antonio autem Regiorum ſententiam probanti, atque urgenti,ut reliqua conficerentur, illud differretur (expectabatur enim, quæ ſuperius dicta eſt à Zamoſcio reſponſio, & Regiş mentem quadantenus ea de re Antonius noverat) Moſci Regiis obiecere, non effici, quod per Zachariam Boltinum Magno Duci, de exercitu ab obſidione Pleſcovienſi deducendo, promiſſum fuerat. Id enim ſe facturum aliquot intra dies, Antonio pollicitus fuerat Rex. At Regii dixere, Antonio promiſſum fuiſſe, ne irruptio tentaretur: exercitum autem,quamprimum pax facta, conditiones ſcriptæ, iureque jurando firmatæ fuiſ-

fuiſſent, deductum iri. Denique cum de ratione tradendarum arcium Regii agerent, Moſci: Nobis altum ſapere, Magnus Dominus noſter haud mandavit. Ut enim Princeps Chriſtianus eſt, ita Chriſtiano more, ſincereque ut nos gereremus, juſſit; quod & facimus vobiſcum, quaſi cum fratribus noſtris. Itaque ſcitote, quam primum aliquid de Sebieſſo ſtatuerimus, Novogardiam mittemus, aulicos nobis dignitate non impares evocaturi; quorum item unus Palatinus eſt Porcovienſis, Ioannes Zeruboun, quibus arcium tradendarum facultas demandata eſt.

Actum eſt deinde à Moſcis, ne ruſtici in Lituaniam abducerentur; quod Regii prohibitum fuiſſe dixerunt à Rege, ac proinde negocium pacis eſſe quam primum abſolvendum, ut iſtiuſmodi reliqua ne acciderent.

Tum ad Beatiſſimæ Virginis annun-

annunciatæ diem, cum Moſci dicerent, arces eſſe tradendas (id, quod Regii recuſarunt) de tormentis viciſſim utrinque reddendis actum eſt, in quibus, nempe, Regis, vel Magni Ducis eſſent inſignia, vel inſcriptiones.

Deinde ventum eſt ad captivos: Moſcis petentibus, ut liberaliter omnes utroque à Principe dimitterentur; Regiis negantibus, aliter id effici poſſe, quam quomodo Rex Antonio expoſuiſſet. Id autē erat, ut miles pro milite, centurio pro centurione, Palatinus pro Palatino permutarentur: ſi qui ſupereſſent, ii vel pecunia redimerentur, vel cum Livonibus aliquibus, qui eſſent in Moſcovia, compenſarentur. Inſuper adiectum eſt à Regiis, mercatores eſſe liberandos à Moſco, quos præter omne jus, moremque Chriſtianum, ac præter conſtitutiones, & litteras, quæ alias inter eos Principes ſcriptæ fuerant (ne quid, orto bello,
merca-

mercatoribus damni inferretur) Magnus Dux detinuiſſet, & haberet captivos; prçſertim Zareski, & Martinum Mammonicium Vilnenſes, quos nominatim demitti Rex volebat. Tũ Moſci, ſanguinẽ Chriſtianum non eſſe pecunia redimendum dixerunt: mercatores autem non fuiſſe captivos, neque aſſervatos in ulla cuſtodia; Priſtavum tantum illis adhibitum fuiſſe, quos, ne quid damni acciperent, curaret. Quæ cum eſſent dicta, & adveſperaſceret, reliqua in futuram Seſſionem reiecta ſunt.

Diei primi anni M. D. LXXXII, *Seſſio* XII.

MOSCI, cum multam noctis partem demorati eſſent apud Antonium, eum rogarunt, ut omnino (ſi gratiſſimam rem facere Magno eorum Domino vellet) curaret in litteris, quæ erant de pace ſcribendæ, ut ille Czar Caſani, & Aſtracani diceretur: præ hoc, nihil

nihil arces pendere Magnum Ducem, quas Regi eſſet traditurus. Hanc occaſionem nactus Antonius multa illis expoſtit de uno Chriſtianorum Imperatore; quam dignitatem Sedes Apoſtolica confirmaret, quamque ex Oriente, ubi Eccleſiæ Catholicæ minus fidi ImperatoresByzantii eſſe cœperunt, in Occidentem tranſtulerat. Si Moſcus iuſto titulo vocari, atque honoribus legitimis decorari velit, ageret primum cum Pontifice Maximo ea ratione, qua reliqui Chriſtiani Principes agunt, qui non ignorant, non eſſe tantam rem Caſanum, & Aſtracanum, ut novus titulus quaſi alterius Cæſaris, Imperatoris, vel Regis addatur. Si Cæſar id fecerit, ſciri vocem iſtam *Czar* non Cæſarem, ſed aliquid aliud à Tartaris uſurpatum, quaſi Regium titulum deſignari. Ad ea Moſci: Honorium & Arcadium Roma Volodimero primo

mo Moſcorum Principi coronam Imperatoriam miſiſſe: Pontificem Max. per Cyprianum quendam Epiſcopum id confirmaſſe; ac reliqua eius generis. Quibus Antonius cum reſpondiſſet, Quingentis annis Honorium, & Arcadium præceſſiſſe Volodimerum: dixere (neſcientes, quid dicerent) fuiſſe alios quoſdam Honorium, & Arcadium, qui eo tempore vixiſſent. Tum iterum urſerunt Antonium, ut quandoquidem vocaſſent univerſæ Chriſtianitatis Paſtorem Pontificem Max. vellet item operam dare, ne hoc titulo Rex Principem ſuum fraudaret; atq; item, ne illi titulus Livoniæ periret. Quibus Antonius: Quod Paſtorem Chriſtianitatis univerſæ vocare velitis Pontificem Max. id quidem recte habet cum id Chriſtus Dominus inſtituerit, Pontifice Max. minime id curante (niſi quatenus id Eccleſiæ unitati, ac Dei gloriæ inſeruit) cæteroquin

ſe-

ſe ſervum ſervorum Dei vocante: at Principi veſtro Livoniæ titulum reſervare, à quo arces Regi traduntur, quænam iſta veritas eſſet? Si mihi iſtam veſtem tradideris, eaque ceſſeris, num veſtis dominus amplius vere vocaberis?

Hæc igitur cum citro ultroque dicta eſſent, quæ poſtea lucem reliquæ tractationi afferrent, cumque Regii ad indictam Seſſionem rediiſſent, de Sebieſſo, deque futuræ pacis tempore actum eſt. Ac Sebieſſum quidẽ ut Magno Duci maneret, Legati Regii aſſenſerunt: pax autẽ ut ad octo annos duraret, ea die Moſci contenti fuere, aſſerentes, ſeſe nocte inſequenti cogitaturos, ſi quid amplius addere poſſent. Deinde, cum Regii petiiſſent, nè qua ruſticis, qui Regii iuraſſent, damnum à Moſco inferretur, Moſci pro eo libenter ſuam ſeſe fidem interpoſituros dixere. Cum vero ad arcium reddendarum rationem ventum fuiſſet, di-

ctumque eſſet, ut Derpatum, ac reliquæ munitiores arces redderentur, nec in ea re viderentur invicem Legati diſcrepare; petiere Moſci, ut deducendis Vladicis, ac Poppis (qui ſunt eorum Sacerdotes) cæteriſque omnibus, ac præſertim imaginibus piis avehendis, præſidium Regum adderetur, ne in Regis Sueciæ manus inciderent. Quod cum Regii non omnino concederent; Antonius, æquū eſſe, ut tuto deducerentur, reſpondit; eo magis, quod Moſcis permittere nolebant, ut cohortes aliquas eo mitterent, quæ ſuos proſequerentur, ſicque finis Seſſioni impoſitus eſt.

Diei ſecunda Ianuarij, M.D.LXXXII.
Seſſio XIII.

REGIS Legati Palatinus, & Michaël Haraburda ſoli ea die ad conventum rediere, Alberto Radivilio domi ex morbo (ut dixerunt) manente. Cum vero Antonius

nius de iis quæſiviſſet, num, ſi quid eo abſente decerneretur, id ratum eſſet futurum, atque annuiſſent, evocati ſunt Moſci; qui ab Antonio interrogati de pacis tempore, annum adhuc addidere, ut pax novem in annos duraret. Quod tempus Regii quoque admiſerunt.

Deinde cum Regii, à Zamoſcio præmoniti, rogaſſent Moſcos, ut tota Livonia cederent, clauſulamque in litteris inſerere vellent, qua Moſcos eo perducerent, ut etiamſi diſerte univerſæ Livoniæ ceſſio non exprimeretur, id tamen poſſet intelligi: nec vero ambigui iſtius modi rationem probaret Antonius, quin potius diceret eis privatim: petite liquidiſſime Livoniam totam, quam ut futuros fratres videamini circumveniſſe. Moſci reſponderunt: Nos ante quinque dies reſpondimus, Livonia integra, quæ in Magni Ducis poteſtate ſit, integre nos ceſſuros:

quæ vero arces in Regis Sueciæ manu ſunt, de iis nullum nos verbum facturos. Quod ſi novas ſubinde res comminiſcentes, tempus extrahitis, annus erit, cum tractationem pacis haud abſolvemus. Ac quidem Michaël Haraburda, Regiorum nomine proteſtatus fuerat, proteſtationemque eam, de qua dictum eſt, admitti ab Antonio petierat; ita ut ea res iam eſſet definita: Michaëlque ipſam proteſtationis formulam Antonio tradiderat, quam poſtea repetiit, quanquam eiuſdem exemplum Antonius retinuit. Id vero totum à Regiis ex inſtructione, chirographo, ſignisque Regiis obſignata factum fuerat: cum inde omnis abſolvendæ pacis mora eſſet abrumpenda, ſi Moſci titulo, iureque Livoniæ cedere voluiſſent.

Et Antonius quidem, dum ſermones ex ſermonibus ſererentur, Legatis Regiis dixit: Videri ſibi, quan-

quandoquidem eo res eſſet perducta, nec antea forſan ſatis mature proviſa, ut arces omnes, quas Magnus Dux obtineret, fines iuſque earum omnium nominatim ſcripto mandari, & tradi curarent; cæteras, ſi quæ item ad id tempus eſſent in manu Moſci, etiam traderent, quandocunque eas à Moſco retineri, compertum fuiſſet: in litteris autem operam (ſi vellent) adhiberent, ne Livonici Dominii titulus Magno Duci adſcriberetur: cæteris rebus ſatis, ex animo, & ex inſtructione Regis fuiſſe proſpectum.

Deinde Legati, cum inter ſeſe de finibus Livoniæ decernendis egiſſent, Moſcique eam rem in adventum Legatorum de pacis confirmatione reiicerent: inſtitere Regii, ut id totum inter ſeſe, ne qua controverſiæ radix reſtaret, conſtituerent. At Moſci, Si quid, inquiunt, minus commode conſtituere potuerimus (quandoqui-

dem fines omnes haud ſcimus) id ad Principes noſtros reſeremus. Tum ut fines Pleſcoviæ ii eſſent, qui fuerunt antiquitus, utraque pars conſenſit.

Porro quærentibus Regiis, ut etſi Sebieſſum Magno Duci, ac Veliſium Regi manebant, utrique tamen Principes inter ſeſe, de earum permutatione, hoc anno agere per Legatos poſſent: Moſci nulla ſe ratione id velle in litteris de pace ſcribi reſponderunt, ſed ut liquido Magno Duci Sebieſſum maneret, cum item Veliſium Regi libere ipſi conceſſiſſent.

Sed Regii, qui obtenta Veliſio putabant ſe quoque univerſæ Livoniæ ceſſionem poſſe adipiſci, revocata tractatione, tempus eximere cœperunt; primoq; arcium numerum, ac nomina, quas Moſcus adhuc retinebat, petierunt, quas Moſci illico nominarunt; deinde earum, quas Rex Sueciæ cepiſſet; denique ſe cum Duce Alberto

berto Radivilio ea de re acturos dixerunt, atque ad diem poſteram Seſſioni interfuturos.

Nomina Arcium à Moſco tradendarum.

LENWARDT, Strowna, Aſteradt, Kokenhaus, Krysbork, Borzun, Kudun, Czeſtuin, Luza, Rezica, Wleca, Volodimerecz, Roroni, Goroia, Trykat, Alyſt, Perkol, Salacz, Novogardia Livonica, Kerepiecz, Derpt, Mukow, Randek, Rynhol, Conhol, Caulecz, Curslow, Lais, Tarvas, Polezew, Paida, id eſt, Lapis albus, Vilian, Pernavia utraque.

Nomina Arcium quæ in manu Sueciæ Regis ſunt.

NARVA, Sereneſcum, Adeſum, Tolfczabora, Rakoboz, Kolywan, Paidica, Kolower, Lihower, Apſel, Vyholumiſa.

Diei v. *Ianuarij Seſſio* XIV.

VBI Legati viciſſim conqueſti ſunt, Moſci quidem, quod Regiis rem protrahentibus, interim ruſtici, captivique à Polonis, & Lituanis abducerentur, vacuaque regio circumquaque relinqueretur, & incendio abſumeretur: Regii vero, quod Moſci tempus extrahentes, neque ad rem, qua de agebatur, venientes, effuſi ſanguinis erant cauſa, qui tanto magis erat effundendus, quanto magis ipſi pacis conditiones non admitterent: Addidere Regii: ruſticos, & captivos haud abduci, ſed in hyberna, caſtraque cuique militi aſſignata deduci.

Inde de Sereneſco arce Livoniæ actum eſt, quam Moſci à Sueciæ Rege occupatam, Regii a Magno Duce retineri dicebant. Qua de re cum veritas non conſtaret, Regii eam ſeſe omnino velle dixerunt, quam ſeſe tradituros Moſci reſpon-

reſponderunt, niſi Regis Sueciæ in ea præſidium fuiſſet.

Poſtea nomina uniuſcuiuſque arcium, quæ adhuc in poteſtate Moſci ſunt, repetita ſunt à Regiis: earum item, quæ in Regis Sueciæ venerant manus. Ad extremum, cum Legati de verbis potius, quã de re litigarent, ſic conſtitutum eſt, ut Moſci, quicquid in Livonia Magnus Dux haberet, id cum arcibus, pagis, agro, atque adeo rebus aliis immobilibus, ad eas pertinentibus, Regi traderent: Rex Magno Duci arces à ſe captas (præter Velíſium) quæ quidem fuiſſent Magni Ducis, cum pagis, agro, rebuſque aliis immobilibus, ad eas ſpectantibus, reſtitueret: interea neutri, quamdiu pacis tempus duraret, vel Moſco adverſus Veliſium, atque Livoniam, vel Regi adverſus Lucum, Savolociam, Neveliam, Chelmam, Sebeſium, ac Pleſcovienſes arces eſſe bellum innovandum. Quæ ut ab

Antonii amanuenſi, & interprete ſcriberentur, utrique Legati petierunt.

Præterea cum de ratione, temporeque tormentorum, Vladicarum, Popporum, imaginum ex arcibus avehendarum, Regiique exercitus ex Pleſcovienſi obſidione deducendi, multa contentio fuiſſet, ac dies ad noctem inclinaſſet, relata earum rerum deliberatio eſt in ſequentis diei Seſſionem.

Diei Sanctiſſimæ Epiphaniæ, Seſſio XV.

CUM qui Novogardiam à Magno Duce fuiſſent miſſi, ut redderent, arces, inde abiiſſent, Regijs ea de re ſciſcitantibus, Moſci reſponderunt, alios à Magno Duce ei negocio fuiſſe aſſignatos: itaque ubi pax coiviſſet, nullam reſtituendis arcibus moram interpoſitum iri.

Deinde vero cum primum ad

eas arces ventum eſſet à Regiis, aulicisque Magni Ducis, ex unaquaque octo dierum ſpacio Palatini, Vladicæ, Poppi, mercatores, imagines, cum eorum bonis mobilibus exirent: frumenta, & alia eiuſmodi, niſi eo tempore avehi poſſent, redeuntibus aliquibus Moſcis aſportatum iri.

Omnium porro arcium, quæ in Livonia Regi tradendæ erant, reſtitutio, intra octo hebdomadas, ab ea die, decreta eſt; quo in ſpacio, Regii ſuas Moſco item eſſent redditurí.

Cum vero iterum de tormentis actum eſſet, utrique Legati convenerunt, ut interpoſito jurejurando, atque oſculo crucis, tormenta cum arcibus capta reſtituerent: Michaël autem Haraburda Regis, & Mikita Baſſenka Magni Ducis Secretarii, eorum tormentorum nomina, & numerum, chirographo munita, deſcriberent, ac viciſſim traderent.

Regii

Regii deinde Antonio proteſtati ſunt, Sereneſcum velle ſeſe à Moſcis, quod hi (ut antea) dicerent, eſſe in manu Sueciæ Regis.

De captivis magna rurſus diſceptatio fuit, Moſcis negantibus pecunia, arcibusve redimendum eſſe Chriſtianū ſanguinem, quod Regii duas arces, Sebeſium, atque Opocam, propterea petiverant. At rurſus Regiis obiicientibus, Magnum eorum Ducem quondam Uſviatum, & Ieſeriſcium arces à rege Poloniæ ad captivos redimendos petiviſſe: ipſumque adeo Ducem non ſolum pro Chlebovicio nobili Lituano tres captivos, verum etiam pecuniam, uti de aliis faciebat, voluiſſe. Ad extremum igitur, ut ea tota res per Legatos cum utroque Principe ageretur, conſtitutum eſt, cum Antonius, cui eam rem deferre Regii voluerant, id omnino non expedire reſpondiſſet, quippe qui (in caſtris expertus, Regi, qui Moſcum

ſcum captivum ei promiſerat, non fuiſſe obtemperatum) iudicavit, ſi qui à tot externis Moſci alio fuiſſent abducti, Magno Duci non redderentur, eam rem Pontificis Maximi nomini, ac fidei incommode ceſſuram.

Denique cum Moſci urgent, ut Rex primo Legatos ſuos ad pacem firmandam in Moſcoviam mitteret, Regii vero dicerent, ſat eſſe, utriuſque Principis Legati ad fines utriuſque ditionis, eodem tempore venientes; alteri ad Regem, ad Moſcum alteri procederent, aut etiam Regis Legati Smolenſcium primo venirent: nec vero Moſci hoc probarent, quod ſuos eſſe iſtarum rerum imperitos dicerent; nihil in ea Seſſione ſtatutum eſt, ſed in futuram reiectum.

Eadem die, cum Magnus Dux ad Antonium, & ad ſuos Legatos litteras miſiſſet, cum altera validiore Plenipotentia, id Antonio ac

ac Regiis fuit argumento, eum de pace ſerio agere. Ea vero perlecta eſt in ipſo Legatorum conſeſſu, quæ ita habebat.

Exemplum ſecundæ Magni Ducis Plenipotentiæ.

DIVINA gratia, ac clementia, qui nos præfecit in Oriente ex altiſſimis, quique dirigit pedes noſtros in viam pacis. Huius ergo Dei noſtri in Trinitate adorandi clementia. Nos Magnus Dominus Imperator, atque Magnus Dux Ioannes Baſilius, totius Ruſſiæ, Volodimeriæ, Moſcoviæ, Novogardiæ, Imperator Caſani, & Imperator Aſtracani, Dominus Pleſcoviæ & Magnus Dux Smolenſciæ, Tueriæ, Iveriæ, Permiæ, Viaticæ, Bulgariæ, & aliorum, & Dominus hæreditarius terræ Livonicę, &c. Stephano Dei gratia Regi Poloniæ, & Magno Duci Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Principi Tranſſylvaniæ, & alio-

& aliorum , &c. Scripſit ad nos Gregorii XIII. Papæ Romani Nuncius, Antonius Poſſevinus de pacis conſtitutione, ne inter nos ſanguis Chriſtianus funderetur, & bellum ut ceſſaret, ut Legatos noſtros ex utraque parte inter nos ad unum locum mitteremus, qui præſente illo Pontificis Nuncio inter nos pacem, & fœderis conſtitutionem conſtituere poſſent. Itaque nos propter pacem Chriſtianam miſimus Legatos noſtros, Aulicum noſtrum, & Præfectum Caſinenſem, Ducem Demetrium Petri Ioletzki, Aulicum noſtrum, & præfectum Coſelnenſem, Romanum Baſilii Olpherium; & Notarium noſtrum Mikitam Baſſenka, Nicephori filium Vereſczahina; & Vicenotarium noſtrum Zachariam Suiazeva, ad Zapolſcii Iamum, vel ad aliquem alium locum, qui aptus erit inter Porcoviã & Zavolociam ad conventum, pacis ſtatuendæ gratia,

tia , data illis plena inſtructione, ut convenientes cum Legatis tuis; inter nos,& te Regem Stephanum de bono opere , & de pace Chriſtiana coram Papæ nuncio , quæcunque illi concludent , & ad pacis conſtitutionem ex utraque parte conſtituent , litteriſquæ fœderis & crucis oſculatione confirmabunt, immobiliter, ſecundum conſtitutionem illorum , tenere debeamus. Et quos tu Rex Stephane Legatos tuos ea de cauſa ad nos allegabis , nos litteras Legatorum noſtrorum nomine noſtro ſcribere, & ſigno noſtro obſignare debemus, eaſdemque litteras oſculatione noſtra crucis confirmatas,per eoſdemLegatos tuos ad te Regem Stephanum mittemus. Tu autem Rex Stephane eodem modo , cum ad te Legatos noſtros allegabimus , eaſdem Conſtitutionis litteras nomine tuo ſcriptas, & ſigno tuo obſignatas , per Legatos noſtros ad nos mit-

mittere debes. Proptera has litteras fidei Legatis noſtris ſub ſigno noſtro dedimus ; ſcriptas in Dominio noſtro, in aula arcis Moſcuæ, anno à conditione mundi Septimo Milleſimo, Nongenteſimo, menſe Decembri, Indictione x. Dominiorum noſtrorum XLVII. Imperiorum noſtrorum Roſienſium XXXV. Caſani XXIX. Aſtracani XXVIII.

Diei VII. *Ianuarÿ Seſſio* XVI.

CUM iterum Legati omnes adfuiſſent, tempus Legationibus ad utrunque Principem mittendis decretum eſt ; ad Sanctiſſimæ Trinitatis feſtum diem Regiis in Moſcoviam; ad Beatiſſimæ Virginis aſſumptionem Moſcis ad Poloniæ Regem. Ut vero quæſtio de captivis per Legatos ipſos cum iiſdem Principibus tractaretur, in idem tempus relatum eſt.

Tum primo latenter, deinde aperte, atque accuratiſſime à Mo-

ſcis actum eſt, ut eorum Princeps in litteris hiſce nominibus in primis appellaretur, Dominus Magnus Imperator, Magnus Dux, &c. Quod cum conſtanter Regii recuſaſſent; Antonius autem cum ſæpe, tum illa, quæ præceſſerat, nocte à Moſcis ea de re tentatus, illis idipſum diſſuaſiſſet, quod unum tantum Imperatorem Chriſtiani agnoſcerent, neque eæ appellationes ſine Pontificis Max. auctoritate valerent, qui Cæſari Romanorum nunquam paſſurus eſſet, ut eiuſmodi injuria afferretur, Moſci ab ea petitione deſtitere. Actum, ut Czar Caſani, & Czar Aſtracani ſcriberetur, egregie urgebant, id quod neque obtinuerunt: Regiis negantibus, Moſcis aſſerentibus, ab Sigiſmundo Auguſto eo nomine Moſcum fuiſſe appellatum. Ad quæ cum Antonius quæreret, cur Moſci eaſdem litteras haud attulerint, ita enim veritati gravius teſtimo-
nium

nium fuiſſe futurum: reſponderunt, id ſibi excidiſſe; Michaël autem Haraburda antiquas, ac ſignis munitas fœderum litteras oſtendit, in quibus nihil eorum nominum erat adſcriptum. Sicque Seſſio finita eſt.

Diei VIII. *Ianuarij Seſſio* XVII.

CUM Moſci acrius iterum urgerent, ut iiſdem ſaltem nominibus Czar Caſani, & Czar Aſtracani Magnus Dux appellaretur, ac denique negocium hoc ad Antonium referrent; Regii vero cum nihil ea de re ſe à Rege habuiſſe in mandatis dixiſſent, ac tum id ab eodem Antonio agi poſſe cum Moſco, ad quem erat rediturus: Antonius converſus ad Moſcos dixit, tres ſupereſſe rationes, quibus hac de re aliquid agere ſe poſſe intelligeret. Unam, qua Regii Moſcum Caſani, & Aſtracani Dominum vocarent, quod Mo-

ſci non curare viſi ſunt ; licet id Regii admiſerunt, qui dicerent, nunquam in animum inducere potuiſſe Poloniæ Reges, ut titulo Tartarico, vel Turcico, qualis erat ille Czar Tartaricus, à Chriſtiano Chriſtianus Princeps appellaretur. Alteram, ut Moſci ea de re proteſtationem facerent, quam ſine alterutrius Principis injuria, & ſine pacis fere confectæ impedimento, Antonius eſſet admiſſurus: quas tamen proteſtationes ignorare ſe, nec in uſu eſſe apud ſe, Moſci dixerunt. Tertiam, qua ille pollicebatur, id ea in re cum Rege, ac ſi opus eſſet, cum Pontifice Max. curaturum, quod fidum, ac Chriſtianum hominem deceret. Poſtea conqueſtus eſt cum Moſcis Antonius (quando illum adhuc mirifice hac de re urgebant) quod nec Magnus Dux ſibi quidquam eius generis Stariciæ mandaſſet, cum pleraque alia diligenter per ſuos Senatores ſe-

cum

cum egiſſet:nec vero ſibi in caſtra ad Pleſcoviam ſcripſiſſet, cum litteras de aliis graviſſimis rebus ad pacē ſpectantibus miſiſſet; quodque Legati Moſci id eo uſque abditum in pectore celaſſent. Itaque eorum eſſe culpam, ſi iam tempus ei rei tractandæ effluxiſſet. Quamobrem Moſci, ut ſine iis titulis Regiæ litteræ conficerentur, permiſerunt. Hæc cum acta eſſent, inſtare cœperunt, ut ſaltem Smolenſcii, qui Magnus Ducatus olim à Moſcis de Lituanis captus, in eorum eſt poteſtate, titulus in litteris Moſco adſcriberetur. Quod Regii conſtanter negarunt, dicentes, ſeſe morem ſcribendi antiquum ſervaturos. Atque ita utrinque diſceſſerunt.

Diei IX. *Ianuarij Seſſio* XVIII.

CUM eam diem litteris de pace relegendis, atque emendandis Legati (abſente Alberto Radivilio) impendiſſent, actū eſt, ut ar-

cium nomina; finesque de more antiquarum fœderis litterarum ſingillatim ſcriberentur. Cui rei à Regiis petitæ (uti fere in aliis omnibus rebus, facere ſoliti erant) cum Moſci adverſarentur, ac generatim quidem ſcripturos ſe pollicerentur, ne Lituania, vel Livonia contra Moſcoviam, neve hæc contra illas bellū gereret: urgentibus tamen tum Regiorum, tum Antonii rationibus, tandem aſſenſerunt, nempe, ſe ſcripturos, ne quid Moſcus contra ullam Lituaniæ arcem Chioviam, Canevium, Czerkaſiam, aliasque finitimas, neve contra Livonicas arces, quibus ceſſerat: Rex item, ne contra alias Moſci arces hoſtile quidpiam ageret: & fines, qui erant antiquitus, iidem utriusque Principis ditioni, arcibusque eſſent. Sic huic Seſſioni fine impoſito, ſequens dies deſcribendis de pace litteris fuit decretus.

Diei

Die ix. & xi. Ianuarij Seſſiones.

REGII, quoniam examinandis Moſcorum litteris de pace, biduum illud impenderant, viderent autem in Regis, & Magni Ducis Plenipotentiis diſerte contineri, ut omnia, quæ ad pacem ſpectarent, coram Antonio agerentur, atque adeo conficerentur (quæ verba niſi in litteris inſererentur, invalidam eam tractationem futuram putabant) magna inter eos & Moſcos fuit contentio, cui tamen Moſci denique ceſſerunt. Cum vero iam omnia putarentur eſſe confecta, Moſci ad litteras addi petiverunt, ab eorum Magno Duce non ſolum arces, quibus cedebat, verum etiam Rigam, & Curlandiam, quas nunquam ille poſſederat, Regiis tradi, ab his ita repulſi ſunt, ut cum nulla ratione Moſci rationi cedere vellent, craſtina die ut diſcederent, iuſſi ſint. Tum Regii, per

ſe non ſtare, quin Summo Pont. iuſtis omnibus in rebus obedirent, Antonio proteſtati ſun:. Ac quidem eo ſpectaſſe Moſcus intelligebatur, ut ſemper aliquid ſibi reſtare iuris ea ceſſione in Livonia videretur: quaſi eam adtempus dicennii tantummodo traditam, quo tempore pacta ſuerat pax, deinde repetere poſſet Augebat ſuſpicionem iuſtam Regiis, quod biduum, qui ad evocandos Novogardia Palatinos tabellarius à Moſcis fuerat deſignatus, is adhuc retinebatur, moras nectentibus, nec aliquid afferentibus, niſi quod adhuc litteræ non eſſent confectæ, de quibus nulla pene controverſia reſtabat. At poſtquam abire iuſſi ſunt, unus primo, deinde alter, denique omnes ſimul ad Antonium rediere; modo ſe aientes non habere in mandatis, ut ſine illa ſcriptione Rigenſis traditionis pax coiret; modo ſe non eſſe eiuſmodi ſuo ſub Prncipe,

cije,

cipe, quales cæteri ſunt ſubditi, cum ne ſyllabam quidem præſcripti mandati poſſent ipſi immutare: petere denique decem dierum tempus, quo à Moſco reſponſum acciperent. Ad extremum, quærere de Antonio conſilium, quid facerent. Tum Antonius (cui circuitio illa in reliquis tractationibus uſurpata, iam ſe prodebat apertius) veritus, quin ea omnia fierent ad exercitum Regium ea ſpe lanctandum, & fatigandum, dixit, aut ſcripto pollicerentur, in omnibus, quæ acta eſſent, ſeſe aſſenſuros, nil de Riga quæſituros; aut hac ipſa nocte ad Legatos Regios eſſe eundum, & litteris de pace lectis poſtridie eius diei iurejurando pacem ſanciendam: ſin minus, Regios omnino abituros. Tum illi (ut ſolebant) velle denique facere, quidquid dixiſſet Antonius; nil de Riga quæſituros, noctem ſcribendis litteris inſumpturos: unum ſe Michaëlem Haraburdam cupere,

qui eas videat. Ad quem cum miſiſſet Antonius, non ſolum is, ſed Palatinus Braſlavienſis ab eo, ad quem receſſerant, pago, paulo poſt initium noctis ad Antonium rediere: qua fere tota, ſicut etiam inſequenti die, examinandis iiſdem de pace litteris inſumpta, petitum ab Regiis eſt (Antonio illis in memoriam revocante) num Moſci vellent in litteris inſerere, ne quid ruſticis, qui ad Regem defeciſſent, damni à Moſco, poſt compoſitam pacem inferretur: Quod Moſci abnuerunt, ſed dextera Antonio data, eidem, ac Legatis polliciti ſunt, nihil iis ab ſuo Principe damni illatum iri: quos eſſe tanquam oves, & metu, ac cæde aliorum, non improbitate territos, jurejurando ſeſe Regi obſtrinxiſſe cognoſcerent. Tum in decennium decreta pax, altero ad novennium anno addito. Moſci vero petierunt tormentorum nomina, & numerum eorum, quæ eſſent

eſſent in arcibus à Rege captis, de quibus antea fuerat actum. Quorum cum unius tantum Neveliæ Catalogum depromſiſſet Palatinus Braſlavienſis, ac Moſci tum urgerent, ut omnium traderetur, quemadmodum ipſi omnium ſuorum attulerant: miſſi ſunt, qui id celerrime procurarent; meliore quidem cauſa Regiis, ſed minore, quam Moſci fecerant, providentia, & diligentia, non ſine cauſæ periculo, utentibus.

Diei XV. *Ianuarij Seſſio ultima.*

CUM eo biduo, quod hanc diem præceſſerat, maxima iterum inter Legatos contentio fuiſſet, Moſcis in ſuis ſaltem litteris adſcribere volentibus, quas Regi arces traderent, eas ſeſe ex Magni Ducis patria, ſeu terra tradere, id vero Regii fortiter abnuerent, quod dicerent, eo quaſi iure illum uſurum in reliqua Livonia tentanda, quam Regi haud dediſſet: ab

Regiis iterum iuſſi ſunt Moſci, ut Moſcuam re infecta abirent, niſi vellent ab eo propoſito abſtinere. Sed cum AntoniumMoſci ſupplices rogarent, ut ſuam adhuc operam ea in re interponeret, Regioſque diſceſſum comminatos retineret: ſic eo officio, quantum opus erat, functus Moſcis, ut verba illa è ſuis litteris eraderent, perſuaſit. Tum ſimul Legati convenientes, litteris ipſis adhuc perlectis, iiſque ac Plenipotentiis ſuorum Principum invicem de more traditis, ut quæ erant Magni Ducis, Regiis; quæ huius eſſent, Moſcis relinquerentur; ſchedis item de tormentorum numero, reliquiſque arcium munitionibus, ab utriusq; Principis Secretariis, qui conventui interfuerant, Michaële Haraburda, & MikitaBaſſenka ſubſcriptis: cum Regii abAntonio proteſtationem de reliquaLivonia petiiſſent, pacem jurejurando, chirographo, crucis oſculo, coram

Anto-

Antonio, in eius hoſpitio, ſanxerunt. Quod ad Dei gloriam ſit, Amen. In Kiverova Horca, die xv. Ianuarii. M. D. LXXXII.

Proteſtatio Regiorum Legatorum, ab Antonio Poſſevino admiſſa.

CUM coram me Antonio Poſſevino à Sanctiſſimo D. N. Pontifice Maximo Gregorio XIII. ad procurandam pacem inter Sereniſſimos Poloniæ Regem, & Magnum Moſcoviæ Ducem miſſo, Magni Legati Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, Magni Ducis Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, &c. nec non Principis Tranſſylvaniæ, Illuſtres Ianuſius Zbarawski, Palatinus Braſlavienſis, Capitaneus Krzemenecenſis, & Pinſcenſis: Albertus Radivilius in Olika, & Nieswiſs Dux, Regiæ aulæ in Lituania Marſſalcus, Capitaneus Kownenſis; Michaël Haraburda Notarius Regius in Lituania

tuania in loco , Zapolſciæ Iamo dicto, congregati fuiſſent, habuerunt ſermones & tractationes de pace, ſeu fœdere inter prædictum Sereniſſimum Regem , & inter Magnum Moſcorum Ducem Ioannem Baſilii, cum ipſius videlicet Magni Ducis Legatis, Demetrio Petrovicio Ieleczki , locum tenente Kaſrinſcii , & Romano Waſſielievvicic Olſſirova, locum tenente Kozielſcii , cum Mikita Baſſenka Notario , & Zacharia Suicziaczico Subnotario : Poſtulaveruntque Sereniſſimi Regis Legati , ſuo Principi reddi arces omnes ; à Sereniſſimo Rege Sueciæ, ſub Sereniſſimo Magno Moſcorum Duce in Livonia occupatas, hoc eſt, Rohodzievum, alias dictam Narvam , Sereneſcum, Adozum, Iolſczaboram, Rakobozam ; Koliwianum, alias dictam Revaliam , Paizam , alias dictam Padeza, Koliuvirum, Lichovvierzum, Abſlum, Wicholumizum, ut Sere-

Sereniſſimi Magni MoſcoviæDucis nomine Magni ipſius Legati renunciarent cunctis, & eas Sereniſſimo Regi traderent, inſtiterunt. Quibus Sereniſſimi Magni Moſcorum Ducis Legati reſpondentes dixerunt, nihil eis eſſe reliquum, quod redderent, quandoquidem Magnus eorum Dominus eas arces non poſſideret. Quo nomine Magni Legati Sereniſſimi Poloniæ Regis ſolemniter coram me proteſtati ſunt, & Principem ſuum arces omnes in Livonia ſitas, quas Sereniſſimus SueciæRex teneret, recuperare velle, & debere affirmaverunt: hoc ſaltem cauto, ut ſi Sereniſſimo Regi cum Sereniſſimo Moſcorum Duce de iis arcibus diſceptandũ eſſet, ut tantum de iis arcibus, quas nunc Sereniſſimus Rex Sueciæ, tenet, lis & diſceptatio habeatur. Quod autem ad Poloniæ Regnũ, una cum Magno Ducatu Lituaniæ, atque ad reliquas omnes arces in Livonia,

nia,quæque alibi SereniſſimoRegi Poloniæ ſubiectæ ſunt,attinet, ut pax,quæ ab utroque ſancietur, in omnibus & ſingulis provinciis, & arcibus iis inviolabiliter ſervetur : & viciſſim ne à Sereniſſimo Rege Poloniæ MagnusMoſcoviæ Ducatus , aut aliqua arx, locusve Sereniſſimo Magno Moſcoviæ Duci ſubiectus propterea infeſtetur. Quæ quidem omnia litteris pacis Sereniſſimi Regis Legati inſeri voluerunt. Sed Sereniſſimi Magni MoſcoviæDucis Legati recuſarunt, affirmantes eam pacem, quæ & quamdiu inter Principes ſancietur , jurejurando ſemel firmatam , inviolabiliter ſervari debere; ſicà parte Sereniſſimi Regis erga Magnum Ducatum Moſcoviæ , cæterasque omnes provincias,& arces eiuſdemMagni Moſcoviæ Ducis , quemadmodum à parte Sereniſſimi Magni Moſcorum Ducis erga Poloniæ Regnum,& Magnũ Dominium Magni

gni Ducatus Lituaniæ, ac Livoniæ, omnesque arces, ad eas, & alias Regni Poloniæ provincias pertinentes. Præterea ſupra memorati Legati Sereniſſimi Poloniæ Regis, ſimul congregati cum ſupradictis Legatis Sereniſſimi Magni Moſcoviæ Ducis, coram me Antonio Poſſevino poſtularunt ab iiſdem Magnis Legatis Sereniſſimi Magni Moſcoviæ Ducis, ut arcem etiam Sereneſcum, quæ eſt in Livonia, Sereniſſimo Regi Poloniæ traderent, eique perpetuo renunciarent. Ad quod Sereniſſimi Regis Legatorum poſtulatum Magni Moſcoviæ Ducis Legati reſponderunt, eam arcem Sereneſcum in Magni Domini ſui manibus, aut poteſtate non eſſe, ac propterea, ſe quod non haberent, dare non poſſe; ſed Sueciæ Regem Sereniſſimum eam arcem occupaviſſe. Qua de cauſa Sereniſſimi Poloniæ Regis Legati coram me Antonio Poſſevino pro-

teſtati ſunt, eam quoque arcem Sereneſcum de manu vel poteſtate cuiuſcunque Sereniſſimum Poloniæ Regem velle recuperare. Nos igitur quantum potuimus, ſub beneplacito eiuſdem Sanctiſſimi Domini noſtri Gregorii XIII. Pont. Max. ac Sanctæ Sedis Apoſtolicæ, ad effectum tantum dictæ pacis, dictas proteſtationes admiſimus, non intelligentes hac noſtra proteſtationis admiſſione ulla ratione vel ſupradictorum Regum, & Principum, aut quorumcunque aliorum iuri, ſi quod in ſupradictis locis haberent, vel prætenderent, præiudicare, aut derogare, Datum in Kiverova Horca pago, ex hoſpitio meo, die xv. Januarii, M. D. LXXXII.

Littera Compoſitionis pacis Legatorum Magni Moſcoviæ Ducis.

DEI gratia Magni Domini, Czar atque Magni Ducis Ioannis Baſilii totius Ruſſiæ, Volodimi-

dimeriæ, Moſcoviæ, Novogardiæ, Czar Caſani, & Czar Aſtracani, Domini Pleſcoviæ, & Magni Ducis Smolenciæ, Tueriæ, Iveriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ & aliorum, Domini & Magni Ducis Novogardię, Niſovienſis terræ, Czernihoviæ, Reſaniæ, Roſtoviæ, Iaroſlaviæ, Beloſeriæ, Livoniæ, Udoriæ, Obdoriæ, Condimiæ, Siberiæ, & aliorum: Nos Magni Domini Legati, ego aulicus Magni Domini, Czar atque Magni Ducis, & Præfectus Caſinenſis, Dux Demetrius Petri Ieletzki; ego aulicus Magni Domini, Czar atque Magni Ducis, & Præfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilii Olpherius; ego Domini, Czar atque Magni Ducis Notarius Mikita Baſſenka, Nicephori filius Vereſſczahina; & ego Magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazevius, conveniebamus cum Magni Domini Stephani Dei gratia Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Ruſſiæ,

Pruſſiæ, Samogitiæ, Maſoviæ, Principis Tranſſylvaniæ, & aliorum, Legatis, bonæ conſtitutionis pacisque ſtabiliendæ gratia: quoniam mittebat ad Magnum Dominum noſtrum, Czar atque Magnum Ducem, Gregorii XIII. Papæ Legatus, Antonius Poſſevinus cum litteris ſuis hominem ſuum Andream Appollonium, ut à Magno Domino noſtro miſſi Legati, ad aliquem locum una cum Regis Stephani legatis convenientes, pacem facerent atque conſtituerent. Itaque nos Magni Domini, Czar, atque magni Ducis Legati, ego aulicus & Præfectus Caſinenſis, Dux Demetrius Petri Ieleczki; ego aulicus & præfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilii Olpherius; ego Notarius Mikita Baſſenka, Nicephori filius Vereſczahina; & ego magni Domini Vicenotarius Zacharias Suiazevius convenientes, miſſi & inſtructi à magno Domino noſtro ad Zapolſcii Iamum,

Iamum, inter Porcoviam & Zavolociam, in Velicolucenſi via, cum magni Domini Stephani Regis Legatis, Duce Ianuſio Nicolai Coributovii Zbaraſcii, Palatino Braſlavienſe, Capitaneo Krzemenecenſe, & Pinſcenſe; Domino Alberto Radivilio, Duce in Olika & Neſwiz, Marſſalco curiæ magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnenſe, & Notario magni Ducatus Lituaniæ Michaële Haraburda, conſtituimus fœdus ad decem annos, à Baptizatione Chriſti anno ſeptem milleſimo nonageſimo ad eandem Baptizationem Chriſti anno ſeptem milleſimo centeſimo: ita, ut magnus Dominus noſter, Czar atq; Magnus Dux propter bonum pacis Chriſtianæ, iuſſerit cedere in partem Regis ex terra Livoniæ arcem Kokenhauſen, arcem Skrocono, arcem Linnevardum, arcem Rrutzborcum, arcem Borzunum, arcem Czeſtivinum, arcem Tricatum, arcem Roconum,

conú, arçem Wlodimiriolum, arcem Alyſtum, arcem Goviam, arçem vacuam Laudunum, arcem Salacium, Civitatem Derpatum, Novogardiam Livonicam, Kerepecium, Mucovum, Randeham, Rynholum, Conhotam, Caulecium, Curſlovium, Laiſium, Iaruaſum, Polczevium, Paidam, id eſt, album Lapidem, Velium, Pernaviam antiquam, & Pernaviam novam, cum omnibus bonis ad illas ſpectantibus, & cum pagis illarum arcium. Præterea etiam in partem Regis Veliſium: terra autem Veliſii cum antiquis terminis & finibus: quemadmodum fuit Vitepſcii terra cum Toropecio, terra Vitepſcii cum arce Veliſio, ad Vitepſcium, Torepecii autem ad Toropecium. In partem vero Magni Domini noſtri, Czar, & magni Ducis illæ arces, quas ex ditione magni Domini nôſtri Stephanus Rex ceperat arx Velikolukum, arx Nevelia, arx Zavolocia,

locia, atque item Rzovapuſta, arx Chelma; præterea quas arces Pleſcovienſes ex ditione magni Domini noſtri Stephanus Rex ademit, Voronecium, Veliam, Oſtroviam, Craſnam, vel ſi quid aliud poſtea ademerit Rex Stephanus aliorum Caſtellorum Pleſcovienſium, uti Veruam, vel Volodimirecz, Dubkoviũ, Viborecium, Viſſegrodũ, Isborſcium, Opocam, Godoviam, Kobilegrodiſſce, & Sebecium. Hæ omnes arces in partem magni Domini noſtri more antiquo ad Pleſcoviam, cum omnibus bonis, & pagis earum arcium cedant. Homines vero, tormenta & commeatus ex utraque parte, hæc omnia ſecundum conſtitutionem deducenda ſunt, ſic, ut cum venerint magni Domini noſtri aulici, qui miſſi ſunt in Livoniam, homines educere ex arcibus, Derpato, Novogardia parva, Paida, Polczevia, Iaruaſo, Perkela, Salacza, Pernava, &

Felino, tum Regis aulici debent curare congregari equos cum ruſticis Lotavis, & vehicula ad deducenda tormenta magni Domini, quæque ad ea attinent, commeatum, & Vladicam Derpatenſem, imagines & ornamenta Eccleſiaſtica, Palatinos, & omnes homines ad deducendos illos, res, bonaque illorum, prout poterunt exportari. Ubi vero ruſticos Lotavos congregaverint, & dederint magni Domini hominibus, tum homines magni Domini ſeptem dierum ſpacio, res & bona ſua in curribus imponere debent, ab eo die, quo equos, & Lotavos dederint. Et ubi ſeptem dierum ſpacio omnes res ſuas in curribus impoſuerint, exire ex arce cum omnibus Pleſcoviam debent, quos Lituani proſequi, & deducere tormenta, & homines magni Domini Pleſcoviam uſque debent: arces vero aulicis Regiis, qui ad accipiendas illas miſſi ſunt, reddere debent.

debent. Adhæc & ex poſtremis, quas ceſſit magnus Dux Regi Stephano, arcibus Livonienſibus, ex Kokenhauſē, Skrono, Linnevvardo, Krutzburgo, Borzuno, Czeſtuino, Tricato, Rocono, Wolodimericio, Aliſto, Govia, Lauduno, Golbima, Rezica, Luza, Wlecha, Kerepecio, Mukovo, Randeha, Rinholio, Conhoto, Caulecio, & ex Curſlovo præſidium, homines, tormenta, res omnes, & cibaria eodem modo cum Lotavis ad diem certum, & tempus conſtitutum, menſis Martii ſcilicet quartum diem; omnia inde deducere debent, quos Lituani Pleſcoviam uſq; comitari debent. Tormenta vero magni Domini in arces illas inducta, cum globis, & pulveribus ex omnibus Livonicis arcibus una cum hominibus eodem tempore deducere debent, ſecundum ſcriptum, quod ex utraq; parte Legati utrinq; commutarunt, & acceperunt cū ſubſcriptione manuum

 Nota-

Notariorum. Illa autem tormenta, quæ aliqua in arce capta ſunt in Livonia, in iiſdem relinqui debent, ſecundum ſcriptum, quod Legati utriuſque partis cum ſubſcriptione Notariorum acceperunt. Quod ſi vero commeatum, cibaria, vel ſimile aliquid una vice cum hominibus ſimul ex arcibus deducere non poterunt, vel ſi equos tam cito non collegerint, ea omnia homines magni Domini noſtri in iiſdem arcibus ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quibus aulici Regii nullum detrimentum, vel iniuriam inferre debent: imo cum ſecunda vice ad ea accipienda venerint, aulici Regii remittere omnia per Lotavos Pleſcoviam, eodemque modo Lituani deducere debent. Sic etiam & ex illis arcibus, quibus magno Domino noſtro, Czar atque magno Duci Rex Stephanus ceſſit ex Velikoluko, Zavolocia, item Rzova, Puſta, Nevelia,

C hel-

Chelma, & Pleſcovienſibus caſtellis, quæ erant in poteſtate regis Stephani, eodẽ modo milites regii deduci debent, una cum tormentis, quæ invexerat rex Stephanus. Aulici vero magni Domini, qui ad capiendas illas arces miſſi ſunt, debent congregare ſubditos illarum arcium cum equis, & dare aulicis regiis ad deducenda præſidia, tormenta, & milites prout poterunt exportare: & cum ruſtici cũ equis congregati, & dati regiis fuerint, eodem modo Lituani ſeptem dierum ſpacio omnem commeatũ, & quidquid erit, in curribus imponentes, ex arcibus exire, & arces magni Domini noſtri aulicis, qui ad capiendas illas miſſi ſunt, tradere debent, quiq; Lituanos, tormẽta, & commeatũ omnem comitari, & deducere debent ex Velikoluko, Chelma, Nevelia, Zavolocia ad Oſeriſcium: ex Pleſcovienſibus vero caſtellis ad Novogarodecam Livonicam. Sed tormenta illarum arcium,

arciū, quibuscum captæ erant, relinquenda ſunt in iiſdem arcibus, ſecundum ſcriptum, quod datum eſt aulicis magni Domini : tormenta vero, quæ rex Stephanus induxit, remitti debent, una cum militibus. Quod ſi una vice commeatum, cibaria, vel aliquid ſimile evehere non poterunt; vel ſi ruſticos, equosve tam cito non congregaverint, reſiduum illum commeatum Lituani ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia relinquere debent, quos poſtea ſecunda vice magni Domini noſtri aulici, congregatis ruſticis, & equis, ad arces Lituanorum remittere debent, comitatumque mittere, ut nulla vis, iniuria, detrimentum, & incommodum ex utraque parte in arcibus inferatur. Quemadmodum etiam, cum magni Domini noſtri, Czar atque magni Ducis milites, Vladica cum imaginibus, Poppis, & omnibus ornamentis Eccleſiaſticis, tum Palatini, Nobiles, Sclopetarii, Coſaci, &

ci, & omnes alii ex arcibus Livonicis ducentur, his omnibus ſupradictis, tormentis, & theſauro Magni Domini in via Lituani milites ipſi vel per Lotavos, vel Germanos nullam iniuriam, vel damnum inferre debent, ſed ita comitari, ne in via interficiantur, vel ſpoliētur, vel vis aliqua inferatur. Et ſecundū has litteras conſtitutionis, Lituani homines magni Domini noſtri ex arcibus Livonicis, Pleſcoviā uſque, cum omnibus rebus integre, ſine ulla iniuria deducere debent: noſtri vero Magni Domini homines illos Lotavos, equos, & quoſcunque Regios, qui eos Pleſcoviam deducent, quamprimum eo perduxerint, illos ſine ulla detentione remittere debent, neque in via inſidias ſtruere, vel iniuriam ullam inferre. Ita etiam ex illis arcibus, quas Domino noſtro, Czar atque Magno Duci Rex Stephanus ceſſit, cum milites, & omnis commeatus Lituanicus ex illis duce-

ducetur, magni Domini noſtri homines in via nullum incommodum, vel iniuriam illis inferre, Lituanos non interficere, ſpoliare, vel tormenta, commeatumque adimere, ita ut nulla penitus illis Lituanis iniuria inferatur, ſed comitari, & deducere ex iis arcibus, ad Regis Stephani arces cum equis, ſecundum has conſtitutionis litteras, debent. Hos autem homines Magni Domini noſtri, qui Regis Stephani homines comitabuntur, & eos deducent, tormentaque revehent, omnes ſine ulla iniuria, vel retentione remittere, neque in via illos interficere, nullasque inſidias illis ſtruere debent. Et ſecundum hanc conſtitutionem Legatorum Stephanus Rex ad magnum Dominum noſtrum Legatos ſuos magnos miſſurus eſt, eodemque modo magnus Dominus noſter ad Regem Stephanum Legatos ſuos magnos mittere debet, iſtarum re-

rum crucis oſculo confirmandarum cauſſa, & ſecundum noſtram Legatorum conſtitutionem litteras fœderis magnus Dominus noſter, & Rex Stephanus conſcribere, & inter ſe commutare debent. Cuius cauſſa Legatos ſuos Stephanus Rex ad magnum Dominum noſtrum certo tempore miſſurus eſt, ad diem ſcilicet Sanctæ Trinitatis, anno ſeptẽ milleſimo, Nõageſimo, magnus vero Dominus noſter, ad Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis Dei genitricis feſtum, eodem anno ſeptem milleſimo, nonageſimo. Itaq, donec Legatio abſolvetur, inter magnum Dominum noſtrum, & Regẽ Stephanum, cum Legati Regii apud magnum Dominum noſtrum fuerint, hocque jurejurando, & crucis oſculo confirmaverint; cum etiam magni Domini noſtri Legati apud Regem Stephanum erunt, idemque illic jurejurando, & crucis oſculo confirmabunt, per id

omne

omne tempus, ad præfinitos uſque decem annos, bellum ex utraque parte geri non debet. Et inprimis Magnus Dominus noſter Czar atque magnus Dux in ditiones Regis Stephani ipſe cum exercitu ſuo procedere, Senatores, & Palatinos cum militibus mittere, & loca occupare, aut capere, ullasque iniurias & detrimenta in finibus, in omnibus locis ditionis Regis Stephani, inferre non debet: ita ut neque diſſidia, nec bella inde oriantur; præſertim hoc pacis tempore non obſidere, aut obſidione cingere arcem Kyoviam, cum omnibus bonis, & pagis; arcem Canevium, cum pertinentibus; arcem Czerkaſum, cum pertinentibus, arcem Zitomerum, cum bonis ſuis; arcem Oûruciam, cum pagis; arcem Linbecium, cum pagis; arcem Homiam, cum pagis, & pertinentibus, Uvaronecium, Ieleſovium, Ierenicium, Koſclevaleſam, Morozovicium, Lipini-

pinicium, Polezanum; arcem Furovam, cum pertinentibus: arcem Mozeram, cum pertinentibus: præterea Beziczum, Brachinum, Rezicam, Horvolum, Streſſinum, Criczerskum, Propoiskum, Mohilevium, arcem Mſciſlaviam, cum pertinentibus, & bona Chotlovienſia, arcem Kryczeviam, cum pertinentibus, arcem Dobrounā, cum pertinentibus, & bona Horſcium, & Romana; arcem Orſam, cum pertinentibus, & pagos Lobaviczum, Mikulina: arcem Vitepſcium, & pagos Bruſam, & Dreczychuk; arcem Surazum, & pagos Surazenſes; Uſuatum, & Oſeriſciū, arcem Veliſium, arcem Polociam, cum caſtellis, pagis, & bonis pertinentibus; arcem Kopiam, arcem Kraſny, arcem Vlam, arcem Iuroilam, arcem Dryſſam, arcem Kopcum, & Deſna, arcem Koſianum, arcem Sitnam, arcem Neſſcerdum, arcem Socolum, & ad Polociam pertinentia; arcem Lukom-

liam, cum pagis, arcem Bielmakow, cum pagis; arcem Uſaczam, arcem Lebedkam, & Polocenſes pagos, Moſnicovium, Neporotovicium, Verbilovam, Slobodam, Kubcium, Viaſnium, Clinum, Zamoſnum, Iſcium, Nevedreum, & Horodiſczum, Kreczetam in lacu Othulovio ſitam; Nacuhonum, cum pertinentibus; arcem Druiam, cum pertinentibus; arcem Iſkavum, cum pertinentibus. Adhæc Magnus Dominus noſter, Czar, atque magnus Dux Ioannes Baſilii Ruſſiæ, nulla bella, impedimenta, & iniurias inferre, neque adverſus Curlandiæ terram bellum gerere debet; nec non arces in terra Livoniæ, arcem Rigam maiorem, & arcem Rigam minorem, arcem Dalenum, arcem Kircholmum, arcem Kokenhauſen, arcem Skrowno, arcem Linnevvardum, arcem Krutzborcum, arcem Iskilum, arcem Radohoſium, arcem Dunemundum, arcem

cem Iueſum, tres arces Kremonum, item Iuraniam, Ireidenum, Ziguoldum, arcem Sonſelum, arcem Nitovam, arcem Iurenborcum, arcem Narbium, arcem Roſenbecum, arcem Roſenum, arcem Lemſinum, arcem Moianum, arcem Litoperum, arcem Keſiam, arcem Orliam, arcem Nievvhenam, arcem Pebalgum, arcem Skuinam, arcem Zerbenum, arcem Smilitinum, arcem Borzunum, arcem Czelſtuinum, arcem Tricatum, arcem Rovvny, Horodiſczum, Laudunum, Horodiſczum, Holbinam, arcem Rezicam, arcem Luzum, arcem Ulechum, arcem Volodimericium, arcem Iliſenum, arcem Pletenberckum, arcem Alyſtum, arcem Vekelum, arcem Novogrodecam Livonicam, arcem Kerepecium, arcem Goviam, Kurſlovium, Arcem Juriènum, Mukovum, Randekum, Rynholum, Conhotum,

Caulecium, Laiſium, Borcholmũ, Polczeviam, Paidam, Vilianum, Iaruaſum, Pernaviam antiquã, & Pernaviam novam. Fines autem omnium arcium iidẽ, ut antiquitus fuere, eſſe, & permanere debent. Eodẽ modo etiam Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniç, ipſe cum exercitu ſuo contra Magnum Dominum noſtrum, Czar, atq; Magnum Ducem Joannem Baſilii Ruſſiæ, & terram, dominiaq; ipſius bellum gerere, Senatoresq; & Palatinos cum militibus mittere; loca deniq; in Dominio Magni Domini noſtri occupare, vel oppugnare, & finitimis nullam jnjuriam, detrimentumve hoc pacis tempore inferre non debet: neq; bellare, vel impedireMagni Domini noſtri terram Moſcoviæ totam, & Novogardiam magnam, pagos, & ad eandem pertinentia; arcẽ Pleſcoviam, & caſtella Pleſcovienſia; Opokam, Craſnam,
Oſtro-

Oſtroviam, Veliam, Voronecium, Iſborſcum, Udovam, Kobilium, Urnam, Dubkoviam, Viſzehorodum, Volodimericium, & pagos Pleſcovienſes, cum terra Pleſcovienſi tota, arcem Sebeſium, cum pagis, arcem Tueriam, terramque Tuerienſem totam, arcem Pereſlanum Reſanienſem, & Reſanienſem terram totam, arcem Pronskum, terramque ipſius non vaſtare, neque illi bellum inferre debet. Præterea idem Magnus Dominus Stephanus Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ, & has arces Magni Domini noſtri eodem pacis tempore infeſtare non debet, arcem Kiiska, cum pagis; arcem Puteilam, cum pagis; arcem Novogardiam Severienſem, cum pagis; arcem Radohoſcum, cum pagis; arcem Czernihovium, cum pagis; arcem Starodubũ cum pagis; arcem Poczepam, cum pagis; arcem Poczepovihori, cum pagis; pagoſque Sulc-

ſium, Babocium, Suetilovicium, Holodnum, Scarbovicium; Lapecium; arcem Caraczevium, cum pagis, pagosque Chotemliam, Snoroſcium, Chorobovium, Milinium, Dracovium; arcem Irubezeſcum, cum pagis; arcem Moſalſcum, cum pagis, arcē Serpaicum, cum pagis, pagosque Zamoſam, Iucharczevam, Duſnam, Dhominicium, Pohoſtum, Moſſczinum, Demenum, Horodenuum, Wrepeietum, Snopoum, Covilnū, Sariam, Lazorevam, Horodiſſczam; Blezevicium, Lubunum, Danilovicium; arcem Branskam, cum pagis, pagoſque Solovicios, Prikladnevium, Pancinum, Theodorevium, Oſovicum; Kopinicium, Suchozium, Wſzechlaulium, Doronnium, Zernium; arcem Roſlauliam, cum pagis; arcem Smolenſcium, cum itineribus, pagis, & omnibus pertinentibus: pagoſque Ieloucium, Eolvanicium, Lazoreuſezinum, Poſtoſielium, Romanovium,

novium, Kopotkovicium, Molechnam totam, & quidquid ad eam pertinet. Et Petrovii Derzaviam, Lotovam, Zueroxcicium, Dubrovienſcii Putium, Catinum, Caſpliam, Doreczìam, Radiſſezuniam; arcem Mſczenſcum, cum pagis; arcem Opakoviam, cum pagis, pagosque Zalidoviam, Nedothodoviam, Biſcovicium, Lyczinum; arcem Vlaſmam, pagoſque ad illam ſpectantes; arcem Drohobuſcum, & pagos ad eam antiquitus pertinentes; arcem Beliam, cum omnibus bonis ad eam ſpectantibus, Werchovia, & Bolſovia, & Septovia, & Monimdova Sloboda, arcem Velicolucum, & pagos Velicolucenſes, Doliſiam, Bereſaniam, Uſviam, Lowicium, Veſnibolohum; arcem Chelmam, & pagos ad illam pertinentes, Velilam, Lopaſticam, & Buicium; arcem Zavolociam, Rzovampuſtam, & Rzovenſes pagos; arcem Neveliam, arcem Toropecium, &

omnes pagos Toropecienſes, Dancovium, Luibutum, Dubnum, Roſnum, Turum, Biberovam, Starczeviam, Nezelſcium, Plavetſcium, Zezetſcium, Oſereciam, Cazarinowſczinum. Fines autem his omnibus arcibus ii, qui antiquitus fuerunt, eſſe debent: & hæc omnia ex utraque parte, ſecundum has conſtitutionis litteras noſtras, & noſtrum iuramentum, crucisque oſculum, firmiter, & inviolabiliter ſervari debent, quodque ipſi crucis oſculo confirmantes, & litteras pacis commutantes, hoc fœdus ita tenere debent. Legatis vero, qui à Magno Domino Stephano Rege, ad Magnum Dominum noſtrum Czar atque Magnum Ducem mittentur, venire, & redire ad Regem Stephanum, ſine ulla retentione, cum omnibus hominibus, & bonis ipſorum ſecundum litteras patentes Magni Domini, liberum erit. Et quando ad Magnum Dominum

minum noſtrum Stephanus Rex Legatos ſuos miſerit, tum Stephanus Rex illis Legatis ſuis plenam inſtructionem de captivis liberandis, & qui ſunt in Lituania captivi Magni Domini noſtri, quomodo liberari debeant, dare tenebitur. Quod ſi aliqua iniuria, inter finitimos incolas interea temporis ex utraque parte orta fuerit, tum Palatini, & locum tenentes Præfecti, ubique in finitimis arcibus, per omnes ditiones ex utraque parte, intra id temporis ſpacium de illis iniuriis invicem mitti, qui iuſtitiam ex utraq; parte adminiſtrare, & malos punire debent. Supra hæc omnia nos Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Ioannis Baſilii Ruſſiæ, Legati, ego aulicus & Præfectus Caſinenſis, Dux Demetrius Petri Ieleczki; ego aulicus, & Præfectus Coſelnenſis, Romanus Baſilii Olpherius; ego Notarius Magni Domini, Mikita Baſſenka, Ni-

cephori filius Verſſczahina, & ego MagniDomini Vicenotarius, Zacharias Suiazevius, cũ Magni Domini Stephani, Dei gratia Regis Poloniæ, & MagniDucis Lituanię Legatis, Duce Ianuſio Nicolai Zbaraski, Palatino Braſlavienſe, Capitaneo Krzemenecenſe, & Pinſcenſe; Domino Alberto Radivilio, Duce in Olyca, & Nieſvviz, Marſchalco curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneo Covvnenſe; & Notario MagniDucatus Lituaniæ Michaële Haraburda, pacem concluſimus, & litteras conſtitutionis conſcripſimus, ſignaque noſtra iiſdem ſubappendimus, litterasque viciſſim accepimus & crucis oſculo confirmavimus. Præterea quoque crucem ſuper his omnibus oſculati ſumus, quod præter has conſtitutionis litteras inter Magnum Dominum noſtrum Czar, atque Magnum Ducem, & Magnum Dominum Stephanum Poloniæ Regem, &

Magnum

Magnum Lituaniæ Ducem, res aliter fieri non debent. Et de hac pacis conſtitutione concluſionem fecimus, & crucis oſculo confirmavimus, coram Legato Gregorii Papæ XIII. Antonio Poſſevino. Scriptum in Iamo Zapolſcii, Anno ſeptem milleſimo, nonageſimo, Menſe Ianuario.

Subſcriptio cum Sigillis,

EGo Magni Domini, Czar, atque Magni Ducis Notarius, Mikita Baſſenka, Nicephori filius, Vereſſczahina, has conſtitutionis litteras manu mea ſubſcripſi.

Ego Vicenotarius Magni Domini, Zacharias Suiazevius, has conſtitutionis litteras manu mea ſubſcripſi.

Et ſcriptæ hæ conſtitutionis litteræ in duobus foliis coniunctis, conglutinatis, infraque ſcriptum: *Notarius Baſſenka, Vereſczahina.*

Littera

Litteræ compoſitionis pacis Legatorum Sereniſſimi Poloniæ Regis.

NOs Magni Domini Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Principis Tranſſylvaniæ, & aliorum, Legati, Dux Ianuſius Nicolai Coributovicza, Zbaraski, Palatinus Braſlavienſis, Capitaneus Krzemeneſenſis; & Pinſcenſis; Albertus Radivilius Dux in Olyca, & Nieſvviz, Marſchalcus curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneus Covvnenſis, & Michaël Haraburda. Secretarius Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lituaniæ, ſecundũ mandatum Magni Domini noſtri convenimus cum Magni Domini Ioannis Baſilii, Dei gratia, Domini Ruſſiæ, & Magni Ducis Volodimeriæ, Moſcoviæ, Novogardiæ, Caſaniæ, Aſtracaniæ, Pleſcoviæ, Iveriæ, Tueriæ, Permiæ, Viatciæ, Bulgariæ, & aliorum, Legatis, aulico &

lico & Præfecto Caſinenſe, Duce Demetrio Petri Ieleczki;aulico & Præfecto Coſelnenſe, Ramano Baſilii Olpherio; Notario Mikita Baſſenka, Nicephori filio Vereſſczahina, Vicenotario Magni Domini Zacharia Suiazeva, de pace; & bona collocutione. Miſerat enim ad Magnum Dominũ Ioannẽ Baſilii, Dei gratia, Dominum Ruſſiæ, & Magnum Ducẽ, Sanctiſſimi Papæ Romani Gregorii XIII. Legatus, R.P. Antonius Poſſevinus cũ litteris hominem ſuum Andream Apollonium, ut cum Magno Domino noſtro Stephano Rege, & Magno Duce, miſſis ad aliquẽ locum Legatis ſuis, pacis conſtitutionẽ facerent. Itaq; nos Magni Domini Stephani Regis Legati, Ianuſius, Nicolai Zbaraſcius, Palatinus Braſlavienſis, Albertus Radivilius, Marſſalcus curiæ, & Michaël Haraburda Notarius, convenientes in Iamo Zapolſcii, inter Porchoviã, & Zavolociã, in Velicolucenſi

cenſi via, cum Magni Domini Ioannis Baſilii, Dei gratia, Domini Ruſſiæ, & Magni Ducis Legatis, aulico & Præfecto Caſinenſe, Duce Demetrio Petri Ieleczki, aulico & Præfecto Coſelnenſe, Romano Baſilii Olpherio, cum ſociis, fœdus ad decem annos, à Baptizatione Chriſti anno ſeptem milleſimo, nonageſimo, ad idem feſtum Baptizationis Chriſti anni ſeptem milleſimi centeſimi, ſuper his ſanximus: Quod Magnus Dominus noſter Stephanus Rex propter pacem Chriſtianam iuſſerit cedere Magno Domino Ioanni Baſilii Domino Ruſſiæ, & Magno Duci arces, quas Magnus Dominus noſter à Domino, & Magno Duce ceperat, arcem Velikolucum, arcem Neveliam, arcem Zavolociam; item Rzovampuſtam, arcem Chelmam, cum omnibus pagis, & aliis ad illas arces pertinentibus; & Pleſcovienſia caſtella, Voronecium, Veliam, Oſtroviam. Craſ-
nam,

nam, & quidquid nunc Magnus Dominus noſter ex arcibus Pleſcovienſibus acceperit, uti Vieviam, Volodimericium, Dubkovium, Veſzegrodum, Viborecium, Isborſcium, Opokam, Gdoviam, Kobilegrodiſcium & Sebeſium, hæ omnes arces in partem Magni Domini & Magni Ducis, more antiquo, ad Pleſcoviam pertinere debent. Et in partem Magni Domini noſtri Stephani Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Magnus Dominus Ioannes Baſilii, Dei gratia, Dominus Ruſſiæ, & Magnus Dux, iuſſit Legatis ſuis cedere in terra Livoniæ, arcem Kokenhauſen, arcem Skrounam, arcem Linnevvardum, arcem Krutzborcum, arcem Borzunum, arcem Czeſtuinum, arcem Tricatum, arcem Rovvnum, arcem Volodimericium, arcem Aliſtum, arcem Hoviam, Horodiſczum, Laudunum, Horodiſczum, Holbinum, arcem Rezicam, arcem Luzum,

zum, arcem Vlechum, arcem Percolam, arcem Salaczum, arcem Iorievum, alias Derpatum, Novogardiam Livonicam, Kerepecium, Mucoviam, Randekum, Rinholiam, Conhotum, Cauletam, Kurſloviam, Laiſum, Tarvaſum, Polozeviam, Paidam, alias album lapidem, Vilianum, Pernaviam antiquam, & Pernaviam novam, cum omnibus bonis, ad eas pertinentibus. Præterea in partem Magni Domini noſtri Veliſium ceſſit, una cum Vitepſcii terra, cum arce Veliſio ad Vitepſcium, & terra Toropecii ad Toropecium ipſum. Terræ autem Veliſii antiqui fines eſſe debent, ſicut erant terræ Vitepſcii cũ Toropecii terra. Homines vero, & tormenta, commeatusque ex arcibus utriuſque patris deducenda ſunt ſecundum conſtitutionem: ita ut cum venerint illuc Aulici Magni Domini noſtri, qui Velicolucum, Neveliam, Zavolociam, item Rzovampuſtam, Chel-

mam, & ad Pleſcovienſes arces, quæ ſunt in poteſtate Magni Domini noſtri, ad deducendos homines, milites, tormenta, quæ Magnus Dominus noſter illuc induxit, & omnem commeatum miſſi ſunt; tum Magni Domini, & Magni Ducis aulici miſſi ad accipiendas illas arces ab aulicis Magni Domini noſtri, congregatis equis, & curribus, eos aulicis Magni Domini noſtri ad avehenda tormenta, pulveres, & globos commeatumque omnem, milites, Palatinos, & univerſos homines illos, & bona illorum, prout exportari poterunt, dare debent. Et cum ruſtici cum equis congregati, & dati fuerint, tum homines Magni Domini noſtri ſeptem dierum ſpacio ab eo die, cum currus dati fuerint, in eoſdem omnia imponere, & poſt ſeptem dies ex arcibus exire, arces vero & tormenta Magni Domini, & Magni Ducis aulicis miſſis ad accipien-

das illas reddere debent: qui acceptis arcibus, homines Magni Domini noſtri, & tormenta ex arcibus Velicoluki, Chelma, Nevelia, Zavolocia, ad arcem Magni Domini noſtri Oſeriſcum, ex Pleſcovienſibus vero arcibus ad Novogardiam Livonicam comitari, & deducere debent. Tormenta vero vetera, quæ in arcibus iis, cum captæ ſunt, fuerunt, relinquenda, & reddenda ſunt cum arcibus Magni Domini, & magni Ducis aulicis, ſecundum ſcripta aulicis data. Invecta vero tormenta, quæ Magnus Dominus noſter in eaſdem arces induxit, deducenda ſunt una cum hominibus, ſecundum ſcripta, quæ Legati viciſſim inter ſe cum ſubſcriptione manuum Notariorum commutarunt. Quod ſi aliquem commeatum, cibaria, vel aliquid ſimile ex arcibus una vice ob penuriam hominum, vel equorum evehere non poterunt, id reſiduum quidquid reſtabit, homines

nes Magni Domini noſtri ſub ſigillo ſuo, & cuſtodia in iiſdem arcibus relinquere, Magni vero Domini, & magni Ducis homines huic cuſtodiæ, commeatuique nullam iniuriam, damnumque inferre, ſed ſecunda vice Magni Domini, & Magni Ducis aulici, congregatis ruſticis, & equis, commeatum illum, & quicquid relictum fuerit, ad arces Magni Domini noſtri Oſeriſcum, & Novogardiam Livonicam remittere, & deducere debent. Eodem modo & ex illis arcibus, quas magno Domino noſtro magnus Dominus, & magnus Dux ceſſit, cum venerint aulici magni Domini, & magni Ducis, miſſi ad deducendos ex arcibus Livonicis homines, ex Derpato, Novogardia Livonica, Paida, Polczevo, Tarvaſo, Laiſo, Percolia, Salaczo, Pernavia, Vilia, tum magni Domini noſtri aulici ruſticos Lotavos, cum equis, & curribus ad deducenda

magni Domini, & magni Ducis tormenta, pulveres, globos, commeatum, Vladicam Derpatenſem, imagines, & ornamenta Eccleſiaſtica, Palatinos, & omnes homines, illorumq; bona, ut poterunt, exportari, congregare debent. Et cum iam ruſticos & equos congregaverint, tum magni Domini, & Magni Ducis homines ab eo die, quo equi dati fuerint, ſeptem dierum ſpacio, omnia curribus impoſita ex illis arcibus cũ omnibus rebus ſuis Pleſcoviam ire, arcesque magni Domini noſtri Aulicis ad accipiendas illas miſſis tradere, noſtri autem magni Domini homines magni Domini, & magni Ducis tormenta, & homines cum omnibus bonis illorum Pleſcoviam comitari, & deducere debent. Deinde ex ultimis arcibus Livonicis, quas magnus Dominus, & magnus Dux, magno Domino noſtro Regi, & magno Duci ceſſit, uti ex Kokenhauſen, ex

Skrouvv-

Skrouvvno, Lenvvardo, Krutzborco, Borzuno, Czeſtuino, Tricato, Rouno, Volodimericio, Aliſto, Govia, Lauduno, Holbino, Rezica, Luza, Wlectro, Kerepecio, Mukovia, Randeho, Rinholia, Konhoto, Kauleto, & Kurſlovia, homines, & commeatum omnem eodem modo cum ruſticis Lotavis ad tempus certum, ad diem quartam menſis Martii deducere, & evehere debent. Quos magni Domini noſtri homines, tormenta, homines, & omnia comitari, & deducere Pleſcoviam uſque debent: tormenta vero invecta, pulveres, & globos ex iiſdem arcibus Livonicis, una cum hominibus, eodem tempore ſecundum ſcripta, quę inter ſe viciſſim Legati acceperunt, cum ſubſcriptione manuú Notariorum, magni Domini, & magni Ducis Notarij Mikitę Baſſenka Vereſczahina, & Zachariæ Suiazevii Vicenotarii, magni veró Domini Regis, & magni Ducis

 No-

Notarii Michaëlis Haraburdæ deduci debent. Sed illa tormenta, cum quibus arces Livonicæ captæ ſunt, ſecundum ſcripta, quæ itidē Legati viciſsim inter ſe cum ſubſcriptione manuum Notariorum acceperunt, in iiſdem arcibus Livonicis relinquenda ſunt. Quod ſi una vice aliquos commeatus, ob ruſticorum, vel equorum penuriam, ex iſtis arcibus evehere non poterunt, hoc magni Domini, & magni Ducis homines in iiſdem arcibus, cum obſignatione, & cuſtodia relinquere, magni autem Domini noſtri homines huic commeatui, cuſtodibusque nullam iniuriam, vel damnum inferre, ſed ſecunda vice iidem magni Domini noſtri homines illos magni Domini, & magni Ducis hominum commeatus comitari, & Pleſcoviam uſque deducere debent. Inſidiæ autem, iniuriæ, detrimenta, & damna in omnibus arcibus ex utraque parte fieri non debent,

debent, cum homines magni Domini, & magni Ducis ex arcibus Livonicis, Vladicam Derpatenſem cum imaginibus, & omnibus ornamentis Eccleſiaſticis, Poppos, & pertinentia ad Eccleſias, Palatinos, & filios nobilium, ſclopetarios, Coſacos, & univerſos homines evehere, & educere incipient. His omnibus ſupradictis, Vladicæ, & aliis in via, magni Domini noſtri homines nullam iniuriam, damnum, incommodum ve inferre: ſed ne per Lotavos, vel Germanos interficiantur, vel ſpolientur; curare debent. Secundum has cõſtitutionis litteras, magni Domini noſtri Regis, & magni Ducis homines, & tormenta, ex arcibus Livonicis deducta, Pleſcoviã comitari, & per eoſdem Lotavos deducere debent. Hos vero homines Magni Domini noſtri, qui eos comitabuntur, & Lotavos, qui illos Pleſcoviã ducent, quam primum Pleſcoviam attigerint, ſine ulla re-

tentione iterũ remittere, nec iniuriam, damnumque illis inferre, nec interficere, vel inſidias illis ſtruere debent. Eodem modo illis magni Domini noſtri hominibus, cum ex his arcibus, quas magnus Dominus noſter Rex, & magnus Dux, magno Domino, & magno Duci ceſſit, ducentur, nulla iniuria, vel damnum in via à magni Domini hominibus inferri; & nec interficere illos, neque ſpoliare, nec tormenta auferre, nullumque penitus illis incommodum inferre debent; ſed comitari, & deducere illos ad magni Domini noſtri, & magni Ducis arces, ſecundum has conſtitutionis litteras debent; & illos quicunque comitabuntur, & ducent magni Domini noſtri homines, iterum ſine ulla offenſione, vel iniuria, ut in via damnum aliquod illis non inferatur, neque interficiantur, remittere debent. Et ſecundum hanc noſtram conſtitutionem, magnus

Domi-

Dominus noſter Rex, & magnus Dux; ad magnum Dominum, & magnum Ducem Legatos ſuos magnos miſſurus eſt, eodemque modo magnus Dux ad magnum Dominum noſtrum Legatos ſuos magnos, eius rei crucis oſculo confirmandæ cauſa, mittere debebit. Secundum has noſtras conſtitutionis & fœderis litteras magnus Dominus noſter Rex, & magnus Dux, cum magno Domino, & magno Duce viciſſim commutare debet: Legatoſque ſuos magnus Dominus noſter, ad magnum Dominum, & magnum Ducem miſſurus eſt, ad tempus & diem certum, feſtum ſcilicet Trinitatis ſanctiſſimæ proxime futurum, anno ſeptem milleſimo nonageſimo, & magnus Dominus atque magnus Dux eodem modo legatos ſuos mittere debet ad magnum Dominum noſtrum, ad tempus, & diem certum, nempe Aſſumptionis puriſſimæ Dei ge-

netricis futurum feſtum, eodem anno ſeptem milleſimo nonageſimo. Et quouſque Legatio inter utrumque magnum dominum abſolvetur, & à magnis dominis crucis oſculo confirmabitur, per id omne tempus (ut & poſtea ad conſtitutos uſque decem annos) bellum ex utraque parte geri non debet. Quapropter ipſe magnus dominus noſter Rex Poloniæ, atque magnus dux Lituaniæ, contra magnum dominum Ioannem Baſilii, Dei gratia, dominum Ruſſiæ, & magnum ducem, terram, & dominia ipſius bellum gerere non debet; ipſe cum exercitu non procedere; neque Senatores, & Palatinos ſuos mittere, loca non occupare, nec poſſidere; in finibus denique bellum, & diſcordias non movere, nullaſque iniurias inferre: non bellare, neque impedire, per omne id fœderis tempus, magni ducis Moſcoviæ terram totam, Novogardiam Magnam, &

pagos

pagos Novogardienſes, terramque Novogardienſem totam; arcem Pleſcoviam, & Caſtella Pleſcovienſia, Opokam; Craſnum, Oſtroviam, Veliam, Voronecium, Isborſcium, Gdoviam, Cobiliam, Vreviam, Dubkoviam, Viſzegrodum, Volodimericium, & pagos Pleſcovienſes, terramque Pleſcovienſem totam; arcem Sebeſium, bonaq; Sebeſienſia, arcem Tueriæ & terrã Tuerienſem totam; arcem Preſlauliam Reſanienſem, & terrã Reſaniæ totam; arcem Pronſciam, & Pronſciæ terram totam. Sic neç bellare, neque aliqua re impedire debet Magnus Dominus noſter Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniç Stephanus has arces Magni Domini Ioannis Baſilii, Dei gratia, Domini Ruſſiæ, & Magni Ducis, toto fœderis tempore, arcem Rylſciam, cum pertinentibus; arcem Putimliam, cum pagis; arcem Novogrodecam Severienſem, cũ pagis; arcem Radohoſcium, cum pagis;

pagis; arcem Czernihoviam, cum pagis; arcem Starodubum, cum pagis; arcem Poiam, cum pagis; arcem Popevihoriam, cum pagis; pagosque Zaleſiam, Babicium, Suetiłovicium, Holodnam, Scarboviczum, Lapicium; arcem Caraczeviam, cum pagis; pagosque Chorimbium, Snoviam, Choroborum, Mglinum, Drocoviam, arcem Trupozeſſcum, cum pagis; arcem Moſalſcium, cum pagis; arcem Serpiſcium cum pagis; pagoſq; Zamoſnum, Iuchaczeviam, Degnam, Hominicium, Pohoſticiam, Moſſczinam, Horodecznā, Uzipericium, Snopotum, Covilnum, Suiam, Lazatevam, Horodiſſczam, Blizevicium, Kubolovicium, Danilovicium; arcem Branſcium, cum pagis, pagosque Solovicios, Pirkladnam, Pacinam, Iridorownam, Oſovicum, Copinicium, Iucharum; Uſieſlaulum, Voronium, Zirinum; arcem Roſlaukam, cum pagis; arcem Smolenſcium,

ſcium, cum itineribus, pagis, & bonis pertinentibus, pagosque Ieloucium, Bolvanicium, Lazorewſſzinam, Puſtoſieliam, Romanoviam, Copotkovicium, Molochnam, & ad eos pertinentia, & Petrovii Dzerſaviam, Cutoviam, Izucreviciam Dubrovienſem, Putiam, Catinam, Caſpariam, Poreczam, Ruditſſziczeiam, arcem Mſcenſcum, cum pagis Horodiſſczum, Dmitrovecium; arcem Meſceſcum, cum pagis; arcem Opokonam, cum pagis, pagosque Zalidoviam, Niedochoviam, Biſcovicium; Lyczanam; arcem Viazmam, pagosque Viazmæ; arcem Dorohobuziam, & pagos Dorohobuziæ, quodque antiquitus ad illam ſpectat; arcem Belam, cum pagis, & Verchoviam, & Bolſſeviam, Soptoviam, Mónovidoviam, Slobodam; arcem Velicolucum, pagosque Velicolucenſes, Delicam, Bereſaiam, Uſuialovvcum, Veſnam, Boloham, arcem Chel-

Chelmam, pagosque illius, Velilam, Lopaſciciam, & Buzcam; arcem Zavolociam, item Rzovampuſtam, & pagos Rzoviæ, arcem Neveliam; arcem Toropeciam, & omnes pagos Toropeciæ, Daucoviam, Lubutam, Dubnam, Roznam, Ihuram, Bibiumam, Starcoviam, Nizelſciam, Plavitſciam, Zizetſciam, Ozeretciam, Caſarinoviam. Fines autem omnibus arcibus, more antiquo, ut ante fuerunt, eſſe debent. Eodem modo Magnus Dominus Ioannes Baſilii, Dei gratia, Dominus Ruſſiæ, & Magnus Dux ipſe contra Magnum Dominum noſtrum Stephanum, Dei gratia, Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Lituaniæ, & omnia dominia, & terram ipſius, exercitum ſuum cum Senatoribus, vel Palatinis mittere, locaque, & bona occupare, & poſſidere non debet; nec in finibus ullibi locorum pugnare; neque injuriam, & damnum, impedimentaque

taque facere hoc fœderis tempore contra totam terram, & arces eius; uti contra Kyoviam, cum bonis, & pertinentibus ad eam; arcem Caneviam, cum pertinentibus; arcem Ozerkaſſum, cum pertinentibus; arcem Zitomerum, cum pertinentibus; arcem Liubeczum, cum pertinentibus; arcem Homiam, cum pertinentibus, & pagos Vvarovicium, Teleſovicium, Tereniczum, Coſelevaleſum, Murozovicium, Lipinicium, Poleſanum, arcem Turavam, cum pertinentibus, arcem Mozyrum, cum pertinentibus, bonaque Bezychum, Brachiniam, Reczicżam, Horvoliam, Streſſinum, Cziczerskum, Propoiskum, Mohilevum, arcem Mſciſlavam, cum pertinentibus, pagosque Chotlowiciæ, arcem Kriczeviam, cum pertinentibus, arcem Dubrounam, cum pertinentibus, bonaque Horoſcium, & Romanova, arcem Orſam, cum pertinentibus, pagos-

pagosque Lubavicium, Mikulinum, arcem Vitepſcium, pagosque Druſam, Dreczidluck,arcem Surazum, pagosque Surażiæ, Uſuiatum, Oſeriſſezum, arcem Veliſium,& arcemPolociam,cum ſuis arcibus, & pagis, arcem Copiam, arcem Kraſnum, arcem Vlam, arcem Turouliam, arcem Dryſſam,arcem Kopcam,& Dziſſnam arcem Koſianam, arcem Sitnam,arcē Neſſzerdum, arcem Sokolum,& ad Polociā pertinentia, arcem Lukoliam, cum pagis,arcemBielmacoviam,cum pagis,arcem Uſaczam,arcem Liebedkam, & Polocenſes pagos, Noſnicovium, Nieporovicium, Verbilovam, Slobodam, Cubcum, Viaznum,Clinum, Zamoſnum, Iſciū, Nevedrium, & Horodiſczum, Creczetum in Otulovo lacu ſitū, arcem Diviam, cum pagis, arcem Ikaſuam cum pertinentibus. Præterea Magnus Dominus Ioannes Baſilii,Dei gratia, Dominus Ruſ-

ſiæ, &

ſiæ, & Magnus Dux non debet, pu-
gnare, nulloque modo impedire
Curlandiæ terram totam, arcesq;
in terra Livoniæ, arcē Rigam ma-
jorem, arcem Rigam minorem, ar-
cem Dalenum, arcē Kircholmum,
arcem Kokenhauſen, arcē Skrovv-
nam, arcem Linvvardum, arcem
Krutſborcum, arcem Iskilum, ar-
cem Radopſum, arcem Dunemu-
nam, arcē Iueſum, tres arces Cre-
monum, item Turainam, Treie-
denum, Zegualdum, arcem Zon-
ſelum, arcem Nitovam, arcem Iu-
renborcum, arcem Narbeium, ar-
cem Roſenbecum, arcē Roſenum,
arcem Lemſinum, arcē Moianum,
arcem Letoperum, arcē Kieſiam,
arcem Orliam, arcem Nievvhe-
nam, arcem Pebalgum, arcem
Skuinam, arcem Serbenum, arcem
Smiltinum, arcem Borzunum, ar-
cem Czeſtuinum, arcē Tricatum,
arcem Rownam, arcem Sczalen-
dunum, arcem Sczaholbinum, ar-
cem Rezicam, arcem Luzam, ar-

cem Vlechum, arcem Volodimericium, arcē Iliſenum, arcem Plettenbergum, arcem Aliſtum, arcem Vekerum, arcem Vekeliam, arcem Novogardiam Livonicam, arcem Kerepecium, arcem Goviam, & Curſlovum, arcē Dergatum, Mukovum, Randehum, Rynholam, Conhotum, Cauletum, Laiſum, Borcholmum, Polczeviam, Paidam, Viliam, Iarvaſum, Pernaviam antiquam, & Pernaviam novam. Fines autem omnibus arcibus debent eſſe, ut antiquitus fuerunt. Et hæc omnia firmiter ex utraque parte teneri debent, ſecundum has noſtras conſtitutionis litteras, noſtrumque crucis oſculum: & quando hæc crucis oſculo confirmabunt, litterasque fœderis viciſſim mutabunt, ſecundum illud, hoc fœdus tenere debent. Legatis autem Magni Domini noſtri Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, quos mittet ad Magnum Dominum, & Magnū Ducem,

Ducem, venire, & redire ad Dominum noſtrum, ſine ulla retentione, cum omnibus hominibus, & bonis ſuis, ſecundum litteras Magni Ducis patentes, liberum erit. Et cum Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia, Rex Poloniæ, & Magnus Dux Lituaniæ, mittet Legatos ſuos ad Magnum Dominum, Dei gratia, Domimum Ruſſiæ, & Magnum Ducem; tum Magnus Dominus noſter Legatis ſuis de captivis liberandis plenam Inſtructionem dare debebit, quanam ratione captivi Magni Domini, & Magni Ducis, qui ſunt apud Magnum Dominum noſtrum liberari poſſint. Ad extremum, ſi acciderit aliqua injuria, vel damnum finitimis hominibus, tum ex utraque parte Palatini, Locum-tenentes, & Præfecti ex arcibus finitimis ad id tempus, de omnibus iniuriis inter ſe mittere, juſtitiamque ex utraque parte adminiſtrare, malos, & noxios

punire debent. Supra his omnibus, nos Magni Domini Stephani, Dei gratia, Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, Legati, Dux Ianuſius Nicolai Coributovicz Zbaraſcius, Palatinus Braſlavienſis, Capitaneus Krzemenecenſis, & Pinſcenſis; Albertus Radivilius, Marſchalcus curiæ Magni Ducatus Lituaniæ, Capitaneus Covvnenſis, & Michaël Haraburda Notarius, cum Magni Domini Ioannis Baſilii, Dei gratia Domini Ruſſiæ, & Magni Ducis Legatis, aulico & Præfecto Caſinenſe, Duce Demetrio Petri Ieleczki, aulico & Præfecto Coſelnenſe, Romano Baſilii Olpherio; Notario Mikita Baſſenka, Nicephori filio Vereſſczahina; Vicenotario Zacharia Suiazevio, de pacis conſtitutione concluſionem fecimus, litteraſque conſtitutionis conſcripſimus, & ſigillis noſtris munivimus. Præterea & manu ſua Michaël Haraburda Secre-

tarius

tarius ſubſcripſit ; litteras etiam viciſſim inter nos mutavimus, crucisque oſculo confirmavimus; crucemque ſupra his oſculati ſumus, quod præter has conſtitutionis litteras noſtras, inter Magnum Dominum Stephanum, Dei gratia, Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Lituaniæ, & Magnum Dominum Ioannem Baſilii, Dei gratia, Dominum Ruſſiæ, & Magnum Ducem, ex utraque parte nihil aliter fieri debet. Hancque pacis conſtitutionem concluſimus., & crucis oſculo confirmavimus, in præſentia, & coram Legato Pont. Romani Gregorii XIII. Reverendo Antonio Poſſevino. Scriptum in Zapolſcii Iamo, anno à condito mundo ſeptem milleſimo nonageſimo, menſe Ianuario. A nativitate vero Chriſti Salvatoris noſtri M. D. LXXXII.

Hæ litteræ ſubſcriptæ ſunt manu Michaëlis Haraburdæ, Secretarii Magni Domini Stephani, Regis Poloniæ, & Magni Ducis Lituaniæ, ita videlicet: MICHAËL HARABVRDA *has conſtitutionis litteras manu ſua ſubſcripſit.*

In coniunctis vero foliis, notatum ex alia parte, NOTARIVS MICHAËL HARABVRDA.

Litte-

Litteræ MICHAËLIS FOEDOROWITZ, *Magni Moſcoviæ Ducis, ad Potentiſſ. D. D.* ORDINES GENERALES FOEDERATI BELGI; *& Illuſtriſſ.* MAVRITIVM, ARAVSIÆ PRINCIPEM: *In quibus fœdus cum ijs confirmat.*

I.

MICHAËL FOEDOROWITZ, *Dei gratia, Magnus Dominus, Imperator, magnuſque Dux totius Ruſſiæ, Autocrator in Volodimur, Moſko, & Novogardia, Imperator in Caſan, Aſtracan, Sibirien, Dominus in Pleſco, Magnus Dux Smolenski, Tverskoe, Icegoerskoe, Permiskoe, VVatskoe, Bolgaerskoe, magnus item dominus & dux Regionum inferiorum, Thermigooskoe, Reſaenskoe, Roſtooffskoe, Iereſlaefskoe, Bielooſeerskoe, Lijflantskoe, Oudoerskoe, Obdoerskoe, Kondienskoe, &c. Imperator & dominus*

Iverskiæ, Kartalienskiæ, Groeſienskiæ, & Kabardienskiæ & multarum item reliquarum Regionum Dominus & Imperator:

FOEDERATI BELGII, HOLLANDIÆQVE SVPREMIS RECTORIBVS.

SIGNIFICAMVS vobis, habere nos gratias immortales S. S. Trinitati, Deumque Opt. Max. laudare, Nos Michaëlem Fœdorowitz, ſuffragiis & applauſu omnium populorum, totiusque Ruſſiæ conſenſu, cognatione item ſuperiorum maximorum, celeberrimorumq; dominorum, Imperatorum, magnorumque ducum Ruſſiæ, maiorum noſtrorum, in magnum dominum, Imperatorem, magnumque ducem & Autocratora totius Ruſſiæ eſſe electum.

Nos magnus dominus, Imperator, & magnus Dux, Michaël

Fœdorovvitz, omnium Ruſſorum Imperator miſimus ad chariſſimum fratrem noſtrum, magnum dominum Matthiam, Romanorum Imperatorem, Legatum & Oratorem noſtrum Stephanum Ouſackova, & Secretarium Cemonye Saborofskou, ut ſignificarent florentiſſimumImperii noſtri ſtatum, & iniquitatem Sigiſmundi Poloniæ Regis, conſiliariorumque eius: dedimus item litteras noſtras ad vos, & Principem Mauritium; offerentes vobis daturum amicitiæ & ſocietatis noſtræ fœdus, in magno celeberrimoque Ruſſiæ ducatu, & florentiſſimo imperio noſtro, ad gloriæ noſtræ augmentum, & Poloniæ Suetiæque Regum, hoſtium noſtrorum, magnum decrementum: præterea etiam; ut hoc modo profluxum innocentis Chriſtiani ſanguinis, tandem aliquando ſiſteremus. Oratores autem illi noſtri ad nos, expedita apud fratrem noſtrum

& magnum Romanorum Imperatorem Matthiam, legatione reverſi ſunt, tradentes nobis Fœderati Belgii Ordinum, & Principis Mauritii litteras pariter & munera, talia ac tanta, qualia in Regionibus veſtris tunc temporis reperiri potuere. Litteræ autem veſtræ, ad Imperatoriam maieſtatem noſtram datæ, ac Oratores noſtri Stephanus, & Cemoye ſignificarunt nobis, Magno Duci, in memoriam vos revocaſſe vetus amicitiæ & ſocietatis fœdus, quod cum ſuperioribus Magnis Dominis, Ruſſorum Imperatoribus, majoribus noſtris, quondam iniiſtis: quorum beneficio, & ſingulari indulgentia, mercatores veſtri & cives tutiſſimo, nullo obſtante, aut impediente, absque ulla remora, negotia apud nos ſua expediunt, & mercaturam faciunt, *****,

Vos Oratorum noſtrorum, cum à Romanorum Imperatore reduces

ces eſſent, adventum ſummopere flagitaſtis, regiones & merces veſtras ſpectandi cauſſa : Oratores autem noſtri Stephanus Ouſacoeff, & Secretarius Cemoye Seborofskoe precibus veſtris morem geſſere; vosque illos, ſingulari cum humanitate excepiſtis, Imperatoriam majeſtatem magna cum gloria celebraſtis, legatosque, noſtro nomine, ſummo honore affeciſtis ; diſcedentibus inſtructiſſimam navim præbuiſtis, cumque iis pariter munera veſtra & dona, qualia apud vos invenire tunc erat, ad Imperatoriam maieſtatem noſtram transmiſiſtis. Animum inſuper propenſum deinceps benivolumque erga Imperatoriam Maieſtatem noſtram futurum vobis nunciaſtis. Suppetias etiam florentiſſimo invictiſſimoque imperio noſtro, adverſus vim & incurſiones hoſtium, neceſſitate id exigente, toties ferre vos velle prædicaſtis, quoties Legati & ora-

tores

tores noſtri, ea de cauſa ad vos acceſſuri eſſent.

Perſpeximus ſingularē omnium veſtrorum in Rempublicam noſtram propenſionem; & præclara illa ſtudia veſtra; quæ omnia in hunc finem tendunt, ut Mercatores civesque veſtri, in omnibus Imperii noſtri ditionibus, negotia exercere ſua & libere, ultro citroque navigare & comeare poſſint.

Nos autem Magnus Dominus Imperator, & Magnus Dux Michaël Fœdorovvitz, Ruſſorum omnium Autocrator, litteras veſtras legimus, relegimus, & munera veſtra ſerena fronte manuque excepimus. Laudamus itaque Principem Mauritium, & vos, unitæ Belgicæ Rectores, petere vos confirmatum fœdus noſtrum, & ſocietatem, favere vos nobis, & opem ferre velle, adverſus conjuratos Imperii & ſalutis noſtræ hoſtes. Quamobrem vos gratia noſtra & benivolentia non indi-

gnos

gnos iudicavimus, amico in vos, in Rempublicam veſtram, in ſubditos & cives veſtros, adfectu deinceps & in perpetuum futuri. Omnes Mercatores veſtros, cunctoſque eos, qui ad curanda negotia ſua ad Regiones noſtras acceſſuri ſunt, in clientelam & fidem noſtram ſuſcipiemus; talemque iis benivolentiam exhibebimus, quali nullo unquam tempore, à Maioribus noſtris, Magnis Dominis & Imperatoribus, adfecti ſunt. Poterunt itaque nunc & deinceps, ſubditi, cives, & mercatores veſtri, tuto atque impune, abſque ullo obſtaculo, Regiones noſtras petere, mercaturam cum ſubditis noſtris exercere; merces inferre, & efferre, prout commodo ſuo expedire ipſi iudicabunt.

Iam vero, Nos Magnus Dux miſimus ad fratrem noſtrum, Magnum Dominum Matthiam, Romanorum Imperatorem, ad expedienda Imperatoriæ Majeſtatis noſtræ

noſtræ negotia , Chriſtianæ Rei-
publicæ bono , & Imperio noſtro
gloriæ futura , Interpretem no-
ſtrum Iohannem ThomaſzHelm,
una cum Imperatoriis noſtris lit-
teris ; mandavimuſque ut quam
maximis itineribus poſſent , ad
Fratrem noſtrum Matthiam, Ro-
manorum Imperatorem conten-
deret: Quod ſi autem forte fortu-
na per Imperii veſtri ditiones
tranſire illi ſit neceſſe, terra mari-
que , huc & illuc redire , qua eſtis
humanitate, patiemini, victum-
que & cætera omnia officia præ-
ſtare non dedignabimini ; quod ſi
feceritis (facturos autem confido)
experiemini gratiæ,& benivolen-
tiæ noſtræ ſingulare redhoſtimen-
tum:ac in omnes Imperii veſtri ci-
ves , quotquot Regiones noſtras
ſunt viſuri,paria omnia & maiora
etiam conferemus. Mittite ita-
que, Deo fortunante, ſub initium
anni ſequentis , naves veſtras ad
civitatem noſtram Archangelum,
eas-

easque tormentis bellicis, pulvere Empyrio, & globulis plumbeis probe affatimque inſtruite; nos autem, aut pecuniam paratam è fiſco perſolvemus, aut merces noſtras, paris pretii, rependemus.

Dabam in Aula noſtra Imperatoria, quæ eſt in Regia civitate Moſcua, Anno à condito mundo 7122, xxx. die Auguſti.

II.

MAGNVS *Dux Moſcoviæ* MICHAËL FOEDOROVVITZ, D. D. MAVRITIO, *Principi Aranſiæ.*

OMNIPOTENTEM Deum, in nomine individuæ Trinitatis, creatorem & conditorem omnium rerum (qui homini vitam infundit, eumque amat: qui divina ſua clementia ſceptrum noſtrum confirmat; qui ſalutem, incolumitatem, & tranquillitatem

tem Magni Ruſſiæ Imperii, magna cum aliarum ditionum acceſſione, tuetur & conſervat in perpetuum) laudat celebratque Magnus Dominus, Imperator, & Magnus Dux Michaël Fœdorowitz, omnium Rüſſorum Autocrator, Vladimerkoe, &c. Imperator in Caſan, &c. Dominus & Magnus Dux in Novogardia, &c. Mauritio, Dei gratia, Principi Arauſiæ, Comiti de Naſſau, Gubernatori Hollandiæ, Brabantiæ, Zelandiæ, Friſiæ, Geldriæ, Baroni in Breda & Catzenellebogen. Non ignoras, olim, ante annos complures, Magnum Ruſſiæ Imperium obtinuiſſe Magnos Duces, à Cæſare Auguſto, totius orbis terrarum Monarcha, oriundos, prodiiſſe item hinc Magnum Ducem Rourika, & Magnum Ducem Vladimera, qui S. S. Baptiſmo omnes Ruſſiæ populos imbuit. Nec te etiam fugit Magnum Dominum, ſemper laudatæ Memoriæ, Imperatorem & Ma-

Magnum Ducem, Iuan Vaſiliovvitz, filiumque eius, Magnum Dominum, auguſtæ memoriæ patruum noſtrum, Theodorum Iuanouvvitz, totius Ruſſiæ Autocratora, Deo ita procurante, naturæ ſuæ & fato conceſſiſſe, nullo interim poſt ſe tanti Imperii hærede relicto. Deſignatur itaque ſuffragiis omnium gentium & populorum, Imperator & Magnus Dux Boryſius Fœdorovvitz: quo imperante, opera Satanæ, & peſſimo quorundam conatu, inſtigantibus ad id Poloniæ Lituaniæque Rege Sigiſmundo, & conſiliariis eius, iacta per univerſam Moſcoviam infelicis diſcordiæ & ſeditionis ſemina. Factum enim eſt interea, ut quidam conclamatæ ſpei & rei Monachus, cui nomen Grieska Otrepia, ob enormia aliquot ſua facinora, meritas pœnas exhorreſcens, relicta Moſcovia, in Lithvvaniam aufugeret: ubi eo audaciæ & impudentiæ devenit,

ut, ementito nomine, ſe Tzerrevvitz appellaret; gloriatus apud omnes, eſſe ſe filium & heredem Magni Ducis Iuan Vaſiliovvitz, omnium Ruſſorum Autocratoris, cum genuinus eius filius fuerit Tzerrevvitz Demetrius, qui Ouglitzæ ante annos decem ſupremum diem ſuum & cum eo mortalitatem expleverat. Attamen ope diaboli; & Sigiſmundi Poloniæ Regis tantum eſt effectum, ut Monachus hic Regiam Civitatem Moſcuam intraret; & tandem, variis molitionibus ac fraudibus, ad Imperatoriam ſedem evectus, Magnus Moſcoviæ dux ſalutatus ſit. Indigne id admodum tulere & Regni Proceres & cives, ignominioſum rati, hominis tam abiecti imperio ſubeſſe. Itaque in civitate Moſcua Magnates omnes convenerunt, &, re penitius expenſa, pervicacem Monachum extremo mortis ſupplicio affecerunt. In huius locum mox deligunt Dominum

minum & Magnum ducem Vaſſilie Iuanovvitz Tſoeskoe, è ſtirpe dominorum & ducum à Soeſdael prognatum. Ab eo tempore Sigiſmundus Rex, rupta pace, & violato ſolemni juramento ac fœdere inter nos religioſe ſancito, non niſi extremam perniciem, & ruinam Moſcovitici Imperii intendit. Mittit in hunc finem quemdam, natione Iudęum, qui ſemetipſum Demetrium Tzerrovvitz vocabat; quaſi ille, Moſcua capta, aufugiſſet, & ad iſtum diem uſque, apud Polonos ſupervixiſſet. Militem itaque, ex mandato Poloniæ Regis, per univerſam Lithvvaniam & Poloniam conſcribit, bellum vicinis & circumiacentibus regionibus infert, copioſum ſanguinem innocentium profundit, ipſam Moſcuam, caput & metropolim Imperii, vi armiſque adgreditur. Interea temporis Sigiſmundus Rex, exuta omni & quaſi ſopita priſtini fœderis memoria,

Smolensko civitatem occupat, cumque proditoribus Moſcovitici Imperii, Michaële Gebevveſina Solticovas, & ſociis eius, qui Imperatorem Vaſili non nefarie minus, quam ſceleſte deſeruerunt, & poſtea ad Sigiſmudum Regem profugerunt, cum iis, inquam, agit; qui relicta patria, miſſis Moſcuam ad omnium ordinum & ætatum homines litteris, ſignificant, ſe pacis ſalutisque publicæ amatores, chriſtiano quodam zelo incenſos in Moſcoviticam ditionem adveniſſe, publicæ tranquilitatis ſtabiliendæ, & ſiſtendi tot innocentium mortalium ſanguinis cauſſa; ſucceſſurum Optimum Principem Vladiſlavum, Regis Poloniæ filium; illum Græcæ Religionis leges, titus, fidemque inviolatam ſervaturum, illum nec formam Reipublicæ, nec mores, conſuetudinesque civiles mutaturum. Neceſſum autem eſſe, ut Vaſili, promovendæ publicæ pacis

cis gratia, depoſito regali faſtigio, omne imperium in Vladiſlaum transferat. Nec mora; rata utrinque omnia & à ſupremo militiæ Præfecto, Stencelavo Solikoofsko ſingula hæc, juramento interpoſito, ſunt confirmata. Non perſtitit tamen in propoſito Rex Sigiſmundus; qui filium ſuum, relicta Smolenſco, ad Moſcoviticum Imperium capeſſendum dimittere detrectavit. Verum tamen, illo imperante, magna Polonorum Lithvvanorumque copia, una cum nefario Michaële of Solticof Solticovas, fraudulenter Moſcuā eſt ingreſſa: avectus tunc, contra initum fœdus, ad Poloniæ Regem Sigiſmundum Imperator Vaſili; incenſa etiam Moſcua, violata & ſpoliata templa ac monaſteria, fugatus ſanctiſſimus Ermogena, totius Moſcuæ & Ruſſiæ Patriarcha, multa hominum millia, velut piaculares victimæ, mactata; & ut verbo abſolvam edita ibi miſerri-

ma omnium rerum ſtrages, totaque Moſcua in poteſtatem Polonorum eſt redacta. Primates autem Moſcovitici Imperii, perſpecta Sigiſmundi Regis ſingulari iniquitate & perfidia, arma capeſſunt, prope Moſcuam caſtra metantur, Præfectum militiæ Karolum Kotkovvitz univerſo cum exercitu, cædunt; adeo ut à ſpurciſſima Polonorum militum colluvie tota Regio veluti purgaretur, & victus cæteraque ad vitam ſuſtentandam neceſſaria difficulter admodum in Moſcoviam deferrentur Itaque in Magnum Ducē Volodimerskoe, Moskbofskoe, & Novogoroskoe, in Imperiis, item Caſan, Aſtracan, Sibirien, rebus adhuc tranquillis, voluntate divina, cognatione, qua Magnos Ruſſiæ Duces contingo, benedictione Magnæ Matris noſtræ Inokomanſie Ivanowenie, & ſuffragio omnium populorum, gentium, civitatum, aulicorum, mercatorum, nobi-

nobilium, magnatum, civium & ſubditorum, ego Michaël Fœdorowitz, dominus, Imperator, & Magnus Dux, omniumque Ruſſorum Autocrator deſignatus ſum. Succedo itaque in locum laudatæ & celebratæ memoriæ Imperatorum, Magni Ducis, Iuan Vaſiliowitz, Ruſſorum Autocratoris, & filii eius, Imperatoris & Magni Ducis Fœder Ivanowitz, Ruſſorum Autocratoris; & matris eius, magnæ Ducis Anaſtaci Romanoweine Ioriva, nepotisque eius, Fœder Mikitevitſo Romanova Iovesbeſina, & Patris noſtri.

Nos, Magnus Dux Ruſſici Imperii, miſimus ad omnes Chriſtianos Principes, oratores noſtros, ſcelera, perfidiam, & iniquitatem Sigiſmundi Poloniæ Regis, contra nos & omnes Imperii noſtri ſubditos exercitam, ubique gentium & locorum propalaturos: Illum, ſcilicet, contra ius gentium & belli, exſecrabili quadam &

non ferenda temeritate, confirmatum fœdus rupiſſe, & iuramentum violaſſe cuius ſacroſanctam & religioſam apud omnes Chriſtianos, præſertim Reges, obſervationem eſſe oportet. Atque hæc propterea ad exteros Chriſtiani orbis Principes referenda iudicavi, ut cauſæ noſtræ æquitatem iis probarem, & de veritate illis conſtaret, quo recte riteque, nullo partium ſtudio occœcati, de rebus inter nos geſtis poſſint iudicare.

Ad Magnum Dominum, dilectiſſimum fratrem noſtrum, Matthiam Romanorum Imperatorem, miſimus Oratores noſtros, Stephanum Michalowitz Ouſacova, & Secretarium noſtrum Cemoye Saborofkoe; quibus in mandatis dedimus, ut optimum Imperii noſtri, optatiſſimumque ſtatum, ac inſignitam Sigiſmundi Regis perfidiam exponerent. Exaravimus pariter amiciſſimas litteras

teras noſtras ad Illuſtriſſ. Excel. veſtram; quibus perſpicue & breviter ea omnia deſcripſimus, quæ ad magnitudinem & felicitatem imperii noſtri, ac iniquitatem Sigiſmundi Regis accuratius cognoſcendam pertinere exiſtimavimus. Legat Veſtra magnitudo noſtras litteras, ex quibus facile, ni fallor, intelliget, quid de Sigiſmundo Rege, & nefariis eius in florentiſſimam Rempublicam noſtram molitionibus ſit cenſendum. Nuſquam, hercules, Chriſtianarum gentium perpetrata quis ea inveniet, quæ ille ad labefactandum imperium noſtrum excogitavit. Tu autem ſuppetias adverſum hoſtes; arma etiam & merces, cæteraque ad bellum & vitam ſuſtentandam neceſſaria, liberaliter nobis, & benivole obtuliſti. Prædicavimus & laudavimus veſtram in nos ſingularem humanitatem: quo autem ego, & quam prolixo in vos ac Rempublicam

veſtram ſim animo, ut probe intelligas, mercatores & cives veſtri, quotquot additiones Imperio noſtro ſubiectas, acceſſerint, & ad mercaturam aliarum rerum fuerint profecti, præluſtria capient ab animo meo experimenta.

Nos quoque, pro præſtitis tot tantisque beneficiis, ſuppetias ac qualemcumque opem noſtram, neceſſitate eam exigente, una cum amore ac favore noſtro vobis libentiſſime offerimus. Mercatoribus item veſtris poteſtatem & facultatem concedimus, Regiones noſtras intrandi, merces inferendi, vendendi, emendi, omniaque ea faciendi, quæ ex re ſua & commodo futura exiſtimabunt.

Legatis autem noſtris, Stephano Michalovvitz Ouſckoef, & Secretario Cemoye Saborofskoe, facias eundi redeundique per ditiones tuas facultatem, victu inſuper, neceſſariisque omnibus benivole ſuppeditatis: quod ſi curaveris,

raveris, faxo ego ut intelligas, te mihi nec ingrato, nec immemori benificiorum tuorum illud præſtitiſſe. Omnibus enim, quotquot mercatus aut alterius rei cauſa, ad nos huc acceſſerint, pervium & ſecurum iter per omnes Imperii noſtri Regiones futurum eſſe, ſancte & relligioſe pollicemur.

Scribebam in aula noſtra, quæ eſt in Regia civitate Moſcua: anno à creato mundo 7121. ab imperio noſtro 1. Menſe Iunio.

Superſcriptio hæc erat.

MAVRITIO, *Dei gratia, Principi Arauſiæ, Comiti Naſſaviæ, Baroni in Breda & Catzenellebogen, totius inferioris Belgii, Hollandiæ, Brabantiæ, Zelandiæ, Friſiæ, Gubernatori.*

Sigilli circulo inſcripta erat media pars tituli Imperatoris Ruſſiæ.

FINIS.

DE IURE MAGNI MOSCOVIÆ DUCIS, In LIVONIAM EPISTOLA.

OMNES *nos qui Provinciam hanc incolimus Sacratiſſimæ Majeſtati Cæſareæ, Domino noſtro Clementiſſimo, ea qua decet reverentia, ſumma animi demiſſione gratias agimus, quod pro paterno animo, quo erga totam Rempublicam Chriſtianã affecta eſt, & ut dilaceratæ & afflictæ regionis huius, quæ longo tempore ab incurſione barbararũ gentium propugnaculi inſtar fuit, commodis conſuleretur, Legatos ſuos ad Magnum Moſcoviæ Ducem ablegarit. Pro qua pater-*

paterna erga nos voluntate & beneficio, vitam & fortunas noſtras, quandocunque opus fuerit, profundere parati ſumus: Deum interea precantes, qui ſolus Imperia ſtabilit & transfert, ut hoc ſalutare opus, cuius fundamenta nunc iacta ſunt, ad optatum finem perducat. Quod vero ad ius illud, quod Moſcus in hanc ſibi provinciam vendicat, attinet, ut verum fateamur, cum ſtupore, & admiratione ſumma ea intelleximus. Non ſolum enim ex omnibus veteribus, & fide dignis hiſtoriis certiſſimum eſt, ſed ipſa quoque experientia & ſtatus harum regionum hæc omnia fabuloſa eſſe, & neſcio unde conficta, abunde teſtantur. Ex omnibus enim monumentis, quotcunque ſane nomine appellentur, quæ tamen non pauca apud nos extant, ne veſtigium quidē minimum apparet, imo ne coniectura quidem ulla haberi poteſt, ea quæ Moſcus de iis populis, qui huic regioni aliquando præfuerint, & quod ad maiores ſuos, iu-

re.

qui unius eſſent familiæ & ſocietatis, ſeniores ſuos quos habebant præ aliis revererētur, quos deinde ut major eſſet ipſorum auctoritas, regum nomine appellarunt, atque iis quamvis ultra centenarium numerum cū familia excreviſſent, morē in omnibus geſſerunt, ſervitiaq; ſua more ruſtico & barbaro præſtiterunt. Eo ipſo tempore Moſcovitæ, ut ex hiſtoriis patet, religioni Græcæ, quæ eſt ad ſolem Orientē, & Ceremoniis Eccleſiaſticis iam fuere dediti, quas in omnes Provincias Imperio ſuo ſubiectas propagabant, ſuisque eam ad rē characteribus utebantur. De quibus omnibus, qui loca hæc inter Ruthenos, Lithuanos, Samogitas, Pruſſos, & mare Balthicū, in magna barbarie incolebant, ne auditione quidem quicquā acceperant. Accedit hoc quoque, quod nullo unquam tempore, neque in terræ viſceribus, neque aliis locis, minima antiquitatis, aut literarum Ruthenicarum monumenta reperta ſint: quodprofecto fieri non potuiſſet, ſi Moſ-

ſi Moſcovitæ, Rutheni aut aliæ gentes, quæ rebus hiſce utuntur, Imperium in has, quas diximus, obtinuiſſent, quin vel in religione & cultu divino, vel etiam iuribus, conſuetudinibus, moribus, lingua, aut literis, veſtigia aliqua remanſiſſent. Hoc quidem non negamus, inter gentes haſce Livonicas, permultas ſane, & eas quidem diverſas fuiſſe, linguas, uti & hoc ipſo tempore eadem eſt ratio. Eæ tamen omnes, nec cum Moſcovitica, nec cum aliarum nationum linguis, quicquam affinitatis habent. Quod vero Moſcus prætendit, ſibi & maioribus ſuis, penſionem ſeu tributum ex hac tota provincia numerari ſolitum, eadem firmitate, uti præmiſſa nititur.

Sub initium huius funeſti belli, Moſcus ut tyrrannidem, & dominandi cupiditatem prætextu aliquo excuſaret, inter alia poſtulata, tributi quoque quod ex ditione antiſtitis Dorpatenſis ſibi deberetur, cuius tamen ipſe neque definitionem afferre,

neque

neque certi aliquid affirmare potuit, mentionem fecit, ſed nemo hominum inventus eſt, qui ullo tempore Moſco eiuſmodi tributum perſolutum fuiſſe, vel meminiſſet, vel aliunde intellexiſſet. Cum itaque is totum hoc negotium, ad ordinis Livonici magiſtrum reiiceret, utque hac de re ex Dorpatenſibus cognoſceret, iuberet, & tributum urgeret, quod ſe non remiſſurum dicebat, etiamſi unico ſaltem capillo æſtimari poſſet: Tandem in Dorpatenſium annalibus inventum eſt, ante hominum memoriam, cum ditio Pleſcovienſis, nihil aliud quam ſylvas & luſtra ferarum haberet, ruſticos ex Dorpatenſium diſtricta, Neuhuſiano, cum conſenſu vicinorum Ruthenorum, alvearia in ſylvis habuiſſe, & à ſingulis quotannis ſex ſolidos Livonicos præfectis ipſorum perſolviſſe. Cum vero ſylvæ à Ruthenis excinderentur, & pagi extruerentur, penſio quoque iſta, una cum ipſis arboribus exciſis, ceſſavit. Hi itaque ſex ſolidi neque unquam à

Ruthenis petiti, neque à Livonibus perſoluti fuerunt. Hic enim tyrannus, qui nunc rerum potitur, id quod neque à patre, avo, ut ullis anteceſſoribus factum eſſe certum eſt, primus ſibi hoc excogitavit, parum de eo, jure an injuria id fiat, ſollicitus, Deus autem, qui res arcanas perſpicit, & cui tyrannis eiuſmodi, & dominandi immoderata cupiditas minime probatur, hujus injuriæ ſuo tempore vindex erit: & qui ſanæ mentis ſunt homines, hinc facile deprehendent, hæc omnia in eum tendere finem, ut hoc confiсto & temerario prætextu Imperium ſuum dilatet: & poſtquam hanc provinciam ſub imperium ſuum redegerit, transmaritimas quoque regiones adoriatur & invadat. Hæc quæ de cauſa belli Livonici habui, tibi communicare volui. Datæ die 22. Maii, Anno à reſtituta ſalute 1576.

FINIS.

APPENDIX

Ex MICHALONE LITVANO *de Moribus Tartarorum, Lituanorum, & Moſcorum.*

TAMETSI Tartari, barbari & inopes habeantur à nobis, gloriantur tamen continentia vitæ, & antiquitate gentis ſuæ Scythicæ, aſſeverantes eam ſemen eſſe Abrahæ, & nemini ſerviviſſe unquam, licet vexatam interdum ab Alexandro, Dario, Cyro, Xerxe, aliiſque Regibus & populis potentioribus: & varias nunc diviſam in *Ordas*, id eſt, nationes. Siquidem ultra vicinos nobis Precopenſes, complicesque eorum Belhorodenſes, & Dobricenſes Moldaviæ finium accolas. Ordæ ſunt potentes, Precopenſibus infenſæ, Orientem verſus. Alia Nahai, alia Chaſtorakani, alia ultra amnem Tanaim, qui Volha appellatur, Zavvolſca, Cæſari Bati

Ungariæ vaſtatoris patria, Moſchorum olim & omnium Ruthenorum dominatrix, Nahaienſibus nunc adhærens, alia Kozanij, alia Kazaczka, item Buchar, Samarchan, & aliæ dicuntur plures, XII. Imperatoribus diſpartitæ, ut promiſerat Dominus progenitorem eorum Iſmaëlem Geneſ. 17. duodecim Duces generaturū, & evecturum in magnam gentem. Ex omnium autem nationū Tartaris ſoli tenuiores, ſed regionibus noſtris citimini Precopenſes, infeſti ſunt nobis, cū ignavia freti noſtra tum vicinitate locorumq; opportunitate receptaculi ſui. Habent vero Precopenſes receptaculum, ſuapte natura munitum. Lacus enim duo paluſtres, quorum alter Meotis dicitur ex mari in continentē ad circiter triginta milliaria, in longum porrecti, & ſeorſum tantundem pene in initiis & progreſſu ſuo diſtantes: finibus vero ad invicē reflexi, & anguſto quodam

dam interſtitio ſicco cohibiti quin congrederentur, deſinentes: iunguntur ibi foſſa & vallo altius exaggerato, complectente portam, quæ unica eſt ingrediendi provinciam illam per aridum. Unde & Caſtellum ad portam illam ſitum, & tota ſinu illo incluſa peninſula, appellatur à nobis Prekop, cui Tauricæ alias nomen fuiſſe fertur: Incolatus vero & Imperium Græcorum Trapezuntinorum, ut hucuſque retinent Græci ſuam & ibi linguam Græcam & religionem. Adiacet autem peninſula ea ipſa mari Pontico, quod illa ex parte pontus Euxinus dicitur, & quamvis munita ſit ſitu, non adeo tamen illis ſuis, nec lacubus amplis, nec foſſa nec vallo arduis, neque Caſtello firmo, ut arceretur à tranſitu exercitus paulo inſtructior. Et pervenitur ad portam Tauricæ unicam illam ab arcibus ultimis Lituaniæ Czerkaſi & Braczlavv, diebus ſex, gra-

minoſis ſemper & planiſſimis ubique campis, non monte interpolatis uſquam, non ſylva, non palude, nec amne tranſmiſſu difficili, præter Boryſthenem. Sic enim ipſa Taurica citra Alpes & maritima, quæ montoſa paſſim, habet & ſylvoſa, & quæ nunc ab Aboriginibus Græcis inhabitantur: alias vero, tota eſt campeſtris, Tartaris illic incolatum præſtans, & ubique victui mortalium commoda & facilis, facilis admodum Cerere, Libero, carne, & ſale. Siquidem ſal ibi in lacunis, quibuſdam aquis in ſe, ad inſtar glaciei, à calore ſolis concretis naſcitur, à ſolſticio æſtivali copioſus & pellucidus, nonnullibi ut cryſtallus. Et frumentum omne, ac uvam vini generat ibi copioſe tellus, ſemel ſubacta, & fronde occata utcunque. Pecora item & iumenta hyeme quoque in paſcuis, & ſub dio ſemper fovet læta, quæ etiam fatigis exinanita macilenta & ſtrigoſa,

ſa , poſtquam abijciuntur , ibi in campo repingueſcunt,herba floccida,calcitratu ex nivibus quęſita, haud infelicius quam melioribus pabulis & ſub tecto apud nos. Quoniam & cælum ibi eſt aliquanto clementius , & terra ubi cænoſa ibi ſalſa , & herbæ genus ſapidius quoddam , ſemper virens,& mirum in modum iumenta vegetans , quod appellatur Tipecz. Unde tantam olim frequentiam incolarum fuiſſe ibi memoratur , quod ſingulæ quædam illic ex urbibus Græcorum , millena habuerint templa , & clero interim inſolenti adeo,quod non niſi equites ingrederentur ſanctúaria antiſtites & Archimandritæ eorum. Atque nunc etiam urbes ibi nonnullæ quamvis peſſundatæ, amplitudine tamen ambituum ſuorum & ruinarum , ſuperbæ olim fuiſſe apparent, & præſertim quæ à nobis Solhoth,à Moſcis Krym,à Græcis Theodoſia appel-

labatur quondam,& metropolis vetuſta Korſſunij, quæ genti Ruthenorum princeps dedit baptiſma & nomen Chriſtianum,poſtea vero prædam gentibus noſtris, exciſa ab eis. Unde Kiovvia noſtra in templorum ſuorum lithoſtratis,aſarotis,& incruſtamentis, retinet hucuſque certa prædæ illius inſignia, è quibus & Gneſnenſi Baſilicæ valvam largita eſt. Et illa ipſa Korſunij tractata ſic à noſtris, dediſſe fertur jactura ſua neceſſitatem Tauricenſibus Chriſtianis, luxui & ignaviæ deditis, recipiendi in ſuppetias ad feudalem incolatum,reprimendis gentibus noſtris, manum Tartarorum ex Orda Zavvolska adſcitam.Et ſenſim deinde invaleſcens ibi illaTartarorum vis,ad iuſtumque populi examen propagata, protulerit ſibi in Principem Temirkuthla quendam ſanguinis ſui,appellato eo Cæſare. At progenitores S. Mtis Veſtræ perdo-
mitis

mitis Cæſarianis illis, iniquis Græcorum Vaſallis, dabant eis in Cæſapes, ſubditos ſuos hinc ex Lituania Tartaros. Ultimus vero ex Lituania Cæſarum *Aczkirei, hic apud Troki natus, & hinc à divo Withovvdo ad Imperium illud miſſus, genuit imperans ibi in Taurica filium Menglikirei. Menglikirei vero modernum Cæſarem Sapkirei & fratres eius natu & Imperio priores, Machmethkirei, Sadetkirei & Chaskirei. Sic enim nobili recepta hinc progenitoris ſui nomenclatura, gaudet nunc omnis ſequens eum in faſcibus illis poſteritas. Hæc igitur eſt Kireorum ſtirps, dextra forti progenitorum S. Mtis Veſtræ ibi plantata, quæ nunc referendo gratiam provectionis ſuæ, iugeſaceſſit, nobis negotium. Atque vigente ſic Taurica & populo & Imperio jam advenarum: urbes tamen eius Mancup, Caffa, Kercze, Kozlevv, & aliæ maritimæ, ſer-

vaverant ſe immunes ab illis, donec Turcica manu, opibus Conſtantinopolitanis exaucta, caperentur ab annis hinc circiter ſeptuaginta. Et illinc miſſi ſub jugum Turcæ, pendunt ei cenſum, à capitibus ſuis ſinguli illic Aboriginum Græcorum ſuperſtites. Qui tametſi & nunc agricolæ, videlicet vinitores & paſtores, non inopes ſint, imo etiam non ſine argentea ſuppellectili plerique, utpote in tranquillitate & juſtitia publica, rationabiliore Ethnicorum adminiſtratu viventes, minus tamen iucundam agunt ibi vitam, Quippe, qui nullo honore digni, imo nullius omnino reputationis habentur à potitoribus rerū Machometicis, ac omni illorum nedum commercio, ſed & intuitu non torvo dedignantur, angarianturque laboribus, dominicis præſertim, ac etiam Paſchalibus diebus, ipſimet argenteæ ſuppellectilis domini. Nequaquam enim

enim retinet authoritatem ibi Chriſtianus, nec in ſervum nec in filium paulo proterviorem, qui ſcilicet Magiſtratui ſe præſentandum duxerit ſemel. Atque etiam ipſi patrifamilias mutandus eſt ſtatus, ſi defertur præſumpſiſſe de religione ipſorum quicquam verbo, aut ſaltem digito uno, & minus etiam ſerio protenſo.

FINIS.

IN-

INDEX

Rerum præcipuarum, quæ continentur

In

Parte CHOROGRAPHICA.

MAGNI *Ducis Genealogia.* PAG. 3.

De titulis eiuſdem. 18.

Deſcriptio Moſcoviæ Guagnini. 24.

De Moſcovia Regione & Vrbe eiuſdem nominis. 25.

Volodimeriæ Ducatus. 33.

Novogardiæ inferioris Ducat. 34.

Rheſanenſis Ducat. *ibid.*

Vorotinenſis Ducat. 35.

Severienſis Ducat. 36.

Smolencenſis Ducat. 37.

Bielskia Ducat. 38.

Rſchoviæ Ducat. *ibid.*

Tvverenſis Ducat. 39.

Pſkovienſis Ducat. *ibid.*

Novogradiæ Magnæ Duçat. 40.

Vodska Regio. 42.

Corella Provincia. *ibid.*

Dvvi-

Dvvina Provincia. 43.
Vſtiuga Regio. 44.
Volochda Provincia. *Ibid.*
Bieleieziora Ducat. 45.
Iaroſlavia Ducat. 46.
Roſthovia Ducat. *ibid.*
Suſdalienſis Ducat. 47.
Viatka Regio. *ibid.*
Permia Regio. 48.
Sibior Provincia. 49.
Iugra Regio. *ibid,*
Petzora Regio. 50.
Obdoria Regio. 52.
Condoria Regio. 54.
Lucumoria Regio. *ibid.*
Loppia Regio. 56.
Ceremiſſi populi. 57.
Mordvva populi. 58.
Cluverius de Moſcoviæ ducat. 59.
Ang. Rocha de lingua Moſcovitica. 61.

In parte POLITICA.

IOAN. Faber de Religione Moſcovitarum. 64.
Alexãder Guagninus de eadẽ. 95.

De ie-

De ieiuniis Moſcoviticis. 115.
De confitendi modo. 116.
De Euchariſtiæ uſu. 118.
De matrimonio. 122.
Epiſtola de Ruſſorum religione, ritibus nuptiarum, funerum, victu, veſtitu &c. 125.
De Sacrificiis veterum Ruſſorum Ioan. Meleti Epiſtola. 175.
Ceremoniæ aliquot Moſcorum Iacobi Nobilis Dani. 189.
Quomodo Moſci Biblia dividant ex Ioan. Laiſicio. 192.
Oratio Dominica Sclavonice vel Ruſſice. 194.
Ant. Poſſevini Diatriba de Moſcovia. 195.
Moſci evectio ad Principatum, propagatio Imperij, & varij caſus. ibid.
Celebriores Moſci civitates & populi. 201.
Moſci munitiones, & ratio earum defendendarum, cum oppugnantur. 207.
Vires aliæ Moſci. 215.
Con-

Conſiliarii Moſci. 223.
Moſci magni Ducis filii. 225.
Ratio Legatos in Moſcovia excipiendi & cum iis agendi. 232.
Qui à Moſco ad exteros Principes mittantur, & qui ad illum. 245.
De re militari & civili Moſcorum Syntagma. 261.
Modus inaugurandi Principes. 284.
Ordinationes Ioannis Baſilii. 290.
De ingreſſu in alterius domum. 298.

In parte HISTORICA.

ANGLORVM navigatio ad Moſcovitas. 311.
De Moſcovia, quæ & Ruſſia. 331.
De Moſcua urbe Regia. 336.
De re militari Moſcorum. 343.
De Legatis Moſcorum. 348.
Novogardia. 349.
Ieroſlabia. 350.
VVologda. 351.
Pleſcovia. ibid.
Colmogora. ibid.
Iuris forma apud Moſcos. 353.
Furum ſupplicia. 356.

Reli-

Religio Gentis. 357.

Idololatræ Moſcovitæ. 363.

Ædium forma. 364.

Acta in conventu Legatorum magni Moſcoviæ Ducis Ioannis Baſilii, & Poloniæ regis Stephani. 365.

Plenipotentia Moſcorum. 369.

Plenipotentia Polonorum. 371.

Seſſio ſecunda. 377.

Seſſio tertia. 383.

Seſſio quarta & ita deinceps. 388.

Litteræ duæ Michaëlis Fœdorowitz, ad Potent. Ordines Fœderati Belgii, & Illuſtriſſ. Principem Mauritium, nunquam ante hac Latine editæ. 519.

De jure Magni Moſcoviæ Ducis in Livoniam Epiſtolæ. 540

Appendix ex Michalone Lituano de Moribus Tartarorum, Lituanorum & Moſcorum. 557

FINIS.

AOJ 1LG8499

A.110.

Digitized by Google